

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ**

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**SEÇMEN DAVRANIŞI ÜZERİNE BİR İNCELEME: MUĞLA'DA
GENEL SEÇİMLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PÜRLEN ÜÇER

DANIŞMAN: PROF. DR. TURGAY UZUN

**OCAK, 2015
MUĞLA**

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SEÇMEN DAVRANIŞI ÜZERİNE BİR İNCELEME: MUĞLA'DA GENEL
SEÇİMLER

PÜRLEN ÜÇER

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 21.01.2015

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 20.01.2015

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Turgay Uzun

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. İlknur Türe

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Soner Taslak

Enstitü Müdürü :Prof. Dr. Mehmet Marangoz

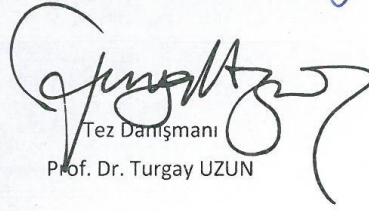
OCAK, 2015

MUĞLA

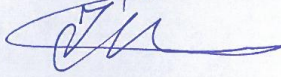
TUTANAK

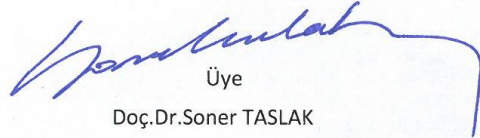
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 14.01/2015 tarih ve 662/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Pürten ÜÇER'in "Seçmen Davranışı Üzerine Bir İnceleme: Muğla'da Genel Seçimler" adlı tezini incelemiş ve aday 20/01/2015 tarihinde saat 11.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul..... edildiğine ay. birliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Turgay UZUN

Üye
Yrd. Doç. Dr. İlknur TÜRE

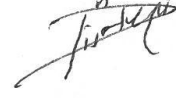

Üye
Doç. Dr. Soner TASLAK

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Seçmen Davranışı Üzerine Bir İnceleme: Muğla'da Genel Seçimler" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

21/01/2015

Pürlen ÜÇER

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı : ÜÇER

Adı : Pürlen

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Seçmen Davranışı Üzerine Bir İnceleme: Muğla'

Y. Dil : A Study on the behaviour of voters: General Elections at Muğla

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

0

00

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 20.01.2015

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : UZUN Turgay

:

Ünvanı : Prof.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 200

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Siyasal Katılım
2. Seçmen Davranışları
3. Seçimler ve Seçim Sistemleri
3. Muğla İli menteşe ilçesi seçmenlerinin seçmen davranışları üzerinde etkili olan unsurlar
4. Muğla İli menteşe ilçesi seçmenlerinin Siyasal Katılma Düzeyleri

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

1. Siyasal Katılım
2. Seçmen Davranışı
3. Demokrasi
4. Seçimler
5. Siyasi Partiler

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. PoliticalParticipation
2. VoterBehaviour
3. Democracy
4. Elections
5. PoliticalParties

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 20/01/2015

ÖZET

Yirminci yüzyıl, halkın siyasal sistemden daha çok yararlanmak istediği ve bu doğrultuda isteklerinin karşılanması taleplerini yoğunlaştırdığı döneme sahne olmuştur. Bu anlamda birey, siyasal sistem içerisinde daha fazla yer almak istedikçe, siyasal katılma kavramı ve seçmen davranışı olgusu daha da önemli hale gelmiştir ve pek çok siyaset bilimci tarafından siyaset biliminin ana başlıklarına dâhil edilmiştir. Siyasal katılma kavramı ve seçmen davranışları üzerine geliştirilen açıklamalar genelde, bireylerin siyasal sistem içerisindeki eylemleri üzerine odaklanmakta ve bu eylemlerin doğrudan ya da dolaylı olarak siyasal karar alma mekanizmasını etkilemeye yönelik olduğu noktasına vurgu yapmaktadır. Bu genel görüşe uygun olarak söz konusu siyasal katılım ve seçmen davranışı olguları, çağdaş ve demokratik bir devlet yapılanması içerisinde önemli ve ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Seçmen davranışı ve siyasal katılma ile ilgili öne sürülen kuramlara belli ölçüde katkı sağlamak amacıyla yola çıkılan bu çalışmada, Muğla kenti Mentеше mahallelerinde yaşayan seçmenleri, “katılımcıların seçmen davranışları üzerinde etkili olan unsurları ve seçmen nüfusunun siyasal katılım düzeyleri ile siyasal yönelimleri” yönünden inceleme amaçlanmıştır. Araştırma, aynı zamanda katılımcıların tercihlerinde etkili olan siyasal parti ve adayların özellikleri arasından hangisinin daha önemli olduğunu da göstermektedir.

ABSTRACT

The 20th century has experienced a period in which the people wanted to benefit more from the political system and at this direction they intensified the fulfillment of their wills. In this sense, the more the individuals want to take place within the political system, the more the concept of political participation and voter behaviour has become even more important and these concepts have been involved in the main titles of the science of politics by the many political scientists. The concept of political participation and the explanations developed on voter behaviours generally focus on individual actions within the political system and make emphasis on the points that these actions are intended to influence the political decision-making system directly or indirectly. In accordance with this general opinion, political participation and voter behaviour cases being talked about have an important and privileged place in contemporary and democratic state settlement. In this research, which is led with the purpose of making contributions to the proposed theories related with voter behaviour and political participation to a certain extent, it is aimed to examine the voters living in Menteşe Neighborhood at city Muğla, “the factors that have an impact on the voter behaviours of participants and the political participation level of the voter population with their political orientations”.

At the same time, this research shows what is more important in the preferences of the participants among the characteristics of the political parties and the candidates.

ÖNSÖZ

Günümüz modern toplumlarında, halk, çeşitli siyasal katılım yollarına başvurmakta ve belirli aralıklarla yapılan seçimlerde, farklı siyasal partiler arasında tercihlerini yaparak kendilerini yönetecek kişileri belirlemektedirler. Birey, bu süreçte, pek çok etkenden etkilenmekte ve davranışlarını bu doğrultuda belirlemektedir. Muğla ilinde, siyasal katılımı ve seçmen davranışlarını incelemeye yönelik oluşturulan bu çalışmada, birçok kişinin katkıları bulunmaktadır. Öncelikle tez danışmanım olmayı kabul ettiği için ve tez konumun belirlenmesinde ve sonrasında getirdiği eleştiri ve önerileriyle en büyük katkıyı sağlayan Prof. Dr. Turgay UZUN'a gösterdiği özen ve sabırdan dolayı çok teşekkür ederim. Alan araştırmasının başlangıcında, yöntem konusunda bana yol gösteren, her türlü soruma ve sorunuma çözüm bulmaya çalışan Yard. Doç. Dr. Serkan DİRLİK'e katkılarından dolayı teşekkür ederim. Şüphesiz en büyük desteği veren, koşulsuz yanımda olan ve bana her zaman inanan aileme teşekkürlerimi sunarım. Son olarak bu süreçte, Muğla'da olmadığım zamanlarda oradaki işlerimi canı gönülden halletmeye çalışan arkadaşlarıma da yardımları için çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
TABLOLAR LİSTESİ	VII
KISALTMALAR LİSTESİ	X
GİRİŞ	- 1 -
BİRİNCİ BÖLÜM	- 4 -
SİYASAL KATILIM	
I. SİYASAL KATILIM KAVRAMI: KAPSAM VE TANIMI	- 4 -
1.Genel Olarak Siyasal Katılım Kavramı	- 4 -
2.Siyasal Katılımın Amacı, İşlevi ve Önemi.....	- 9 -
3.Siyasal Katılım Biçimleri.....	- 11 -
3.1.Gönüllü-Mobilize(Uyarılmış Katılım).....	- 12 -
3.2.Bireysel-Toplumsal Siyasal Katılım	- 12 -
3.3.Olağan-Olağandışı Siyasal Katılım.....	- 13 -
3.4.Konvansiyonel ve Konvansiyonel Olmayan Siyasal Katılım	- 15 -
4.Siyasal Katılım Düzeyleri Üzerinde Belli Sınıflandırmalar	- 15 -
5.Siyasal Katılım Modelleri	- 19 -
6.Siyasal Katılıma Yönlendiren Sebepler	- 20 -
7.Siyasal Katılım Üzerinde Belirleyici Faktörler.....	- 21 -
7.1.Biyo-Fiziksel Faktörler	- 22 -
7.2.Toplumun Yapısı ve Siyasal Katılım	- 29 -
7.3.Siyasal Kültür ve Siyasal Katılım	- 30 -
7.4.Sosyo-Ekonomik Faktörler	- 32 -
7.5.Psikolojik Faktörler.....	- 42 -
7.5.1.Olumlu Psikolojik Faktörler.....	- 43 -
7.5.2.Olumsuz Psikolojik Faktörler	- 46 -
8.Siyasal Rejimler ve Siyasal Katılım.....	- 47 -
8.1.Demokratik Sistemlerde Siyasal Katılma	- 46 -
8.2.Demokratik Olmayan Rejimlerde Siyasal Katılma.....	- 48 -
İKİNCİ BÖLÜM	- 49 -
SEÇİMLER VE SEÇMEN DAVRANIŞI	- 49 -
1. Demokrasi Açısından Seçimler.....	- 49 -
1.1.Genel Olarak Seçim Kavramı	- 51 -
1.2.Seçim Kavramının Tarihsel Dokusu	- 53 -

1.3.Seçim Sistemleri ve Uygulama Alanları	61 -
1.3.1.Çoğunluk Esasına Dayanan Seçim Sistemleri ve Uygulama Alanları.....	64 -
1.3.2.Nispi Temsil Esasına Dayanan Seçim Sistemleri ve Uygulama Alanları.....	72 -
1.3.3. Karma Sistemler ve Uygulama Alanları	78 -
1.4. Seçim Sistemlerinin Siyasal Sisteme Etkileri	81 -
2.2. Seçmen Davranışları	84 -
2.2.1 Seçmen Oy Davranışı.....	85 -
2.2.1.1 Seçmenlerin Rasyonel Tercihleri	86 -
2.2.1.2 Seçmenlerin Beklentileri	87 -
2.2.1.3 Seçmenlerin Siyasal Bilgi Yetersizliği	87 -
2.2.1.4 Seçmenlerin Unutkanlığı.....	88 -
2.2.2 Seçmen Davranışlarına İlişkin Geliştirilen Modeller.....	88 -
2.2.2.1 Sosyolojik Yaklaşım	88 -
2.2.2.2 Sosyo-Psikolojik Yaklaşım (Parti ile Özdeşleşme Modeli).....	89 -
2.2.2.3 Ekonomik Yaklaşım (Geriye Dönük Oy Verme Modeli).....	90-
2.2.3 Seçmen Davranışlarını Etkileyen Unsurlar.....	92 -
2.2.3.1 Demografik Özellikler	92 -
2.2.3.2 Eğitim ve Sosyal Toplumsallaşma Etkenleri	98 -
2.2.3.3 Kişisel ve Psikolojik Unsurlar.....	100 -
2.2.3.4 Ekonomik Unsurlar	101 -
2.2.3.5 Partilere İlişkin Unsurlar	103 -
2.2.3.6 Aday İmajının Etkisi	105 -
2.2.3.7 Siyasal Kampanyalar.....	106 -
2.2.4 Seçmen Davranışı ve Propaganda.....	108 -
2.2.5 Seçim Dönemlerinde Siyasilerin İzledikleri Seçmen Politikaları...-	110 -
2.2.5.1 Ortalama Seçmenin Hedef Alınması.....	110 -
2.2.5.2 Dar Tabanlı-Geniş Tabanlı Davranış	111 -
2.2.5.3 Logrolling (Oy Ticareti, Hizmet Kayırmacılığı).....	111 -
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	113 -
MUĞLA İLİNDE SEÇİMLER.....	113 -
3.1 Araştırma Hakkında	113 -
3.1.1 Araştırmanın Problemi	113 -
3.1.2 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	113 -
3.1.3. Araştırmanın Hipotezleri.....	114 -

3.1.4. Örneklem Özellikleri, Kapsam ve Sınırlılıkları	- 115 -
3.2 Yöntem (Araştırmanın Metodolojisi) Hakkında	- 120 -
3.2.1 Kavramsal Çerçeve	- 120 -
3.2.2 Veriler ve Toplanması.....	- 121 -
3.2.3 Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	- 122 -
3.3 Muğla İli Hakkında	- 122 -
3.3.1 Muğla İli Demografik Dinamikleri	- 122 -
3.3.2 Muğla İli Sosyo-Politik Yapısı ve Ekonomik Özellikleri.....	-125-
3.4.Araştırma Bulguları ve Değerlendirme	-126-
3.4.1. Araştırmanın Kapsamına Giren Katılımcıların Sosyo-Ekonomik ve Demografik Özellikleri	- 126 -
3.4.2. Katılımcıların Siyasal Katılım Düzeyleri.....	- 133 -
3.4.2.1. Siyasal İlgileri Doğrultusunda Katılma Düzeyleri.....	- 133 -
3.4.2.2. Siyasal Bilgileri Doğrultusunda Katılma Düzeyleri	- 134 -
3.4.3. Katılımcıların Oy Verme Davranışları.....	- 140 -
3.4.4. Siyasal Parti Üyeliği.....	- 143 -
3.4.5. Katılımcıların Seçmen Davranışlarını Etkileyen Unsurlar	- 148 -
3.4.5.1. Katılımcıların Seçmen Davranışlarını Etkileyen Demografik Değişkenler	- 148 -
3.4.5.2. Katılımcıların Oy Kullanırken Önemledikleri Faktörler	- 153 -
3.4.5.3. Katılımcıların Seçmen Davranışlarını Etkileyen Partilere İlişkin Unsurlar.....	- 154 -
3.4.5.4.Katılımcıların Seçmen Davranışlarını Etkileyen Adaylara İlişkin Unsurlar.....	- 163 -
3.4.6. Katılımcıların Milletvekili Genel Seçiminde Siyasal Yönelimleri -	165 -
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	- 173 -
EK 1: Anket Formu	- 180 -
KAYNAKÇA.....	- 188

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Mahallelerdeki Mesken Sayısının Desenine Göre Mahallelerde Ulaşılabacak Örneklem Sayısı	118
Tablo 2. Mahallelerin Sokaklarından Basit Rasgele Yöntemle Seçilen Sokaklar .	120
Tablo 3. Muğla İli Mentеше ilçesi nüfusunun yaş ve cinsiyete göre sınıflandırılması	123
Tablo 4. Muğla ili yaşlı nüfusunun yıllara göre değişimi	124
Tablo 5. Muğla İli 2013 Yılına Ait Göç Hareketliliği.....	124
Tablo 6. Katılımcıların yaşlarına göre dağılımı	127
Tablo 7. Yaş grupların cinsiyete göre dağılımı	128
Tablo 8. Katılımcıların öğrenimlerine göre dağılımı	129
Tablo 9. Katılımcıların mesleklerine göre dağılımı	130
Tablo 10. Katılımcıların doğdukları yere göre dağılımı.....	131
Tablo 11. Katılımcıların gelirlerine göre dağılımı	131
Tablo 12. Gelirin mesleklere göre dağılımı.....	133
Tablo 13. Katılımcıların siyasal tercihlerini belirlemelerinde etkili olan faktörler	135
Tablo 14. Siyasal tercihlerini belirlemedeki etkili olan faktörlerin katılımcıların oy vermeye yakın hissettikleri partilere göre dağılımı.....	136
Tablo 15. Katılımcıların siyasal görüşlerine göre siyaset algıları	139
Tablo 16. Katılımcıların siyasal görüşlerine göre siyasetçi algıları	140
Tablo 17. Bir önceki seçimlerde katılımcılar tarafından verilen oyların partilere göre dağılımı	142
Tablo 18. Katılımcıların parti tercihlerinde değişikliklerinin durumu	142

Tablo 19. Katılımcıların siyasi parti üyeliği.....	143
Tablo 20. Siyasi Parti üyeliğinin cinsiyete göre dağılımı	144
Tablo 21. Siyasi Parti üyeliğinin katılımcıların doğum yerlerine göre dağılımı....	144
Tablo 22. Katılımcıların siyasi parti üyeliğinin kentsel kökene göre dağılımı	145
Tablo 23. Siyasi parti üyeliğinin gelir gruplarına göre dağılımı	146
Tablo 24. Siyasi parti üyeliğinin öğrenim durumuna göre dağılımı	147
Tablo 25. Seçmen Davranışında Cinsiyetin Etkisi	150
Tablo 26. Katılımcıların oy kullanmada önemsedikleri faktörler	153
Tablo 27. Bir siyasi partide aranılan özelliklerin siyasal görüşlere göre dağılımı ..	156
Tablo 28. Katılımcılar tarafından birinci sıraya konulan, siyasi partiye güveni sarsan nedenler	157
Tablo 29. Katılımcılar tarafından ikinci sıraya konulan, siyasi partiye güveni sarsan nedenler	159
Tablo 30. Katılımcılar tarafından üçüncü sıraya konulan, siyasi partiye güveni sarsan nedenler	160
Tablo 31. Katılımcılar tarafından dördüncü sıraya konulan, siyasi partiye güveni sarsan nedenler	161
Tablo 32. Katılımcılar tarafından beşinci sıraya konulan, siyasi partiye güveni sarsan nedenler	163
Tablo 33. Bir adayda aranılan özelliklerin siyasal görüşlere göre dağılımı	164
Tablo 34. Katılımcıların siyasal görüşlerine göre dağılımları.....	165
Tablo 35. Oy vermeye yakın hissettikleri partilerin katılımcıların siyasal görüşlerine göre dağılımı	168
Tablo 36. Kendi partilerinin yokluğu durumunda tercih edilen partilerin dağılımı	170

Tablo 37. Katılımcıların oy vermeye uzak hissettikleri partilerin dağılımı	172
---	-----

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Bileşik Devletleri

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

BDP: Barış ve Demokrasi Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DP: Demokrat Parti

DSP: Demokratik Sol Parti

DYP: Doğru Yol Partisi

EMEP: Emek Partisi

HDP: Halkların Demokratik Partisi

İP: İşçi Partisi

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

SP: Saadet Partisi

TKP: Türkiye Komünist Partisi

GİRİŞ

Siyasal sistem içerisinde ve özellikle demokrasiyi benimsemiş toplumlarda önemli yere sahip olan seçimler, kendi başına siyasi temsilin yeterli koşulu olmayabilir ancak gerekli koşul olduğu konusunda pek az şüphe vardır. Aslında bazı düşünürler daha da ileri giderek seçimleri demokrasinin kalbi olarak tanımlamaktadırlar (Heywood, 2006: 332). Bu önemi dolayısıyla da seçimler, birçok araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Seçim, seçmenlerin tercihleri doğrultusunda ve onları siyasi açıdan ilgilendiren genel kararları alacak olan temsilcilerin belirlendiği siyasi bir olaydır. Bu siyasi olayda seçmenler tercihleri dolayısıyla en önemli rolü üstlenmektedirler. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde seçmen davranışları, siyasi iktidarı belirlemede en önemli etkidir. Seçmen kitlelerini oluşturan vatandaşların siyasi sisteme yönelik görüş, düşünce, tutum ve davranışları, onları bir siyasi katılım biçimine yönlendirmektedir. Siyasi katılım, pek çok kavram gibi çeşitli nedenlerle evrensel bir tanımın yapılamadığı bir kavramdır.

Kavramı dar anlamda tanımlayan Daver'e göre siyasi katılım, yurttaşların siyasi sistem karşısındaki durumunu, tutum ve davranışlarını gösteren bir kavramdır (Daver, 1997). Kavramı daha geniş anlamda tanımlayan Güldiken'e göre ise siyasi katılım, gerek yerel gerekse de genel siyasi etkinliklerle yurttaşların farklı biçimlerde hükümet ve siyasi iktidarlar üzerinde baskı oluşturması ve de doğrudan siyasi sürece katılarak etki yaratma çabalarıdır (Güldiken, 1996: 31). Geniş ve dar anlamlı siyasi katılım kavramlarından çıkarabileceğimiz öncelikli sonuç; siyasi katılımın esas belirleyicisi olan unsurun, yurttaşın siyasi sistem içerisinde, mevcut sistemi değiştirmeye yönelik ya da mevcut sistemden yana ama bir şekilde aktif rol oynaması olduğunu söyleyebiliriz. Söz konusu bu rolün ana temasını da bireyi siyasi katılıma yönlendiren sebepler olan, bireyin tutum, inanç ve davranışları oluşturmaktadır.

Bireyin mevcut siyasi sistem içerisinde edindiği rolün bir de sınırı vardır. Bu rol, bireyin içerisinde yaşamını sürdürdüğü ülkenin siyasi yapısı ve siyasi kültürü

tarafından sınırlandırılmaktadır. Yurttaşlar bu çerçeve içerisinde kalma koşuluyla, siyasal otoritelerin aldığı kararları etkileyebilme oranında siyasal katılımlarını gerçekleştirirler.

Siyasal katılımın ortaya çıkması demokrasi ile yakından ilişkilidir. Demokrasiye günümüze kadar geline süreçte farklı anlamlar yüklenmiştir: Antik Yunan'da uygulanmaya başlanan demokrasi, doğrudan demokrasi idi. Ancak bu demokrasi tarzı, uygulama alanının imkânsızlaştığı ulus devletlerin inşası ile temsili demokrasi olarak işlerlik kazanmıştır. En yaygın olan demokrasi temsili demokrasidir. Temsili demokrasilerde kararlar, halk tarafından seçilen temsilciler aracılığı ile alınır. Ancak buradan anlaşılan sadece "halkın temsili" olmamalıdır. Çünkü temsili demokrasi, yurttaşların siyasal sisteme aktif katılımı için uygun koşulları sağlamaktadır.

Siyasal katılım denilince akla en başta seçimler yoluyla oy verme davranışı gelmektedir. Ancak siyasal katılım davranışı sadece oy verme davranışından ibaret değildir. Siyasal katılım anlayışı, katılımın en yüksek boyutu olan siyasal parti liderliğine kadar uzatılabilecek tüm siyasal davranış biçimlerini içine alan bir anlayıştır. Ayrıntıların çalışmada incelendiği üzere araştırmalar, siyasal katılım ve seçmen davranışlarını etkileyen unsurların çok çeşitli olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Araştırma, Türkiye'nin de yakın zaman içerisinde yeniden yaşayacağı seçim sürecinde seçmen davranışlarını incelemeye yönelik olup; araştırmada ilk olarak siyasal katılım, seçimler ve seçmen davranışlarıyla ilgili kavramsal çerçeve ele alınmıştır. Yapılacak olan alan araştırması ile de kavramsal çerçeveye dayanarak hipotezler test edilmiştir.

Vatandaşların siyasal sistem karşısında görüş, düşünce, tutum ve davranışlarının yönlendirdiği siyasal katılımın incelendiği ilk bölümde, siyasal katılım ile ilgili temel kavramlar ele alınmış ve siyasal katılım olgusunun demokrasi ile ilişkisi ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Birinci bölümün devamında ise, bireyleri siyasal katılıma yönlendiren nedenler, bireylerin siyasal katılım düzeylerine ve modellerine yönelik çeşitli sınıflandırmalar ve siyasal katılımları üzerinde belirleyici faktörler bireyin karar verme süreci ve siyasal davranışları açısından incelenmiştir.

İkinci bölümde seçimler ve seçmen davranışları ile ilgili kavramsal çerçeve ele alınmış olup; siyasal katılma açısından seçmen davranışlarının ve tercihlerinin üzerinde etkili olan unsurların incelenmesine yer verilmiştir. Seçmen davranışlarına ilişkin geliştirilen modellerin ve seçim döneminde siyasilerin izledikleri seçmen politikalarının da ele alındığı bu bölümde hangi faktörlerin seçmen davranışı üzerinde daha etkili olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Son bölümde ise, teorik çalışmanın bir uygulaması olarak çalışma alanımız olan Muğla ili merkez mahalleleri içerisinde, önümüzdeki genel seçimler sürecinde seçmen davranışı üzerindeki etkenler odaklı yapılan alan araştırmasında elde edilen bulguların değerlendirilmesine yer verilmiştir. Bu doğrultuda ilk iki bölümde açıklanan etkenlerin seçmen davranışı ve siyasal katılım üzerindeki rolünün bir bakıma yönü saptanmaya çalışılmıştır. Ayrıca seçmenlerin siyasal tercihlerinde etkili olan unsurlardan başlayıp; oy verme davranışında siyasal parti ve adaylarda aranılan özelliklere kadar seçmenlerin siyasal yönelimleri, siyasal katılım düzeyleri, siyasal ilgileri, siyasal bilgileri değerlendirilip; bir bakıma 2015 yılı genel seçimlerinin küçük bir ön değerlendirmesi oluşturulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL KATILIM

I. SİYASAL KATILIM KAVRAMI: KAPSAM VE TANIMI

1.Genel Olarak Siyasal Katılım Kavramı

Önceleri devlet ve iktidar kavramlarıyla açıklanan siyaset olgusu, artık bilgi akışının ve teknolojik gelişmenin hızlanmasıyla, siyasal kararların tahlili, sosyal grupların karar ve etki ilişkilerindeki rolü, siyasal katılma, sosyal yapı ve iktidar ilişkisi, siyasal değişme ve gelişme gibi konuları önemli derecede incelemektedir. Zamanla siyaset bireyin hayatına daha fazla girerek, toplum-siyaset ilişkisi bağlamında, bireyi devlet ile daha fazla ilgilenmeye yöneltmiştir (Arslan, 2012: s.5). Böylece siyasal katılım kavramı da bir çok siyaset bilimci tarafından siyasetin ana başlıklarından biri olarak çalışma konularına dahil edilmiştir.

Katılım kavramının, çağdaş, özgürlükçü ve demokratik yönetim anlayışının en başta gelen koşullarından birisi olduğu gerçeği yadsınamaz. Yerel ya da ulusal düzeyde, demokrasinin ortaya çıktığı süreçten bu yana demokratik yönetim olma yolunda ilerleyen siyasal yapılar, esas olarak katılım yöntemleri üzerinde durmuş ancak farklı demokrasi anlayışlarının benimsendiği gibi, mevcut siyasal sistemlerin niteliğine uygun farklı katılım kanalları ve yöntemleri denemişlerdir (Uzun, 2010: s. 321).

Tarihin eski dönemlerinden beri birey, içinde yaşadığı farklı siyasal sistemler veya kültürlerde, farklı ölçülerde de olsa siyasal yaşamın çeşitli uygulamalarına konu veya tanık olmuş-olmakta ve yine farklı ölçülerde bunlardan etkilenmekte ve onları etkilemeye çalışmaktadır. Ancak bireylerin siyasal sistemi etkileme dereceleri sistemlerin kapalı (otoriter) ya da açık (demokratik) olmalarına göre değişmektedir (Uluç, 2007:s.33). Duverger'e göre eğer sistem yönetenlerin özgürlüğünü yönetilenlerin adına sınırlıyorsa, demokratik bir yapı, yönetilenlerin özgürlüğü yönetenler için sınırlanıyorsa otokratik bir yapı söz konusudur (Çukurçayır, 2012: s. 38).

Siyasal katılma kavramı çağdaş bir devlet yapılanması içerisinde önemli ve ayrıcalıklı bir yere sahiptir ve pek çok siyaset bilimci demokrasi açısından da ayrı bir öneme sahip bu kavramı tanımlama konusunda farklı temellerden hareket etmişlerdir. Siyasal katılım kavramına ilişkin pek çok tanım yapıldığından ortak bir tanıma ulaşmak zordur. Bu tanımlamanın zorluğunun bir diğer nedeni olarak da kavramın daha çok uygulamada kendisini göstermesidir diyebiliriz. Siyasal katılma kavramı konusunda geliştirilen tanımların genel olarak yoğunlaştığı husus; siyasal katılımın sadece seçimlerde oy kullanmaktan ibaret olmadığı, oldukça geniş bir tabana yayılan bir kavram olduğudur. Eroğul, bu kavramların hepsinin ortak özgesinin, katılmayı, yönetilenlerin yönetimde söz sahibi olmaları biçiminde olduğu yönünde özetlemiş ve siyasetin daima devlete yönelik bir etkinlik olarak anlaşıldığını belirterek, devlet yönetimine katılma ile siyasal katılmayı aynı anlama gelen kavramlar olarak ele almıştır (Eroğul, 1999:s.17). Eroğul, çoğu siyaset bilimci gibi katılmayı siyasal davranış olarak ele almıştır. Siyasal katılım kavramı tanımlamalarının bir diğer ortak özgesi ise; söz konusu siyasal eylemin toplumsal grup içinde oluşmasıdır.

Çukurçayır'a göre "dar anlamda siyasal katılma yalnızca seçimlere katılma olarak anlaşılabilir gibi; geniş anlamda, örneğin bürokrasi ve siyasal karar alma sürecinin her aşamasında katılım olarak da adlandırılabilir" (Çukurçayır, 2012:s. 41). Kapani kavramı, "toplum üyesi kişilerin, siyasal sistem karşısındaki durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavram" olarak tanımlar. Bu anlamda katılım davranışı, basit bir ilgiden yoğun eylemler dizisine kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Akfırat, 2010:s.22).

Özbudun ise siyasal katılım kavramını "vatandaşların, merkezi ya da yöresel devlet organlarının personelini ya da kararlarını etkilemek üzere kendilerince ya da başkalarınca tasarlanmış, hukuksal ya da hukuk dışı, başarılı ya da başarısız eylemlere girişme" olarak tanımlamıştır (Özbudun, 1975: s.4). Bu anlamda siyasal katılma, siyasal topluluğun bir üyesi olan bireyin otoritelerin kararlarını etkilemek için yaptığı, bireyi siyasal karar alıcılar ile temas içine sokan bir eylemden oluşur (Turan, 1996: s.200). Birey ve devlet arasındaki karşılıklı etkileşimler ağını dengelemek durumunda kalan birey, ilişkinin imtiyazlı tarafı olan devleti,

etkilemeye/yönlendirmeye çalışmak veya en azından bunları düşünmek, tartışmak durumundadır (Öz, 1992: s.40).

Görüldüğü gibi farklı tanımlanan siyasal katılım kavramı; kimi siyaset bilimcilerce sadece oy verme davranışı olarak tanımlanabilirken, kimileri davranış, tutum ya da eylemi de içinde barındıran bir kavram olarak tanımlama yolunu seçmişler, kimileri ise her ikisini de içinde barındıran tanımlama yoluna başvurmuşlardır. Genel olarak kavramı dar anlamda tanımlayanlar daha çok davranış üzerinde durmuşlar ve kavramın diğer biçim ve özelliklerini dışarda tutmuşlardır; geniş anlamda tanımlama yolunu seçenler ise davranışların yanında tutumları da açıklamışlardır. Kavram ister dar ister geniş açıdan tanımlansın, temelinde genel olarak siyasal otoriteyi bir şekilde etkilemek yatmaktadır ve siyaset bilimciler genelde kavramı bireylerin eylemleri düzeyinde değerlendirmişlerdir.

Siyasal katılımın ortaya çıkmasında en genel anlamda “halkın iktidarı” olarak tanımlanan demokrasi belirleyici olmuştur. İlk olarak Antik Yunan kent devletlerinde temellenen demokrasi ile yurttaşlar kendileriyle ilgili kararlarda söz sahibi olmuşlardır¹ (Aslan & Kaya, 1995: s.214). Demokrasi, Antik Yunan’dan günümüze, uygulamalarıyla ve üzerine yazılan geniş literatürüyle, daha katılımcı bir siyasal sistem kurma hedefini daima taşımıştır (Karaoğlu, 2009: s.1). Siyasal katılma, demokrasi kavramıyla özdeşleştirilen anahtar bir kavramdır. Bir yönetim biçimi olarak demokrasi, bu kavramdan ayrı düşünülemez. Demokrasiyi üstün kılan, halkın siyasal sisteme katılımı ve denetimidir (Çukurçayır, 2012:25). Siyasal katılma kavramı, antidemokratik rejimlerde de var olan siyasi bir eylem olmasına karşın demokratikleşme süreci ile gelişen bir olgudur. Bireylerin vatandaş olarak organize bir güç olduklarının farkına vardıkları Sanayi Devrimi ve öncesinde Fransız ihtilâli, bu gelişmenin önemli bir dönemecini ifade eder. Siyasi otoritenin, halkın desteği olmaksızın iktidara gelemeyeceklerini, gelseler bile iktidarda kalamayacaklarını anlamaları siyasi devrimin önemli bir sonucudur (Öktem, 2004: s.5-6).

Konuya Türkiye açısından bakıldığında, demokrasinin toplum ile buluşturulmasında rol oynayan pek çok faktör ve kurum vardır. Ancak hiçbir faktör

¹ “Bu demokrasi, her ne kadar doğrudan bir yönetim biçimi getiriyor görünse de bir yönüyle eksik ve eşitsiz bir yapıdadır. Şöyle ki köleler, kadınlar ve yabancılar, kent yönetimine katılan yurttaş kapsamına girmemekteydiler” (Aslan & Kaya, ...:s.214).

ve kurum, demokratik ortamı aynı zamanda varlık ortamı olarak gören siyaset kurumu kadar toplumsal katılımı sağlayamamıştır. Nitekim siyasetin ve siyasetçinin yaşayabilmesi için gerekli olan rekabet ve toplumsal katılım şartları, en ideal haliyle demokrasinin işlediği yapı içerisinde mümkün olabilmektedir (Küçükylmaz, 2011: s.7).

Evrensel bir ilke olarak, modern demokratik devlette halk, temel haklara ve devlet yönetimine katılma hakkına sahiptir. Az bile olsa halkın katılımını dışlayan, seçim ve temsil olgusuna yer vermeyen bir sistemin ve yönetimin demokrasi olarak nitelendirilmesi demokrasinin tarihsel gelişimine ve evrensel anlamına aykırı olacaktır (Uzun, 2010: s.295-300). Abraham Lincoln bir söylevinde demokrasinin “Halkın, halk tarafından ve halk için yönetimi” olduğuna ilişkin tanımı ile demokrasinin erdemlerini övmektedir (Heywood, 2006:s.97). Tanımın içerisinde yer alan “halk” ile kastedilenlerin hangi özellikleri taşıdığına ilişkin kesin bir hükümde bulunmak mümkün olmasa da, bu tanım 1864 yılından günümüz modern toplumuna kadar popülerliğini korumuştur. Bu anlamda siyasal iktidar gücünü, arkasındaki halk desteği olmaksızın meşru gösteremez. Yine klasik demokrasi tanımını biraz genişleterek halkın siyaset sahnesine katılmasıyla da “halkın egemenliği” kavramı üzerinde durulmuş ve bu kavram birçok siyaset bilimci tarafından yönetimin meşruluğunun ölçütü olarak geliştiği yönünde ifade edilmiştir. Böylece Kışlalı'nın da belirttiği gibi, “Günümüzde bir rejimin demokratikliği, halka tanıdığı siyasal katılma olanakları ile ölçülür” duruma gelmiştir (Kışlalı, 2003: s.220).

Siyasal katılma kavramının en bilinen biçimi de seçimlerdir. Nitekim liberal demokrasilerde, en başta gelen meşruluk göstergesi de seçimlerdir. Totaliter rejimler ise demokrasi açısından vazgeçilemez bir öneme sahip olan seçim unsurunun yerine diğer yöntemlerle katılımı sağlamaya çalışırlar ki burada izlenen ilk yol göstermelik katılım kanalları yaratmaktır. Elbette totaliter rejimler, klasik demokrasinin sahip olduğu özelliklere sahip değildir, ancak bir tür katılım yoluyla kendilerini meşrulaştırma yoluna girmişler ve bir takım katılım kanalları yaratarak meşruluk sorununu bu yolla çözme amacı taşımışlardır (Uzun, 2010: s.312).

Çukurçayır; demokrasi ile ilişkilendirdiği katılımın önemini ve gereğini şu cümlelerle ifade etmektedir (Çukurçayır, 2012: s.4-5):

“(...). Demokrasinin dayandığı özgürlük, eşitlik, dayanışma ve kendini gerçekleştirme gibi değerler, ancak demokrasinin temellerinin sağlam olduğu toplumlarda güçlenebilir ve demokrasiyi yaşanılır kılar. Yönetim halkla bütünleşemiyorsa; halk yönetsel eylem ve işlemlerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik olduğu yönünde bir inanç taşımıyorsa, yönetimin meşruiyeti oldukça tartışmalı demektir. İşte bu noktada katılımcı yönetim yöntemleri, yurttaşların yönetime yabancılaşmasını önleyici önemli beklentileri karşılayacak nitelikler kazanır; yönetimi, yurttaşların kendinden bir sisteme dönüştürür ve demokratik yöntemler kullanarak, çatışmaların yerine, toplumsal kalkınmayı ve gelişmeyi koyar. Eğer saydam bir yönetim anlayışı yerleşmemişse, katılımcı düşüncenin uygulama şansı da yoktur. Öncelikle yöneticilerin ve yurttaşların böyle bir etkileşim sürecinin yararlarına gerçekten inanmaları gerekir. Katılımcı düşüncenin bir yaşam biçimine dönüşmesi, yurttaşların bütün katılım olanaklarıyla, yönetsel süreçlerin içine çekilmesine; katılımın ön koşulu olan yönetsel etkinlikler hakkındaki bilgilenme sürecinin sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesine ve bütün sosyal sınıflardan, mesleklerden, yaşlardan, cinsiyetlerden katılımcıların katılıma özendirilmesiyle sağlanabilir.”

Çukurçayır'ın düşüncelerine paralel olarak Kalaycıoğlu da demokrasi için siyasal katılmanın önemini vurgulamıştır. Kalaycıoğlu'na göre siyasal katılma sadece oy verme davranışından ibaret değildir. Kavram, siyasal kararlara katılmayı da içerir. Demokrasilerde halk sadece belirli sürelerde oy kullanıp sonra siyaset sahnesinden çekilmez. Siyasal katılma sürekli olarak tekrar eden bir olaydır. Halk dilekçe verme, milletvekillerine mektup yazma, kamu bürokrasisine fikir ve istek belirtme, kamu bürokrasisi tarafından verilen kararlara itiraz etme, grev yapma gibi daha pek çok yolla siyasal kararları, seçimler arasındaki dönemlerde etkilerler (Kalaycıoğlu, 1999: s.48).

Kısaca siyasal katılma, çağdaş demokratik yönetimlerde, demokrasinin talep ettiği siyasal yapının ve bunun için gerekli olan sürecin bireylerce benimsenmesine ve demokrasinin işler hale gelmesine katkı sağlayan kavramdır. Siyasal katılımın bir konu olarak siyaset biliminin alanında işlenmeye başladığı 1970'lerin bu yana oy verme harici siyasal katılım düşüklüğünün sebeplerini anlamaya yönelik çok yol

alınsa da, liberal demokrasinin vazgeçilmez koşulu siyasal katılımın nasıl sağlanabileceği konusunda çok fazla yol haritası üretilmiş değildir (Erdoğan, E. 2009: s.71).

2.Siyasal Katılımın Amacı, İşlevi ve Önemi

Siyasal katılımın rejimden rejime önem sırası değişen bir çok işlevinin bulunduğu gibi, aynı zamanda siyasal katılımın kendisi de araç olmanın yanı sıra amaçtır (Akbal, 1998:s.8). Siyasal katılım demokrasinin var olmasının hem bir koşulu, hem meşruluğun göstergesi, hem de demokrasinin sürdürülmesinin bir aracıdır. Devletin bekâsı için, bir ölçüde de olsa yerine getirmesi gereken üç temel işlevi vardır. Bunlardan ilki, toplumun ortak çıkarlarına hizmettir. Devleti bu hizmete zorlamanın en etkili yolu, yığınsal katılımdır². İkinci işlevi, üretim ilişkilerinin sürdürülmesi ve geliştirilmesinde başat güç olan egemen sınıfa hizmet etmektir. Bu anlamda egemen sınıfların katılımı, toplumsal gönencin sağlanması için gereklidir. Üçüncü işlevi ise, kendini koruması ve yüceltmesidir (Eroğul, 1999: s.275). Devletin bu son işlevi, diğer işlevlerin yerine getirilmesine ve onların ihmal edilmemesi gereğine hizmet eden bir işlevdir. Yani devlet de siyasal sistemin ve demokrasinin işlerliğinin devam etmesi için halkı siyasal katılıma yönlendirmelidir.

Yirminci yüzyıl artan bir biçimde halk kitlelerinin siyasal sistemden yararlanarak istek ve taleplerinin tatminini sağlaması olayına sahne olmuştur. Merkezin irade ve emirlerini sarsılmaz bir kadercilik ile sineye çeken bir kenar yerine, bu kararların alınmasını etkilemeye çabalayan, dilekçe veren, idareyi mahkemeye veren, oy veren, grev, boykot ve direniş yapan, seçim kampanyalarında pankart taşımaktan slogan söylemeye kadar çeşitli faaliyetlerde bulunan bir kenar oluşmuştur (Kalaycıoğlu, 1983: s.2). Bu şekilde siyasal katılım tabanı genişlerken; bu siyasal eylemde amaç da bireyden bireye, bazen de gruptan gruba değişen çok çeşitli bir hal almıştır.

Siyasal katılma, vatandaşların gereksinim ve isteklerinin hükümete aktarılmasını sağlar. Aynı zamanda önceden belirlenmiş amaçlara bağlı olmadan amaçların belirlenmesinde, önceliklerin saptanmasına ve hangi kaynakların

² Eroğlu'na göre katılımın toplum için esas önemi budur. Devlet bu sayede kamu yararına yöneltilir.

amaçların gerçekleştirilmesine ayrılacağına gösterilmesine yarayan bir tekniktir. Bunun yanında otoritenin kendinden emin olmasını sağlar ve insanların hükümetten memnun olduğunu gösterir. Katılma, vatandaşlık erdemlerini edindiren bir öğenin aracı olarak görülmüştür (Çal, 2006:34). Amacı siyasal karar alma mekanizmasını etkilemek olan, otonom olarak bir yöntemi benimseyip bunu uygulayan herkes siyasal katılma eyleminde bulunmaktadır (Kalaycıoğlu, 1983:s.10). Çünkü siyasal katılma, tüm siyasal rejimlerde hem toplumun siyasal sistemin içindeki değerlerle bütünleşmesini, hem de, bireylerin siyasal karar alma mekanizmasını etkilemesini sağlayan bir araçtır (Öktem, 2004: s.17).

Nie, Verba ve Converse, siyasal katılma eyleminin amacının hükümet yetkililerinin seçimini ve onların yaptıkları işleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemek olduğunu ifade etmişlerdir (Akfırat, 2010: s.22). Katılma bu anlamda bireylerin sadece davranışlarını değil, demokratik değer ve süreçleri benimsemesini, bu değer ve süreçlere bağlılığın sürdürülmesini ve bu süreci etkilemeye çalışmasını amaçlar (Çal, 2006: s.35). Siyasal yöneticilerinin belirlenmesinin yanısıra, toplumsal istemlerin belirlenmesi de siyasal katılmanın işlevlerindedir ve bu durumda Kışlalı siyasal yöneticilerin belirlenmesi ile toplumsal istemlerin belirlenmesi işlevlerinin zamanla içiçe geçtiğini ve demokrasinin yetersiz işlediği durumlarda seçimler ve siyasal katılmanın birbirine eş görüldüğünü ifade etmiştir (Arslan, 2012: s.7).

Bireylerin ise siyasal katılma eyleminde genel olarak amaçladıklarını şöyle sıralayabiliriz (Arslan, 2012: s.7):

- Çıkarlarını korumak,
- Arkadaş edinmek,
- Sosyal dayanışma sağlamak,
- Dünyayı anlamak,
- Çeşitli psikolojik tatminsizlikleri ikame etmek,
- Yabancılaşmak istememek,
- Toplumda kendine bir yer edinmek.

Dursun'a göre siyasal katılmanın temel işlevlerinden biri siyasal karar alma mekanizmalarında görev alacak yöneticilerin belirlenmesi, diğeri ise belirlenen yöneticilerin aldıkları ve alacakları kararların eylem ve davranışlar ile etkilenmesidir (Çadır, 2011:s.9). Bu durumda ilk olarak siyasal yöneticilerin belirlenmesi gelir ve bunu toplumsal istemlerin belirlenmesi takip eder. Önemli diğeri bir işlevi, çeşitli toplum kesimlerine temsil olanağı ve toplumda uzlaşma sağlamasıdır. Son olarak da siyasal katılma, bir yandan sistemin barışçıl yollardan değişmesine olanak sağlarken; diğeri yandan da karşı güçleri sistemle bütünleştirerek sistemi güçlendirmektedir (Akbal, 1998: s.9). Seçim yolunu açık tutmakla birlikte, halkın sorunlarını ve eleştirilerini dile getirme olanaklarını kısıtlayan rejimler, bir tür seçkinler yönetimi istiyorlar demektir. Bu durum da halkın yönetimde söz sahibi olmasını engelleyerek katılımın minimum olmasına yol açmaktadır (Çal, 2006: s.34).

3.Siyasal Katılım Biçimleri

Her birey aynı ya da benzer yoldan siyasi aktivitelere katılmamaktadır. Bazıları yasaların belirlediği sınırlar çerçevesinde siyasi aktivitelere katılırken, bazıları ise bu sınırları aşarak yasaların kabul etmediği yollardan siyasal faaliyetlere katılırlar (Uluç, 2007: s.56).

Siyasal katılım biçimleri, toplumların sosyo-ekonomik gelişme düzeylerine göre de farklılaşmaktadır. Modern toplumlarda siyasete katılan bireylerin oranı geleneksel toplumlarla karşılaştırıldığında, bu toplumlarda katılım yoğunluğu daha fazladır ve aynı zamanda katılım daha çeşitli biçimlerde gerçekleşmektedir (Dinç , 2002: s.11).

Siyasal katılım kavramını açıklamaya çalışan siyaset bilimcilerin bakış açılarının ve tanımlamalarının birbirinden farklılaştığı yukarıda belirtilmiştir. Siyasal katılım biçimlerinin sınıflandırılmasında da aynı farklılık görülmektedir. Nitekim Turgay Uzun da bu farklılığı “Dünya üzerinde değişik yönetim sistemlerinin ve siyasal yaklaşımların farklı olması, yereldeki yapılanmaları, yönetim anlayışını ve katılım biçimlerini doğrudan farklılaştırmıştır” şeklinde vurgulamıştır (Uzun, 2010: s.311). Sonuç olarak siyasal katılma, hem toplumdan topluma, hem de bir toplumdaki bireyler arasında, kimi zaman siyasal sistemin özellikleri ve siyasal

kaynaklara ulaşma farklılıklarından, kimi zaman da sosyo-ekonomik değişkenlerin etkisiyle farklı biçimlerde gerçekleşmektedir (Öktem, 2004:s. 21).

Milbrath yaptığı sınıflandırmada, siyasal katılma biçimlerini aktif ve pasif olmak üzere ikili ayrıma tabi tutmuştur. Aktif siyasal katılma biçimlerine örnek olarak seçimlerde oy kullanma, parasal yardım, itaatsizlik, sisteme bağlılığı gösteren faaliyetler, sisteme karşı hoşnutsuzluğu ifade eden protesto ve gösteri faaliyetleri gösterilebilir. Pasif siyasal katılma biçimleri ise itaat, askere gitme, vergi ödeme ve siyasete ilgi göstermeme (kayıtsızlık) gibi faaliyetleri içermektedir (Uluç, 2007: s.56).

Çok farklı ve çeşitli sınıflandırma yolları oluşturulsa da genel olarak siyasal katılma biçimleri beş farklı sınıflamaya tabi tutulmaktadır. Bunlar gönüllü katılım ya da mobilize (uyarılmış) katılım, bireysel ya da toplumsal siyasal katılım, olağan ya da olağandışı siyasal katılım ve konvansiyonel siyasal katılım'dır.

3.1.Gönüllü-Mobilize Katılım (Uyarılmış Katılım): Birey başkalarından etkilense de kendi iradesi ile siyasal bir faaliyetin içerisinde yer alıyorsa gönüllü katılım; salt başkaları tarafından yönlendiriliyorsa uyarılmış katılım söz konusudur. Weiner gibi siyaset bilimciler mobilize katılımı siyasal katılım kavramı içerisine katmazken; bu görüşün karşısında yer alan Huntington ve Nelson ile aynı doğrultuda düşünenler kavramın içinde gönüllü katılımın yanında uyarılmış katılımında olması gerektiğini ve bu iki katılım türünün içiçe geçtiğini savunurlar. Çünkü en basit ifadeyle, uyarılmış biçimde de olsa kullanılan oylar bir şekilde sistemin işleyişine etki etmektedir (Uluç, 2007: s.44). Uyarılmış katılım daha çok az gelişmiş toplumlara özgü bir katılım biçimidir. Daha çok geleneksel liderlere özgü zorlama, tehdit, nüfuz sahibine duyulan bağlılık ve saygı gibi etmenler istenç dışı katılma olarak da adlandırılabilen bu katılım türü ile sonuçlanır (Hurma, 2003: s.126).

3.2.Bireysel-Toplumsal Siyasal Katılım: Bireysel siyasal katılım, bireylerin, kendi iradesi ile yaptığı tercihler ve verdiği kararlar sonucunda, siyasal karar alma mekanizmalarına gelecek olanları veya halihazırda söz konusu mevkilerde bulunanları etkilemek üzere yaptıkları eylem ve faaliyetlerdir (Çadır, 2011:s.11). Bu

katılım biçimi siyasal katılmanın bütün siyasal sistemlerinde görülen ve sık kullanılan biçimdir (Uluç, 2007: s.57).

Genel olarak vatandaşlık görevleri arasında yer alan ve hiçbir ikili insan ilişkisini gerektirmeyen bireysel katılım, yalnız olarak yapılabilen siyasal katılma türüdür ve en belirgin örneği oy verme davranışı olarak kendini gösterir. Özellikle kullanılan oyun gizli olması prensibi, bu faaliyetin bireysel yapısına destek vermektedir (Arslan, 2012: s.11). Bu türden bir siyasal davranış ırk, eğitim, sosyo-ekonomik konum, din, etnik köken ve yaş gibi nesnel etmenlerden daha fazla etkilenmektedir. Cinsiyet de bireysel katılımı etkileyen etmenlerden biri olmakla birlikte, etkisi duruma göre değişebilmektedir (Kıral, 2009: s.25). İşe alınmak için kamu otoritelerine başvurulması, birinin kendisine gelen elektrik faturasındaki meblağa itiraz etmek için elektrik kurumuna dilekçe yazması, yaşlı bir kadının huzur evine alınmak için yetkililere başvurması gibi faaliyetler bireysel katılımın biçimlerine örnek verilebilir (Uluç, 2007: s.57).

Toplumsal siyasal katılım ise, bireysel katılım türünün aksine siyasal partiye üye olmak gibi, açıkça etkileşim, grup dayanışması ve sosyal faaliyet gerektirir şekilde yapılmaktadır (Ayata, 1993: s.193-204). Siyasi bir faaliyette bulunan birey, toplumun diğer bireyleriyle birleşirse toplumsal bir katılım söz konusu olur (Dinç , 2002:s.10). Köylere elektrik gelmesi için köylülerin, mahallelerine üst geçit yapılması için mahalle sakinlerinin toplu halde politikacıları ziyaret etmesi ya da bürokratik yetkililere başvurmaları bu tür katılım biçimine örnek verilebilir (Uluç, 2007: s.57). Toplumsal siyasal katılım eylemi içerisinde yer alan bireyler, siyasi partilerde veya siyasi derneklerde üye olarak ya da görev üstlenerek, yerel ya da milletvekili seçimlerinde aday olarak, miting ve yürüyüşlere katılarak siyasal yaşamda etkin rol üstlenebilirler (Baykal, 1970: s.33).

3.3.Olağan-Olağandışı Siyasal Katılım: Max Kaase ve Samuel Barnes siyasal katılma eylemini, olağan ve olağandışı katılım biçiminde iki temel ayrımına tabi tutmuşlardır (Uluç, 2007: s56). Seçim süreciyle, siyasal rejim tarafından konulmuş kural ve normlara uygun eylemleri içeren olağan siyasal katılım, yasal sınırlar içerisinde gerçekleşirken; olağandışı siyasal katılma, kurulu düzenin yasal normlarının dışında ve karşısında gelişir (Çukurçayır, 2012: s.65).

Kalaycıoğlu'na göre olağan siyasal katılma, seçim sürecine yasal ve meşru çerçevede katılma, siyasal rejimi destekleyen faaliyetlerde bulunma, siyasal konularla sürekli olarak ilgilenme ve gündelik işlerde bürokrasi ile ilişkiye geçme gibi yasal çerçevede yapılan siyasal faaliyetlerdir (Uluç, 2007: s.56). Olağan siyasal katılma yolları arasında oy kullanma, seçim kampanyalarında aktif rol alma, siyaset ile ilgilenme, siyasal konularda tartışma sayılabilir. Bu yolda birey siyasal partiler ve meslek kuruluşlarına başvurur ya da siyasal sistemde görev alan kişilerle ilişki kurar. Siyasal partilerin ve seçim ortamının bulunduğu demokratik toplumlarda vatandaşlar, bu kurumlar yoluyla dertlerini dile getirebilme ve bunu göreceli olarak sisteme aktarabilme imkanına sahiptirler. Bu kurumlar, aynı zamanda bireylerin sisteme yabancılaşmasını da önlemektedirler (rs, 1997: s.34).

Katılım imkanının olmadığı, sınırlı olduğu ya da taleplerine cevap alamadıkları rejimlerde bireyler, sisteme karşı olan tepkilerini yasal olmayan olağandışı yöntemlerle göstermektedirler. Bu tepkiler siyasal sisteme yöneltilen şiddet faaliyetlerine kadar gidebilir (Uluç, 2007: s.s.56-58). Bu katılma türü olağan yolları bilmeyen ya da yeterli görmeyen kesimlerce kullanılır (Akbal, 1998: s.10). Olağandışı siyasal katılma yolları arasında bildiri yayınlama, gösteri yürüyüşü yapma, mitingler düzenleme gibi faaliyetler yer alır. Bu faaliyetler sonucunda istekler kabul edilmezse bireyler zor kullanma yolunu seçebilir ve siyasal katılımın üst düzeyi olarak çete savaşına girebilir, devrim girişiminde bulunabilirler (Din , 2002: s.9). Olağandışı siyasal katılma, protesto ve baskı davranışı olarak ikiye ayrılmaktadır (Akay, 2006: s.105). Bu siyasal katılma biçiminde, birey siyasal sistemin tümünü ya da sistemin uygulamalarının bir bölümünü değiştirme amacı güder. Olağandışı siyasal katılma yolları daima yasa dışı değildir. Grev yapmak, izin alarak miting ve gösteri yürüyüşü düzenleme olağandışı siyasal katılma yollarının yasal biçimidir (Uluç, 2007: s.58). Üstelik bu olağandışı siyasal katılma biçimleri Anayasa'da da "hak" olarak gösterilmektedir.

Olağandışı siyasal katılım yolları, siyasal katılım biçimleri arasında yer alsa da, esasen arzulanan demokratik siyasal katılım biçimlerinin sınırının dışında yer alırlar. Olağandışı katılma yöntemi belki demokratikleşmemiş bir sistemin temel hak ve özgürlüklere daha saygılı bir rejim haline gelmesine yardımcı olabilir ama diğer

yandan da bu yöntem sıklıkla başvurduğunda, bu katılım sistemin işleyişine zarar vererek, bireysel özgürlüklerin sınırlanması tehlikesine de sebep olabilmektedir (Uluç, 2007: s.59).

3.4.Konvansiyonel ve Konvansiyonel Olmayan Siyasal Katılım:

Konvansiyonel katılım türü, demokrasinin ortaya çıktığı ilk günlerden beri oy verme, siyasi partiler içinde yer alma ya da siyasi parti kampanyalarında rol oynama gibi faaliyetleri kapsamaktadır. Bu tür siyasi katılım biçimi, seçkinler tarafından yönlendirilen hiyerarşik yapılar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir ve vatandaşa verilen rol pasif ve iyi tanımlanmıştır (Erdoğan, 2003: s. 8).

19. yy sonlarına doğru, kitlesel siyasi katılım talepleri doğrultusunda gelişen siyasi kurumlar, elitler tarafından yönetilen hiyerarşik yapılara sahipti. Bunun bir sonucu olarak konvansiyonel siyasi katılım, görece düşük katılım anlamına da gelir (Hurma, 2003:s126).

Konvansiyonel olmayan katılım türünde ise “Elitlere meydan okuyucu” olarak özetlenen bir katılım boyutu vardır ve kapsamına yasadışı grevler, boykotlar, işgaller, protesto yürüyüşleri gibi siyasetin geleneksel tanımı içerisinde yer almayan her tür eylemler girmektedir. Bu katılım türü zamanla batı demokrasilerinin ve geçiş demokrasilerinin siyasi pratiklerinden biri haline gelmiş ve “anormali” olarak atfedilmeye başlanmıştır (Erdoğan, 2003: s.8).

4.Siyasal Katılım Düzeyleri Üzerinde Belli Sınıflandırmalar

Katılma, toplumun üyesi her birey için aynı biçimde gerçekleşmemektedir. Çünkü toplumda pek çok siyasi katılma biçimlerine birden katılan bireyler olduğu gibi, daha düşük düzeyde de olsa siyasete karşı tamamen ilgisiz bir eğilim içerisinde olan, siyasi katılımın pasif biçimi olan “oy kullanma” davranışına dahi katılmayan ve sistem içerisinde hiçbir siyasi aktivitede kendini göstermeyen bireyler de vardır ya da bireylerin siyasete ilgileri birbirinden farklılaşabilir. Bu siyasete ilgisiz kesim kendini siyasi yaşam alanından soyutlayarak, siyasete ve siyasi sisteme yabancılaşmaktadır. Siyasete ilgisiz kalma durumunun çok nadir görüldüğünü belirten Daver’e göre bireyler az da olsa siyasete katılım göstermektedirler (Daver,

1997: s.203). Bu anlamda, bireysel manada bir takım bürokratik işler için insanların kamu görevlileri ile muhattap olmaları da bir katılım biçimi olarak gösterilebilir (Uluç, 2007: s.53).

Siyasal katılım düzeyleri, her bireyde aynı yoğunlukta olmayabilir. Bazı kesimler siyasetle hiç ilgilenmezlerken, bazıları düşük düzeyde siyasete katılırlar, bazıları ise siyasi faaliyetlere zamanının ve maddi olanaklarının büyük kısmını ayırırlar.

Siyasal katılım konusundaki en geniş sınıflandırma örneğini, Amerikan vatandaşları üzerine yapılan bir araştırmada Verba ve Nie öne sürmüştür. Ancak söz konusu sınıflandırmanın evrenselliği konusunda İter Turan bu sınıflandırmanın ABD için anlamlı olmakla birlikte evrensel geçerliliğinin olmayabileceğinin altını çizmektedir (Akay, 2006: s.103). Ancak yine de bu sınıflandırma düzeyi sosyo-ekonomik açıdan gelişimini tamamlamış sosyal ve ekonomik sıkıntıların yaşanmadığı, açık toplumlar için büyük ölçüde doğrudur (Uluç, 2007:cs54). Onlara göre, bireyler siyasal yaşama altı düzeyde katılırlar ve bu sınıflandırma özetle şöyle sıralanmaktadır (Çal, 2006:s.41-42).

1.düzye (Siyasal sürece hiç katılmayanlar): Bu kesimdekiler siyasetle hemen hemen hiç ilgilenmemekte, seçimlerde oy bile kullanmaktan kaçınılmaktadırlar,

2.düzye (Sadece oy kullananlar): Oldukça geniş bir vatandaş kitlesi için siyasal katılma seçimden seçime oyunu kullanmaktan ibaret kalmaktadır,

3.düzye (Kişisel sınırlı katılımcılar): Bazı kesimler oylarını kullanmaya ek olarak, daha çok kişisel sorunlarını çözmek üzere özellikle devlet memurlarıyla ilişkide bulunmaktadırlar,

4.düzye (Topluluk düzeyinde katılımcılar): Bazı vatandaşlar çevresel ya da belirli toplumsal sorunların çözümü için kısmen bireysel olarak fakat genellikle örgütler, gruplar aracılığıyla siyasal süreci etkilemeye çalışmaktadırlar,

5.düzye (Kampanyacılar): Bir kısım vatandaş, seçim kampanyalarına da faal olarak katılmaktadırlar,

6.düzyey: Son bir grup vatandaş ise, saydığımız faaliyetlere ek olarak siyasi partilerde görev almakta, her türlü siyasi faaliyete katılmaktadır.

Verba ve Nie, sadece oy kullananlar ile sınırlı katılımcılar arasındaki siyasi davranış farkını şu şekilde ifade etmişlerdir: “Sadece oy kullananlar gerçekte en küçük politik faillerdir. Politik faaliyetin en geniş kesmini oluşturmaktadırlar. Sınırlı katılımcılar oy verebilir ya da vermeyebilirler. Onlar daha çok yaşamlarını ilgilendiren sınırlı konularda devlet memurlarıyla ilişki içine girmektedirler” (Uluç, 2007:s.53).

Başka bir sınıflandırma ise, Amerikalı siyaset bilimci Robert Dahl’ın yapmış olduğu sınıflandırmadır. Dahl, dört tür siyasi katılım düzeyinden bahseder ve bunları, ilgi (Siyasal olayları izleme), önemseme (siyasi olaylara önem verme), bilgi (olaylar ve sorunlar hakkında bilgi sahibi olma) ve eylem(siyasi olaylara aktif olarak karışma) olarak dört farklı düzeyde ele almıştır (Dinç , 2002: s.s. 7-8).

Baykal, belirli bir düzeydeki siyasi katılımın belirli bir yoğunlukta ilgi, önem, bilgi ve eylem gerektireceğini belirterek Dahl’ın dörtlü ayrımını eleştirmiştir. Ona göre siyasi katılım düzeylerinin arasındaki ayırım da belirleyici nokta seçimlere katılıp katılmama, yurttaşın belirli bir siyasi programla ilgili oy verip vermemesidir (Baykal, 1970: s.32). Hatta bununda yeterli olmayacağını belirterek, siyasi faaliyetlerin yoğunluklarına göre bir sınıflandırma yapmanın daha uygun olacağını savunmaktadır. Bu anlamda Baykal, siyasi katılımı yoğunluklarına göre üç farklı düzeyde gruplandırmıştır ve bu yoğunluk üçüncü düzyeye kadar gitgide artmakta ve nihayet üçüncü düzeyde en yoğun katılım düzeyine ulaşmaktadır. Baykal’ın katılım sınıflandırması şu şekilde özetlenebilir (Çadır, 2011: s.11-12):

1.düzyey: Siyasi olayları izlemek. Kitle iletişim araçları yoluyla siyasi olayları takip etmek, dinleyici olarak parti kongrelerine ve parti mitinglerine katılmak, siyasi konuları tartışmak gibi,

2.düzyey: Bireyin siyasi olaylar karşısında bir tutum benimseyerek bunu çevreye yayması. Gazetelere yazı yazmak, radyo-televizyonda konuşmak örnek verilebilir,

3.düzye: Siyasal olaylara karışmak. Siyasal partilere veya siyasal derneklere üye olmak, aktif olarak görev almak, seçimlerde aday olmak, gösteri, yürüyüş ve mitinglere katılmak gibi.

Son olarak Harun Çal ve Esat Çam da ayrı ayrı çalışmalarında çeşitli siyasal katılma tanımlamalarından yola çıkarak, siyasal katılma düzeylerini sınıflandırmışlar ve olaya daha genel yaklaşmışlardır. Sonuç olarak ikisi de aynı sınıflandırma örneğini vermişler ve siyasal katılımın üç düzeyde gerçekleştiğini ileri sürmüşlerdir. Onların sınıflandırmasında, birinci düzeyi siyasete katılmama, ilgi duymama(örneğin oy vermemek) oluştururken, ikinci düzeyi yalnızca seçimlere katılma oluşturur. Son olarak üçüncü düzeyi ise seçimler dışında da siyasete ilgi duyma oluşturmaktadır (Çal, 2006: s.3-4) & (Çam, 1977: s.327). Yani genel olarak, bireylerin siyasal ilgilerine göre bir sınıflandırma yolunu tercih etmişlerdir.

Görüldüğü gibi, bir toplumda siyasal katılma düzeyleri çeşitlilik gösterince, siyaset bilimciler farklı temellerden hareket ederek değişik sınıflandırmalar yapmışlardır. Ancak sözü geçen siyaset bilimcilerin sınıflandırmaları yaklaşık olarak birbirlerine yakındır ve sınıflandırmaların hepsi de siyasal katılım kavramının içerisinde neler yer aldığını açıklar niteliktedir. Yine farklı siyasal katılım düzeyi sınıflandırmaların üzerinde durduğu başka bir ortak nokta ise, siyasal sistemin toplumsal ve beşeri yapısı ile siyasal kültür anlayışının göz önünde bulundurularak siyasal katılım düzeylerinin belirlenmesi gerekliliğidir (Akay, 2006: s.106).

Siyasal katılım düzeyi, bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ve siyasal sistemi hakkında da bize bir takım bilgiler verebilir. Düşük düzeyde katılım (örneğin sadece oy kullanmak) durumundan, o ülkenin modernleşmesini tamamladığı ya da refah seviyesi çok yüksek olduğu için insanların siyasetle ilgilenmeyi gerekli görmeleri sonucu çıkarılabilirken; bunun yanında yoğun düzeyde katılım durumundan, o ülkede sınıfsal, bölgesel ya da dinsel sorunların olduğu sonucu çıkarılabilir (Uluç, 2007: s.55).

5.Siyasal Katılım Modelleri

Siyasal katılma kavramı, modernleşme sürecinin siyasal katılma üzerindeki etkileri paralelinde modern-geleneksel toplumların karşılaştırılmasında bir ölçü

olarak kullanılmıştır (Topbaş, 2010: s. 91). Bu anlamda siyasal katılma, siyasal gelişim ve modernleşmenin bir göstergesidir (Topbaş, 2010: s. 105). Bu yüzden siyasal katılma modellerinin temsilcilerinden D. Lerner, K. Deutsch ve S. Huntington'un siyasal katılma hakkındaki fikirleri, genel anlamıyla modernleşme teorilerine dayanmaktadır. Bu konu üzerine çalışan kuramcılar, modernleşmenin siyaset üzerindeki etkilerini siyasal katılım modellerine uyarlamışlardır.

Modernleşme ile birlikte, Batı'da görülen kentleşme olgusu okuryazarlığı arttırmış ve bu durum da kitle iletişim araçlarının daha etkili olmasına yol açmıştır. Lerner'in modelinde bu sürecin toplumsal katılım tabanını genişlettiği ileri sürülmüştür. Ayrıca Lerner, bu sürecin evrensel geçerliliğini de vurgulamıştır (Kahraman, 2002:s.s. 54-55). Bu modelde, siyasal katılmayı etkileyen en önemli etken ise kitle iletişim araçlarıdır (Tezcan, 1995: s.54).

Deutsch'a göre, modernleşme ile insanlar gereksinimleri doğrultusunda değişim sürecini yaşarlar. Bu gereksinimlerindeki değişiklikler, siyasal davranışa etki ederler ve bazen de onu değiştirirler. Gereksinimlerdeki bu değişiklikler, büyük çapta ve çeşitlilikte hükümet hizmetlerine talebi artırır ve sonuç olarak da bu durum siyasal sistemlerin sahip olamadıkları yeni kurumların oluşması yönünde sistemi zorlar ve sistemdeki noksanlıkların giderilmesini zorunlu kılar (Kahraman, 2002: s.56).

Son olarak Huntington'a göre ise, modernleşme süreci ile geleneksel dünyaya ait olan tutum, değer ve beklentiler modern dünyaya ait olanla değişir. Modernleşmenin iktisadi boyutuna da vurgu yapan Huntington, modernleşmenin hem iktisadi yönünün hem de bu süreçte değişen beklentilerin büyük siyasal öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. İktisadi gelişme ve modern dünyaya ait olan yapının gelişimi sonucunda birey hükümetten daha fazla etkilenecek ve siyasal bilincin artışıyla da hükümeti daha fazla etkilemeye yönelecektir. Çünkü modern devletlerde vatandaşlar, hükümet faaliyetlerinden doğrudan doğruya etkilenmekte ve onlarla talepleri doğrultusunda sürekli etkileşimde bulunmaktadır (Kahraman, 2002: s.57).

Bu modellerin genel olarak odaklandığı nokta, geleneksel toplumdan modern topluma geçişte, siyasal bilincin ortaya çıkması ve bunun davranışlarda yansımalarıdır.

Bireylerin geleneksel olandan kopuşu ile beklentilerinde ve tutumlarında değişiklikler oluşmaya başlamıştır. Yeni yapı ile aynı doğrultuda gelişen gereksinimler insanları bir takım davranışlara yöneltmiştir. Gitgide siyasal bilinç düzeyinin artışıyla da bireyler, talepleri doğrultusunda siyasal sisteme daha fazla katılımında bulunmaktadır.

6.Siyasal Katılıma Yönlendiren Sebepler

Ali Öztekin'e göre, bireyleri siyasal katılıma yönlendiren nedenler şöyle sıralanabilir (Öktem, 2004:s.14):

- Bireyler, kişisel ve örgütsel çıkarlarını korumak, kendisine ve yakın çevresine bazı çıkarlar sağlamak, çevresini, toplumunu, ülkesini ve dünyayı daha iyi tanıyıp, anlayıp siyasal ve toplumsal olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisi kurabilmek,
- Mesleki ve örgütsel olarak yeni arkadaşlıklar edinmek, onlarla meslek, örgüt, toplum, ülke ve dünya sorunları ile ilgili olarak karşılıklı tartışıp yorum yapabilmek,
- Siyasi konularda bilgisi ve kültürünü geliştirerek, eksikliklerini gidermek, özellikle de çevresine karşı kültür düzeyinin yüksekliğini kanıtlayarak, kendisinin kişisel ve psikolojik doyumsuzluklarını gidermek, en azından kendi kendini psikolojik olarak tatmin etmek,
- Değişik düzeylerde siyasal alanla ilgilenerek toplumsal ve siyasal olayların karşısında siyasal kültürünün geliştiğini kanıtlayıp zamanla toplum içinde bir yer edinerek, belirli pozisyonlara gelebilmek,
- Kendisine, ailesine ve çevresine karşı ülkedeki ve dünyadaki siyasal ve toplumsal olaylara yabancılaşmamak için siyasete az çok ilgi duyarlar ve katılırlar.

Özbudun ise, kişileri siyasete yönelten nedenleri kısa ve öz biçimde sıralamıştır (Özbudun, 1975:s.3):

- Kişisel bağlılık,

- Dayanışma,
- Çıkar,
- Yurttaşlık duygusu.

Her bireyin, farklı siyasal yapılarda siyasal alana katılımı farklı biçimlerde dir. Kimisi vatandaşlık görevi duygusu bilinci ile siyasal alana katılırken, kimisi statüsünü, çıkarlarını ve yakın çevresinin çıkarlarını korumak için, kimisi ulusal ve uluslararası alana yabancılaşmamak için, kimisi de psikolojik tatmin için katılırlar. Her insan birbirinden farklı özellikler içerir ve sistemden etkilenme dereceleri de yine özelliklerine göre farklılık gösteririr. Bu yüzden, siyasal katılıma yönlendiren nedenler çok çeşitlidir.

7.Siyasal Katılım Üzerinde Belirleyici Faktörler

Katılımın çeşitli biçimlerde ve düzeylerde olduğu gibi, katılım üzerinde belirleyici faktörlerin de bir o kadar çeşitli olacağı açıktır. Siyasal katılım olgusu üzerinde etkili olan etkenlere değinmeden önce siyasal katılımın olmazsa olmaz koşullarına değinmek yerinde olacaktır. Bu koşullar (Kahraman, 2002: s.s. 63-65):

- Katılınılacak bir nesnenin varlığı yani bağımsız devlet olmalıdır.
- Yönetilenlerin can güvenliği olmalıdır.
- Katılmaya asgari dayanak oluşturacak bir tüzel çerçevenin varlığı olmalıdır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 21. maddesi gibi insan hakları uluslar arası tüzüğünü oluşturan belgeler; ulusların siyasal katılmaya dayanak oluşturacak yasal bir çerçevenin oluşturulmasını zorunlu kılmıştır.³
- Katılmayı meşru ve ilginç sayan uygun bir düşünsel ortamın varlığının toplumda geçerli olması gereklidir.
- Yönetilenlere bilgi verilmesi; kamu ilişkilerinden onların sürekli olarak habedar olmasının koşulları sağlanmalıdır.

³ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ilgili 21. mad: 1. Herkes, doğrudan ve ya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığı ile ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir
<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> ...

Yaş, cinsiyet gibi biyo-fiziksel özellikler, içinde yaşanılan çevre, toplumsallaşma sürecinde insanların birbirleriyle olan ilişkileri, eğitim, meslek gibi sonradan kazanılan özellikler, ülkenin siyasal kültürü ve siyasal yapısı, kitle iletişim araçları, baskı ve menfaat grupları gibi etkenler bireyin yaşamının her dönemine yön veren etkenler olduğu gibi aynı zamanda, siyasal tercihlerinde de etkili olmakta ve dolayısıyla da siyasal katılma davranışına da yön vermektedir.

Bu etkenler, siyasal katılmanın yoğunluğunda ve siyasal katılma biçimlerinde farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Katılımda, hangi faktörün daha fazla etkili olacağı konusunda net bir fikir savunulamaz. Çünkü katılımın gerçekleştiği zaman burada belirleyicidir. Belli bir zaman diliminde sıralamanın en başında yer alan bir etken, diğer faktörlerin etkileri ile sıralamanın sonlarına kayabilir. Kuşkusuz katılım üzerinde bir çok değişken etkilidir. Burada da çalışmanın amacı doğrultusunda önem arz eden, bireyin ilgi ve katılım düzeylerini belirleyen değişkenler açıklanmaya çalışılacaktır.

7.1.Biyo-Fiziksel Faktörler

Siyasal katılımı belirleyen biyo-fiziksel faktörler, cinsiyet ve yaş değişkenleridir.

Yaş ve Siyasal Katılım

Yaş unsurunun siyasal katılma üzerindeki etkisine değinmeden önce, katılım farklılıklarını daha iyi sunmak adına yaş gruplarını 1) Gençlik, 2) Orta yaş, 3) Yaşlılık olarak kategorilere ayırmak yerinde olacaktır. Bu üç kategori içerisinde gençlik grubunda yer alan bir insan, aslında hem enerji, hem de zaman olarak siyasal eyleme daha elverişli yaş ortalamasındadır. Çünkü bu grupta yer alan bireylerin yaşamlarında aile yükümlülüğü ve düzenli bir meslek uğraşısı gibi bağları yoktur ve gösteri yürüyüşü ve seçim kampanyası gibi bol enerji ve zaman gerektirebilecek siyasal eylemlere diğer yaş grubundakilere oranla daha kolay girişebilecek konumdadır (Güldiken, 1996: s.s.46-47).

Ancak yaş etkeninin siyasal katılım üzerindeki etkisi incelendiğinde, ortaya çıkan durum, hemen hemen tüm toplumlarda 16-20 yaş arasındaki gençlerin, her

düzyeyde siyasaal alana fazla ilgi duymadıkları yönündedir. Çünkü bu yaş grubundaki gençler, iş arama, eğitim ve meslek edinme gibi nedenlerle sık sık yer değiştirmektedirler. Buna ek olarak bekârdırlar ve belli bir mesleğe sahip olmadıklarından henüz bir yere yerleşememişlerdir (Yuva, 2005: s.46).

Aynı zamanda gençlerin güçlü ve saf ideolojilere daha yakın ilgi gösterdiğini ileri süren Güldiken'e göre, belli toplumsal koşulların etkisi de gençlerin siyasaal katılımında önemli yere sahiptir. Toplum, politika olaylarıyla olağanüstü düzeyde ilgileniyorsa ve protesto eylemleri giderek meşru bir yöntem olarak kabul görmekteyse, gençlerin siyasaal katılımlarının yaşlı ve orta kuşaklara göre daha yoğun bir nitelik kazanması beklenebilir (Güldiken, 1996: s.47).

Özellikle ilk gençlik döneminde ortaya çıkan ilgi, siyasetin tartışılabilir olduğu ortamlara girilmesiyle daha somut hale gelmektedir. Başlangıçta bazı sloganlar üzerine kurulu siyasi fikirler zamanla gelişmekte, eğitimin de etkisiyle yeni arayış ve söylemlere dönüşebilmekte, kişiyi bilinçli tercihlere yöneltilmektedir (Gücük, 2006:s.12). Dolayısıyla yaş ilerledikçe siyasaal katılma da artar. İlerleyen yaşlarda bireyin tercihleri yerine oturmakta ve etkilenebilirliği azalmaktadır (Eroğul, 1999:s. 83). Etkilenebilirliği azalır, çünkü yaş ilerledikçe bireyin siyasaal tercihinin kararlılık kazandığı görülmekte ve siyasaal yaşama katılması daha düzenli bir kalıba oturmaktadır (Kalaycıoğlu, 1983: s.20) Orta yaşlıların siyasaal katılma davranışı gençlere göre biraz daha farklı nedenlere dayanmaktadır. Bireyler yaşlandıkça belirli bir takım ilişkiler ve arkadaşlıklar geliştirip sürdürebilmekte ve kazanabileceği itibar ölçüsünde de toplumsal örgütlerde faaliyet gösterebilmektedir veya en azından, bir takım derneklere üye olma olasılığı artmaktadır (Güldiken, 1996:s.47). Orta yaş kategorisinin genellikle yerleşmiş bir yaşamı, belli bir statü ve meslekleri olması dolayısıyla koruyacakları çok şeye sahiptirler. Bu nedenlerle orta yaş kategorisinde siyasaal katılım en fazladır (Güldiken, 1996: s.48).

Orta yaştan sonra, ileri yaşlarda her toplumda, her düzeyde siyasete katılma tekrar düşüş göstermektedir. Çünkü bu yaş kategorisinde bulunan insanlar enerjilerini kaybetmekte, toplumsal yaşamdan ve siyasaal sistemden gençlik yıllarında olduğu gibi çok fazla bir şeyler beklememektedirler (Güldiken, 1996:s.48). Ayrıca sağlık durumları da katılma davranışını etkileyebilmektedir (Öztekin, 2000:s.229).

Çam'a göre yaşlılarda, emeklilik durumu ortaya çıkınca psiko-sosyolojik yönden toplumla bir kopma olmaktadır ve bunun belirtisi de seçimlere katılmama biçiminde ortaya çıkmaktadır (Yuva, 2005:s.46).

Bunun yanında, çeşitli değerler, inançlar, tutumlar, yönelimler ve beklentilerle donanması için bireyin belli bir yaş sınırını aşması gerekmektedir (Çukurçayır, 2012: s.82). Seçme yaşının düşük ya da yüksek tutulması, katılma oranını doğrudan etkilemekte ve özellikle seçmen yaşının yüksek tutulması, toplumun büyük bir kesiminin siyaset dışı kalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla böyle bir durum, siyasal sistemin tabanının daralmasına neden olmaktadır (Altındal, 2007). Özellikle Türkiye gibi, genç nüfusun yoğun olduğu ülkelerde, seçmen yaşının yüksek tutulması, sayısı yadsınamayacak derecede fazla olan kesimin siyasal alandan dışlanmasına yol açmaktadır. Bu durumun ortaya çıkardığı sakıncalardan birisi, yukarıda değinilen siyasal sistemin tabanını daraltması durumudur ve bu durum demokratik ilkelere ters düşmektedir. Diğer ve daha da önemli sakıncası ise, gençlik gibi toplumun en devingen kümelerinden birini sistem dışında tutması ve onu olumsuz katılma biçimlerine itmesidir (Eroğul, 1999: s.114). Ayrıca seçmen yaşı ile ilgili sınırlamaların yanında, seçilme yaşı ile ilgili sınırlamalar da toplumun en aktif kesimi olan gençlerin siyasal karar organlarına seçilme olanağını da ortadan kaldırmaktadır (Kızıloluk, 1994: s.218).

Yaşın siyasal kaynak olarak taşıdığı önem, onun kronolojik veya biyolojik-genetik niteliklerinden ötürü değildir. Yaş grupları veya kuşakları farklı toplumsallaşma etkileri altında, farklı ulusal ve uluslararası olayların yaşandığı dünyalarda erginliğe eren gruplar olarak siyasal katılma farklılıkları gösterebilmektedir (Kalaycıoğlu, 1983: s.20). Bu yüzden yaş doğrudan doğruya siyasal katılmayı etkilediği gibi, bu unsurun salt tek başına belirleyici olduğunu savunmak yanlış olur. Bu sav yerine, “Katılımı etkileyen diğer unsurlarla birlikte yaş siyasal katılmayı belirlemede katkıda bulunabilecek bir olgudur” ifadesi daha uygun olacaktır. Yani Akbal'ın da değindiği gibi yukarıda tanımlanan yaş grupları evrensel değildir ve bütün ülkelerde aynıdır diyerek genelleme yapılamaz. Hatta aynı yaş gruplarında yer alan bireyler arasında bile farklılıklar olabilir. Örneğin aynı yaşlarda olanlardan kentleşme, bağımsız bir değişken olabilir (Akbal, 1998:s.18).

Yine de yaş kategorilerine göre katılımın gençlerde düşük orta yaşlarda yüksek ve yaşlılarda düşük olduğu yönündeki genel kanı sosyal, siyasal ve ekonomik bakımdan sorunlarını büyük ölçüde çözmüş toplumlar için kabul edilebilir. Ancak mevcut sorunların (etnik, dinsel, ekonomik) çözülmediği ya da çözülemediği, politize olmuş bir toplumda ve geleneksel ilişkilerin hakim olduğu, duygusal ve ekonomik bağımlılıkların egemen olduğu topluluklarda uyarılmış katılım ön planda olduğundan, buralarda yaş kategorileri arasında farklı düzeyde katılım oranlarını beklemek pek gerçekçi olmaz (Uluç, 2007: s.s.72-73).

Cinsiyet ve Siyasal Katılım

Siyasal katılım açısından önemli bir diğer biyo-fiziksel öge, cinsiyet farklılıklarıdır. Toplumlarda kadınlara ve erkeklere özgü değer ve yargı kalıpları oluşmaktadır. Cinsiyet özellikleri bu kalıplara girmiş kişilerin bilinçli veya bilinçsiz olarak kendilerini belirli beklentilere yanıt verecek şekilde ayarlamalarına yol açar ve belirli baskılar yaratır (Kandiyoti, 1979: s.338). Ve Güldiken'e göre, siyasal katılmada cinsiyet rollerinin yol açtığı baskı, kadının daha az veya pasif olarak siyasal katılım içerisinde yer almasına neden olmaktadır (Güldiken, 1996: s.42). Cinsiyet rollerinin siyasal katılım üzerindeki etkisini belirten üç varsayımdan bahsedilebilir (Çukurçayır, 2012: s.80-81):

-Kadınlar erkeklere oranla daha düşük bir sosyo-ekonomik statüde bulduklarından dolayı siyasal yaşama daha az katılırlar.

-Düşük sosyo-ekonomik statüleri dolayısıyla, erkeklere oranla daha az sahip olabildikleri kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, siyasal ilgi, siyasal bilgi, siyasal etkinlik ve örgütsel üyelik dolayısıyla siyasal yaşama daha az katılırlar.

-Toplumun ondan "aile" ve "ev" e yönelik rol beklentisi içinde olması dolayısıyla bu alanların dışında siyasal alanda yoğun zaman ve enerji harcama olanakları erkeklere oranla daha düşük düzeydedir.

Kışlalı bu duruma ek olarak, kadınların erkeklere oranla siyasete duydukları ilginin azlığını çocuk doğurma işlevinin kadında oluşuna da bağlamaktadır ve bu durumun onu daha çok ev işlerine yönlendirdiğini vurgulamaktadır. Ayrıca yaptığı

çalışmada katılımcılara yöneltilen anket sorularında “bilmiyorum” ve “fikrim yok” gibi yanıtların daha çok kadınlardan geldiğinin altını çizmektedir (Kışlalı, 1994: s.s. 150-164).

Toplumlarda oluşmuş değer yargıları da kadınların siyasal katılma davranışı üzerinde etkili olmaktadır. Yaygın bir görüşe göre, siyaset kadına göre bir iş değildir; siyaset erkek işidir (Güldiken, 1996:s.43). Kadının siyasal haklarına geç kavuşması da, siyasetin bir erkek işi olarak algılanmasına neden olarak gösterilebilir (Çakmak, 2011: s.s.28-29)⁴. Bu durum toplumsal genlere yerleşmiştir. Kadının meslek sahibi olması ve kamusal alanda çalışması normal karşılandığı halde; konu siyasal alana geldiğinde aynı anlayış gösterilmemektedir ve kadın karar alma mekanizmalarına giremez anlayışı süregelmektedir (Çukurçayır, 2012: s.81). Kadınların çalışma yaşamlarına katılımları giderek artmakla beraber, yoğunlaştıkları işler çoğunlukla düşük statülü, düşük ücretli sosyal güvenceden yoksun işler olmaktadır. İş saatlerine ek olarak evdeki sorumlulukları için harcadıkları süre, kadının toplumsal, siyasal yaşama katılımı için zaman bırakmamaktadır (Çağlayan, 1994:s.304).

Sendikalar açısından kadının konumuna bakıldığında; sendikal örgütlenmede de kadınlar erkeklere göre daha düşük düzeyde kalmaktadırlar. Aynı durum diğer siyasal örgütlenmelerde de görülmektedir.

Ayrıca siyasi alana katılmada görülen kadın-erkek arasındaki fark, kadınların kendi aralarında da görülmektedir. Kadınların evli ya da bekar olmaları, çalışıp çalışmamaları, eğitim seviyeleri ve yaşları da tıpkı erkeklerde olduğu gibi siyasete katılmalarını çok yönlü ve erkeklere oranla daha çok etkilemektedir (Yuva, 2005:s.45). Bu anlamda eğitim seviyesi yüksek, meslek sahibi olarak çalışan kadınların daha özgür olarak eşinin etkisinde kalmadan her düzeyde siyasete daha çok katıldıkları, bu konuyla ilgili yapılan araştırmalarla saptanmıştır (Alkan, 1981: s.49).

⁴ Türkiye’de 1926 yılında kabul edilen “Yurttaşlar Yasası (Medeni Kanun)” ile kadınlar, toplumsal haklar bakımından genelde erkeklerle eşit kılınmasına rağmen siyasal haklar bakımından kadınlara ilk kez 1930 yılında belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı, 1933 yılında muhtar ve ihtiyar heyetlerine seçilebilme hakkı ve 1934 yılında milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.

Kadınların siyasal katılımında erkeklerden farklı bir diğer yönleri siyasi eğilimleridir. 1964 yılında yapılan “Ankara’nın Şehir Nüfusunun Siyasal Eğilimleri” üzerine yapılan bir araştırmada, kadınların, siyasal tercihlerinde erkeklere oranla siyasal katılımında daha muhafazakâr davrandıkları görülmektedir. Örneğin katılımcılara yöneltilen sorulardan “Türkiye’de kaç siyasi parti istiyorsunuz?” sorusuna kadınların %72 gibi büyük bir oranı tek parti şeklinde yanıt verirken, erkeklerin %76’sı üç’ten çok siyasi parti olsun yönünde yanıtlamıştır. Kadınlar huzur ve istikrarı temin etmede daha muhafazâkar yaklaşırken, erkekler daha liberâl bir tutum göstermektedirler. Ayrıca ankete katılan kadınların %65’inden cevap alınamaması da onların siyasetten ne denli uzak durduğunu ya da tutulduğunu göstermektedir (Abadan, 1965: s.508).

Cinsiyetin siyasal katılıma etkisi konusu ile ilgi daha yeni yapılan çalışmalar incelendiğinde ise, 1970’li yıllardan sonra, kadının eğitim ve gelir düzeyinin yükselmesiyle başlayan iyileşmeler ve buna eşlik eden feminist hareketler, kadınların siyasal katılımlarını güçlendirdiği görülmektedir. Son yıllarda ise, kadınların siyasal örgütlerde daha etkin olarak yer almaları ve siyasal kurumlarda üst düzey görevleri üstlenmeleri mümkün olmuştur. Yasal düzenlemeler kadınların önündeki siyasal yaşama giriş engelini azaltmışsa da, süre giden cinsiyetin yüklediği rollerin biçimlendirdiği işbölümü, fırsat eşitsizlikleri ve siyaset alanının “erkeksi” nitelikleri kadınların siyasal ilgi ve katılımlarını engellemeyi sürdürmektedir (Güldü & Ersoy-Kart, (2009): s.112).

Cinsiyetin biçimlendirdiği roller dolayısıyla da kadınların evlenip çocuk sahibi olmalarıyla birlikte, çalışma hayatı, kadının aile içi sorumluluklarını engelleyici nitelik taşıdığı görüşü toplumda yerleşmiş ve toplumsallaşma sürecinde bu durum kadınlar tarafından içselleştirilmiştir. Bu cinsiyet farklılıklarının, siyasal alanda da kendini göstermesi ile de kadınların siyasal alana katılması erkeklere oranla daha düşük seviyede kalmaktadır.

Günümüz modern toplumlarında, bu kabullerin değiştiği yadsınamaz bir gerçektir. Daha çok geleneksel toplumlara özgü olması gereken, kadını siyasal alanın dışında tutma anlayışı, çağdaşlaşmayla birlikte değişmektedir ve kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi ile çalışan kadının artması, kadının toplumsal rollerinin

değişmesine neden olmaktadır. Kadınlar artık, siyasal yaşam ile daha fazla ilgilenmekte ve haklarını savunabilmektedirler (Çukurçayır, 2012: s.82). Yine de cinsiyet değişkenine bağlı olarak meydana gelen tutum ve davranış farklılıkları, geleneksel toplum tipi ve sanayi cemiyetinde bile büyük ölçüde mevcuttur. Çağımızda demokratik düşünce ve sosyo-ekonomik seviye bakımından gelişmiş ülkelerde bile kadınların erkek parlamenterler arasındaki oranı oldukça düşük seviyededir (Kahraman, 2002: s.69).

Kadın ve erkek arasındaki bu siyasal davranış farklılıkları, doğuştan olmayıp içinde yaşanılan toplumun kadın ve erkeğe biçtiği rollerin sonucunda oluşmaktadır. Günümüzde kadın ve erkek arasındaki siyasal davranış farkını azaltacak, kadınların da siyasal katılmaya bilgi ve ilgisini arttıracak en önemli faktör eğitimidir (Tekin, 2008: s.23). Ayrıca, kadının siyasete girmesinde, ailenin yadsınamaz payı bulunmaktadır. Ailelerinden destek gören kadınlar, kendilerini daha kolay ifade edebilmekte ve siyasal alana dahil olabilmekte; aksi durumda ise kadın hayatı boyunca kendisinden beklenen rolü oynamaktadır ve hayatının diğer alanlarında olduğu gibi siyasete de yabancılaşmaktadır (Gücük, 2006: s.12). Ailenin, kadının siyasal yaşama katılımında bir etkisi de, kadının oy tercihlerinde kendisini göstermektedir. Yapılan çalışmalarda kadınların oy tercihlerinin, genellikle aileleri ve eşleri ile aynı doğrultuda olduğu görülmektedir.

Cinsiyet ile siyasal katılma konusunda pek değinilmese de, üçüncü cinsiyet olarak eşcinseller de son yıllarda sosyolojik değişken olmaya başlamışlardır. Geleneksel veya yarı geleneksel toplumlarda, bu kesim baskı altında tutulsa da, batı toplumlarında, toplumsal yaşayışta kendi kimliklerine yer bulma mücadelesi sonunda siyasal katılmada özgül bir boyut geliştirme yoluna gitmektedirler (Güldiken, 1996: s. 46).

7.2.Toplumun Yapısı ve Siyasal Katılım

Toplum gelişip farklılaştıkça, toplumsal kesimlerin siyasal katılma biçimlerinde, yoğunluklarında ve düzeylerinde değişme söz konusu olacaktır. Siyasete katılmanın yoğunluğu, toplumun modern olup olmamasına göre farklılık göstermektedir. Modern toplumlarda eğitim seviyesinin yüksekliği, bireylerin

toplumsal sorumluluk bilincini daha fazla taşıması, katılımın önünde engellerin olmaması v.b. çok sayıda neden, siyasete katılımın yoğunluğunu arttırmaktadır (Altan, 2011: s. 317).

Geleneksel tarım toplumlarında, sanayileşmiş modern toplumlara göre vatandaşların her düzeyde siyasete katılımları daha az düzeyde olmaktadır. Bunun birincil nedeni; kırdan kente göç olgusudur. Çünkü sanayileşme sonucu kente göç eden büyük kitleler, kentlere gelince, daha önce köylerinde belki de hiç karşılaşmadıkları su, elektrik, yol, eğitim, konut, yakacak, beslenme, sağlık gibi sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu sorunları bireysel olarak çözemeyeceklerinin farkına vardıklarında ise, örgütlenerek her düzeyde seslerini duyurup siyasete daha yoğun, bilinçli ve kitlesel olarak katılmaya başlamışlardır (Kabasakal , 2007: s.57). Sanayileşmeyle birlikte, yeni iş alanlarının ortaya çıkması ve uzmanlaşmanın kompleks hale gelmesiyle oluşan yeni sosyal gruplar da, kendilerini daha rahat ifade edebilmek için de örgütlenme yoluna gitmişlerdir. (Altan, 2011: s.317). Bu nedenlerle sanayileşmiş modern toplumlarda siyasal katılımın yoğunluğu artmakta ve siyasal katılım biçimleri çeşitlilik göstermektedir.

Siyasal katılma, farklı toplumsal yapıya sahip ülkeler arasında da değişebilmektedir. Örneğin, ABD’de seçim kampanyalarına katılma yaygın ve önemli bir faaliyet iken, Türkiye’de aynı etkinliği görememektetiz. Diğer yandan, Türkiye’deki oy verme oranı da pek çok batılı gelişmiş ülkeyi geride bırakmaktadır <http://www.enfal.de/sosyalbilimler/s/038.htm>.

Kimilerine göre, çok gelişmiş refah toplumlarda da, siyasal katılımın yoğunluğu ve etkisi azalmaktadır (Kabasakal , 2007: s.57). Çünkü, refah toplumlarda çok büyük eşitsizlikler ve dengesizlikler bulunmadığından, halk da bulunduğu şartlarda yaşamaktan memnun olduğundan sistemden bir şey talep etmezler ve bu nedenlerle de bu toplumlarda her düzeyde siyasal katılım azalmaktadır.

7.3.Siyasal Kültür ve Siyasal Katılım

Kültür en genel tanımıyla, bir topluluk veya toplumun hayatını meydana getiren maddi ve manevi değerlerin bütünüdür (Ozankaya, 1971: s.32). İnsan ilk doğumundan itibaren kısa bir süre içerisinde kültürünü öğrenmeye başlar. Kültürün

kazanılması ilk ailede başlar ve toplumsal süreçle devam eder. Kültür bireye neleri yapıp nelerden sakınması gerektiği konusunda hazır düşünce ve davranış kalıpları sunar. Her toplumun kendine has kültürü, topluma katılan yeni bireylere aktarılır (Tekin, 2008: s.s.13-14).

Toplumsallaşma sürecinde, toplumların içselleştirdikleri, bir sonraki nesile aktardıkları bir de siyasal kültürleri vardır. Toplumun kolektif hayatını belirleyen, ona yön veren siyasete karşı da, şüphesiz, bireylerin ortak olarak geliştirdikleri görüşler ve beklentiler olacaktır. İşte belirli bir toplumda siyasi olguya ilişkin geliştirilmiş olan kanaat ve inançlar, tutum ve davranışlar o toplumun siyasal kültürünü oluşturmaktadır (Tatar, 1997: s.s.30-31).

Daha geniş bir tanıma göre siyasal kültür; “siyasal sistemin yerleştirdiği davranışlar, tavırlar ile, bunlara dayanak teşkil eden ve yaygın bir şekilde paylaşılan inançlar, değerler ve açıklayıcı semboller bütünü ve tarihsel birikimin algılanışına, bireyin kimlik ve bağlılıklarının oluşumuna biçim veren, ulus yahut grupların uzun tarihsel süreçler sonucu elde ettikleri siyasal bilgi ve deneyimler” olarak tanımlanmıştır (Demir & Acar, 2005: s.367).

Araştırmanın konusu olan siyasal katılım olgusuna daha açıklayıcı bakış açısı getireceği düşünülen başka bir tanıma göre ise, siyasal kültür, bir toplumun gerek siyasal sistemi içinde yer alan, gerekse de öteki siyasal oluşumlar olan devlet, parlamento, hükümet, siyasi parti, kamu yönetimi, sendika, dernek, siyasal iktidar, demokrasi, seçim, anayasa vb. gibi kavramlar konusundaki bilgisi, görgüsü, alışkanlıkları, yaklaşımları, tutum ve davranışların tümüdür (Çal, 2006: s.8).

Bir takım değerler, inançlar, tutumlar, yönelimler ve beklentilerle donanmış olan birey, siyasal sistem içinde, belirli bir yaştan itibaren rol oynamaya başlayacaktır. Onun oynayacağı siyasal rolün sınırları veya ondan siyasal topluluğun üyesi olarak beklenenler ve bu bağlamdaki yükümlülükleri siyasal kültür ve siyasal yapı erafından belirlenecektir (Çal, 2006:s.9).

Siyasal kültür ile siyasal katılma arasındaki ilişkiye geçmeden önce, siyasal katılmanın belirleyici öğelerinden olan, kültürün edinme (“toplumsallaşma”) sürecinden söz etmek açıklayıcı olacaktır. Bu anlamda toplumsallaşma, toplumdaki

değerlerin, inançların, davranışların birey tarafından benimsenme sürecidir (Alkan & Ergil, 1980: s.5). Siyasal toplumsallaşma ise, buna paralel olarak, siyasal inanç, davranış ve değerlerin birey tarafından benimsenme süreci olarak görülür (Alkan, 1989: s.5). Toplumsallaşma ve siyasal toplumsallaşma her şeyden önce bir süreçtir. Ve bu süreç bireyin çevresi ile birey arasında gelişmektedir.

Almond' un siyasal kültür konusunda üç ayrı kültür tipinde, toplumun sahip olduğu siyasal kültür ile siyasal katılım arasındaki ilişkiyi görmekteyiz (Hurma, 2003: s.s.109-110):

I. Yöresel nitelikli siyasal kültür: Bu kültür tipinde birey köy veya kabile grubunun dışında siyasal sistem denen daha kapalı bir varlığın çok az farkındadır veya hiç farkında değildir. Birey ne siyasal sisteme yönelik muhtemel etkisinin, ne de ona karşı yükümlülüklerinin farkındadır. Dolayısıyla, bireyin, siyasal sisteme ve siyasal aktör olarak kendi kendine yönelik siyasal inanç, değer ve sembol ağına rastlamak zordur. Bu tip kültür tipi daha çok geleneksel ve geçiş toplumlarında görülür.

II. Uyrak /bağımlı siyasal kültür: bu tipte hükümet işleri ve ulusal sorunlar konusunda mahalli siyasal kültüre göre çok daha kuvvetli bir duyarlılık hakimdir. Siyasal sistemin ve onun aktörlerinin eylemlerinin kendisine yansıtacağını, şu ya da bu ölçüde kendisini etkileyeceğini bilmektedir. Ancak, kendisini siyasal sistemin bir parçası olarak gören birey, katılma konusunda isteksizdir. Sosyal hayattaki rolü pasif olup hükümet tarafından yönlendirilmektedir. Otoriter ve merkeziyetçi bir siyasal yapıda görülen kültür tipidir.

III. Katılımcı siyasal kültür: son olarak bu kültür tipinde birey, sistemin girdi sürecinin farkındadır ve siyasete katılmaya isteklidir. Daha da önemlisi birey, katılım için fırsatların kullanımını değerlendirme yeteneğine ve dolayısıyla etkinlik duygusuna sahiptir. Açık toplum ilkelerinin esas alındığı demokratik bir siyasal yapı içerisinde oluşur.

Katılımcı kültür tipi ile uyrak/bağımlı kültür tipi içerisinde yer alan toplumlar siyasal bilince sahip olmalarına rağmen; siyasal alana katılım konusunda farklı yaklaşımları vardır. Uyrak kültürü içerisinde yer alan birey, sistemden gelecek

etkilerin farkındadır, ancak sisteme karşı pasif bir tutum sergilerken, katılımcı kültür içerisinde yer alan birey, siyasal alana aktif bir şekilde katılır. Ancak hiçbir toplum tipi bu katılım tiplerinden sadece birine ait olmazlar. Sadece o toplumda bir kültür tipi, diğerlerine nispeten daha fazla egemen olabilir. Aynı zamanda bir ülkenin farklı alanlarından birinde (köy-kent gibi), farklı kültür tipleri daha yoğun olabilir. Örneğin köylerde geleneksel kültür tipi daha yoğundur (Duverger, 2002: s.90).

Siyasal kültürün, siyasal katılma açısından önemli olan bir yönü, bütünleşmiş olup olmadığıdır. Toplum farklı siyasal kültürlerle bölünmüşse ve bunun yanında siyasal toplumsallaşmada da buna paralel bir farklılaşma varsa, değişik siyasal katılma biçimleri o toplumda birlikte var olacak demektir (Baykal, 1970: s.129).

7.4.Sosyo-Ekonomik Faktörler

Bireyin siyasal alana katılımını etkileyen ve birbirleri ile çok yakın ilişkileri bulunan sosyo-ekonomik faktörler: gelir durumu, öğrenim düzeyi, meslek, yerleşme biçimi, kitle iletişim araçlarını izleme ve aile gibi değişkenlerdir. Bu faktörler bireyin katılımına yönelik tutum ve davranışlar üzerinde önemli bir etki gücüne sahiptir. Bireyin sosyo-ekonomik durumunda oluşabilecek bir değişim, onun düşünce biçimini, çevreyi algılayışını etkileyebilir ve yine böyle bir değişim kişiye yönelen sosyal dürtülerin değişmesine yol açabilir (Güldiken, 1996: s.49). Örneğin, eğitim görmüş bir bireyden, sosyal statüsünün bir gereği olarak, başkalarına siyasal çabalarında önderlik etmesi istenebilir. Bu da bireye yönelen dürtülerde ve mesajlarda meydana gelen bir değişim olarak kabul edilebilir (Kızılloluk, 1994: s.200). Bu anlamda katılımı etkileyen sosyo-ekonomik faktörlerin her bir ögesini ele alarak incelemek faydalı olacaktır.

Gelir ve Siyasal Katılım

Ekonomik sistem içerisinde gelirin hayat tarzındaki önemli etkisi, gelir düzeyi ile siyasal katılma eğiliminin doğru orantılı olduğu yönünde bir düşüncenin oluşmasına yol açmıştır. Gelir ile çok yakından alakalı ve onu etkileyen pek çok değişken olduğundan dolayı gelirin, siyasal katılım üzerinde çok belirleyici bir etkisi yoktur. Bunlara örnek olarak gelirin elde edilmişinde mesleğin ve eğitimin önemi büyüktür (Kahraman,2002: s.71). Bu yüzden siyasal katılma davranışını incelerken

gelir, meslek ve eğitim unsurlarını ayrı ayrı değil de birbirleri ile ilişkili olduğu varsayımından hareketle bir arada ele alınması daha genel geçer sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

Bazı araştırmacılar, gelir bakımından çok yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip olan kimselerin, oy verme dışında siyasal alanın diğer faaliyetlerine katılımının da yüksek olduğunu ifade etmişlerdir (Kapani, 1994: s.133). Bu yönde düşünenlere göre, alt gelir grubunda yer alan insanların birincil hedeflerinin ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olmasının doğal bir sonucu olarak onları, bireysel ve ailesel sorunlarının ötesinde düşünemez hale getirmiştir. Gelirin bilgi kaynaklarına ulaşmada etkin rol oynaması dolayısıyla, alt gelir grubundakilerin bilgi edinimindeki eksiklik de ilgisizliği doğurmaktadır. Ayrıca seçim kampanyalarında, siyasilerin bilgilendirmeden çok ihtiyaçlara yönelik tanıtımları da alt gelir grubundaki kişilerin, fikirlerine yakınlıktan çok “karın doyuranlara” yönelmesi, onların araştırma ve öğrenme isteğini azaltarak ilgisizliği körüklemektedir (Gücük, 2006:s.10).

Oysa orta tabakanın siyasal katılma faaliyetlerine daha fazla giriştiğini savunan kimi araştırmacılar da vardır. Bu anlamda sadece gelir etkisine yoğunlaşmak yerine geliri, katılım üzerinde dalgalı bir etki gösteren değişken olarak kabul etmek daha yerinde olacaktır. Bu doğrultuda düşünenlere göre, bireylerin gelirleri arttığı halde seçimlerde sandık başına gitmediği durumlar vardır. Ancak siyasal katılmanın daha üst düzeylerinde, gelir ile siyasal katılımın doğru orantılı olduğunu ifade eden araştırmacılar ile aynı yönde düşünmek mümkündür. Örneğin geliri artan birey, seçimlerde milletvekili adayı olabilmekte ve parti örgütlerinde görev alabilmekte, ülke sorunlarıyla daha çok ilgilenebilmektedirler. Özellikle az gelişmiş ülkelerde yüksek gelire sahip bireyler, genel siyasette belirleyici olmaktadırlar (Güldiken, 1996: s.49). Yani diğer etkenler sabit tutularak her zaman gelir arttıkça katılım da artar demek yerine, gelir yükseldikçe daha üst düzeyde katılma türlerine doğru kayma olduğunu ifade etmek daha anlamlı olacaktır.

Konuya siyasal katılımın pasif biçimi olan oy verme davranışı açısından bakıldığında, daha alt geliri içinde barındıran kırsal alanda seçimlerde oy kullanma oranının, daha yüksek gelirlili grubun yaşadığı kentsel alana oranla daha yüksek oluşu, gelir ile katılımın doğrusal ilişkisinin çok da belirleyici olmadığını göstermektedir.

Eğitim ve Siyasal Katılım

Eğitim kurumlarının, bireyin edindiği siyasal tutumlarda azımsanamayacak bir öneme sahip oldukları yapılan araştırmalarda görgül olarak da ortaya konulmuştur. Özellikle bu kurumların, içinde buldukları toplumun diğer kurumlarından soyutlandıkları ölçüde, siyasal katılmayı etkileyen tutum ve yönelimleri belirlemedeki önemleri de artmaktadır. Bu yüzden, eğitim kurumlarına devam eden bireylerin siyasal yaşama daha sık ve yoğun bir halde katılımları beklenebilir (Kalaycıoğlu, 1983: s. 26). Yüksek düzeyli eğitim, istenen anlamda katılım demek değildir. Ancak, eğitim düzeyi katılımı kolaylaştırıcı etkide bulunur (Çukurçayır, 2012: s.87).

Eğitilmiş bir yurttaş, konuşan ve kendi zihinsel kapasitesine güvenerek düşünen insandır. Dışsal etkilerden önemli ölçüde bağımsızdır. Bu nitelik, siyasal davranabilme için temel bir koşuldur (Çukurçayır, 2012: s. 86). Eğitimin katılıma etkisi ile ilgili yapılan araştırmaların hemen hemen hepsinde, belli bir düzeyde eğitime sahip olanların olmayanlara oranla, siyasal yaşama katılmada daha derin bir görev duygusu geliştirdikleri gözlemlenmiştir (Dawson & Prewitt, 1969: s.175-176).

Eğitim ile bireye sadece bilgi öğretilmez, ayrıca eğitim yoluyla bireyin toplumsallaşması da sağlanır. Eğitim yoluyla toplumsallaşma süreci, hem ülkeler arasında, hem de aynı toplumdaki farklı gruplar arasında değişik biçimler gösterebilir (Tekin, 2008:s.24). Eğitim, (siyasal) toplumsallaştırmada ve toplumsallaşmanın sonucunda ortaya çıkan (siyasal) kültürün en önemli unsurudur (Uluç, 2007: s.84). Bireylerin kültür anlayışları, aldıkları eğitimin içeriğinden bağımsız oluşamaz. Eğitimin içeriğinde hangi anlayış egemen ise o anlayış doğrultusunda bireyler yetiştirir. Faşist bir eğitim faşist, demokratik bir eğitim demokrat insanları yaratır (Sitembölükbaşı, 2001: s.33).

Bir çok farklı ülkede yapılan araştırmalara göre, eğitim ile siyasal katılım arasında doğrusal bir ilişki vardır. Bu araştırmalardan biri, Almond ve Verba'nın beş ayrı ülkede yaptıkları araştırmadır. Araştırmanın sonuçlarına değinmek, eğitim ile siyasal katılma arasındaki ilişkiyi de özetlemek adına anlamlı olacaktır. Bu araştırmaların sonuçları ışığında, birey belli bir düzeyde (en azından asgari düzeyde)

eğitim aldığında ortaya çıkan tablo Şu Şekilde zetlenebilir (Almond & Verba, 1963: s. 380-381; akt. akmak, 2011: s.29):

- Eğitim sayesinde birey, hükümetin etkilerinin daha çok farkındadırlar,
- Eğitimi bireyler, siyaseti daha yakından takip etmektedirler ve aynı zamanda seçim kampanyalarında da ilgileri daha fazladır,
- Eğitimi bireyler, siyasal konuları daha çok konuŐurlar ve eğitimi bir toplumda bu konuları konuŐabilecekleri kimseler daha çeşitlidir,
- Eğitimi bireyler, siyasal iktidarı etkileyebilmede kendilerine daha fazla güvenmektedirler,
- Eğitimi bireyler, siyaset hakkında daha fazla bilgiye sahiptirler. Politik konuları düŐünebilme alanları daha geniŐler ve siyasal ilgi alanları daha geniŐtir,
- Eğitimi bireyler, siyasal örgütlere daha fazla ye olurlar ve kendilerini daha rahat ifade ederler.

Ersin Kalaycıoğlu'na göre ise eğitim (Kalaycıoğlu, 1983: s.s.26-29):

- Bireyin siyasal sisteme etki edebileceği ve kendi çıkarları lehine sonuçlar elde edebileceği hakkında kendine güvenmesini sağlar,
- Bireyin siyasal yaşama olan ilgisini ve siyasal etkinlik duygusunu arttırarak etkilerde bulunur,
- Karmaşık siyasal ilişkiler düzenini algılayıp anlayabilecek bilişsel beceri temin eder,
- Bireyde yuttaŐlık duygusu uyatarak siyasal kararlara etkide bulunma eğilimi yaratır,
- Bireye çevresindeki toplumsal kurum ve yapıları ussal olarak kullanmak ve değiştirmek yoluyla istenilen amaca ulaşmak konusunda inanç ve beceri kazandırır.

Eğitimin yaratmış olduğu gelir üzerindeki etkisine de değinen Kalaycıoğlu, bu etkinin bireye toplumsal statü sağladığını ya da statülerini korumak için bu etki sayesinde siyasal yaşamda daha etkin rol oynama fırsatı elde edebildiklerini ifade etmektedir. Eğitilmiş olanların oluşturduğu ortamın üyesi olan bu eğitilmiş birey, çevresinden ve evrenden daha fazla haberdar olan, daha nüfuslu ve kozmopolit bir etkileşim açısından etkilenmekte olan kişilerle ilişki içindedir (Kalaycıoğlu, 1999: s.28). Yani bireyin almış olduğu eğitim sonucunda, mesleği ve statüsü belirlenir ve bu yüzden eğitim, meslek ve gelir etkenleriyle birlikte bireyin siyasal davranışının şekillenmesine etki eder (Gümüş, 2006: s.35). Böylece, eğitim, meslek, gelir etkenleri beraberce ele alındığında birey yüksek statüye sahip olmaktadır ve bu elde ettiği statüyü korumak ya da daha da yükseltmek için siyasal katılıma yönelmektedir (Güldiken, 1996: s.50).

Akif Çukurçayır da eğitimin siyasal katılıma üzerindeki işlevlerini altı grupta incelemiştir (Çukurçayır, 2012: s. 87):

1. Eğitim düzeyi arttıkça katılıma, birey için bir yurttaşlık görevine dönüşür,
2. Eğitim bireye çevresini değiştirme becerisi kazandırır,
3. Eğitim bireye gelir ve sosyal statü sağlar,
4. Eğitim bireyin soyut ve genel kavramlarla düşünmesini kolaylaştırır,
5. Eğitilmiş bireylerin çevreleriyle ve dış dünyayla ilgili bilgileri, onlara kozmopolit yaşam alanlarıyla daha kolay iletişim kurma olanağı sağlar,
6. Eğitilmiş birey bir grup içerisinde davranma alışkanlığı kazanır.

Sonuç olarak eğitim, siyasal katılımda güçlü bir sosyal öğedir. Toplumda eğitilmiş insan sayısı arttıkça siyasal katılıma oranı da artmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça da siyasal katılıma düzeyi çeşitlenmektedir. Eğitilmiş bireylerin siyasal bilgileri, siyasal alanı anlama kapasiteleri artmakta; istekleri doğrultusunda siyasal sistemi etkilemeye çalışmakta ve bu amaçlar dolayısıyla da siyasal katılım olgusuna

daha fazla yoğunlaşmaktadırlar. Aynı zamanda eğitim, gelir ve meslek ögesini de etkilemektedir. Dolayısıyla bireyler, artan gelirleri ve edindikleri meslekleriyle toplumda statü kazanmakta ve kazandıkları bu statülerini korumak ya da daha da yüksek düzeye çıkarmak için siyasal katılıma daha istekli davranmaktadırlar. Elbette eğitim düzeyinin yükselmesi demek, istenen anlamda tam bir katılım demek değildir; ancak yüksek eğitim düzeyinin katılımı kolaylaştırıcı etkide bulunduğu da yadsınamaz ve görgül olarak ortaya çıkan bir gerçektir.

Meslek (Sosyal Statü) ve Siyasal Katılım

Ailede ve eğitim gördüğü çevrelerde gelişimine başlayan birey, yavaş yavaş sosyalleşme süreci içerisinde ilerler ve daha sonra girdiği iş çevresinde de kendi şahsiyetini bulur ve geliştirir. Şahsiyetini bulan ve farklı konu ve faaliyet alanları ile ilişki kurarak sosyal ilişkilerini arttıran ve yoğunlaştıran birey, artık farklı amaçlar güden farklı kuruluşların (mesleki kuruluş, sendika gibi vb.) faaliyetlerine katılarak sosyal hayat içinde sadece şahsiyetini ve statüsünü geliştirmiş olmakla kalmamakta, ilgi kurduğu bir çok alanda yaratıcı olma özelliğini de geliştirmektedir (Erkal, 1997: s.88).

Meslek, bireyin sosyal statüsünü gösteren bir ölçüttür. Bireyin yaşadığı çevre ve almış olduğu eğitim gibi değişkenler, bireyin elde edeceği mesleği belirler. Bireyin toplumsal statüsü yükseldikçe, kamusal politikalara ilgi düzeyi de artar. İlişki kurma açısından, daha zor katılma türleri olarak görülen hükümet ve bürokrasiyle ilişkiler, yüksek statülü meslek sahiplerince daha çok kullanılır. Bu gruptakiler, oy verme, siyasal ve toplumsal sorunları çevresindekilerle tartışma gibi etkinlikleri, diğerlerine oranla daha kolay ve sık gerçekleştirirler (Çukurçayır, 2012: s.88).

Sahip olunan meslek, geliri etkilemekte, gelir ve siyasal katılım başlığında incelenen davranış özelliklerinin bir anlamda ana kaynağını oluşturmaktadır. Yapılan mesleğin eğitim durumuyla da bağlantısı olmakta, dolayısıyla eğitim seviyesinin yükselişiyle birlikte siyasal katılma da artmaktadır. Meslek, dahil olunan çevreyi belirlemekte ve sosyal çevre, insan davranışını biçimlendirmektedir. Mesleğin aktif olması, kişilerin sosyal ilişkilerini etkilemekte, çevrenin genişlemesine sebep olarak

çok katmanlı bir alan olan siyasetin farklı kollarına dâhil olma yöntem ve biçimlerini göstermektedir (Gücük, 2006: s.10).

Bireyin sahip olduğu mesleğin çeşitli nitelikleri, siyasal katılımını etkilemektedir. Bazı meslekler, siyasal sistemin eylemlerinden daha çabuk etkilendikleri için, o meslekleri icra edenlerin siyasete daha çok yönlü bir ilgi duymaları ve katılmaları beklenebilir. Diğer bir mesleksel nitelik, mesleğin icra edilme koşullarıdır. Toplu halde çalışanların, tek başına çalışanlara oranla siyasal katılma davranışlarının daha yoğun olduğu söylenebilir. Çünkü toplu halde çalışanların arasında etkileşim ve iletişim daha yoğun ve kolaydır (Çukurçayır, 2012: s.88). Yani siyasal katılım kitlesel olarak icra edilen mesleklerde, nispeten daha az işgücü bulunduran mesleklere oranla daha yoğun ve çeşitlidir.

Mesleğin bizzat kendisi de yoğun siyasal katılmaya neden olabilir. Yöneticilik yapanlar, yasa hazırlanması ve uygulanması konularında tecrübe kazanan memurlar ve subayların, meslekten ayrıldıktan sonra siyasal partilerde fazla görev almaları bu tür mesleklere örnek olarak gösterilebilir (Turan, 1996: 77-78). Ahmet Taner Kışlalı'ya göre, en etkin ve en anlamlı siyasal katılma genellikle serbest meslek erbabında görülmektedir. İş çevresi de siyasal katılma açısından önem taşıyabilmektedir. Eğitim seviyesinin düşük olduğu, aile etkisinin azaldığı durumlarda, iş çevresinin etkisi artmaktadır (Güldiken, 1996: s.51).

Yerleşim Yeri (Kır-Kent Ayrımı) ve Siyasal Katılım

Büyük kentte, kasabalarda ya da köyde oturan insanların sosyal yaşama aynı biçimde ve düzeyde katılmadıkları bir gerçektir. Büyük kentteki katılma daha bilinçli ve daha bağımsız iken, kırsal kesimdeki katılma çoğunlukla bağımlıdır. Küçük yerleşme birimlerindeki aile ilişkileri ve dayanışma, ağa ve benzeri toplumsal güçlerin etkisi vb. etkenler kişinin bağımsız katılımını zorlaştırmaktadır. Bunda eğitim düzeyinin de rolü olmasının yanı sıra, toplumsal ilişkilerin ve genel olarak toplumsal ortamın etkisi daha fazladır (Güldiken, 1996: s.53).

Bir görüşe göre, kırsal alanda siyasal katılım, büyük oranda akraba ilişkilerine bağımlı olarak yürümekte, muhtarlık, belediye seçimleri gibi siyasal olaylarda aday olan kişinin tanındık olması, katılımı arttırmakta, ancak, tercihlerin bilinçli olmaması sonucunu doğurmaktadır. İnsanların birbirini tanımadığı metropollerde ise, siyasal tercihleri belirleyen, siyasi partiye duyulan fikri yakınlıktır (Gücük, 2006: s.14).

Yerleşim birimi ve siyasal katılma arasındaki ilişki konusunda Ersin Kalaycıoğlu başlıca iki yaklaşımdan söz etmiştir. Bunlardan birincisi, Milbrath'ın geliştirdiği görüştür. Bu görüş, kent yaşamını, modernleşmenin bir boyutu olarak kabul eder ve kent yaşamı siyasal katılmayı arttırmaktadır. Kentte yaşam, kültürel çerçeve oluşturur ve bu kültürel çerçeve de siyasal katılma artırıcı etki yapar. Yine bu görüşe göre, kent yaşamı modern olduğu kadar katılımcı bir kültüre de beşiklik etmektedir. Ayrıca, kent yaşamı, sağladığı eğitim olanakları ve yoğun bir ikincil grup faaliyetleri ortamı oluşturması dolayısıyla siyasal olayları izleme ve siyasal kararlara katılma olanaklarının, kırsal yaşama oranla çok daha fazla olduğu bir çevre oluşturmaktadır (Kalaycıoğlu, 1983: s.23).

Birinci görüşe karşılık farklı bir görüş S. Verba, N.H. Nie ve Jae-On Kim tarafından geliştirilmiştir. Bu ikinci görüşe göre, küçük yerleşim yerlerindeki siyasal ilişkiler ve siyasal yapı karmaşıklıktan uzaktır. Küçük yerleşim yerlerinin bu üstünlüğü küçüklüklerinden kaynaklanmaktadır ve böylece birey tarafından, belirli bir siyasal kararın kendi lehine bir hal alması için kime, nasıl ve kimlerle beraber başvurabileceği bilinmektedir. Büyük yerleşim yerlerinde ise siyasal yapı ve siyasal ilişkiler son derece karmaşık bir nitelik arz etmektedir. Çünkü bu yerlerde siyasal kararlar, genelde kişisel ilişkilerden bağımsız ve karmaşık bir bürokratik süreç sonunda alınmaktadır. Böyle bir durumda da bireyin kendisini siyasal kararlara etkilemek konusunda cesaretlendirmesi pek kolay olmayacaktır (Kalaycıoğlu, 1983: s.24).

Milbrath'ın görüşüne göre, kent yaşamının sağladığı eğitim olanakları, yüksek düzeyde etkileşim ortamı, yoğun iletişim ve ikincil grup dinamiklerin etkisiyle birey, siyasal yaşama yoğun şekilde katılırken, Verba, Nie ve Kim tarafından geliştirilen görüşe göre ise, kişinin içinde yaşadığı yerleşim alanı büyüdükçe siyasal yapı karmaşıklaşır ve bireyin siyasal kararlara katılımı gittikçe

azalır ve bu karmaşıklıktan sıkılan ve siyasal yapıyı anlayamayan birey siyasetten uzaklaşır. Bu yüzden küçük yerleşim yerlerinde siyasal katılımın daha yoğun düzeyde olması beklenebilir. Aslında iki yaklaşımın da doğruluk payı vardır. Hangisinin daha doğru bir yaklaşım olduğu konusunda kesin bir yargıya varmak zor olsada, kent yaşamının bir yandan karmaşıklığı dolayısıyla siyasal katılıma negatif etkisi bulunurken; diğer yandan da eğitim ve iletişim olanakları dolayısıyla siyasal katılıma pozitif etkisi olduğu söylenebilir. Ancak gözden kaçırılmaması gereken nokta, siyasal katılmanın en pasif biçimi olan oy kullanma davranışının, köylerde kasabalardan, kasabalarda da şehirlerden daha fazla olduğu olgusudur. Yine de bu iki farklı görüşün ortaya koyduğu sonuç, yerleşim birimi ile siyasal katılım arasında evrensel geçerliliği olan bir ilişkiden kesin bir yargı ile söz edilemeyeceğidir.

Aile ve Siyasal Katılım

Siyasal katılmada etkili sosyo-ekonomik etkenlerden bir diğeri “aile” dir. Ailenin, çocuğun sosyalizasyonunda önemli bir işlevi vardır. Genellikle geniş, ataerkil ailenin bireyleri, çekirdek ailelerin bireyelerine göre her düzeyde siyasete daha az katılırlar ve daha az ilgi duyarlar. Çünkü bu aile bireyelerinin, ailelerinden aldıkları siyasal kültürleri onların siyasete katılma eğilimlerini azaltmaktadır (Öztekin, 2000: s.225). Özellikle siyasal ilgi düzeyinin yüksek olduğu ailelerde, çocuğun da ailesinin eğilimlerinden etkilenmesi doğaldır. Anne ve babanın eğitim düzeyinin yüksek olduğu ailelerde bu etkinin daha belirgin bir hâl alması beklenebilirken; tersi durumlarda ve özellikle de çocuğun yüksek öğrenim yapması halinde, çocuk üzerindeki aile etkisi azalacaktır (Güldiken, 1996: s.52). Ailenin siyasal katılım üzerindeki etkisini azaltıcı diğer faktör de “zaman”dır. Yıllar geçtikçe ailenin çocuk üzerindeki etkisi azalmaktadır (Dinç , 2002: s.24).

Aile üyeleri, bazı siyasal değerleri, tutumları ve davranış kalıplarını bilerek ve isteyerek çocuğa aktarabilir. Aile, bireyin toplumsallaşmasında uyguladığı bilinçli toplumsallaşma süreci ile, çocuğa toplumda geçerli değer ve normları aktarmaktadır (Uysal, 1984: s.86). Ancak, ailenin çocuğunu toplumsallaştırması çoğu defa bilinçli değildir. Bir çok aile, çocuğunun yanında siyaset hakkında konuşmazlar ve kendileri de siyaset ile ilgilenmezler. Ancak aile içi ilişkiler çocuğa siyasal bir tutum verebilir. Babanın otoriter olduğu, sağa sola emir vererek iş yürüttüğünü gören çocuk babanın

bu tutumunu içselleştirerek, düzeni sağlamanın disiplin ve güçlü bir otoriteyi gerektirdiğini algılayıp, yetişkinlik döneminde otoriter bir siyasal düzenden yana tavır takınabilir (Uluç, 2007: s.95-96).

Ailenin siyasal katılım açısından diğer bir etkisi de, ailenin kendi seçim ve tutumlarını çocuğa aktarmasıdır. Özellikle parti seçimi, siyasete ilgi düzeyi gibi konularda çocuk, aile içindeki tutum ve seçimlerini az ya da çok etkisini ileriki yaşamına taşımaktadır. Çocuk erken yaşlarda derin duygusal bağlarla bağlandığı ebeveynlerinin etkilerine maruz kalarak parti tercihlerini, örneğin babasınıninkiyle uyumlu olarak veya ona benzer şekilde belirleyebilir. Turan da bu konuyla ilgili bir araştırma yapmış ve siyaset sahnesine seçilenlerin, siyaset ile daha yakından ilgilenen ailelerden geldiğini ortaya koymuştur (Akay, 2006: s.107).

Sonuç olarak, duygusallık, kişisel bağlılık ve yakın ilişkilerin söz konusu olduğu aile, çocuğun siyasal katılımını ve siyasal toplumsallaşmasının genel çerçevesini çizen, diğer toplumsallaşma kurumlarına gerekli alt yapıyı hazırlayıp onları destekleyen kurum olmaktadır (Dinç, 2002: s.24). Köcher'in yaptığı araştırmaya göre, siyaset genellikle bir ailenin günlük konuşma konularının temelinde olan bir olgu değildir ama aile siyasetin merkezindedir (Akfırat, 2010: s.33). Ancak şu da belirtilmelidir ki; çocuğun toplumsallaşma sürecinde ailenin ilk ve en önemli etken olduğunu günümüzde savunmak oldukça güçtür (Öktem, 2004: s.55). Çünkü teknoloji geliştikçe, çocukların bu alanlara doğru eğilimi artmakta ve dolayısıyla aileleri ile geçirdikleri zaman azalmaktadır. Ancak yine de, çocuğun siyasal davranışlarının vb. özelliklerinin belirlenmesinde ailenin payı önemli bir yere sahiptir.

Kitle İletişim Araçları ve Siyasal Katılım

Siyasal sosyalizasyonda kitle iletişim araçlarının, özellikle günümüzde ağırlıklı ve ayrıcalıklı bir önemi vardır. Gün geçtikçe gelişen ve giderek daha fazla bireyin kullanmasıyla günlük yaşamın bir parçası haline gelen kitle iletişim araçları, açık bir toplum olmanın, yönetim ve siyaseti kavranabilir kılmanın ve demokratik gelişmenin olmazsa olmaz araçları haline gelmişlerdir (Çukurçayır, 2012: s.88).

Hem demokratik, hemde demokratik olmayan ülkelerde, siyasetin daha geniş bir anlam kazanması ve halk kitlelerinin siyasal hayata katılmalarının temelinde bir çok neden bulunmasına karşılık kitle iletişim araçları, bu durumun gerçekleşmesinde en önemli faktörlerden birisidir. Kitle iletişim araçlarıyla siyaseti yakından takip etme olanağı bulan halk kitlelerinin siyasete katılımı artmakta ve iktidar da kendini daha fazla kontrol etmektedir (Hülür, 2006: s.103).

Birey, ulusal ve uluslararası siyasal sistemlerin varlığından haberdar oluşunu, bu sistemleri oluşturan öğelerin neler olduğunu, nasıl ilişkiler içinde olup ne tür işlevlere sahip oldukları hakkındaki bilgisini kitle iletişim araçlarının yayınlarına, ya tamamen, ya da kısmen borçludur (Kalaycıoğlu, 1983: s.33). Güldiken'e göre; kitle iletişim araçlarının yayınlarına en fazla maruz kalanların siyasal yaşama en sık; en az maruz kalanların ise en seyrek şekilde katılacakları iddia edilebilir (Güldiken, 1996: s.54).

7.5.Psikolojik Faktörler

Bireyleri siyasal katılma davranışına yönlendiren diğer faktörler gibi psikolojik faktörlerin de payı büyüktür. Psikolojik faktörler, siyasal katılımı etkileyen diğer faktörlerden bağımsız değildir. Bu faktörlerin siyasal katılım ile ilişkisi değişik açılardan ele alınabilir. Siyasal katılıma olumlu yönde etkisi olan psikolojik faktörler olduğu gibi, etkisi olumsuz yönde olan psikolojik faktörler de vardır. Olumlu psikolojik faktörler etkenlik duygusu, vatandaşlık görevi duygusu, empati ve sosyal girişkenlik duygusu; olumsuz psikolojik faktörler ise yabancılaşma, sosyal edilgenlik (anomy), bireysel soyutlanma (cyncisim)'dır.

7.5.1.Olumlu Psikolojik Faktörler

Siyasal katılıma pozitif yönde etki eden psikolojik faktörlerdir.

Siyasal Etkenlik Duygusu ve Siyasal Katılma

Siyasal katılmayı açıklamaya yarayacak psikolojik değişkenlerin en önemlisi, Michigan Üniversitesi çevresinde geliştirilmiş olan "etkenlik duygusu" dur. Etkenlik duygusu, kişinin kendi eylem ve davranışı ile çevresine ve olayların akışına etkide bulunabileceği inancını taşıyıp taşımadığını ifade eden bir kavramdır (Çakmak,

2011). Söz konusu siyasal etkenlik duygusu ise siyasal katılım ile yakın ilişkisi bulunan psikolojik bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir kavram olarak siyasal etkenlik, yurttaşların siyasal düzeni etkileyebileceklerine olan inancı kendilerinde görmeleridir. Yani, kendilerini siyasal düzeni etkileyebilecek bir güç olarak görürler (Alkan & Ergil, 1980: s.37).

D. Baykal'ın yapmış olduğu araştırmada, etkenlik duygusunun siyasal davranışı etkilediği saptanmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, çevrelerini etkileyebildiklerini, denetleyebildiklerini düşünen kimseler, her türlü toplumsal faaliyete daha çok katılma eğilimi göstermektedirler. Etkenlik duygusu salt siyasal eylemlerle ilgili değildir, kişinin çevresiyle olan tüm ilişkilerinde rol oynar (Baykal, 1970: s.98).

Almond ve Verba ise, etkenlik duygusunun iki ayrı değişkenini, siyasal davranışla olan ilişkisini ortaya koymak için ileri sürmüştür. Bu değişkenlerden biri, kendini siyasal bakımdan etkin gören, siyasal sistemin eylemlerini, kararlarını etkileyebileceğini inanan kimseyi tanımlayanın sahip olduğu “siyasal etkenlik” duygusudur. Diğeri ise, devlet dairelerinde ve benzeri kurumlarda işlerini takip edebileceğini, haklarını arayabileceğini düşünen kimselerin sahip olduğu “idari etkenlik” duygusudur. Bu etkenlik duygusunun iki özel değişkenin yüksek olduğu kişilerin siyasal katılmaya daha yatkın olduğu gözlemlenmiştir (Güldiken, 1996: s.55).

Siyasal etkenlik, hem siyasal ilgiyi hem de siyasal bilgiyi belirlemede önemli bir dürtü olduğu için, siyasal sistemin bireylerin yaşamları üzerinde önemli etkileri olacağına inanan kimselerin, sistemle ilgili gelişmeleri yakından takip ettikleri söylenebilirken; bu konuda, gelir düzeyinin yüksekliği yanında iyi bir eğitim almış olan ve saygın bir mesleği bulunan bireylerin toplumdaki bu saygın sosyo-ekonomik statüleri kullanarak, çevrelerini etkileyebileceklerini düşündükleri için, çeşitli toplumsal etkinlik yanında siyasal yaşama katılmaları durumunda, siyasal alanda da etkin bir rol oynayabileceklerine olan inançlarının onları siyasal katılıma yönlendireceği ifade edilebilir (Altındal, 2007: s.53).

Etkenlik duygusu, sosyo-ekonomik statü ve siyasal etkinliklerle birlikte, topluma egemen olan .siyasal kültür tarafından da belirlenebilir. Siyasal kültür katılıma elverişli ise, yurttaşların etkenlik duygusu daha aktiftir. Her kültürde ortaya çıkacak etkenlik duygusu farklılaşabilir (Çukurçayır, 2012: s.75). Bazı toplumlarda bireyler, siyasal sistemden gelecek etkilerin ve siyasal sistemi etkileyebileceğinin farkındadır ancak; sadece uygulamaları seyretmekle yetinirlerken; bazı toplumlarda siyasal sistemden etkilendiğinin ya da sistemi etkileyebileceğinin farkında dahi değildir; son olarak da bazı toplumlarda birey siyasal katılımı da son derece aktiftir. Bu üç farklı davranış şekli, toplumun siyasal kültürlerinin de etkisiye oluşmaktadır.

Siyasal etkenlik duygusu ne kadar yoğunsa siyasal katılım olgusu da o derece çeşitlidir. Birey kendisinin ne kadar fazla etkili olduğuna inanırsa, oy vermektense protesto eylemlerine değin çeşitli katılım türlerine o derecede fazla başvurabilir. Ayrıca siyasal etkenlik olgusunun siyasal ilgiyi ve siyasal bilgiyi belirlemede kritik sayılabilecek önemde bir rolü de vardır. Çünkü siyasal olayları ve sistemin işleyişini yakından izleyen bireyin bu konularda bilgi birikimi artar (Kalaycıoğlu, 1983: s.40). Bu anlamda, siyasal katılım ile siyasal etkenliğin çift yönlü etkisi olduğu söylenebilir. Başka bir biçimde ifade edilirse, katılımın önemli bir psikolojik koşulunu oluşturan siyasal etkenlik duygusu, bireyin siyasal alana katılım adına gerçekleştirdiği faaliyetlerin artması oranında da artarak güçlenecektir (Akay, 2006: s.124).

Yurttaşlık Görevi Olgusu ve Siyasal Katılma

Yurttaşlık görevi duygusuna sahip bireyin, siyasette etkili olup olmayacağına bakılmaksızın siyasal sürece katılımıdır. Baykal, demografik değişkenlerin sabit tutulması halinde de bütün yaş, eğitim, gelir ve meslek gruplarında bu ilişkinin görüldüğünü ve yüksek eğitim ile yüksek ekonomik statünün yurttaşlık görevi duygusunu arttırdığını ifade etmektedir (Çukurçayır, 2012: s.75).

Yapılan araştırmalarda yurttaşlık görevi duygusu, meslek olgusundan etkilenmektedir. Gelir attıkça ya da yüksek gelirli mesleklerde bu duygu yüksektir.

Ancak çiftçilerde, gelirin düşük olmasına rağmen, bu duygunun yüksek çıkması istisnaîdir. Ancak bu durum da dinin etkisine bağlanmıştır (Akbal, 1998: s.29).

Sosyal Girişkenlik ve Siyasal Katılma

Sosyal girişkenlik, katılımı etkileyen başka bir psikolojik faktördür. Sosyal girişkenlik, sosyal ilişkilerde bir rahatlık duygusu ve bunlar için gerekli beceriye sahip olmaktır (Baykal, 1970: s.101). Dolayısıyla bu özelliklere sahip bireyler, katılım konusunda daha aktif olmaktadır.

Ayrıca bu duyguya sahip özellik gösteren bireyler, çevrelerindeki kişilerle karşılaştırıldıklarında daha girişimci, daha fazla örgütlenme yeteneğine sahip bir görüntü çizmekte ve diğer insanlarla iletişim kurmada zorluk çekmemektedirler. Böyle bir durum da bireylerin daha yoğun siyasal katılım göstermeleri sonucunu doğurmaktadır (Dinç , 2002: s.21).

Empati ve Siyasal Katılma

Empati, özellikle duygusal düzeyde, kendini başkalarının yerine koyma ve onları anlama becerisi olarak tanımlanmaktadır (Marshall, 1999: s.193). Bu etkenin varlığı modern toplumun yüksek düzeyde iş birliğine olan gereksiniminde, dolayısıyla kişinin karmaşık ilişkileri başarıyla yürütmesinde önemli bir yere sahiptir. Empati, kitle iletişim araçlarının da etkisiyle yaygınlaşması toplumu giderek “katılımcı toplum” tipine dönüştürerek sosyal hareketlendirmeyi hızlandırıcı etki yaratmakta ve geniş bir siyasallaşmış yurttaşlar topluluğu oluşturmaktadır (Akbal, 1998: s.30).

Baykal, Lerner’in bu olguyu, siyasal katılım olgusu olarak değil de modernleşmenin bir unsuru olarak ele aldığını ifade etmiştir. Empati ile katılmaya dayalı istekli ve aktif insan tipinin (Lerner’in ifadesi ile modern insanın) arasında bir ilişki olduğu kabul edilmiştir. Eğer siyasal katılma, modernleşmenin olmazsa olmaz koşulu kabul edilirse; empati’nin siyasal katılmaya yol açtığı ifade edilebilir. Yani katılımcı toplumun gelişimi, insanların bu özelliğe sahip olmasına bağlıdır (Baykal, 1970: s. 101).

7.5.2.Olumsuz Psikolojik Faktörler

Yabancılaşma

Siyasal sistemin birey için bir anlam ifade etmediği, gerçek gereksinimlerine yanıt veremediği ve kendisini gerçekleştirmesini engellediği durumlarda ortaya çıkabilen bir özelliktir ve bireyin siyasi sistemden tamamen kopması durumudur (Çukurçayır, 2012:s.76). Siyasi sisteme yabancılaşanlar, sistemden tamamen kopabileceği gibi protesto eylemlerine de katılabilirler. Siyasi sisteme yabancılaşan bireylerin bazıları davranışsal, bazıları da tutumsal olmak üzere davranışlarını sergileyebilirler. Kuşkuculuk, güvensizlik ve güçsüzlük tutumsal yönden davranış örnekleri iken; davranışsal örnekler geri çekilme, sistemden tecrit gibi yasal olanlar ve devrimcilik gibi yasal olmayanlar şeklinde örneklendirilebilir (Akbal, 1998: s.33).

Sosyal Edilgenlik (Anomy)

Olayların üzerinde etkili olma ümidinin tamamen kaybedildiği, güçsüzlük ve normsuzluk durumlarının bir arada bulunması ile genel bir değer, inanç ve doğrultu eksikliği ya da karışıklığı durumudur (Çukurçayır, 2012: s.76). Demir ve Acar'a göre, bu kavram, bir toplumdaki mevcut kültürel değer ve sosyal amaçlar ile o toplumda yaşayan bireylerin söz konusu amaçlar, değer ve kurallara uygun olarak davranma ve yaşama istekleri arasında belirgin bir farklılaşmanın ortaya çıkması sonucu toplumsal ilişkileri düzenleyen kural ve değerlerin aşınmasının doğurduğu karmaşa ve kuralsızlık durumudur (Demir & Acar, 2005: s.22).

Bireysel Soyutlanma (Cynicism)

Güvensizlik, şüphecilik ve düşmanlık duyguları ile siyasi hayata karşı patolojik sayılabilecek derecede kökten takınılan olumsuz bir tavidir. Bu belirli bir sisteme karşı muhalefetle karıştırılmaması gereken bir kavramdır; çünkü soyutlanmış kimsenin hiçbir siyasi sisteme pozitif bir yönelimi yoktur (Çukurçayır, 2012: s.76). Bu değişkenin, diğer olumsuz değişkenlerden farkı güvensizlik, şüphecilik ve düşmanlık duygularının üçünü birden içinde taşımasıdır.

8.Siyasal Rejimler ve Siyasal Katılım

Demokratik rejimler ile demokratik olmayan rejimlerde, siyasal katılımın aynı ya da benzer biçimlerde gerçekleşmesi beklenemez. Bu anlamda siyasal katılma, rejimden rejime farklılık gösteren bir davranış biçimidir.

8.1.Demokratik Sistemlerde Siyasal Katılma

Siyasal katılma, demokratik yönetimlerde gerçek anlamını bulan ve demokratik sistemin ortaya çıkardığı siyasal davranışlarla ilgili bir kavram olduğu için çağdaş, özgürlükçü ve demokratik toplumların vazgeçilmez bir koşuludur (Yatkın, 2001: s.40). Demokratik sistemler, yapıları gereği farklılığa imkan tanımaktadırlar. Halkın yönetime dâhil olabildiği, taleplerini yansıtılabildiği bu sistemlerde siyasal katılımın temelini seçimler oluşturmaktadır. Seçimler, hem halkın siyasete dahil olmasında, hem de tercihlerini yansıtmasında önemli bir araçtır (Gücük, 2006: s.7).

Demokrasilerde, siyasal hayata katılma yönünden, siyasal tercih hürriyeti temel prensiptir. Vatandaş bu sistemlerde istediği siyasal partiye katılmakta, dilediği adaya oy vermektedir ve arzu ettiği gibi düşünmekte serbesttir. Bu özellikler demokrasileri, otoriter ve totaliter sistemlerden ayırmaktadır (Daver, 1997: s.214). Günümüz demokrasilerinin temel dayanağı yurttaş ve yurttaşlık bilincidir. Çağdaş demokrasiler üzerine yapılan araştırmalar göstermiştir ki, demokrasinin performansını belirleyen, yurttaşların siyasete katılımı ve aktif olmalarıdır. Bu anlayış da kendini katılımda göstermektedir (Güldiken, 1996: s.32).

Kışlalı da demokratik sistemin seçim unsuruna yer vermiştir. Ona göre, demokratik seçimin ilk iki önemli koşulundan biri, farklı şeyler arasında seçim yapabilme hakkı; diğeri ise, genel ve eşit oy hakkıdır. Sadece benzerler arasında seçim yapabilmeye olanak tanıyan rejim, demokratik olmadığı gibi; bazılarının oylarına, daha az temsil hakkı sağlayan, toplumun bazı kesimlerinin çıkar ve düşüncelerinin temsiline olanak bırakmayan bir rejimin demokratikliği de tartışmalıdır (Kışlalı, 2003: s.245).

8.2.Demokratik Olmayan Rejimlerde Siyasal Katılma

Kapani, demokratik ve demokratik olmayan rejimlerde siyasal katılım farkını vurgulamıştır. Ona göre, demokrasilerde katılma, kişisel düzeyde veya çeşitli sosyal grupların siyasal dengede temsil edilmesi şeklinde kendisini göstermesine karşılık, totaliter rejimlerde katılma, toplumsal ölçüde kitlelerin seferber edilmesinin aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Yöneticiler kadrosu tarafından güdümlü olarak düzenlenen bu kitle seferberliğinin başlıca amacı, ideoloji yayma ve ideolojik destek sağlamadır. Rejim, resmi ideolojinin kitlelere benimsetilmesi ve onlar tarafından desteklenmesi ölçüsünde yeni bir toplum düzeni yaratabilme hedefine ulaşacaktır (Gücük, 2006: s.8).

Demokratik olan ve olmayan rejimlerde oy kullanmanın önemine bakınca şu sonuç çıkmaktadır: Demokratik rejimlerde, oy hangi siyasal kadronun iktidara geçeceğini belirlediği gibi, bu kadrodan neler beklediğini de özetler. Demokratik olmayan rejimlerde ise, seçimler iktidarın zoraki onaylanması demektir (Güldiken, 1996: 39).

İKİNCİ BÖLÜM

SEÇİMLER VE SEÇMEN DAVRANIŞI

1. Demokrasi Açısından Seçimler

Demokrasi, egemenliğin halka ait olduğu ve halkın ülkeyi yönetme yetkisini doğrudan veya kendilerinin seçmiş olduğu temsilciler aracılığıyla kullandığı, dolayısıyla yurttaş iradesine en üstün değeri veren, insan onuruna en uygun siyasal rejimdir. Tarih boyunca her ülkede özgürlük yolunda verilen uzun mücadelelerle ulaşılan bir merhale olma özelliğini de taşıyan bu rejimin sağlıklı işleyebilmesi, önemli ölçüde ülke yönetiminin çeşitli kademelerindeki halk temsilcilerinin seçilme biçimine bağlıdır (Türk, 1997: s. 1).

Devlet yetkilerini elinde tutarak, devleti yönetme gücüne sahip olan siyasal iktidarın, kim tarafından kullanılacağı ve siyasal iktidarı kullanacak olanların nasıl saptanacağı sorunu, toplumsal hayata geçildiğinden bu yana çözülmeye çalışılmaktadır (Varlık & Ören ,2001: s.4). Siyasal iktidarın meşruluğu büyük önem taşımakta ve bir iktidar ona itaat edilmesi hususunda toplumda bir uzlaşma varsa meşru olmaktadır. Monarşik nitelikte meşruluk dayanağını ilahi hukuktan ve geleneklerden alırken; demokratik meşruluk ise dayanağını seçimler yoluyla halktan almaktadır (Akınar, 2010: s. 4).

Demokrasi, ulus egemenliği fikrine dayanan, halkın kendi kendisini yönetmesini amaçlayan bir sistemdir ve bu sistemde asıl olan halkın doğrudan doğruya yönetime katılması, kararlar alması ve iradesini belirtmesidir. Ancak bu sistemin işleyişi, tüm vatandaşların doğrudan doğruya kararlar almaları ve bu kararları uygulamaları pratik açıdan olanaklı olmadığından halk, kendilerini yönetecek olanları seçer ve bu seçilen yöneticiler aracılığı ile devlet ve toplum yönetilir. Seçim ve seçim sistemleri, halkın bu kendi yöneticilerini belirleme gereksinimlerinden doğmuştur (Gürbüz, 1997: s. 14). Geçmişten günümüze gelinceye değin yöneticilerin belirlenmesinde değişik kurallar, usuller benimsenmiş ve uygulanmıştır. Bazı dönemlerde de kimi ülkelerde yönetim bu kurallardan bağımsız bir şekilde darbe, ihtilal gibi yöntemler ile zorla ele geçirilmiştir. Bu

noktada demokrasinin seçim açısından önemi büyüktür. Çünkü demokrasi gücünü temel olarak halkın egemenliğinden almaktadır.

Demokrasinin siyasi prensibi, halkın devlet iradesinin oluşumuna ve mümkün olduğu oranda devlet faaliyetlerine en geniş ölçüde katılımının sağlanmasıdır (Varlık & Ören , 2001: s. 5). Bu haliyle demokrasi, devletin genel siyasetinin halk tarafından tayin ve tespit edildiği anlamını taşır (Bilir, 2001: s. 5). Demokratik toplumlarda siyasal otoritenin meşruiyeti, halkın iradesine ve bu iradenin seçimle tescillenmesine bağlıdır. Bu bakımdan seçimler, yönetime gelecek olanların veya kamusal alana ilişkin yasa koyucuların belirlendiği bir seçilme işlemi olmasının yanında, halkın egemenliğini kullandığı, yönetim sürecini belirlediği ve demokratik işleyişin sağladığı bir işlemdir (Görür, 2010: s. 10).

Akpınar da, kaynağını halkın egemenliğinden alan iktidarların bulunduğu demokratik ülkeler için seçimlerin büyük önem taşıdığını ve bu iktidarların meşruiyetini, egemenliğin yegâne sahibi olarak gördükleri halkın iradesini açıkladığı seçimler aracılığı ile sağladığını ifade etmiştir (Akpınar, 2010: s.1). Günümüzde, siyasal iktidarın kaynağını halktan alması ile anlaşılan; siyasal iktidarların halk tarafından hukuka uygun biçimde seçilmesi, devlet yetkisini kullanan yöneticilerin bu yetkiyi halkın tercihlerine ve hukuka uygun olarak kullanmaları, yetki kullanımında halkın denetimine bağlı olmalarıdır (Sezen, 2000: s. 36).

Bir yönetim biçimi olarak demokrasi toplumsal yaşamda dört şekilde uygulama alanı bulmaktadır:

Doğrudan Demokrasi: Saf demokrasi de denilen bu demokrasi sisteminde kanunların yapılması ve kamusal faaliyetlerine ilişkin kararların bizzat halk tarafından alınması anlaşılmaktadır. Bu sistemde temsil ve bir yasama meclisi yoktur, seçme hakkı ve aralarında tam bir eşitlik olan yurttaşların tümünün bir araya gelerek karar almaları esastır (Sezen, 2000: s.s. 37-38). Bu demokrasi biçiminde halk, kendi kendisini araya başka kimseleri almadan yönetmekte, önemli kararları almakta, yasaları yapmakta ama bunun yürütülmesini yöneticilere bırakma yolu ile bir anlamda parlamentonun işini yapmaktadır (Varlık & Ören , 2001: s. 7). Eski çağda Atina ve Sparta'da, günümüzde bazı İsviçre kantonlarında bu demokrasi

biçimine rastlanmaktadır. Kısaca bu yönetim biçiminde yönetenlerle yönetilenler aynı kişilerdir (Sezen, 2000: s. 38).

Yarı Doğrudan Demokrasi: Doğrudan demokrasi anlayışı ile temsili demokrasi anlayışının kaynaştırılmasından oluşmuştur. Yurttaşlar doğrudan demokraside olduğu gibi tümüyle yönetenlerin yerine karar almazlar, bu durum bu demokrasi biçiminde istisnai bir şekilde görülmektedir. Bu demokrasilerde halk yine doğrudan demokraside olduğu gibi temsilcilerini seçmekte ve seçilmişlerden parlamento oluşmaktadır. Yasalar bu seçilmişlerden oluşan parlamento tarafından yapılmakta, ancak çok önemli konularda, özellikle yasama alanında halk kendi karar alma yetkisini kullanmaktadır. Halkın bu yetkisini kullanma usulleri; veto, referandum ve teklif hakkıdır (Varlık & Ören , 2001: s. 7). Bu tip yönetimlerde, parlamentonun etkinliği arttıkça milli egemenlik anlayışına, seçmenin etkinliği arttıkça halk egemenliği anlayışına yaklaşmaktadır (Sezen, 2000:s. 38).

Yarı Temsili Demokrasi: Temsili demokrasi ile yarı doğrudan demokrasi arasında yer alır. Yurttaşlar yönetimle ilgili kararların alınmasına bizzat katılmazlar, yalnızca bu kararların alınmasını parlamentonun feshi ve erken seçim, temsilcilerin azledilmesi, dilekçe verme, danışma, referandum ve politik görevle gibi yöntemlerle yasal düzenlemeleri etkilerler ama doğrudan yasama işinin içinde yer almazlar (Varlık & Ören , 2001: s. 8).

Temsili Demokrasi: Yurttaşlar, pasif bir çerçevede siyasi alan içerisinde yer alırlar. Yalnızca seçme rolünü oynadıkları bu yönetim biçiminde seçmenler ile seçilenler arasındaki ilişki, temsil yetkisine dayanmaktadır. Klasik teoriye göre, temsili demokrasi, egemenliğin sahibi olan milletin, bunun kullanılmasını kendisini temsil eden organlara devrettiği bir yönetim biçimidir (Sezen, 2000: s. 39).

1.1.Genel Olarak Seçim Kavramı

Doğrudan demokrasi adı verilen yönetim şeklinin, insan unsuru oldukça kalabalıklaşmış olan ve ülke toprakları bakımından da genişleyen toplumlar için uygun olmayacağı yadsınamaz bir gerçektir (Özgül, 2002: s. 36). Bu yönetim şeklinin uygulandığı yere örnek olarak Atina sitesi gösterilebilir. Bu, temsili demokrasiyi gerektiren bir genişlikte olmayan bir site demokrasisiydi. Atina'da çok

dar bir kesime (yabancılar, kadınlar, köleler dışında kalan kesim) vatandaşlık sıfatı verilmiş ve siyasal haklardan yararlanma olanağı sağlanmıştır. Yani, buradaki demokrasi anlayışı, aslında sadece ergin erkeklerin katıldığı bir aristokrasi yönetimidir (Varlık & Ören ,2001:s.7). Burdan da anlaşıldığı gibi aslında doğrudan demokrasi ideal bir yönetim şekli olarak kalmıştır ve tam olarak bir uygulama alanı bulamamıştır. Bu düşünce doğrultusunda temsili demokrasi fikri ortaya atılmıştır.

Zamanla daha da genişleyen toplumu belli zamanlarda, önemli kararların alınmasında belli yerlerde toplamak ve kullanılan oylar doğrultusunda çözüme ulaşmak mümkün olmadığından, üstelik halkın gerekli bilgi, yetenek ve zamana sahip olduğunu söylemek de güç olduğundan, giderek kompleks bir yapıya bürünen toplumlara uygun yeni bir yöntem belirlenmiştir. Bu yöntem, yönetilenlerin, belli süreler için görev yapmak üzere belli sayıda temsilci seçmesi ve devlet yönetiminin gerçekleştirilebilmesi için alınması gerekli olan kararların, millet adına bu temsilciler tarafından alınması esasına dayanmaktadır (Özgül, 2002: s. 36).

Bir anayasa hukuku ve siyasal bilim olarak seçim, dar bir anlam taşımaktadır. Parlamento ve yerel yönetimler gibi çeşitli kamu makamları için yapılan seçimlerden söz edildiği zaman kastedilen, bu dar anlamda seçimdir. Kısaca dar anlamda seçim, yönetenlerin yönetilenlerce belirlendiği ya da yetkilendirildiği bir hukuksal işlemler ve yöntemler bütünü olarak tanımlanabilir (Aydın, 2008: s. 40). Daha farklı tanıma göre seçim olgusu, bir kamu görevini yürütecek kişi veya kurulun, ilgili seçmenlerce, çok sayıda aday arasında yapılacak tercihlerle belirlenmesidir (Türk H. S., 2006: s. 76). Ancak Akpınar'ın da belirttiği gibi, gerçek anlamda demokratik meşruiyet, yöneticilerin belirlenen alternatifler arasından seçilmesi yerine, söz konusu alternatiflerin de halk tarafından oluşturulması ile sağlanacaktır (Akpınar, 2010: s. 5). Gerçek anlamda ideal demokrasi fikrine de böylece yaklaşılmış olunacaktır. Yine demokrasilerde “milli egemenlik”, “serbest seçimler” aracılığıyla gerçekleştirilir. Seçim, niteliği itibariyle bir “irade açıklaması”dır (Dede, 2001: s. 53).

Seçim demokrasinin vazgeçilmez ögesidir. Her seçim olgusu ile demokrasinin ilişkisi olmayabilir, ama her demokratik yönetimin seçimle kopmaz ilişkisi vardır (Sezen, 2000: s. 51). Şöyle ki, Bülent Daver'in de belirttiği gibi, seçim sadece demokrasilerde değil, diktatörlüklerde, otoriter ve totaliter rejimlerde de

yapılabilir. Ancak demokrasilerdeki seçimlerin diğerlerinden ayırt edici özelliği; seçimlerin halkın hür iradesine dayanması, bu iradeyi yansıtması ve yine bu iradeye mutlaka uyulma gereğidir. Çoğulcu demokrasilerde, seçimlere çok partiyle girilir, siyasal iktidar dürüst seçimler sonucunda belirlenir ve iktidardan yine seçimler yoluyla ayrılır (Daver, 1988: s. 131). Çoğulcu demokrasilerde seçimlere çok partiyle girilmesinin sebebi, çoğulcu demokrasinin işleyebilmesi için toplumda farklı çıkarlara ve dolayısıyla farklı görüşlere sahip bulunanların örgütlenebilmeleri, çıkar ve görüşlerini barışçıl yollardan rahatlıkla savunabilmeleridir. Farklı çıkarlar arasında barışçıl denge, ancak bu çerçeve içerisinde kurulabilir. Toplumsal barış da, rejimin istikrarı da bu dengenin kurulabilmesine bağlıdır (Özgül, 2002: s. 37).

Demokrasilerde, siyasal temsil mekanizması içerisinde, en basit tanımıyla yönetilenlerin yönetenleri belirlemesi demek olan seçimin temel işlevi, yönetilenlerin temsil edilmelerini sağlamaktır. Seçim, temsil işlevinin yanısıra yönetilenlere, siyasal yaşama katılarak, siyasal kararlar içerisinde yer alma olanağı da vermektedir (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s.7). Seçilmişler bir süre sonra kendisini yönetici olarak seçenlerin karşısına çıkıp hesap vermek zorundadır. Bu hesap verme durumunun keskin yaptırımı iktidardan uzaklaştırmadır. Bu yaptırım, yeniden seçilememe endişesini doğurur ki bu endişe de seçilmişlere verilen temsil yetkisini kötüye kullanmaktan kaçınma gibi olumlu bir durumu oluşturmaktadır (Akpınar, 2010: s. 3). Seçimlerin bu özelliği sayesinde yönetilenler, yönetenleri belli aralıklarla denetlemekte ve yönetilenlerce emanet edilen sorumlulukların yerine getirip getirmediği sınanabilmektedir (Görür, 2010: s.10). Bu anlamda, seçimlerin, siyasal iktidarın eylemlerini sınırlayabilmesi açısından bir denetleme mekanizması olduğu söylenebilir. Aynı zamanda, seçimsiz oluşturulan ya da yetkisini kötüye kullanan iktidarın meşruluğunun sorgulanacağı ve temelini seçimlerden almayan bir rejimin diktatörlük rejimine kayma eğiliminde olduğu fikri kabul edilebilir.

1.2.Seçim Kavramının Tarihsel Dokusu

Demokratik anlayışın geçmişten günümüze gelişimi, onun hukukun üstünlüğü temelinde ilerleyen güvenilir ve istikrarlı bir sistem oluşturma gayreti yönündedir. Demokrasi, serbest seçimler, bağımsız yargı gibi daha bir çok ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkeler içerisinde yer alan seçim kavramının, demokrasi

içerisindeki önemi, bu kavramın bağımsız olarak tarihi ve kavramsal nitelikleri yönünden incelenmesini gerekli kılmaktadır (Erdoğan M. , 2013:s. 8-10).

Seçim kavramına ilk defa M.Ö. 4. yy'da rastlanılmaktadır. Ancak, Antik Yunan'da M.Ö. 5. yy'a dayanan seçimlere benzer bir uygulama yapılmaktaydı (Ağaoğulları, 1989: s. 24). Burada kamu görevlilerinin yurttaşlar arasında paylaştırılması için, oylama üzerinde çeşitli etkiler olabileceği ihtimali düşüncesiyle “ad çekme”, yani “kura usulü” uygulaması yapılmaktaydı⁵. Bu dönemde her ne kadar siyasi parti örgütleri yoksa da, bunların yerine çeşitli meslek gruplarının yer aldığı “oligarklar” ve “demokratlar” adı verilen gruplaşmalar söz konusuydu. “Ekslesia” adı verilen şehir meclisi ayda dört kez toplanmakta ve kanun teklifleri her ayın ilk toplantısında yapılmaktaydı (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s.s.11-12). Bu meclis, bir anlamda halk meclisi idi ve gelirine bakılmaksızın bütün yetişkin erkek vatandaşların katıldığı kurultay olarak işlevini sürdürmekteydi (Şenel, 1986: s. 144). Burada dikkat edilmesi gereken bir husus, vatandaşlık kavramıdır. Atina demokrasisinin bu uygulamasında kadınlar, vatandaş olmalarına rağmen oy kullanamıyorlardı. Yani, seçme hakkından yararlanılmak için vatandaş olma gereğine ek olarak bir de 20 yaşını bitirmiş erkek vatandaş olma koşulu konulmuştur. Aynı zamanda kadınlar gibi köleler ve yabancılar da siyasi haklardan yararlanamıyorlardı (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 11).

Demokrasinin ilkeleri içerisinde yer alan ve demokratik meşruiyetin sağlayıcısı ve halkın iradesini yansıtıcı işleviyle seçim kavramının geçirdiği tarihsel aşamaların somut hali kendisini, bir siyasal hak olan seçme hakkının ilkelerinde göstermektedir (Erdoğan M. , 2013: s. 8-10). Yukarıda da Eski Yunan' dan söz edilirken seçim kavramına yüklenen ilk anlam, seçme hakkı ile açıklanmaya çalışılmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken bir başka husus daha vardır. Demokratik anlayışın egemen olduğu hükümetler yerleşiklikçe, yeni yurttaş kategorileri kademe kademe sandığa girerler düşüncesi bir noktaya kadar kabul edilebilir. Ancak başlıca siyasal rejimlerin tarihine bakınca durum biraz daha farklıdır. Örneğin Burjuvazinin iktidarı ele geçirmesi, geniş bir seçmen kitlesine

⁵ Eski Yunan'da seçimden söz edilince ilk olarak Atina ve Isparta gelmektedir. Isparta aristokratik-oligarşik biçimde yönetilirken, Atina Polisi'nde yönetimde Atina halkı söz sahibidir (Sezen, 2000: s. 87). Bu nedenle çalışmanın içeriği nedeniyle Atina ele alınmıştır.

dayanır ama bir kez iktidarı ele geçirince genel oy hakkı önüne engeller koyar. Bu durum da kendisini proleteryanın, sitenin kapılarında bırakılarak ancak daha sonraları seçmen kategorisi içerisinde yer almasıyla göstermektedir (Cotteret & Emeri, 1991: s. 11). Yukarıda da Antik Yunan'da seçme hakkının sadece yetişkin erkek vatandaşlara tanınmasıyla bu yargı doğrulanabilir. Daha önce de söz edildiği gibi Eski Yunan'da bu uygulama doğrudan demokrasi anlamına gelmekteydi ve burada siyasal haklara sahip erkek vatandaşların sayısının azlığı bu demokrasi biçiminin uygulanmasını mümkün kılmaktaydı.

Aslında her ne kadar adına doğrudan demokrasi denilse de, uygulama açısından duruma bakıldığında burada belli bir sınıfın egemenliği anlamına gelen oligarşik bir yönetim söz konusudur. Sadece yetişkin erkek vatandaşlara verilen seçme ve yönetime katılma hakkı ile halkın yadsınamayacak kadar büyük bir kısmını oluşturan köleler, yabancılar ve kadınlar siyasal sitemden mümkün olduğunca uzak tutulmaya çalışılmıştır. Ancak yine de, o zamanın şartlarında bazı hak ve özgürlüklerin dar alanda da olsa düşünülmüş olması nedeniyle, buradaki demokrasi olarak adlandırılan işleyiş, çoğu siyaset bilimci tarafından bugünkü demokrasinin temeli olarak sayılmıştır.

Eski Yunan'da, bu kent demokrasisinin çökmesinden sonra, demokrasi ve özgürlükçü düşüncenin yeniden gündeme gelmesi için yaklaşık bin yıl süren feodal dönemin sona ermesini beklemek gerekmiştir (Kışlalı, 2003: s. 203). Feodalite, hemen hemen bütünüyle tarıma dayalı bir ekonomide topraklara sahip olanlarla, bu topraklar üzerinde çalışıp üretimde buldukları karşılıklı ilişkileri ve bağlantıları üzerine kurulmuş bir toplum düzenidir (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 13).

Demokratik olmayan toplumlarda, özellikle imparatorluklarda iktidar, meşruiyetini doğrudan halktan değil, ya tanrıdan ya da soydan alırdı⁶. Ortaçağ feodal toplum yapısında da iktidarın kaynağı dinsel temellidir (Görür, 2010: 12). Ortaçağ Avrupası'nın feodal toplum düzeninde insanların soylular (aristokratlar), serfler, din

⁶ Özellikle imparatorluklarda kral, hem dünyevi hem de Tanrısal gücün bir simgesi olarak kabul edilirdi ve bu yüzden halka danışma gereği bile duymazdı. İslam toplumlarında devlet başkanı peygamberin halifesi sıfatıyla ve ilk dönemlerde elitlerden oluşan bir konseyin şurasıyla belirlenirken, sonraki dönemlerde saltanata dönüşmüştür. Hristiyan toplumlarda ise kral, kilisenin onayı ile başa geçerdi. Hangi şekilde olursa olsun, sonuç olarak bu tür toplumlarda yöneticiler Tanrı adına hüküm vermekte ve yetkilerini doğrudan Tanrısal güçten almaktaydı.

adamları (ruhban sınıfı) ve köylüler olarak sosyal, siyasal ve ekonomik katmanlara bölüdüğü görülür. Bu tabakalar arası ilişkiler feodal yasa ve kurallara göre düzenlenmekteydi. Bu dönemde siyasi haklara sahip olanlar, en büyük toprak senyörü kral, aristokratlar olarak senyörler ve Ruhban sınıfıdır. Bu toplumda siyasal gücün sahibi, servet ve bu servetin kaynağı olan toprağın sahibidir (Sezen, 2000: s. 95). Yine bu dönemde, seçme hakkına bakılınca, burada servet durumuna göre işleyen bir sistem geliştirilmiştir. Bu anlamda, bu toplum düzeninde, sadece servet sahiplerinin oy verme ve seçilebilme hakkına sahip olması anlamına gelen, servete bağlı oy yetkisinin geniş uygulama alanı bulunduğu görülmektedir (Bakır, Küçükoğlu, & Pehlivan, 1982: s. 13). Ayrıca bu dönemde, yönetimde söz sahibi olan başka bir sınıf da Ruhban sınıfıdır. Hatta ruhban sınıfı kralın da üstünde bir sınıftır. Kral, iktidar olduğunda kilise tarafından krallık tacı giydirilir ve kral da kiliseyi koruyacağına dair söz verirdi⁷. Daha sonraları kral için git gide tehdit oluşturan yüksek din adamları ve soyluların gücünü frenlemek için, yeni yeni oluşan tacir burjuva sınıfı⁸ da yönetime dahil edilmiştir. Bu noktada da aslında günümüz demokrasi ve seçim mantığının önemli bir kavramı şekillenmeye başlamıştır. Bu kavram, “siyasal temsil” kavramıdır. Aslında siyasal temsil sistemine başvurmak zaruri hale gelmiştir⁹. Çünkü burjuvalar, derebeyi ve din adamlarından daha kalabalıklardı ve bu yüzden her sınıfın temsilcilerinin kendi sınıfının sözcülüğünü yapmaları karara bağlanmıştır. Kralların gücü giderek artıp merkezi otorite olarak

⁷ Kral tarafından toplantıya çağırılan ve danışma organı niteliğinde olan soylular ve kilise yüksek görevlilerinden oluşan bir de meclis vardı. Bu meclis kralın gücü ile Vasallık anlaşmasındaki karşılıklı hak ve ödevler arasında denge kurmaya yarardı. Kral bu sözleşmede yer almayan bir durumla karşılaştığında, bu durumu meclise duyurmak zorundaydı. Toplanan meclis ülkenin durumunu ve halkın şikâyetlerini krala bildirirdi. Daha sonraları soyluların ve yüksek din adamlarının gücünü frenlemek için meclise, yeni yeni oluşan tacir burjuva sınıfı da dâhil edilmiştir (Sezen, 2000: s. 95).

⁸ Başlarda kral bu sınıfı, kendi otoritesine tehdit olarak gördüğü soylular ve ruhban sınıfının gücünü zayıflatmaya yönelik kullandıysa da aslında bu sınıfta büyük bir tehdit oluşturmaktaydı. Gitgide ekonomik gücü elinde bulunduran burjuva, yönetimde de etkin olmak istemişti. Ancak yönetimdeki deneyimsizliği bu sınıfın iktidarı ele geçirmesini güçleştirmiştir. Fakat yönetimde söz sahibi olabilmek için işçileri ve köylüleri arkasına alarak, kralın ve feodal beylerin etkinliğini azaltmayı başarmıştır (Altan, 1998: s. 15).

⁹ Bu dönemin temsil anlayışı buyurucu vekâlet biçiminde görülür. Temsilci temsil edilenlerin yani seçmenin talimatıyla bağlıdır (Sezen, 2000: s. 96).

herşeye egemen olunca seçilme ve seçilenlerin toplanması siyasal alanda bütünüyle silindi¹⁰ (Sezen, 2000: s. 96).

XV. yy sonlarıyla XVI. yy başlarına tekabül eden, feodalizmin yükselişinin sonu ile çöküşünün başlangıcına işaret eden dönemde, feodal üretim biçiminin çözülüşüne ve onun tam tersi bir sosyal düzenin yani kapitalizmin doğuşuna tanık olunulmaktadır. Yeni oluşan toplumsal düzende, derebeylik döneminde halkın elinden alınan siyasal özgürlüğü tekrar iade edilmiştir (Altan, 1998: s. 15).

XVIII. yy'da, iktidarın kullanılması ve temsil açılarından farklı bakış açılarına sahip iki kuram ortaya çıkmış ve günümüze kadar temsil anlayışı bu kuramlardan beslenmiştir. Bu kuramlar, "milli egemenlik" ve "halk egemenliği" kuramlarıdır. Milli egemenlik kuramında halk günümüz Türkiye'sinde olduğu gibi temsilcilerini seçer ve iktidarın kullanılmasını bu temsilcilere bırakır ancak bugünden farklı bir yönü vardır. Seçilen temsilcilerin, hiçbir şekilde halka hesap verme zorunluluğu yoktur ve halkın da temsilcilere hesap sorması söz konusu değildir. Halk egemenliği kuramında ise iktidar, halkındır ve haklar devredilemez bir özelliğe sahiptir (Karamustafaoğlu, 1970: s. 59).

1789 Fransız ihtilali ile, Ortaçağ Avrupasına egemen olan bu dinsel temelli iktidar anlayışı bırakıldı¹¹ ve gücünü doğrudan halktan alan, yine halkın iradesiyle yerini başka otoriteye devreden bir siyasal otorite düşüncesi yerleşti (Görür, 2010: s. 13). 1789 devriminden sonra Fransa' da, yukarıda değinilen milli egemenlik kuramını temel alan yeni bir temsil anlayışına geçilmiştir. Bu temsil anlayışına göre, seçilen temsilciler bağımsızdırlar ve hiç kimseye hesap vermekle yükümlü değildirler. Seçim burada, sadece temsilcilerin saptanması olayıdır. Seçmen pasiftir. İrk, sınıf, cinsiyet ve servet ayırımı uzun bir süre daha varlığını sürdürmüştür (Özgül, 2002:s. 41).

¹⁰ Sicilya ve İngiltere gibi ülkelerde ise, giderek seçim ve parlamento çağdaş demokrasilerin kaynağı, Ortaçağdan itibaren siyasal temsilin kesintisiz gelişiminin örneğini oluşturmuştur (Sezen, 2000: s. 96)

¹¹ Ortaçağ feodal toplum yapısında kralın, tanrının yetkilerini elinde bulundurduğuna ilişkin ve tanrının yeryüzündeki temsilcisi olduğuna dair bir inanç yaygındır. Yani o dönemde dinsel temelli bir anlayış hüküm sürmektedir. Tanrının iktidarını elinde bulundurduğuna inanılan kralın yetkilerinin zamanla sınırlandırılması ve başka organlara (meclislere) aktarılması seçim kavramını farklılaştırmaya başlamakta ve günümüzdeki anlayışa yakınlaştırmaktadır (Ateş, 2006).

XIX. yy (XX. yy'a taşacak biçimde) "kısıtlı oy" dan "genel oy"a geçilmesi uğruna verilen mücadelelerle doludur (Altan, 1998: s. 17). XIX. yy'da liberal felsefenin bireysel hak ve özgürlüklere olan vurgusu, işleyişi ancak seçim ve seçim sistemiyle mümkün olan, yurttaşların egemenlik yetkilerini devrettiği ve adına meclis veya parlamenter sistem denilen bir idari yapı oluşturdu. Böylece yurttaşların, yetkilerini temsilcilere devretmelerinin yanında, iradelerini yönetimin işleyişine de yansıtılabildikleri bir yapıya geçiş sağlanmış oldu (Görür, 2010: s.s. 12-13). Liberal anlayışa göre, dünyada iki hükümet tipi karşı karşıya gelir. İktidarın tanrısal hukuka dayandığı ve otokratik bir meşruiyetten kaynaklanan geçmişteki teokratik siyasal rejimler ile, insan haklarına ve bireysel özgürlüklere dayanan, demokratik meşruiyetten ve seçimlerden kaynaklanan modern siyasal rejimler. Liberal anlayış, seçimin olmadığı yerde özgürlüğün de olmadığını savunur (Cotteret & Emeri, 1991: s.6). Bu yüzyılın yaygın akımlarından milli egemenlik ve demokrasi de bugünkü yönetim ve seçim sistemlerini belirleyen temel zemini oluşturmuştur (Yüce, tarihsiz: s. 1).

İkinci dünya savaşından sonra, bazı istisnalar dışında hemen hemen her ülkede geniş halk kitlelerinin oy kullanması olanaklı hale gelmiştir. Siyasi partilerin modern çağa uygun yapılanması, çoğu ülkede anayasaların vazgeçilmez birer metin halini alması, burjuvazinin ilk ortaya çıktığı zamandan itibaren savunduğu eşitlik kavramı ve en önemlisi halk yığınlarının haklarını elde etmek için verdikleri mücadeleler, seçme hakkının daha geniş kitlelere yayılmasını sağlamıştır (Altan, 1998: s. 17).

Seçim olayı esas olarak, yöneticilerin yönetilenlerce belirlenmesini sağlayan bir işlemler, hukuki eylemler ve araçlar bütünü olarak tanımlanabilmektedir (Cotteret & Emeri, 1991: s. 10). XIX. ve XX. yy' da, yukarıda da bazılarına değinildiği gibi, seçimle ilgili pek çok yenilik yapılmış ve son olarak "genel oy" ilkesi kabul edilerek bir ülkedeki bütün vatandaşların dil, din, yaş ve cinsiyet ayırımı gözetmeksizin oy kullanabilmeleri sağlanmıştır. Böylece seçim bugünkü yapısına kavuşmuştur (Ateş, 2006).

Türkiye Cumhuriyeti, binlerce yıllık insanlık tarihi göz önüne alındığında henüz genç bir devlettir. Türkiye Cumhuriyeti kendi varlığının yanında Osmanlı

İmparatorluğunun ve bu imparatorluktan önce var olmuş eski Türk devletlerinin mirasına da sahiptir (Sarıkoca, 2010: s. 115). Bu yüzden de Türkiye’ de seçim kavramının gelişiminin, Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlatılarak irdelenmesi daha yerinde olacaktır.

Demokratik sistemlerin temel unsurlarından biri olarak kabul edilen seçimin, Türkiye’deki kurumsallaşma sürecinin başlangıcı, anayasacılık hareketlerine dayanmaktadır. 1876 Anayasasının kabulüne kadar, Türk siyasi hayatında, halkın ya da halk temsilcilerinin siyasi hayata katılma hakları yoktur (Aydın, 2008: s. 43). Bu yüzden başlangıç 1876 Kanun-ı Esasi’ ye dayanmaktadır¹². Türkiye’ de seçimler ilk kez Osmanlı Devleti döneminde 1877 yılında, imparatorluk döneminin son seçimleri ise 1919’ da gerçekleşmiştir. 1877-1919 tarih aralığında altı seçim yapılmıştır (Turan A. E., 2004: s. 7). Kanun-i Esasi’ nin öngördüğü parlamenter sistem, Osmanlı toplumunda ilk defa seçim olgusuna yer vermiştir.

1876 Anayasasının seçimle ilgili düzenlemeleri kapsamında, her 50.000 erkek Osmanlı vatandaşını temsilen bir milletvekili seçilmektedir. Yine bu Anayasa hükümlerince seçimler, dört yılda bir ve gizli olarak yapılacaktır. Milletvekili seçilebilmek için belirtilen şartların yerine getirilmesi şartı konulmuş ve seçim esaslarının kanunla düzenleneceği esası öngörülmüştür (Atar, 1990: s. 99) Diğer Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, çoğunun uyguladığı sistemden daha ilerici bir yapı sergilemesine rağmen, sadece zihinsel bir çalışmanın ürünü olarak kalmıştır (Sarıkoca, 2010: s. 134).

Osmanlı Dönemi’nde seçimler konusunda ikinci hareketlilik, 1908 II. Meşrutiyetin ilanı ile başlamıştır. Osmanlı Devleti’nde seçimle belirlenen temsilcilerin iktidara ortak olduğu ikinci aşama 1908 seçimleridir. II. Meşrutiyetin ilanından hemen sonra meclisin kurulması için hazırlıklara girişilmiştir. Bunun için de öncelikle işe, Kanun-i Esasi’ nin bazı maddelerinde değişikliklerle başlanılmıştır. Meclisin güçlendirilmesi amacının yanında, ayrıca birinci meşrutiyet meclisi

¹² Seçimlere başlangıç tarihi, özellikle seçmen olabilme özellikleri göz önüne alındığında, bir çok Avrupa ülkesine göre erken bir tarih olarak gözükebilir, ancak Osmanlı Devleti’ nde seçimler hiçbir zaman düzenli yapılamamış ve parlamenter sistem düzgün işleme şansı bulamamıştır (Sarıkoca, 2010: s. 132). Nitekim Osmanlı Devleti’ nde daha önce siyasi örgütler oluşturulmasına rağmen, bunlar 1908’e kadar seçimlere katılamamışlardır (Turan A. E., 2004: s. 8).

tarafından hazırlanan ama uygulama şansı bulamayan seçim kanunu, yeniden ele alınarak “İntihab-ı Mebusan Kanun-u Muvakkatı” (Mebus Seçimi Geçici Kanunu) adıyla yürürlüğe konulmuştur (Sarıkoca, 2010: s. 153). Ve bu kanun, ülkemizde bazı değişiklikler dahilinde 1942 yılına kadar yapılan 1920 seçimleri dışındaki tüm seçimlerde uygulanmıştır¹³ (Bilir, 2001: s. 10). 1908 seçimleri tarihimizde, meclisin çıkardığı bir seçim kanununa dayanılarak yapılan ilk seçim olma özelliğini taşımaktadır. Birinci Meşrutiyette iki seçim yapılmıştır ancak bunlar, 1876 Kanun-i Esasi’ den ve Meclisin kurulmasından önce çıkarılan bir geçici yönetmelik ile oluşturulmuştur (Savaşkan, 1993: s. 22). İkinci Meşrutiyet döneminde yapılan seçimlerde iki dereceli seçim sistemi uygulanmış, seçmenler doğrudan temsilcileri değil, temsilcileri belirleyecek olan ikinci seçmenleri seçmişlerdir (Sarıkoca, 2010: s. 152). II. Meşrutiyet döneminin diğer seçimleri, 1912, 1914 ve 1919 yıllarında, aynı kanuna göre yapılmıştır (Sarıkoca, 2010: s. 156).

Cumhuriyet Döneminde, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk seçimleri 1920 yılında yapılmıştır. Bu yılda Ankara’da kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) olağanüstü koşullar içinde hazırlandığından, I. Meşrutiyetin ilk parlamentosunda olduğu gibi, bu mecliste görev alacak temsilcilerin seçiminde de özel bir seçim yöntemi uygulama zorunluluğu doğmuştur ve seçim mümkün olduğunca kısa sürede gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Çünkü bu dönemde, ülkenin bir kısmı işgal altında iken, bir kısmı da İstanbul hükümetine bağlı durumdaydı. Bu yüzden “İntihab-ı Mebusan Kanun-u Mavakkatı” na göre halkoyuyla seçilen ikinci seçmenlerin seçilmesi esas yerine, belediye meclislerinin üyeleriyle, Müdafaa-i Hukuk yönetim kurullarından oluşan bir meclisin oylaması esas alınmıştır. Aynı zamanda oylamada basit çoğunluk yönteminin kullanılması yerine, mutlak çoğunluk yöntemine başvurulmuştur (Sarıkoca, 2010: s. s. 57-58).

1921’de Türkiye Cumhuriyeti’ nin ilk anayasası olan Teşkilat-ı Esasi hazırlanmış; 1923 yılında da Cumhuriyet döneminin ikinci seçimleri yapılmıştır. 1923 seçimleri ile ilk bağımsız milletvekilleri meclis’e girmiştir. 1924 yılında 1961

¹³ 1912,1914 ve 1919 seçimlerinin yanında 1927, 1931, 1935 ve 1939 seçimleri yine İntihab-ı Mebusan Kanunu’na göredir. Bu dönemde söz konusu Kanun’da yapılan değişiklik ile kadınlara da seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Söz konusu kanun, 1942 yılında çıkarılan 4320 sayılı “Mebus Seçimi Kanunu” ile yürürlükten kaldırılmıştır (Işık, 2012).

Anayasası'na kadar geçerli olacak yeni bir anayasa hazırlanmıştır¹⁴(Bilir, 2001: s. 10). Tek parti yönetimi boyunca 1927, 1931, 1935, 1939 ve 1943 yıllarında milletvekili seçimleri yapılmıştır (Turan A. E., 2004: s. 11). 1931 yılında kadınlara yerel seçimlere katılma hakkı, 1934 yılında da seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Ve böylece 1935 seçimleri kadınların meclise girdiği ilk seçimler olmuştur (Bilir, 2001: s. 11). 1946 seçimlerine kadar yapılan tüm seçimler; genel, serbest, gizli oy gibi demokratik nitelikler taşımamaktadır. 1946 yılında Demokrat Partisi' nin (DP) kurulması ile, 1946 seçimleriyle çok partili hayata geçilmiş, tek partili dönem sona ermiştir¹⁵. Bu seçimler, değişik açılardan, bugün bilinen seçimlerden farklıdır. Bu seçimde de “gizli oy, açık sayım” ilkesi kullanılmamış ve söz konusu ilke bir sonraki seçimlerden itibaren benimsenmiştir¹⁶ (Turan A. E., 2004: s. s. 11-13). Gizli oy açık sayım, seçimlerin yargı denetiminde olması, tek dereceli seçime devam edilmesi 1950 seçimleriyle uygulanan bir sistemdir (Olgun , tarihsiz: s. 1). 1950 seçimlerinin dayanak oluşturduğu kanun 1950 tarih ve 5545 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanunu' dur. Bu kanun demokratik koşullarda serbest seçimlerin yapılmasını sağlayan ilk seçim kanunudur. Kanunun getirdiği yeniliklerin en önemlileri, seçimlerin “tek dereceli” ve “liste usulü çoğunluk” sistemine göre yapılacak düzenlemeleri içermesidir¹⁷. Liste usulü çoğunluk sistemi ülkemizde 1946-1960 yılları arasında uygulanmış, 1960 yılından sonra Nispi Temsil sistemine geçilmiştir (Olgun , tarihsiz: s. 23). Böylelikle seçim kavramı Türkiye' de, demokratik anlamda seçimlerin ilkelerini içine alan bir uygulama alanına 1950 seçimleriyle ulaşmıştır.

1.3.Seçim Sistemleri ve Uygulama Alanları

Demokrasilerde seçim, halkın siyasal yaşama katılmasında başlıca rolü oynayan bir temsil aracıdır (Yüce, tarihsiz: 14). Az bile olsa halkın katılımını

¹⁴ 1924 Anayasasının özelliklerinden, araştırma konumuz itibarıyla, seçimler ile ilgili olan bölüm şöyle aktarılabilir Tek meclisli sistem hukuksal zemine oturtulmuştur. Cumhuriyet parlamentosu denilen bu meclis, dört yılda bir yapılan seçimlerle belirlenirdi. 22 yaşını bitiren her erkek (ilerleyen yıllarda 18' e düşürülmüştür) seçmen olabilir, seçilme yaşı ise 30 olarak belirlenmiştir (Sarıkoça, 2010: s. 159).

¹⁵ Çok partili hayata geçilirken eski kanun yerini, 1946 tarihli 4918 sayılı “Milletvekili Seçim Kanunu” na bırakmıştır (Bilir, 2001: s. 11).

¹⁶ Faruk Bilir' in de belirttiği gibi 1946 seçimlerinde söz konusu seçim ilkesinin geçerli olmaması pek çok tartışmayı da beraberinde getirmiş ve 1948 kanun değişikliği ile bu seçim ilkesi yasaya dâhil edilmiştir (Bilir, 2001:s.11).

¹⁷ Liste usulü çoğunluk sistemi ülkemizde 1946-1960 yılları arasında uygulanmış, 1960 yılından sonra Nispi Temsil sistemine geçilmiştir (Tuncer, 2014:s.s. 4-5).

dışlayan, seçim ve temsil olgusuna yer vermeyen bir sistemin ve yöntemin demokrasi olarak nitelendirilmesi, demokrasinin tarihsel geçmişine ve evrensel anlamına aykırı olacaktır (Uzun: 2010: s.301). Seçim, klasik demokrasideki “temsil” ilkesinin sonucu olarak uygulanan bir mekanizmadır (Güvenir, 1882: s. 215). Temsil, hak ve yetkilerin kullanılması ve korunmasına ilişkin istencin, asıl sahibi tarafından, yerine geçecek bir başka süjeye bırakılmasıdır. Temsil eden, temsil edilenin istenci ile bağlıdır ve onun bu istencinin sınırları içerisinde tasarrufta bulunabilir.

Temsil kavramı, amaç ve verilişindeki amaca göre değişen, nitelik itibari ile hukuksal temsil ve siyasal temsil olmak üzere iki farklı görünüme bürünür (Sezen, 2000: s.41). Seçim sistemleri başlığı altında değinilen bu temsil kavramının iki farklı görünümünden, araştırmamızı ilgilendiren ayağı siyasal temsildir. Siyasal temsil, kamusal bir göreve ilişkindir ve global toplumda kamu görevlerinin yapılması amacıyla topluluk üyelerinin istenciyle belirlenir (Sezen, 2000: s.s. 41-42). Temsil süreci de, özünde seçimlerle ve oy kullanmayla ilişkilidir. Seçimler tek başına siyasal temsilin ön koşulu olmayabilir ancak gerekli koşul olduğu yönünde pek az şüphe vardır (Uzun, 2010: s.307).

Artan nüfus ve toplumlar içinde farklılaşan düşünce grupları, halkın doğrudan yönetime katılmasını imkansız kılan başlıca nedenlerdir. Bu yüzden, halkın egemenliğini doğrudan değil de seçtiği temsilciler aracılığıyla kullandığı temsili demokrasi uygulamaları günümüz modern demokratik sistemlerin başlıca özelliğidir (Yüce, tarihsiz: s. 1). Halkın temsilcilerini seçme özgürlüğüne sahip olduğu seçim olayında, bu temsilcilerin belirlenmesinde izlenecek yöntemi gösteren ve ülkeden ülkeye değişen ve işleyen bir sistem vardır. Seçim sistemi diye adlandırılan bu sistemi tanımlama konusunda, dar ve geniş anlamda olmak üzere iki tür bakış açısı geliştirilmiştir.

İlk olarak dar anlamda seçim sistemi; çoğunluk sistemi, nispi temsil sistemi ve karma sistem ile bunların çeşitleridir. Başka bir tanımlamaya göre dar anlamda seçim sistemi, kullanılan oylara göre milletvekilliklerini kimlerin kazandıklarını belirlemeye yönelik hesaplama yöntemidir (Erdoğan M., 2013: s. 13). Geniş anlamda seçim sistemi ise; seçimin sadece hukuk boyutunun ele alınmadığı, seçim düzeninin özgürlükler rejimi üzerine kurulduğu, seçimin alt yapısını oluşturan temel konuların

bir bütün olarak ele alındığı sistem olarak tanımlanmıştır (Özgül, 2002: s. 59). Yani, geniş anlamda seçim sistemi denilince akla seçim ile ilgili tüm özellikler gelir. Örneğin; seçme ve seçilme yeterliliği, adaylara ilişkin kurallar, oy verme usulleri, seçimlerin yönetim ve denetimi gibi (Yüce: tarihsiz: s. 1). Dar ve geniş anlamda seçim sistemi tanımlamalarını kapsayan başka bir genel tanıma göre seçim sistemi; halkın parlamentodaki temsilcilerini belirlemek için gerekli olan kuralları gösteren teknik bir usuldür (Varlık & Ören , 2001: s. 23). Seçim kavramı siyasal sistem içerisinde, yurttaşların oylarını nasıl ve ne şekilde sandalyelere dönüşeceğini belirleyen seçim sistemlerinin varlığı ile somut görünümüne ve uygulamaya kavuşur (Erdoğan M., 2013: s. 12).

Tanımı bu kadar anlaşılır ve bilindik olmasına rağmen kullanılan oyların değerlendirilmesine, diğer bir deyişle kullanılan oyların sayılarına göre seçime katılan parti veya bağımsız adayların parlamentoda kazandıkları sandalye sayılarının belirlenmesine ilişkin bu teknik usulün ne olacağı konusu geçmişten günümüze çok tartışılmıştır (Varlık & Ören , 2001: s.s. 23-24). Günümüze değin uygulanan seçim yöntemlerinin sayısı ve türü çok fazladır. Ancak “en iyi seçim sistemi hangisidir?” tartışmasının sonu olmayan bir tartışma olduğu, şimdiye kadar net bir cevap verilememesinden anlaşılmaktadır. Çünkü seçim sistemlerinin hiç biri tarafsız değildir (Altan, 1998: s. 18). Bazı seçim sistemleri, net bir biçimde çoğunluk sistemi safında yer almalarına rağmen; bazı seçim sistemleri nisbi temsil safında bulunurlar. Ayrıca bu iki seçim sisteminin sakıncalarını gidermek için, çok sayıda karma sistem oluşturulmuştur (Cotteret & Emeri, 1991: s. 39). Teziç’ in ifadesi, Özgül’ ün aktarımıyla bu durum daha da açıklığa kavuşmuştur. Buna göre iktidar partisi gelecekte daha çok temsilciyi meclise sokabilecekleri, muhalefet iktidarı azınlık hale getirebilecekleri, bağımsızlar ve küçük partiler ise kendi temsilcilerini meclise taşıyabilecekleri bir seçim sistemi oluşturma çabası içindedirler (Özgül, 2002: s. 59).

Seçim sistemleri konusunda, önemli başka bir husus da çok partili demokrasilerde ortaya çıkar. Bu demokrasilerde, parlamento genel seçimlerinin amacı, belirli bir süre için hangi parti veya partilerin iktidar olacağını, hangi partilerin muhalefet olarak görev yapacağını belirlemektir (Varlık & Ören , 2001: s. 24). Bu belirleme sürecinde, seçim sistemleri iki önemli ilke içermektedir. Bunlar

adalet ya da *fayda (istikrar)* ilkeleridir. Seçim sistemlerinde, her iki ilkenin de bulunması ideal bir durumdur (Özgül, 2002: s. 59). Seçim sisteminin hangi partinin hükümet kurmaya yeterli bir çoğunluk kazanacağını belirleme işlevine “fayda” veya “istikrar ilkesi”, seçime katılan parti veya bağımsız adayların güçleri oranında parlamentoda temsil edilmelerini sağlama işlevine “adalet ilkesi” denir (Varlık & Ören , 2001:s. 24). Çoğunluk sistemi, işleyişi itibariyle fayda ilkesini; nispi temsil sistemi, adalet ilkesini ön plana çıkarmaktadır. Karma sistemlerde ise, bazen çoğunluk sisteminin ağırlığı gözlenirken; bazen de nispi temsil sistemine ağırlık verilmektedir (Özgül, 2002: s. 59).

Seçim sistemi, demokrasinin en önemli bileşenlerinden birisidir: Siyasi partiler demokrasinin en vazgeçilmez kurumları olmaları nedeniyle karışık ve siyasi partilerin gücünü adaylar lehine azaltan seçim sistemleri tercih edilmemelidir (Ertan, 2009: s. 49). Bugüne kadar demokratik ülkelerde uygulanan seçim sistemlerini üç temel başlık halinde sıralandırabiliriz¹⁸. Bunlar (Yüce, tarihsiz: s. 2):

- Çoğunluk esasına dayanan sistemler
- Nispi temsil esasına dayanan sistemler
- Karma sistemler

1.3.1.Çoğunluk Esasına Dayanan Seçim Sistemleri ve Uygulama Alanları

Çoğunluk esasına dayanan seçim sistemlerinde, adından da anlaşıldığı üzere, en fazla oyu alan aday seçilir. Bu ilke temelinde, sistem içerisinde farklı biçimler uygulanabilir (Cotteret & Emeri, 1991: s. 39). Bu sistem demokratik seçim uygulamalarının en başından beri bilinen ve kullanılan temel sistemdir. Oldukça basit olan yapısından dolayı geniş bir kullanım alanı sunmaktadır (Sarıkoca, 2010: s. 77). Bu sistemin, en uygun olarak dar bölgeli seçimlerde kullanılacağı söylenebilir (Özsoy, 2002: s. 26). Bu sistemin de uygulamada, basit çoğunluk, mutlak çoğunluk ve yarı belirlenmiş çoğunluk olmak üzere üç değişik biçimi vardır.

a) Basit Çoğunluk (Oransal Çoğunluk-Nispi Çoğunluk)

¹⁸ Dünyada Avustralya gibi birkaç istisna dışında üç değişik milletvekili seçim sistemi olduğu belirtilmektedir (Ertan, 2009: s. 47).

Basit çoğunluk miktarlar ya da oranların birbirlerine göre en büyüğünün temel alınmasını ifade eder. Diğer bir deyişle, bu seçim sistemi kütüğe ve listeye yazılı seçmenlerin ya da bunlardan oy kullananların miktarı ne olursa olsun, diğerlerine göre en fazla oyu alan adayın seçilmiş sayılmasıdır (Sezen, 2000: s. 164). Basit çoğunluk sisteminde, oyların karşılaştırılması söz konusu olmadığından, bu sistem uygulandığı zaman ikinci tura gerek kalmadan seçimi kazanan belli olur ve bu sistem ile her zaman sonuca varmak mümkündür (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 25).

b) Mutlak Çoğunluk

Mutlak çoğunluk sisteminin, basit çoğunluğa göre seçmenlerin eğilimini daha doğru ölçen bir biçim olduğu savunulur. Çünkü seçilebilmek için, kullanılan oyların yarısından bir fazlasını almak gerekir (Sezen, 2000: s. 168). Mutlak çoğunluk yönteminde, seçilecek adayın, o bölgede oyların yarısından fazlasını alması şartı aranmaktadır. Eğer adaylardan hiçbirisi, bu mutlak çoğunluk oyunu yakalayamazsa, en çok oyu alan iki aday arasında ikinci tur seçim yapılmaktadır (Ertan, 2009: s. 47). Çoğunluk yönteminin bu çeşidinin uygulandığı seçimlerde, genellikle ilk turda mutlak çoğunluk elde edilemeyeceğinden, ikinci tura başvurulur. Bu ikinci turda istenen çoğunluk basit çoğunluktur. Eğer temsilcinin seçimi için gerekli olan çoğunluğun mutlak çoğunluk olması hususunda diretiliyorsa, o zaman tur sayısı daha da artar ve istenilen çoğunluk elde edilinceye kadar tekrarlanan çok turlu seçimler yapılır (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 25). Mutlak çoğunluk sisteminde tek adlı seçim (dar bölge) yöntemi uygulanabildiği gibi liste yöntemi de uygulanabilir.

c) Belli Oranlarda Çoğunluk (Yarı Belirlenmiş Çoğunluk):

Seçimlerde kullanılan oyların ya da kayıtlı seçmen oylarının belli bir oranını sağlamak, seçilmek için koşul olarak konulmuştur. Yasa ile belirlenen bu oran, örneğin oyların 2/3'ü, 7/10'u şeklinde olabilir (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982:s .s. 25-26). Böyle bir yöntemin

uygulanması ilk turda gereken oranı yakalamayı zorlaştırmaktadır. Çoğunluk sağlanamadığında, ikinci tura gidilmesi gerekmektedir (Varlık & Ören, 2001: s. 28). Bu çoğunluk, parlamento seçimlerinde pek kullanılmamaktadır. Anayasa değişiklikleri, tüzük değişiklikleri gibi durumlarda kullanılır. Parlamento seçimlerinde uygulanacaksa, mutlak çoğunlukla birlikte kullanılır.

Her seçim sisteminin bir de kendine özgü seçme yöntemleri vardır. Bu yöntemler ve uygulandıkları ülkenin koşullarına ya da yöntemin yaratıcısının savunduğu görüşlere göre birbirinden farklılıklar gösterirler. Çoğunluk sisteminin sahip olduğu çeşitli yöntemlerin temelde ayrıldıkları nokta, seçimin tek adlı mı yoksa listeli mi olacağı konusudur (Bakır, Küçükoğlu, & Pehlivan, 1982: s. 26). Bu anlamda, çoğunluk sisteminin değişik biçimlerine yukarıda değindiğimiz üzere, konuyu daha anlaşılır kılması açısından bu seçim sisteminin seçme yöntemleri ile birlikte ele alınması yerinde olacaktır.

Tek Turlu Çoğunluk Sistemi

Tek Turlu Dar Bölge Basit Çoğunluk Yöntemi: Kimi kaynaklarda, tek isimli tek turlu çoğunluk sistemi olarak da geçmektedir. Sistemin uygulanış biçiminde ülke, her seçim bölgesinden tek adayın çıkarılacağı küçük seçim çevrelerine bölünür (Yüce, tarihsiz: s. 2). Ülkenin yasama organına ne kadar temsilci seçilecekse, tüm ülke o sayıda eşit nüfusa sahip seçim çevrelerine¹⁹ bölünür (Sarıkoca, 2010: s. 77). Ülkedeki her seçim çevresinden tek adayın seçilmesi, bu seçim yönteminin başlıca özelliğidir (Bakır, Küçükoğlu, & Pehlivan, 1982: s. 26). Her seçim çevresinde çoğunluk esası gereği en çok oy alan aday milletvekili seçilir (Yüce, tarihsiz: s. 2).

Tek isimli tek turlu çoğunluk sisteminin oluşturduğu siyasi yapı, seçmenlerin tercihlerinin de etkisiyle, iki büyük partinin iktidarı değişerek kullanmalarına olanak sağlamaktadır. Seçmen, iktidardaki partinin başarı ya da başarısızlıklarını iyi bildiğinden seçimlerde bu duruma göre lehte ya da aleyhte oy kullanmaktadır. Bu

¹⁹ Ülke seçim çevrelerine ayrılırken nüfus eşitliği esas alınır. Ancak tarihi, coğrafi, mülki sınırlar, göç ya da nüfus artışı gibi sebeplerden kaynaklanan küçük oranlı sapmalar makul karşılanmaktadır (Varlık & Ören , 2001: s. 151).

durum sonuçta iktidardaki partiye ya da onun en güçlü muhalifi olan partiye, mutlak bir çoğunluk sağlayabilecek elverişli bir ortam hazırlar ve genelde, bu sistemde seçmenler iki büyük partiden birini desteklemek yolunu seçerler. Bu sistem, aynı zamanda büyük partilere daha fazla olanak sağlar (Sarıkoca, 2010: s. 78) Seçim çevresinde ne kadar oy kullanıldığı ve seçilen adayın ne kadar oy aldığı dikkate alınmaz. Bu yöntem İngiltere²⁰, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Rusya' da kullanılmaktadır²¹ (Varlık & Ören , 2001: s. 33). İngiltere' de bir parti, farklı seçim çevrelerinde elde edeceği çok küçük oy farkları ile sandalye sayısını arttıracığını bilmektedir (Sezen, 2000: s. 165). Bu sistem seçmenlerin düşüncelerinin parlamentoda tam olarak temsil edilmesinden ziyade güçlü bir hükümetin kurulmasını amaçlamaktadır (Sarıkoca, 2010: s. 78).

- i. **Liste Usulü (Blok Oy) Basit Çoğunluk Yöntemi:** Çoğunluk sistemi, tek adayın değil de daha fazla adayın seçileceği yerlerde listeler kullanılarak uygulanır (Bakır, Küçükoğlu, & Pehlivan, 1982: s. 31). Bu sistemde basit çoğunluk aranmakta olduğundan; pariler tarafından hazırlanan listeler seçmenlere sunulur, seçmenler oylarını beğendikleri adaya verirlir ve en çok tercih edilen listedeki adaylar milletvekili seçilmiş sayılırlar (Varlık & Ören, 2001: s. 39). Listeli çoğunluk sisteminde, partilerin seçmenlere sundukları listelerdeki aday sayısı, o çevreden seçilecek milletvekili sayısına eşittir. Bu bakımdan seçmen, oy pusulasını liste halinde kullandığı için buna listeli seçim, birden çok adaya oy verdiği için de çok isimli seçim usulü denir (Sezen, 2000: s. 167). Seçmenlere sunulan listeler 3 farklı şekilde sunulur. Bunlar; parti listesi üzerinde seçmenin hiçbir değişiklik yapmadan olduğu gibi oy sandığına attığı *sabit liste*, seçmenin listede değişiklik yapma hakkına sahip olduğu ve herhangi bir listeden bazı isimleri silip yerine başka listelerden ya da bağımsız

²⁰ Bu sistemi İngiltere' de 1265' te, III. Henry' i tutuklayan Simon De Monfort' un her idare bölümünden parlamentoya girecek iki şövalye, büyük kasabalardan da ikişer burjuva seçmelerini istediği günden bu yana yürürlüktedir (Cotteret & Emeri, 1991: s. 41).

²¹ Aynı zamanda kısaca ifade etmek gerekirse Anglo- Sakson etkisi altında kalmış birçok ülkede uygulanmaktadır (Sarıkoca, 2010: s. 78).

adaylardan yeni isimler yazabildiği *karma liste*, son olarak seçmene sunulan listede seçmen herhangi bir değişiklik yapmadan yalnızca sıralamada değişiklik yaptığı *tercihli liste (alternatif oy)* (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 31-32). Türkiye’ de tek turlu listeli çoğunluk sistemi, Türkiye Cumhuriyetinde, çok partili siyasal hayat içinde, 1946-1960 yılları arasında uygulanmıştır. Buna göre, bir seçim çevresinde, kullanılan geçerli oyların basit çoğunluğunu elde eden parti listesi, bütün milletvekilliklerini de elde etmekteydi (Sezen, 2000: s. 167). Son olarak listeli çoğunluk yöntemi tek turlu olduğu gibi iki turlu da olabilmektedir. İki turlu olan biçimine aşağıda değinilecektir.

- ii. **Tercihli Tek Turlu Çoğunluk Sistemi (Alternatif Oy):** İki turlu çoğunluk sisteminin sonuçlarına tek turda ulaşmayı amaçlar. Bu sistemde, seçim bölgesindeki seçmenler, tüm adayların isimlerinin bulunduğu bir listeden tercih ettiği adaya oyunu verir. Seçmen, aynı liste içerisinden, seçim kanununca belirtilmiş sayıda, ikinci, üçüncü vb. derecede seçilmesini istediği adayları da belirtir (Sarıkoca, 2010: s. 85). Burada amaç, tek adayın salt çoğunluğu sağlayamaması durumunda ikinci tura gerek kalmadan ilk tercihte en az oyu alan partinin elenerek, ikinci tercihlerde aldığı oyların, diğer partilerin oylarına eklenerek salt çoğunluğun elde edilmesidir. Bu şekilde işlem salt çoğunluk elde edilene kadar devam eder.

İki Turlu Çoğunluk Sistemi: Siyasi tarihi boyunca uyguladığı seçim sistemleri oldukça fazla çeşitlilik gösteren Fransa’ da, 4’ ncü Cumhuriyetten sonra tek adlı- iki turlu seçim yöntemi uygulanmaya başlamıştır (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 27). *Tek adlı-iki turlu seçim* yönteminde adaylardan birinin %50’yi aşan bir oy almasıyla sonuçlanır ve adaylardan birinin bu çoğunluğu sağlaması durumunda ikinci tura gerek kalmaz. Ancak, bu orana ulaşamazsa turlar çoğalır ve hatta bu da yetmeyebilir, aday

sınırlamasına ya da oransal çoğunluğun yeterli sayılması yoluna karar verilebilir (Sezen, 2000: s. 168).

Listeli usulün iki türlü olarak da uygulandığını, mutlak çoğunluk başlığı altında, tek adlı seçim (dar bölge) yöntemi uygulanabildiği gibi listeli yöntemin de mümkün olabileceği daha önce belirtilmiştir. Bu şekilde, mutlak çoğunluk sisteminde liste yöntemi uygulandığında seçim çevresi genişlemiş, genellikle il düzeyine çıkmıştır. Birden çok milletvekili seçilecek bir seçim çevresinde seçmenler, oy pusulalarına seçilecek sayı kadar aday adı yazarak oylarını kullanırlar. Liste halinde atılan oylar değerlendirilip, dökümü yapılır. Geçerli oyların salt çoğunluğunu alan adaylar seçilmiş sayılırlar. İlk tur sonunda, gereken sayıda adayın salt çoğunluğu sağlayamadığı görülünce ikinci, üçüncü ve gereken sayıda aday seçilinceye kadar tura başvurmak gerekir. Buna örnek yine Fransa gösterilebilir. Fransa’ da III. Cumhuriyet döneminde iki türlü listeli çoğunluk sistemi 1885 seçimlerinde uygulanmıştır. Bir parti listesinin ilk turda seçimleri kazanabilmesi için, kullanılan geçerli oyların salt çoğunluğunu ve o çevredeki seçmen sayısının en az 1/4’ üne eşit sayıda oy alması gerekiyordu. Bu koşullar gerçekleşmediği takdirde ikinci tur seçimlerde, en çok oy alan parti listesi seçimi kazanıyordu (Sezen, 2000: s. s. 167-169).

Çoğunluk Sisteminin Üstünlüğü ve Sakıncaları

Öncelikle çoğunluk sisteminin üstün yanlarına değinmek yerinde olacaktır. Sistemin uygulanması açısından diğer anlamda bu sistemi benimseyen ülkelere sağladığı avantajlar şu şekilde ifade edilebilir:

- Çoğunluk sisteminin en belirgin üstünlüğü basit olmasıdır. Uygulanması, oyların sayımı, kazananın belirlenmesi fazla zaman almaz (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 32). Böylece de seçim olayı karmaşık hale bürünmeden, kısa bir zaman içerisinde sonuçlanır.

- Bu seçim sistemi, parlamentoya ılımlı sol ve sağ partilerin girişini sağlamaktadır (Ertan, 2009: s. 48). Güçlü bir muhalefet oluşumuna neden olur (Yüce, tarihsiz: s. 3).
- Sistemin basitliği, seçimlere katılımı artırır. Bunun nedeni, seçmenlerin kullandıkları oyların nasıl değerlendirildiğini kolaylıkla kavrayarak seçime ve seçim sonuçlarına güven duymalarıdır (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 33).
- Özellikle dar bölge seçim sisteminde adaylarla seçmenlerin birebir iletişimini sağlayarak, doğru seçimler yapılmasını olanaklı kılar (Yüce, s. 3). Basit çoğunluğun arandığı tek turlu seçim sistemlerinin uygulandığı yerlerde, seçim çevresinin küçüklüğü sebebiyle seçmen ve temsilci birbirini daha yakından tanımakta olduğundan temsilci seçmenin sorunlarını iyi bilmektedir. Yine seçim çevresinin küçüklüğü, adaylara rahat ve kolay bir seçim kampanyası sağlamaktadır (Varlık & Ören , 2001: s. 33).
- Seçmenler bu seçim sisteminde, nasıl oy kullanacaklarını kolayca kavrayabildiklerinden, iptal edilen oy sayısı en aza indirgenmiş olmaktadır (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 33). Seçmenler oylarının boşa gitmemesi için ülkede kazanma yarışı içerisinde iki büyük partiden birisine oy vermek istemekte, dolayısıyla tercihlerini kolay yapmaktadır (Varlık & Ören , 2001: s. 33).
- Çoğunluk sistemi, ülkedeki parti sayısının azalmasına yol açar, iki parti sistemine²² eğilim gösterir (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 33). Seçimin sonucu bir partinin parlamentoda çoğunluğu sağlamasını kolaylaştıracağından,

²² Daha çok, tek turlu yöntemlerin uygulandığı ülkelerde görülen iki parti sistemine örnek olarak ABD ve İngiltere gösterilebilir (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 33).

genellikle hükümeti kurmaya yetecek kadar bir çoğunluk oluşabilmektedir (Varlık & Ören , 2001: s. 33-34).

- Bu seçim sistemi, genellikle ülkedeki büyük partilerin seçilmesini sağladığından “yönetimde istikrar” ilkesinin uygulanmasına zemin hazırlar (Yüce, tarihsiz: s. 3). İki parti sisteminin getireceği az partili bir siyasal düzene sahip olmanın yararları konusunda ileri sürülenler, bu “yönetimde istikrar” ilkesi etrafında yoğunlaşmaktadır (Bakır, Küçükoglu, & Pehlivan, 1982: s. 33).

Çoğunluk sisteminin sakıncaları ise maddeler halinde şu şekilde ifade edilebilir:

- Çoğunluk sistemi, demokratik katılım ve temsil açısından bazı sakıncalar bulundurmaktadır. Bunun nedeni, seçimler sonucunda en çok oyu alan adayın seçilmesi, diğer adayların seçilememesidir (Ertan, 2009: s. 48). Seçmenlerin siyasal tercihlerinin gözetilmediği olan oyların sayısı ile temsilci sayısı arasında dengesizlik vardır. Aldığı oy sayısı bakımından azınlığa sahip olan bir parti parlamentoda çoğunluğa sahip olabilir (Sezen, 2000: s. s. 174-175).
- Azınlığın eksik temsili, çoğunluğun aşırı temsili çok sık rastlanan durumdur²³ (Sezen, 2000: s. 175). Çoğunluğu sağlayamayan parti, oy oranı ne olursa olsun temsil edilemediğinden boşa giden oy sayısı çok fazladır (Yüce, tarihsiz: s. 3).
- Sadece büyük partilerin mecliste temsilini sağladığından “temsilde adalet” ilkesine zarar verir (Yüce, tarihsiz: s. 3).

²³ Türkiye'nin 1957 Seçim sonuçları bu sakıncanın çarpıcı bir örneğidir. Oyların % 47,3'ünü alan Demokrat Parti sandalyelerin %69,5' inin, oyların %40,6'sını alan Cumhuriyet Halk Partisi ise sandalyelerin %29,2' sini kazanabilmiştir. Burada cumhuriyet halk partisinin eksik temsili, Demokrat Partinin ise aşırı temsili söz konusudur (Sezen, 2000: s. 176).

- Oy oranının yüksekliğine rağmen partisinin temsil edilmediğini gören da sisteme karşı güvensizlik oluşur (Yüce, tarihsiz: s. 3).
- Dar bölgele seçim sisteminde, seçim bölgesinin küçük olması nedeniyle, o bölgede nüfuz sahibi kişilerin seçimleri etkileyebilme sakıncası olabilir.
- İki turlu çoğunluk sisteminde de, ilk tur sonunda adaylıktan çekilme ya da birbirini destekleme konusunda, partiler arası çeşitli pazarlıklar olabilir. İki turlu çoğunluk sistemi, parlamentoda bir partinin tek başına çoğunluğu sağlamasına olanak vermediği için, daima koalisyon hükümetlerine ve giderek de sık sık hükümet buhranlarına yol açabiliyor (Sezen, 2000: s. 177).
- Son olarak, parlamento çoğunluğuna sahip olan hükümetin iktidarı kötüye kullanma, parlamento çoğunluğuna dayanılarak bir meclis diktatoryası oluşturulması riski taşımaktadır (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 36).

1.3.2.Nispi Temsil Esasına Dayanan Seçim Sistemleri ve Uygulama

Alanları

Türkiye, KKTC ve Yunanistan gibi birçok Avrupa ülkesinde uygulanan seçim sistemi, nispi (oransal) temsil sistemi olarak isimlendirilir. Bu sistemde, bir seçim bölgesinde birden çok milletvekili seçilebilmektedir (Ertan, 2009: s. 48). Bu seçim sistemi, adaylarını liste usulüne dayanarak belirleyen partilerin, her seçim çevresinde aldıkları oy oranına göre milletvekili çıkarmalarını sağlayan bir seçim sistemidir (Yüce, tarihsiz: s. 3).

Çoğunluk sisteminin adil olmayan sonuçlarını ortadan kaldırma, nüfus içinde var olan sosyal güçlerin ve siyasi grupların mümkün olduğunca aynı oranda parlamento ya yansıtılması hedefleri, nispi temsil sisteminin ortaya konmasını sağlamıştır (Varlık & Ören , 2001: s. 40). Özellikle Avrupa ülkelerinde geniş kabul gören nispi temsil sisteminin tanımı amacından çıkarılabilir. Bu anlamda nispi temsil sisteminin amacı; her partiye, sayısal

gücü ile orantılı olarak temsil edilme olanağını veren sistemdir (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 43).

Nispi temsil sistemi, uygulamada oldukça yeni olmasına rağmen, bu düşüncenin temelleri Aristo ve Condorcet'e kadar geri götürülebilir. Bu düşünceye, parlamentoya toplumun her kesiminin yansımaları, parlamentonun bir tür tüm toplumun mikro-kozmosu olması gerektiğini düşünen tüm liberal düşünürler de dahildir (Sarıkoca, 2010: s. 87). Ancak bu amacın matematikçilerin dikkatini çekmesi, 19. yüzyılın ikinci yarısını bulmuş ve uygulamaya dönüşebilmiştir. Nisbi temsil sistemi, ilk kez Danimarka' da yüksek meclis üyelerinin seçimi amacıyla 1855 yılında kullanılmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında adalet ve özgürlük fikirlerinin güçlendiği Batı Avrupa' da, bu seçim tarzına ilgi artmıştır (Cotteret & Emeri, 1991: s. s. 46-47).

Nispi temsil sisteminin amacına uygun olarak uygulanabilmesi için bazı ön gerekliliklerin hazırlanması zorunludur. Bunların en başta geleni seçim çevrelerinin belirlenmesidir. Nispi temsil sisteminin amacına uygun olarak uygulanabilmesi için geniş bölge, diğer adıyla çok isimli olması daha elverişlidir (Sarıkoca, 2010: s. 88).

Milletvekilliği dağılımı, seçime katılan listeler arasında alınan oy oranına göre olacaktır. Bunun yapılmasını sağlayacak hesaplamalara dayanak ölçüt olarak da "**seçim sayısı**" benimsenmiştir. Seçim sayısı, üç değişik biçimde saptanabilir. Bunlar; artık oyların kullanılması, barajlı sistemler ve parti listelerinde seçilenlerin saptanması.

Artık oyların kullanılması: Bazen partiler arası dağılımı belirleyebilmek için yapılan hesaplamalar tam sonuç vermeyebilir ve dağıtılamayan milletvekillikleri ile milletvekili çıkarmaya yetmeyecek artık oyların kaldığı görülmektedir (Varlık & Ören , 2001: s. 41). Bu artık oyların değerlendirilmesinin de değişik uygulamaları vardır. *En büyük artık uygulamasına göre*, açık temsilcilikler en yüksek artığa sahip listelere verilir ve genellikle de küçük partilerin yararına bir durum ortaya çıkar. Seçim

sayısına ya da değişmez tek sayıya ulaşamayan küçük partiler, ellerindeki artıklar sayesinde açıkta kalan milletvekilliklerini kolayca kazanabilirler (Sezen, 2000: s. 200). *En yüksek ortalama uygulamasına göre*, açıkta kalan sandalyeler listeler arasında paylaşılırken; her partinin aldığı sandalye sayısına hayali bir sandalye daha eklenir ve her partinin aldığı oy sayısı, elde edilen sandalye sayısına bölünür ve ortaya çıkan ortalama, en yüksek ortalama tutturana parti geriye kalan milletvekilliklerden birini alır (Varlık & Ören , 2001: s. 43). Eğer boş sandalye sayısı birden fazla ise, aynı işlem birinci işlemin sonuçları üzerinden tekrarlanır. Amaç yine açık temsilciliğın olabildiğince fazla seçmeni temsil etmesidir (Sezen, 2000: s. s. 200-202). *En yüksek oy uygulamasına göre*, açık kalmış temsilcilikler, en yüksek oyu alan partiye verilir. Artık oyun sayısı burada önemli değildir (Bakır, Küçüköğlu, & Pehlivan, 1982: s. 58). *Milli seçim sayısı uygulamasına göre*, tüm ülke tek bir seçim çevresi olarak kabul edilir ve ülke genelinde geçerli oylar, yurttaki çıkacak milletvekili sayısına bölünerek “ulusal seçim kotası” bulunur ve partilerin ulus düzeyinde aldıkları oy sayısı bu sayıya bölünerek milletvekillikler dağıtılır (Yüce, tarihsiz: s. 4). Açıkta kalan milletvekilliklerinin dağıtımını ise, en yüksek artık veya en yüksek ortalama yöntemleri ile yapılmaktadır (Varlık & Ören , 2001: s. 46). *Ulusal artık uygulamasına göre ise*, milletvekillikleri seçim çevrelerinde seçim sayısına göre partiler arasında dağıtıldıktan sonra partilerin bütün seçim çevrelerinde artan oyları ve dağıtılamayan milletvekillikleri toplanmaktadır. Yurt düzeyinde artan oyların toplamı, yurt düzeyinde dağıtılmayan milletvekillikleri toplamına bölünerek bir ulusal seçim sayısı bulunmakta ve her partinin ulus düzeyindeki artık oyları bu ulusal seçim sayısına bölünerek her partiye artık milletvekilliklerinden kaç tane düştüğü hesaplanmaktadır (Varlık & Ören , 2001: s. 47). Son olarak Türkiye’de barajlı ve barajsız yöntemlerinin denendiğı ve günümüzde de kullanılan *d’Hondt yöntemi*’ni de burada ele almak yerinde olacaktır. D’Hondt yöntemi de en yüksek ortalama yöntemiyle aynı sonuçları verir ama bu yöntemde en yüksek ortalama yöntemindeki karmaşık işlemlere gerek kalmadan sonuca ulaştıran çok basit bir bölme işlemi vardır. Bu yöntemde her partinin aldığı oy sırasıyla “1, 2, 3,

4, ..., n" e bölünür ve bir seçim çevresinden çıkarılacak milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bu işlem sürdürülür. Elde edilen paylar parti farkı gözetilmeksizin büyükten küçüğe sıralanır (Özgül, 2002: s. 77).

Barajlı Sistemler: Bu yöntemde amaç, istikrarlı bir hükümet oluşturmak için, parlamentodaki parti sayısını azaltmak amacıyla küçük partilerin temsil olanaklarını sınırlandırmaya yöneliktir (Varlık & Ören , 2001: s. 49). Bu sistemler, uygulamada üç şekilde kendini gösterir. İlki, “*basit seçim sayılı/kotalı baraj*” modelidir. Bu modelde, bir seçim bölgesinde, o seçim bölgesi için geçerli olan seçim kotasına erişemeyen partiler temsilci çıkaramazlar (Sarıkoca, 2010: s. 107). Bu yöntemin olumsuzluğu, küçük partilerin milletvekili çıkarma olasılığını büyük ölçüde azaltmasıdır (Varlık & Ören , 2001: s. 48). İkinci model “*yüzde oranlı baraj*” modelidir. Bu modelde, bir partinin bir seçim bölgesinden temsilci çıkarabilmesi, kullanılan geçerli oylardan o seçim bölgesi için önceden seçim kanunu ile belirlenmiş bir yüzde oranını aşmasına bağlıdır (Sarıkoca, 2010: s. 107). Bu söz konusu barajın yüksek tutulması, sadece ülke çapında genel planda değil, aynı zamanda seçim çevreleri düzeyinde de haksızlıklara yol açabilmektedir (Varlık & Ören , 2001: s. 49). Son model ise, “*ülke düzeyinde baraj*” yöntemidir. Bu son yöntemde, yüzde oranlı baraj belirli bir seçim bölgesinde değil de bütün ülke düzeyinde uygulanmaktadır. Partiler, belirli bir seçim bölgesinde tüm oyu almış olsalar bile ülke barajını geçmemesi halinde temsilci çıkaramazlar (Sarıkoca, 2010: s. 107).

Parti Listelerinde Seçilenlerin Saptanması; Genellikle listeli olarak uygulanan nispi temsil sisteminde önemli bir sorun da, parti listesinde bulunan adaylardan hangilerinin seçileceğidir. Benzer bir listeleme modelin, geniş bölgede uygulanan çoğunluk sistemlerinde de kullanıldığını daha önce belirtilmiştir. Bu anlamda nispi temsil sisteminde üç çeşit liste uygulamasının olduğu bilinmektedir. Bunlardan “*kapalı liste*” ya da diğer adıyla “*bloke liste*” uygulamasında, siyasal partiler seçime katılacak adayları seçmenlere önceden hazırlanmış ve sıralanmış bir liste halinde sunarlar. Seçmenler bu liste üzerinde değişiklik yapamaz (Sarıkoca, 2010: s. 91). Her partinin

listesinde yer alan adaylardan sırasıyla, o partiye düşen milletvekili sayısı kadar seçilmiş sayılır (Varlık & Ören , 2001: s. 49). *Tercihli liste uygulamasında*, seçmene göreceli bir seçim özgürlüğü verilerek, siyasi partinin hazırladığı listedeki aday sıralamasını değiştirme yetkisi verilmektedir, ancak seçmenler yine listedeki adaylar ile sınırlanmışlardır (Varlık & Ören , 2001: s. 51). Son uygulama olan “*karma liste*” olarak adlandırılan yöntem, seçme özgürlüğünün en fazla olduğu liste yöntemidir. Bu yöntemde seçmenler, kendilerine sunulan parti listeleri ve bağımsız adaylar arasından kendi listelerini oluştururlar. Böylece bir seçmen, aynı anda farklı partilerin adaylarına oy verebilir (Sarıkoca, 2010: s. 91).

Nispi Temsil Sisteminin Üstünlük ve Sakıncaları

Nispi temsil sistemine olumlu görüş bildirenler genellikle Avrupa ülkelerinin düşünürleri ve siyasetçileridir. Onlara göre bu sistemin avantajları maddeler halinde şu şekilde toparlanabilir:

- İlk olarak hak eşitliği üzerinde temellendirilen görüşlere göre bu sistemde partiler, elde ettikleri oy oranında parlamentoda temsil edilirler (Sezen, 2000: s. 204). “Temsilde eşitlik” kavramı, nispi temsilde en çok savunulan ve öne sürülen kavramdır.
- Nispi temsil, partilerin seçim yarışında adayların ve onların özelliklerinden öte, parti programlarının ve siyasal düşüncelerinin karşılaştırılması olanağını sunar (Sarıkoca, 2010: s. 93).
- Nispi temsilde, toplumda var olan her görüş temsil edilebilir. Yani azınlıkların temsiline olanak tanır (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982:s. 61).
- Çoğunluk sistemine oranla daha az oyun boşa gitmesine olanak tanır ve aşırı temsil olayı ile nadiren karşılaşılır (Sezen, 2000: s. 204).

- Nispi temsil sisteminin hibir yönteminde ikinci tur gerekmediğinden sistemin dürüstçe işlemediği sağlanır. İkinci turdan önceki pazarlıklarla karşılaşılmaz (Özgül, 2002: s. 84).
- Küçük partilerin temsilini olanaklı hale getirerek, sisteme yeni ve dinamik güçler kazandırır (Yüce, tarihsiz: s. 4). Öte yandan tek parti çoğunluğundan oluşan bir yönetimi daha az muhtemel kılar ve büyük oranda koalisyon hükümetini meydana getirir. Nispi temsilin daha demokratik olduğu yönünde savunulmasının nedeni, birçok partiyi iktidara taşımasıdır (Görür, 2010: s. 15).
- Seçmenler, savundukları görüşün, azınlıkta olsa bile parlamentoda temsil olanağına sahip olduğunu bildiklerinden seçime katılmada istekli olurlar. En azından seçim sonuçlarına karşı çıkmazlar (Sezen, 2000: s. 205). Bu sistem ile, çok fazla seçmen kitlesinin talepleri iktidara taşınabilir ve farklı kesimleri temsil edenlerin mecliste bulunma olanağı yaratılır (Görür, 2010: s. 15).

Eksiklikleri ise şöyle sıralanabilir:

- Ülkede var olan partilerin sayısını azaltıcı değil, artırıcı eğilimlere sahip bir seçim sistemidir. Her çıkar grubu parti kurar ve bu küçük partiler diğerleri tarafından ezilemez (Özgül, 2002: s. 85).
- Parti sayısının artması, aynı zamanda parlamentoda tek bir partinin çoğunluğu sağlayamaması ile sonuçlanabilir. Bu da hükümetlerin homojen olmasına engeldir. Kurulan koalisyon hükümetlerinde yer alan partiler, kendi programını uygulayamadıkları gibi, ortak bir hükümet programı yapma ve uygulamada da çelişkilere düşebilirler. Bu durum da hükümet buhranlarına neden olarak siyasi istikrarsızlık ortamı oluşabilir (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 62).

- Bu sistemde, seçmenler ile temsilciler arasında yakın bir ilişki yoktur ve temsilciler seçildikten sonra kendini tüm seçmenlere karşı değil, partiyelerine ve partisine karşı sorumlu hisseder (Sezen, 2000: s. 206).
- Seçilecek temsilcilerin kim olacağını seçmenler tarafından belirlenmemesi seçime olan ilgiyi azaltabilir ve seçmen git gide seçime daha fazla yabancılaşabilir (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 62). Seçmenin sisteme yabancılaştıran diğer bir durum da temsilcilerin seçilmesi için yapılan hesaplamalardır. Bu hesaplamalar anlaşılmasından fazla ilgi çekmez ve bu durum da seçmenlerin oylamaya katılma isteklerini oldukça azaltıcı etki yapar (Özgül, 2002: s. 86).
- Nispi sistem, mecliste elde edilen sandalye sayısına göre bir hükümetin çıkmasını zorunlu kılar. Ancak, hükümet ve hükümet yetkililerini, bakanlar kurulunu belirlemek hem güçtür hem de çok zaman alır. Hükümet kurma girişimleri bazen haftalar sürebilir. Müzakere süreci ağır işleyebilir ve önemli bakanlıklarda anlaşmazlıklar çıkabilir. Bu durumla sık sık karşılaşan ülkelere örnek olarak, İtalya ve İsrail’ de kurulan koalisyon hükümetleri verilebilir (Görür, 2010: s. 15).
- Partiler, genellikle esnek olmayan görüşlerin partileri olduğundan, bölünmeleri topluma yansır ve kamuoyunda bölünmeler artabilir (Sezen, 2000: s.208).

1.3.3. Karma Sistemler ve Uygulama Alanları

Karma seçim sistemleri, çoğunluk ve nispi temsil seçim sistemlerinin olumsuz yönlerinin aşılıp, olumlu yönlerinin bir araya getirilmeye çalışıldığı seçim sistemleridir. Seçim sistemlerinin genel bir değerlendirilmesinde bu olumsuz yönler Maurice Duverger’ e göre, Müge Yüce’nin aktarımı ile şöyle sıralanabilir (Yüce, tarihsiz: s. 5):

- i. Nispi Temsil, çok sayıda katı ve bağımsız partiler sistemine götürme eğilimi göstermektedir.
- ii. İki dereceli çoğunluk sistemi ise çok sayıda, esnek ve birbirine bağımlı partiler sistemine götürme eğilimi göstermektedir.
- iii. Tek dereceli çoğunluk sistemi de, ikili partili sistemine götürme eğilimi göstermektedir.

İlk kez Yeni Zelanda’ da denenilen bu sistem, daha sonra Japonya ve Rusya gibi değişik ülkelerde de uygulanarak yaygınlaşmıştır. Siyaset bilimcilere göre, bu sistem, siyasal istikrar anlamında nispi temsilden daha uygun, demokratiklik açısından da çoğunluk sisteminden daha üstün olarak değerlendirilmektedir (Ertan, 2009: s. s. 48-49).

Karma seçim sistemlerinin oluşturulmasında amaçlanan, hem güçlü bir iktidarı ortaya çıkarmak hem de seçimde kullanılan oylar ile dağıtılan temsilcilikler arasında adaletli bir oran sağlayarak aşırı temsile olanak tanımamaktır (Sarıkoça, 2010: s. 106). Aslında bu sözü geçen iki amacın birbiri ile çeliştiği açıktır ve dolayısıyla oluşturulan yeni sistemlerde bu iki amaçtan birine daha fazla yoğunlaşmıştır. Bu yüzden de oluşturulan karma sistemlerde ya çoğunluk sisteminin özellikleri, ya nispi temsilin özellikleri daha ağır basmış ya da her iki seçim sistemini de eşit derecede içine alan sistemler ortaya çıkmıştır (Bakır, Küçüköğlü, & Pehlivan, 1982: s. 63).

Nispilek veya çoğunluk sistemlerinin niteliklerinin, güdülecek siyasal amaç doğrultusunda istenilen oranda kullanılabileceği ve bu sistemlerin hayal gücü sayesinde pek çok çeşidi söz konusu olmaktadır (Varlık & Ören , 2001: s. 52). Bu sistemlerin üretilmesinde kullanılan teknikler; seçim çevrelerinin yeniden düzenlenmesi için söz konusu çevrelerin ya daraltılmasını ya genişletilmesini ya da sınırlarının değiştirilmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda, ya salt seçim çevresi ya da genel olarak ülke düzeyinde seçim barajlarının konulmasına yönelik olarak uygulanmaktadır (Aydın, 2008: s. 114).

Bu sistemler tasarlanırken, ülkenin siyasi parti özelliklerine göre temsil adaleti, seçmen-temsilci yakınlığı gibi amaçlar ön plana çıkarılabileceği gibi, bu amaçlar arka plana atılmaksızın, partiler arasında ittifaklar teşvik edilerek yönetimde istikrar da ön plana çıkarılabilir²⁴ (Gürsel & Bozdağ, 2002: s. 52). Karma seçim sistemlerinin oluşturulmasının temel gayesi, iki seçim sisteminin olumsuzluklarını ortadan kaldırmak olsa da zaman zaman siyasal iktidarlar tarafından mevcut siyasal durumun devamını sağlaması amacını da taşımaktadır. Böyle bir durumda iktidar, parlamentoda elde ettiği çoğunluğu sürdürebilmek adına kendi kısa vadeli çıkarlarını koruyucu şekilde hareket etmekte ve bu çıkarlara uygun bazı unsurları ekleme yoluna gitmektedir (Sarıkoca, 2010: s. 108). Ve bu uygulamanın sürekli bir işleyiş kazanması, seçmenin sisteme duyduğu güvenin temelden sarsılmasına yol açabilme tehlikesini taşımaktadır.

Ülkemizde çok partili hayata geçişten itibaren uygulanan seçim sistemleri kısaca şu şekilde özetlenebilir²⁵:

- 1946-1960 arası dönem: Liste usullü çoğunluk sistemi,
- 1961-1965 arası dönem Millet Meclisi seçimleri için: Seçim çevresi barajlı d'Hondt sistemi,
- 1961-1964 arası dönem Cumhuriyet Senatosu seçimleri için: Liste usullü çoğunluk sistemi,
- 1965-1968 arası dönem her iki meclis için: Milli bakiye sistemi,
- 1969-1980 arası dönem: Barajsız d'Hondt sistemi,
- 1983 seçimleri: Çift barajlı d'Hondt sistemi,
- 1987-1991 arası dönem: Çift barajlı d'Hondt ve kontenjan sistemi,

²⁴ TÜSİAD raporuna göre Türkiye için önerilen sistem bu ikinci yaklaşımı benimsemektedir. Türkiye'deki aşırı parçalanmışlık, partilerin oylarındaki istikrarsızlık ve bu alandaki deneyim eksikliği dikkate alınırsa, dar bölge seçiminin iki türlü yapılması kaçınılmazdır. Çünkü seçmenin her seçimde birinci tur sırasında oy dağılımını görmesi ve kendi tercih ettiği parti ile diğer partilerin güçlerini karşılaştırarak, ikinci turda önüne konulacak hükümet seçeneklerine bakarak oylarını kullanması siyasal istikrarın sağlanabilmesi için kayda değer bir öneme sahiptir (Gürsel & Bozdağ, 2002: s. 52).

²⁵ Verilen bilgiler Fazıl Yozgat ve Sezgin Zabun' un "Seçim Sistemleri ve Uygulamaları" başlıklı makalesinde yer verilen tablo 1'den aktarılmıştır (Yozgat & Zabun, 2009: s.s. 75-76).

- 1995’ den günümüze: Ülke barajlı d’Hondt sistemi uygulanmaktadır²⁶.

1.4. Seçim Sistemlerinin Siyasal Sisteme Etkileri

Seçim sistemleri ile siyasal sistemler arasındaki ilişkilerin incelenmesi uzun süre temel tartışma konusu olmuştur. Seçim sisteminin siyasal sistemin demokratikliğini ne ölçüde güvence altına aldığı sorgulanmıştır. Ve bu soruna bilimsel açıdan yaklaşılması 1950’li yıllardan itibaren mümkün olabilmiştir. Sorunun sadece mekanik yönü üzerinde duran yönetsel bakış açısı, tek yönlü olması sebebiyle eleştirilmiştir. Bu tek yönlü bakış açısına göre, seçim sistemi siyasal rejimlerin gerçek bir “büyülü iksir”idir. Konuya bu açıdan yaklaşanlar, rejimlerin belirlenmesinde seçim değişkenine aşırı önem atfetmektedirler. Buna göre seçim sistemi, siyasal parti sistemini belirler; siyasal parti sistemi de rejimin niteliğini belirler. Bu bakış açısına eleştirel yaklaşanlara göre, seçim sistemleri siyasal sistemin sadece bir ögesi olan siyasal değişkendir ve en önemlisidir diye bir şey ileri sürülemez. Modern siyasal toplumlarda seçimler, sadece temsil edilenler tarafından temsilcilerin belirlendiği bir yöntem değil, aynı zamanda siyasal karar alma sürecine katılma olanağıdır. Seçmen, kendisine sunulan siyasal seçenekleri onaylar veya onaylamaz; aynı zamanda seçmene bu siyasal seçenekleri sunanların da siyasal sorumluluğu vardır (Cotteret & Emeri, 1991: s. s. 71-72).

²⁶ 10/06/1983 tarihli 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu 2. Madde seçim sistemini tanımlar. “Milletvekili seçimi tek derecelidir. Seçim nispi temsil esasına göre, genel, eşit ve gizli oyla, bütün yurttaki aynı günde yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.” “madde 33” milletvekili seçimlerinde uygulanan seçim barajını belirtir: “Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların % 10’unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar. Bir siyasi parti listesinde yer almış bağımsız adayların seçilebilmesi de listesinde yer aldığı siyasi partinin ülke genelinde ve ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde yüzde onluk barajı aşması ile mümkündür. (...)”. Aynı kanun madde 34’de ise, bir seçim çevresinde siyasi partilerin ve bağımsız adayların elde edecekleri milletvekili sayısının hesaplanmasını gösterir. “Seçime katılmış siyasi partilerin ve bağımsız adayların adları alt alta ve aldıkları geçerli oy sayıları da hizalarına yazılır. Siyasi partilerin oyları sayılır, önce bire, sonra ikiye, sonra üçe,... o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bölünür. Elde edilen paylar ile bağımsız adayların aldıkları oylar ayırım yapılmaksızın en büyükten en küçüğe doğru sıralanır. Seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısı kadar bu payların sahibi olan partilere ve bağımsız adaya rakamların büyüklük sırasına göre milletvekili tahsis olunur. Son kalan milletvekilliği için birbirine eşit rakamlar bulunduğu takdirde, bunlar arasında ad çekilmek suretiyle tahsis yapılır.”. Bu iki madde Türkiye’ de günümüzde geçerli olan “barajlı d’Hondt sistemi”ni tanımlamaktadır.

Genel olarak literatürde, seçim sistemlerinin siyasal sistem üzerindeki etkilerini inceleyen yaklaşımlarda, iki ana başlık üzerinde durulmuştur. Bunlardan birisi, seçim sistemlerinin partiler üzerindeki etkisi; diğeri ise ülkenin siyasal istikrarı üzerindeki etkileridir.

Bir seçim sisteminin seçilmesi, anayasa ya da kanun koyucunun önündeki en önemli siyasal tercihlerden birisidir. Çünkü seçim sistemi, başta siyasal partilerin sayısı olmak üzere, siyasal sistemin birçok unsurunu derinden etkilemektedir (Özbudun, 1995: s. 521). Özgül, seçim sisteminin, ülkedeki siyasal örgütlenme üzerindeki etkilerinin hayati bir önem taşıdığını vurgulayarak, seçim sistemlerinin yukarıda sözü geçen parti sayısına etkisinin yanında, bu partilerin örgütlenme biçimlerini, gelişimlerini, birbirleriyle ilişkilerini ve en nihayetinde ülkenin siyasal hayatının gelişim çizgisini yakından belirlediğini de ifade etmiştir (Özgül, 2002: s. 165). Aynı doğrultuda Hikmet Sami Türk de çalışmasında, siyaset ile seçim kavramlarını kısaca tanımlayarak, bir ülkede uygulanan seçim sistemi ile siyaset arasında bir bağ olduğu görüşünü doğal karşılamaktadır. Ona göre, bu çerçevede seçim sistemi, siyasal bir tercihin sonucu olduğu kadar, siyasal yaşamı da etkilemektedir (Türk, 1997: s. 149).

Maurice Duverger ise, “Siyasi Partiler” adlı klasik eserinde, siyasal sistemler ile siyasal partiler arası ilişkiyi şöyle tanımlamaktadır (Özbudun, 2011: s. 89):

“Parti sistemi ile seçim sistemi, birbirlerine çözülemez şekilde bağlı ve bazen analiz yoluyla bile birbirinden ayırt edilmesi güç iki gerçekliktir. Seçim sisteminin genel etkisi, aşağıda üç formülde şemalaştırılabilir: (1) Nisbi temsil, sert, bağımsız ve (çoğusul akımlar dışında) istikrarlı partilerden kurulu bir çok parti sistemini teşvik eder; (2) İki turlu çoğunluk yöntemi, yumuşak, bağımlı ve (her zaman için) nispeten istikrarlı partilerden oluşan bir çok parti sistemini teşvik eder; (3) tek turlu basit çoğunluk sistemi, iktidarın büyük bağımsız partiler arasında el değiştirdiği bir iki parti sistemini teşvik eder.”

Seçim sistemleri, siyasal yapı içerisinde parti sistemleri üzerinde hızlandırıcı ve durdurucu olmak üzere iki türlü etkide bulunmaktadır. Seçim tekniklerinden bazıları oy yüzdesi yüksek olan partilerin lehinde sonuçlar vererek küçük partilerin gücünü daha da zayıflatmakta; diğeri ise, daha eşit bir dağılım sağlamaktadır. Sonuç olarak, seçim sistemi, ülkenin parti sistemi üzerinde tek belirleyici etken olmamakla birlikte önemli bir etkiye sahiptir (Özgül, 2002: s. 167). Rae, konuya

daha farklı bir bakış açısı getirmiştir. Ona göre, farklı seçim sistemlerinin parti sistemleri üzerinde farklı etkileri olmakla beraber, önemli ortak etkileri de vardır. Bu ortak etkilerden birisi, tüm seçim sistemlerinin, büyük partilerinin artık temsiline, küçük partilerin ise eksik temsiline yol açtığıdır (Aydın, 2008: s. 158). Duverger, daha sonraları yukarıda değinilen görüşlerine ilaveten, seçim sistemlerinin aynı zamanda “ulusal gerçekler, ideolojiler ve özellikle sosyoekonomik yapılar” üzerinde de etkili olduğunu belirtmektedir. Buna göre, gerçek itici gücü olmayan seçim sistemlerinin rolünü, “fren ya da gaz pedalının etkisine” benzetmektedir. Yani belli bir seçim sisteminin, belli bir parti sisteminin ortaya çıkışını kolaylaştırabildiği gibi zorlaştırabileceğinin de mümkün olduğunu ama tek başına o parti sistemini oluşturamadığını ifade etmiştir (Özbudun, 2011: s. 89).

Seçim sistemlerinin siyasal sistem üzerindeki etkilerinden bir diğeri de, siyasal istikrarı sağladığı yönündedir. Yine bu görüşle aynı ya da zıt doğrultuda görüşler ileri sürülmüştür. Bir seçim sisteminin sağlayacağı umulan siyasi istikrar, dar anlamda hükümet istikrarıdır ve istikrar kavramının sadece hükümet etmede süreklilik boyutunu yansıtmaktadır (Aydın, 2008: s. 170). Bu doğrultuda, siyasal istikrarın güçlü hükümetler eliyle sağlanabileceği düşünülmekte ve güçlü hükümetlerle de, genelde, bir partinin çoğunluğuna dayanan hükümet modeli kastedilmektedir²⁷. Oysa bu görüşün karşı tarafında yer alanlara göre ise, seçim sistemi siyasal istikrarı sağlayan etkenlerin sadece bir tanesidir ve istikrar her zaman bir partinin iktidarı ile eş anlamlı değildir (Özgül, 2002: s. s. 168-169). Genellikle, yasama ve yürütme ilişkilerinin aldığı biçimler ve bu ilişkilerin seyir süreci sistemi istikrarlı ya da istikrarsız olarak nitelemede başlıca ölçüt olmaktadır (Aydın, 2008: s. 170). Seçim sistemlerinin, siyasal istikrarı sağlayan bir etken olduğu gibi, siyasal partilerin sayısının azalmasına veya çoğalmasına yol açarak, siyasal istikrarı zedelediği gerçeği de yadsınamaz. Çünkü partilerin sayısı ve karakteri de siyasal istikrarın temininde ya da yok olmasında önemli rol oynamaktadır. Siyasi partilerin

²⁷ Seçim sistemleri ile hükümet istikrarı arasındaki ilişki parti sistemleri aracılığı ile sağlanmaktadır. Parti sistemleri ile hükümet istikrarı arasında kurulan çeşitli teoriler tam olarak doğrulanmamıştır. Çünkü iki parti sistemlerinin yanı sıra çok parti sistemlerinde de istikrarlı hükümetler kurulmaktadır. İstikrarlı hükümetten her zaman parti çoğunluğuna dayalı hükümetler anlaşılmalıdır. Diğer faktörlerin ve ortamın elverişli olması halinde sağlam koalisyonların da hükümet istikrarını gerçekleştirdiği öne sürülmüştür (Aydın, 2008: s. 176).

bir toplumda, büyüklü-küçüklü bulunması siyasal istikrar arayışlarında önemli bir etken ve eksendir (Aydın, 2008: s. 169).

2.2. Seçmen Davranışları

Seçmenler, bir ülkede kendilerini yönetecekleri ve kendileri yerine ülkeyi yönetmede karar alacakları verdikleri oylarla görevlendiren, onlara yetki ve sorumluluk veren kişilerdir. Bu anlamda seçmen davranışı ise, toplum üyelerinin, kendisini yönetecek olanı seçme ve doğrudan veya dolaylı olarak kamu politikalarının şekil almasını sağlayan ortak faaliyetler olarak görülebilir (Çeçen, 2009: s. 35).

Daha önce “Demokrasi Açısından Seçimler” başlığı altında ayrıntılarına yer verilen seçim olayının, tarihsel gelişiminin geçmişi Antik Yunan’ a kadar götürülse de, burada uygulanan doğrudan demokrasi anlayışının aslında kitlesel anlamda bir katılımı içerisine almadığı açıktır. Kendi vatandaşlarına kitlesel düzeyde oy verme hakkını tanıyan ve bu arada ulusal siyasal partilerin doğuşuna sahne olan ilk batılı ülke, Amerika Bileşik Devletleri olmuştur. Fransa 1848 demokratik reformlarının ardından ilk olarak Fransa’ da, sonrasında da diğer Avrupa ülkelerinin demokratik yandaşlarının uzun mücadeleleri sonunda, bugünkü anlamda “genel ve eşit oy” hakkı tüm Avrupa’ da yurttaşlar için kutsal ve dokunulmaz bir siyasal hak niteliği kazanmıştır. Türkiye’ de ise, seçme ve seçilme ile ilgili kavramlara, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren rastlanmaktadır (Akgün, 2002: s. 21).

Genel ve eşit oy hakkının yaygınlaşmasından sonra, yurttaşların sandık başına gittiklerinde, seçmenlerin oylarını almak için yarışan siyasi partilerin hangisine ve hangi kriterleri göz önünde bulundurarak tercih yapıp, oy verecekleri konusu kendiliğinden önem kazanan bir süreç içerisinde gelişmiştir (Akgün, 2002: s. 23). Yüksel Gülmen’ in, seçmen davranışının önemini hakkında düşünceleri şu şekilde özetlenebilir (Gülmen, 1979: s. 14):

- Demokrasilerde, yurttaşların kendi düşüncelerini ortaya koyduğu en önemli siyasal eylem oy vermedir.

- Bu oy verme davranışlarını sergilediği seçimlere katılma hakları vardır ve bu haklar tüm bireylere eşit olarak tanınmıştır.
- Her oy eşit değere sahip olduğu gibi; oy kullanma ile kullanmama davranışlarının etki düzeyleri birbirine eş tutulmuştur.
- Seçmen davranışı, hemen hemen tüm toplumlarda gözlenebilen bir olgu niteliği taşıdığından, karşılaştırmalı siyasal çalışmalarda başvurulan bir araç niteliği taşımaktadır.
- Seçmen davranışının hem nice hem de nitel değerlerle ifade edilebilme özelliği onu, diğer siyasal davranışlardan ayırmaktadır.

Seçmenlerin parti tercihleri altında yatan nedenler önemlidir, çünkü partilerin iktidara gelmeleri ya da iktidarı kaybetmeleri ve dolayısıyla siyasal sürecin işleyişi seçmenlerin tercihlerine bağlıdır (Akgün, 2002: s. 23). Bu anlamda, seçmenlerin davranışlarında etkili olan unsurların neler olduğu sorusu, birçok araştırmanın ve bu araştırmanın temel sorusu olmuştur.

Siyaset sahnesinde yer alan ve birbiri ile rekabet içerisinde bulunan tüm siyasi partiler, en yüksek oy oranına ulaşmak isterler. Bu amaca ulaşabilmeleri ise, klasik demokrasi teorisyenlerince “*faydacı*” düşünerek hareket eden seçmenlerin beklentilerini, istek ve ihtiyaçlarını bilmek ve ihtiyaçlara yönelik politikalar üretmek ile mümkündür. Bu yüzden, hedefi olan en yüksek oy oranına ulaşmak isteyen bir siyasi parti, seçmen odaklı hareket etmek durumundadır ve seçmen davranışı siyasi parti ve adayların üzerinde durması gereken bir olgudur (Çeçen, 2009: s. 35).

2.2.1 Seçmen Oy Davranışı

Siyasal ilişkilerin bulunduğu her toplumda, çeşitli yoğunluklarda siyasal katılma ve bunun en klasik şekli olarak oy verme davranışı ortaya çıkar. Oy verme, pasif ve aktif katılma şekilleri arasında bir noktadadır. Aktif siyasal katılmada kişi, başkalarını ikna etmeye çalışır; amaç, süreci etkilemektir. Pasif siyasal katılmada ise kişi etkinliğini kullanmaya çalışmadan; politikayla ilgilenir, okur, tartışır (Polat , 2009: s. 96). Klasik demokrasi anlayışı, halkın kamusal sorunlarla ilgili alınan kararlar üzerinde etkili olmasını sağlamak için seçim mekanizmasını siyasal sisteme

sunmuştur. Bu nedenle oy verme davranışı, siyasal davranış boyutunun somut yönlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Gümüş, 2006: s. 11). Oy vermek bir hak, böylece vatandaşlar yöneticilerini kendi seçimleriyle belirlerler. Aynı zamanda da bir ödevdir ki bu ödevden kaçınmanın bazı yasal yaptırımları söz konusudur (Ateş S. C., 2013: s. 4).

Bireyin oy verme eylemi, onun ilk olarak oy verme ya da vermeme kararını gösterir. Seçmen olarak birey, bu karar doğrultusunda hareket eder (Ateş S. C., 2013: s. 4). Oy vermeye karar veren seçmenin sıradaki vermesi gereken karar, bu kullanacağı oyun hangi yönde olacağı doğrultusundadır. Yani sıradaki karar, parti seçimidir. Bu noktada da bireyin, gereksinim ve taleplerini belirlemesi ve bu taleplerin hangi parti tarafından karşılanacağını bilmesi gerekir (Polat , 2009: s. 97).

Vatandaşların doğrudan doğruya seçimlere katılması durumunda, siyasal karar alma sürecinde yer alan politik aktörlerin belirlediği karar alma hedeflerine yakın olarak tercihlerini belirlemeleri durumunda, politik aktörlerin nasıl bir davranış biçimi göstereceği konusu önem kazanmaktadır (Bahçe, 2006: s. 65). Kişinin aldığı kararın doğru olup olmadığı konusu da bizi doğrudan doğruya rasyonellik tartışmalarına götürür. Bu noktada alınan karar ve bu kararın uygulamadaki görüntüsünde seçmenlerin bir takım özellikleri de önem arz etmektedir. Çalışmanın bu aşamasında, öncelikle rasyonel tercihlere değinilecek olup; ardından bireyin oy verme davranışında etkili olan diğer özelliklerinden rasyonel karar ile ilişkili olanlara kısaca yer verilecektir.

2.2.1.1 Seçmenlerin Rasyonel Tercihleri

Rasyonel karar; hedeflenen bir amaca ulaşmak için katlanılacak olan bedelle, bu amaca ulaşmada elde edilecek olan yararın karşılaştırılması sonucu ortaya çıkar. Rasyonellik sonuçları değil; bir eylem sürecini ifade eder. Sonucu ifade etmez; çünkü birey aldığı kararda rasyonel olmasına rağmen belirlenen amaca varmamış olabilir. Bu durumu siyasal olana uyarlıysak; birey, siyasal amaçlarına ulaşmak için bir siyasal davranışı benimserse rasyonel davranmış olur (Polat ,2009: s.s.97-98). Rasyonel seçmen kendi kişisel çıkarını gözetmektedir. Seçmenlerin, siyasal karar alma sürecinde, oylama kararını verirken kullandıkları bilgi tipi hakkında farklı

varsayımlar bulunmaktadır. Kullanılan bilgi açısından seçmen tipleri, ekonominin yalnızca hemen seçim öncesi durumunu dikkate alan yüksek dereceden miyop seçmenden, bir parti veya yönetimin yetenek düzeyini değerlendirebilmek ve gelecekteki muhtemel performansını öngörebilmek için yakın zamandaki ekonomik performansını kullanan rasyonel seçmene kadar geniş bir yelpazede yer almaktadır. Söz konusu iki uç arasında, geçmişte sergilenmiş iyi performansı ödüllendirerek, hükümetteki temsilcilerinin görevlerini gelecekte de yerine getirmesini sağlayan “rasyonel geçmişe dönük” seçmen tipi vardır (Bahçe, 2006: s. s. 65-67). Bireyin kararının rasyonel olup olmadığını sorgulayabilmek için; bilgi düzeyini, amaçlarıyla kullandığı araçların tutarlı olup olmadığını iyi bilinmesi gerekir (Polat , 2009: s. 98).

2.2.1.2 Seçmenlerin Beklentileri

Seçmenlerin oy verme kararına yönlendiren ya da diğer bir deyişle tercihini belirli bir yönde kullanmasında etkili olan etkenler çok çeşitlidir. Seçmenlerin beklentileri de bu çok çeşitli etkenlerin arasında sayılmaktadır. Seçmenler, rasyonel kararları doğrultusunda oyunu, kendi düşünceleri, ideolojisi gibi etkenlerle örtüşen bir partiden yana kullanmasının yanında, beklentilerinin de onu bu partiye çekmiş olabileceği varsayımı öne sürülebilir.

2.2.1.3 Seçmenlerin Siyasal Bilgi Yetersizliği

Eğitim ve kültür düzeylerinin “heterojen” oluşu ve kitle iletişim araçlarının kişilere yeterince ulaştırılamaması, seçmenlerin bilgisizliğine yol açabilmektedir (Bahçe, 2006: s. 67). Seçmenin bilgi edinmemesi dışsal değil içsel bir değişkendir. Eğer bilgi edinmeme, dışsal bir değişken olsaydı kontrolü mümkün olabilirdi. Oysa bilgi edinmeme, içsel bir değişken olduğu için sorun ve çözüm sisteminin kendisinden gelmektedir (Özdemir, 2007: s. 17). Belirsizliğin yoğun olduğu bir sistemde, seçmenlerin eksik veya doğru olmayan bilgilere sahip olması doğal karşılanabilir. Tam olarak rasyonel bir seçim yapılabilmesi için, çok az sayıda kişi yeterli bilgiye sahiptir ve siyasal sistemi yeterli derecede anlar (Polat ,2009: s. 98).

2.2.1.4 Seçmenlerin Unutkanlığı

Seçmenlerin düşüncelerindeki eski gözlemlerin optimal ağırlığının, yenilerinden daha az olması yani, seçmenlerin unutkanlığı, onların sistematik hata yapmasına sebep olmaktadır (Özdemir, 2007: s. 19). Bu durum da, politikacıların istedikleri politikaları başarıyla uygulamalarını sağlamaktadır. Seçmenlerin, hükümetin yeterlilik seviyesi ile ilgili bilgi üstünlüğüne sahip olmaması, onun unutkanlığına sebep gösterilebilir. Geçmişte yaşanan olaylar hakkında çok fazla bilgi sahibi olmayan birey, yaşadığı olayları çok çabuk unutabilmektedir (Bahçe, 2006: s. 71). Seçmenler unutkandır ve üstelik kendi unutkanlıklarının da farkındadırlar. Ayrıca değişken fikirlidirler (Özdemir, 2007: s. 19).

2.2.2 Seçmen Davranışlarına İlişkin Geliştirilen Modeller

Batı’ da seçim sürecinin analiziyle ilgili çalışmalar 1940’larda başlamış ve ikinci dünya savaşı sonrasında hız kazanmıştır. Ancak hala görüş birliğine varılmış değildir. Bu alanda çalışan siyaset bilimcilerin kullandıkları varsayımlar, metodolojiler ve seçilen verilerdeki farklılıklar nedeniyle farklı, bazen de birbiriyi çelişebilen sonuçlara ulaşmaktadırlar (Akgün, 2002: s. 25). Konu üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, seçmen davranışlarını etkileyen pek çok faktörün olduğu genel kabul edilmektedir. Ancak, genel olarak, üç ana yaklaşım çerçevesinden hareket edilebilir. Bunlardan birisi sosyolojik; ikincisi sosyo-psikolojik, üçüncüsü ise ekonomik açıdan açıklayan yaklaşımlardır.

2.2.2.1 Sosyolojik Yaklaşım

Sosyolojik yaklaşım, seçmeni, psikolojik baskılar altında bulunan bireyler topluluğu olarak değil, ortak çıkarlara sahip üyelerden oluşan sosyal gruplar olarak ele almaktadır (Gülmen, 1979: s. 46). Amerika’ da 1940’larda başlayan, Columbia Üniversitesindeki bir grup sosyal araştırmacı tarafından başlatıldığı için “*Columbia ekolü*” olarak da bilinen bu yaklaşım, seçmen davranışının temelde toplumdaki sosyal bölünmüşlük tarafından belirlendiğini ve seçimlerde kullanılan oyların aslında bireylerin ait olduğu sosyal kimliklerin siyasal tercihlere yansımından ibaret olduğunu ileri sürmektedir (Akgün, 2002: s. 25).

Sosyolojik yaklaşımın temel konusunu seçmenler değil, gruplar ve partiler oluşturmaktadır; temel problemi ise “niçin oy veriyorlar” sorusunu cevaplandırmaktır. Grupların belli başlı özelliklerinden birisi, normların bulunması ve bunlara uyulmadığı takdirde üyelerini çeşitli şekillerde cezalandırabilmesidir. Bu nedenle birer oy verme davranışında grup normlarına ters düşmemek ve belirtilen cezai yaptırımlarla karşılaşmamak istenmektedir. Sosyolojik yaklaşımın belli başlı varsayımlarından bir tanesi bu olmakta ve “niçin” sorusu bu genellemeyle cevaplandırılmaktadır (Altıntaş, 2010: s. 17). Seçmenlerin tercihleri, sanki dini bir aidiyet ve vazgeçilmez alışkanlıklar olarak tanımlanır ve seçimlerde kullandığı oy da bu değişmez kimliğin teyidinden başka bir şey değildir (Çeçen, 2009: s. 36-37). Bu yaklaşım, parti sistemlerinin veri olarak aldığı için, zamanla hem parti sistemlerindeki meydana gelen değişiklikler hem de oy kaymalarını açıklayıcı teorik esneklikten yoksun olduğu gerekçeleriyle eleştirilmiştir (Akgün, 2002: s. 26).

2.2.2.2 Sosyo-Psikolojik Yaklaşım (Parti ile Özdeşleşme Modeli)

Alan araştırmalarının yaygınlık kazanması ve bireysel düzeyde elde edilen verilerin artışıyla beraber, sosyo-psikolojik model araştırmalarda daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Michigan Ekolü olarak da anılan bu yaklaşım, gruplar yerine bireyler üzerinde odaklanmıştır. Bu yaklaşıma göre, seçmenlerin, küçük yaşlardan itibaren ailelerinin ve çevrelerinin etkisi altında gerçekleşen siyasal sosyalleşme sürecinde kazandığı siyasal tutum ve ideolojik yönelimleri, ileriki yaşlarda onların parti tercihleri üzerinde son derece etkili olmaktadır. Bu yaklaşımın literatüre kazandırdığı bir kavram da, parti kimliğidir. Buna göre bireyler, küçük yaşlardan itibaren bir partiye yakınlık duymaya başlarlar ve bu psikolojik bağlılık zamanla güçlenerek yaşamları boyunca devam eder. Seçmenler, ekonomik çöküntü, adayın kötü olması gibi nedenlerle başka bir partiye oy verseler dahi, daha sonraki dönemde tekrar eski partilerine dönerler. Ayrıca siyasal bilinçleri de bu yakınlık duyduğu partinin yorumlarıyla gelişmektedir. Ancak, bu yaklaşımda, önce Amerika’da, sonra Avrupa’ da gelişen olaylar ve yapılan araştırmalar sonucu, temel varsayımları konusunda şüpheler oluşmaya başlamıştır (Akgün, 2002: s.s. 26-27). Söz konusu modelin varsayımları, Budge ve Farlie’nin konu üzerinde çalışmaları dikkate alınarak şu şekilde özetlenebilir (Altıntaş, 2010: s.s. 24-25):

- Çoğu seçmen, mevcut oy verme niyetinden farklı olabilen bir partiye, önceden var olan bir bağlılık hissetmektedir,
- Önceden mevcut olan bu bağlılık, ailedeki sosyalleşmeyle oluşmaktadır,
- Çoğu seçmen, tüm hayatı boyunca aynı partiye bağlı kalmaktadır,
- Bağlılığını değiştiren bir azınlık; ebeveyn bağlılığının yokluğu veya çok zayıflığı, ailesinin ve kendisinin ilk bağlılığının referans gruplarından farklı olması gibi sebeplerle sapma göstermektedir,
- Bir partiye daha çok bağlı olan bir seçmenin, seçimler ile bağımsız olarak oyunu o partiye kullanması kuvvetle muhtemeldir,
- Bir partiye daha çok bağlı bir seçmenin, seçimlere katılması kuvvetle muhtemeldir,
- Partiye özdeşleşme ve oy verme arasındaki geçici tutarsızlık, aday ve konuların cazibesiyle oluşabilmektedir. Fakat bu durum bir veya iki seçim devam etmekte, izleyen dönemlerde kişi genellikle kendi parti bağlılığına uygun bir şekilde oy vermektedir,
- Bir partiye daha çok bağlı bir seçmenin, kendi partizanlığına uygun olabilen diğer partileri algılaması ve değerlendirmesi kuvvetle muhtemeldir.

2.2.2.3 Ekonomik Yaklaşım (Geriye Dönük Oy Verme Modeli)

Rasyonel tercih yaklaşımı da denen bu yaklaşımın öncüsü Antony Downs'tur. Downs'a göre bu yaklaşımın temel varsayımları şunlardır (Altıntaş, 2010: s. s. 28-29):

- Birey, mevcut hükümet altında devlet aktivitelerinden elde ettiği hizmet akışıyla, diğer muhalefet partilerinin hükümette olması durumunda elde edebileceği hizmet akışını karşılaştırarak aradaki

farkı bulacaktır. Bu fark da onun rakip partiler arasındaki tercihini oluşturacaktır.

- İki partili sistemde seçmen, tercih ettiği parti için oy kullanacaktır. Çok partili sistemde ise seçmen, diğer seçmenlerin tercihleri konusunda tahminde bulunacak ve buna göre davranacaktır.
- Tercih sıralamasında, iktidar partisiyle bir muhalefet partisinin aynı konumda olması sebebiyle seçmen karar veremiyorsa davranış şekli farklılaşacaktır. Eğer farklı platformlar ve politikalar olmasına rağmen partiler birbirini geçemiyorsa çekimser kalacak ama platformlar ile politikaların aynı olması durumunda birbirini geçememe durumu söz konusuysa seçmen, iktidar partisinin icraat oranını öncekileriyle karşılaştıracaktır. Ona göre kararını verecektir.

Bu yaklaşım, yurttaşların her bir seçimde kendi amaçlarını gerçekleştirme doğrultusunda hareket ettiğini iddia eder ve bu doğrultuda amaçlarının fayda maksimizasyonu olduğunu varsayar. Bu görüşü savunanlara göre, seçmenin kendisinin belli bir amacı vardır ve eğer oy verdiği parti amacını gerçekleştirmede yetersiz olursa, seçmen bir sonraki seçimlerde oyunu kolayca değiştirebilir. Bu anlamda, bu yaklaşıma, **“geriye dönük oy verme”** de denilmiştir. Bu yaklaşımda seçmenler, iktidarda olan partinin uygulamalarına ve genel performansına bakarlar ve bu süre içinde kendi ekonomik durumlarındaki ekonomik değişmeyi göz önüne alırlar. Vatandaşlar için burada asıl önemli olan, hükümetin nasıl bir politika izlediğinden ziyade, ortaya çıkan net sonuçlardır. Genel olarak seçmenlerin, ekonominin iyiye gittiği durumlarda iktidardaki partiyi ödüllendirdiği, kötüye gittiği durumlarda ise cezalandırdığı kabul edilir. Bu yaklaşım da ekonominin oy vermede etkileri kabul görmekle birlikte, fayda ve amaç tanımının maddi çıkarla sınırlandırılması ve ekonomi dışındaki etkileri ve politikada önemli olan sembolik değerleri dikkate almamasından dolayı eleştirilmiştir (Akgün, 2002: s. 27).

Ayrıca Türkiye’de yapılan araştırmalarda, bazı seçimlerde, parti oylarının sosyoekonomik değişkenlerden bağımsız olduğu görülmüştür. Seçmen davranışı ile

sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişki Türkiye’de, sanayileşmiş ülkelere göre daha zayıf görülmektedir (Çeçen, 2009: s. 38).

2.2.3 Seçmen Davranışlarını Etkileyen Unsurlar

Siyaset bilimi çalışmalarında ortaya çıkan ortak tanıma göre bireyler, dünyayı, olayları, yaşamı, siyasal eylemleri, siyasal kurumları, inanç sistemlerini, sosyal ilişkileri, toplumsal aktörleri, kısaca yaşamın tümüne belli değerlerin penceresinden bakmakta ve bu bakış açısından hareketle dünyada olup bitenleri anlamlandırmaktadır (Çaha, 2002: s. s. 5-6).

Seçmenin aldığı siyasal kararlar, karmaşık etkiler altında ortaya çıkan, çok sık değişebilme özelliğine sahip ve bireyin davranışlarına yön veren tercihlerdir (Sitembölükbaşı, 1995: s. 1). Her insan davranışında olduğu gibi, seçmen davranışı da belli kurallar çerçevesinde şekillenir ve zaman zaman da bu kuralların belirsizleşmesi söz konusu olabilir. Bu noktada Gülmen’in de işaret ettiği gibi, birey ile toplum arasındaki ilişkilerin, seçmen davranışını “saptayan” değil, ancak “etkileyen” faktör olduğu unutulmamalıdır (Gülmen, 1979: s. 212). Aşağıda seçmen davranışlarını etkilediği düşünülen pek çok etmene değinilecek olup; bu etmenlerin seçmen davranışları üzerinde ne gibi etkileri olduğu hususu literatür çerçevesinde tartışılacaktır.

2.2.3.1 Demografik Özellikler

Cinsiyet ve yaş olarak ifade edilen demografik değişkenler, geçmişten günümüze birçok araştırma konusunun temel değişkenleri arasında yer almaktadır. Öncelikle cinsiyetin seçmen davranışı üzerindeki etkisine bakılacak olursa; eskiden beri yapılan pek çok araştırma, her toplumda kadına özgü ve erkeğe özgü davranış kalıpları olduğunu ortaya koymuştur (Kalaycıoğlu, 1983: s. 18). Kadınlar ve erkekler arasında pek çok konuda düşünce, davranış ve eğilim farklılıklarının olduğu düşüncesi, konuyla ilgilenen araştırmacıların yaptıkları çalışmaların ortak ürünüdür. Ancak bu farklılıkların neler olduğu, hangi etmenlerden kaynaklandığı ve bireylerin davranışlarını nasıl yönlendirdiği konularında değerlendirmeleri konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Her ne kadar kadın ve erkek arasındaki farklılıkların bir kısmı kültürden kültüre değişse de, çoğu kültürde bu farklılıkların kadınlar aleyhine

olduğu ve cinslere benzer roller yüklendiği görülmektedir (Sitembölükbaşı, 2001: s. 59). Nitekim 110 kültür üzerinde yapılan karşılaştırmalı bir araştırmada, çocuk yetiştirmede kız-erkek farklılığı güdülen toplumlarda, bu farkın genellikle kızlar aleyhine olduğu görülmüştür. Kızlar için genellikle itaat ve sorumluluk duygularının gelişmesine önem verilirken, erkek çocuklar için başarı ve kendine güven duygularının gelişmesi ön plana alınmaktadır (Alkan, 1989: s. 124).

Çukurçayır cinsiyet ve siyasal davranış arasındaki ilişkiyi belirten üç hipotezin ileri sürülebileceğini belirtmiştir. Bunlar (Gümüş, 2006: s. 18):

- Cinsiyet rolleri siyasal davranışı toplumsal statü ve sosyo-ekonomik statü üzerindeki etkisi dolayısıyla belirler. Yani kadınlar erkeklere oranla daha düşük bir sosyoekonomik statüde bulduklarından siyasal yaşamda daha az etkin olurlar.
- Kadınlar düşük sosyo-ekonomik statüleri dolayısıyla, erkeklere oranla kitle iletişim araçlarından daha az yararlanırlar, ayrıca siyasal ilgi, siyasal bilgi, siyasal etkinlik ve örgütsel üyelik bakımından da siyasal yaşamda daha az etkin olurlar.
- Özellikle toplumun kadından aile ve eve yönelik bir rol beklentisi içerisinde olması halinde, siyasal davranma gibi aile dışı ve kadın için toplumun yadsıdığı davranışları gerektirebilecek eylemlerle dolu bir yaşam biçimine sahip olması, erkeklere oranla daha zor olduğu için siyasal yaşamda kadınların azla bir etkinliği olmaz.

Bu üç varsayım çerçevesinde cinsiyetin, sosyal rollerin paylaşılmasında ayırımı yaratan en önemli değişkenlerden birisi olduğu söylenebilir. Ancak kadının, sosyo-ekonomik statüleri dolayısıyla toplum içerisinde daha pasif bir rol üstlendiği varsayımı bazı toplumlarda geçerli değildir. Çünkü, kimi toplumlarda, kadının ekonomik olarak öne geçtiği ve hatta bazı toplumlarda istisnaî de olsa kadının lider konuma yükseldiği görülür. İstisnaî olan bu durumları, o toplumların kendilerine

özgü coğrafi, iklim ve tabiat şartları gibi dış etkenlerini inceleyerek açıklamaya çalışmak daha doğru bir yaklaşım olmaktadır (Sitembölükbaşı, 2001: s. 62).

Yukarıda dikkat çekilen üç varsayım dışında, kadınlar ve erkekler arasındaki düşünce, davranış ve eğilim farklılıklarını yaratan etmenlerin neler olduğu konusunda çalışan pek çok araştırmacı, biyolojik yapının yarattığı farklılıklara odaklanır. Erkeğin kadından daha güçlü olduğu varsayımından hareket eden bu görüşe göre, doğuştan gelen bedenen güçlü olma özellikleri sayesinde erkekler toplumda kendilerine kadınlara göre daha üstün konum kazanmışlardır (Polat , 2009: s. 104). Ancak bu görüş, fiziki üstünlüğün her zaman erkekler lehine olmadığı, acıya dayanma ve daha uzun yaşama gibi bazı yönlerden kadınların daha üstün olduğu ve hatta bazı toplumlarda kadının fizik olarak erkekten daha gelişmiş olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir (Kışlalı, 1994: s. 148). Yine Çukurçayır'a göre, bu nedenlerden dolayı, kadınlar, oy vermek gibi fazla zaman ve enerji harcamayı gerektirmeyecek ve aile üyeleriyle birlikte yerine getirilebilecek siyasal davranış türlerine daha sık başvururlarken, hükümet ve bürokrasi ile ilgili işlerde daha çekingen davranırlar (Gümüş, 2006: s. 18).

Türk Sanayici ve İşadamları Derneği'nin Haziran-Ekim 2001 tarihleri arasında 2400 örneklem üzerinde gerçekleştirdiği saha araştırmasında, seçimlere düzenli olarak katılma oranının kadınlar arasında erkeklerden istatistiksel bakımından yüksek çıktığı görülmektedir. Ancak, cinsler arasında siyaset tartışmak, farklı görüşlerden insanları ikna etmek için çaba sarf etmek, seçimler öncesinde belirli bir parti için gönüllü çalışmak, miting ve toplu faaliyetlere katılmak, siyasi partiler bünyesinde aktif olarak politika yapmak gibi siyasal katılma biçimlerinin kadınlara oranla erkeklerde biraz daha yoğun olduğu ortaya çıkmaktadır (TUSİAD, 2001: s.33). Yani cinsiyet değişkeni, oy verme dışında katılımın her aşamasında, kadınlar aleyhine bir etkiye sahiptir. Kadınlar, erkeklere oranla siyasete daha az katılmaktadırlar. Bu durumda kadınların, cinsiyet rollerini koruyarak, siyasete dâhil olabilmeleri için uygun siyasi ortamın sağlanması gerekmektedir (Üzüm, 2012: 27).

Bu durumun ortaya çıkardığı doğal sonuç da, kadının siyasal davranışının erkeğine bağımlı hale gelmesidir. Yapılan araştırmaların çoğunda, kadınların, erkeklere oranla siyasal yaşama katılımının azlığı, yansımasını genel olarak siyasal

alana olan ilgisizliği ve bilgisizliğinde bulmaktadır. Çünkü söz konusu alan araştırmalarında “fikrim yok” “bilmiyorum” gibi yanıtların daha çok kadınlardan geldiğini göstermektedir (Topbaş , 2003: s. 69). İlgisinin az olduğu ya da hiç olmadığı alanda, kadın erkeğinin yaptığı tercihi fazla düşünmeden ve önemsemeden kabul edebileceği varsayımdır (Gümüş, 2006: s.19). Newman ve Sheth’in 1984 yılında yapmış oldukları araştırma bulguları da bu varsayımı doğrulamaktadır. Bu araştırma sonucunda, fikir liderlerinin genellikle erkeklerden olduğu ve bu durumun erkek ve bayan seçmenler üzerinde etkili rol oynadığı sonucuna varılmıştır (Üzüm, 2012: s. 26). Hatta eğitim faktörünü de içine alan araştırmaları, yükseköğrenim gören kız öğrenciler arasında da azalma eğilimi göstermekle birlikte bu durumun belirgin olduğunu göstermiştir.

Kadınlar ve erkekler arasında, yönetsel konularda görülen farkın büyük bir bölümünü, kadınların aile içine dönük ve dış dünyaya kapalı olmalarının neden olduğu ev dışı konularda bilgi ve ilgi eksikliğiyle ilişkilendirmek mümkündür (Sitembölükbaşı, 2001: s.62). Ayrıca burada dikkat çeken başka bir husus ise, kadınların siyasal konularda yeterli bilgiye sahip olmamalarından dolayı, neler getireceğini iyice göremedikleri değişikliklere karşı, güçlüye ve kararlılığa sarılırken, ister istemez tutucu eğilimler gösteriyor olmalarına yönelik anlayıştır (Gümüş, 2006: s. 19). Cinsiyet rollerinde ortaya çıkan farkın büyük ölçüde, toplumsal yapıdan gelen faktörlerden kaynaklandığını ileri süren Kalaycıoğlu, eğitim düzeyi, meslek statüsü, kentsel yaşam deneyimleri ve kitle iletişim araçlarını izleyip izlememe gibi etkenlerin önemli role sahip olduğunu savunur (Sitembölükbaşı, 2001: s. 67). Bu etkenlerin artma eğilimi gösterdiği günümüzde, kadının biyolojik ve doğal şartlardan kaynaklanan toplumsal konumunun değiştiği ve siyasetteki rolünün gittikçe arttığı görölmektedir (Topbaş , 2003: s. 70).

Yine de belirtmek gerekir ki cinsiyetten kaynaklı bu farklılıkların klasik çalışmalarda daha belirgin olduğu gözlenirken, son zamanlardaki çalışmalar bu belirgin farkların azalmakta olduğunu ortaya koymaktadır. Bu farklılıkların, alt gruplarda daha da azaldığı görölmektedir. Örneğin kolejde okuyan genç kızların, erkeklerden daha çok oy verdikleri görölmüştür. Bu sonuçlara dayanarak araştırmacılar, farklılığın eskiye dayanan cinsiyet rolleriyle ilgili olduğunu ve kitle

faaliyeti düzeyinde kültürel ve sosyal değişikliklerin cinsler arasındaki farkı kapatmakta olduğunu savunmaktadırlar (Sitembölükbaşı, 2001: s. 67). Ayrıca bu farkın kapatılmasındaki etkili olan değişkenlerin, eğitim ve yeni cinsiyet rolleri ile ilgili bilgilerin yayılması olduğu da savunulabilir. Ancak bu fark kapatılsa da şöyle bir gerçekte göz ardı edilmemelidir. Kadınların, çalışma yaşamına katılmalarının giderek yoğunlaştığı günümüzde, kadınlara biçilen işlerin daha düşük statülü, düşük ücretli ve sosyal güvenceden yoksun olması kadının ikinci plana atılması sonucunu doğurmuştur. Cinsiyet sadece bizim ülkemizde değil, dünyanın tüm ülkelerinde geri plana atılmış ve sanayileşmeyle birlikte gelen hukuki gelişmelerle ve zorlu mücadelelerle öne çıkabilmiş bir faktördür. Sonuç olarak kadınlar, kâğıt üzerinde kendilerine sağlanan haklardan bile yararlanmaktan uzak kalabilmektedir. Bu durum, eğitim olanaklarından yeterince yararlanamamış kırsal kesimde yaşayan kadınlarda daha belirgindir (Avşar, 2002: s.s. 53-59).

Seçmen davranışlarını etkileyen diğer demografik unsur ise yaştır. Bireyin çocukluğundan yaşlılığına kadar geçen süre içerisinde siyasal hayata ilişkin sahip olduğu bilgi, duygu, düşünceler ve bunların değişik yaş dönemlerinde nasıl değiştiği şüphesiz seçmen tercihlerinde yaş faktörünün yaptığı etki konusunda konuya ilişkin bilgiler sağlayacaktır (Sitembölükbaşı, 2001: s. 75). Nitekim yapılan araştırmalar da, seçmenin yaşı ile siyasal tercihi arasında ilişki olduğunu doğrulamıştır. İnsanların yaşlarına göre hayat tecrübeleri, sorumlulukları, bilgileri, birikimleri ve hatta biyolojileri değişmekte ve bu etkenler de bireylerin siyasi tercihlerini, bu tercihler doğrultusunda da siyasete katılımlarını da etkilemektedir (Şentürk, 2008: s. 31).

ABD’de yapılan bir araştırma sonuçlarına göre, 4 yaşındaki çocukların kavramsallaştırdığı dünyada, dört ana otorite temsilcisinin anne, baba, öğretmen ve polis olduğu görülmüştür. Çocuk, siyaset ve siyasetçi sözcüklerini 11-12 yaşları arasında kullanmaya başlamaktadır. Adelson ve O’Neil tarafından yapılan araştırmada da, siyasal görüşler 11-13 yaş arasında oluşmaya başlamakta olduğu öne sürülmüştür. Bu dönemde, soyut düşünce yetenekleri gelişmekte ve siyasal görüşler biçimlenmeye başlamaktadır. 15 yaşına kadar bu süreç devam ederken, 15 yaş sonrasında, düşünce yapısında büyük değişiklikler değil, içerik zenginleşmesi ve olgunlaşma evresinin oluşmaya başladığı araştırma sonuçları arasında

gösterilmektedir. Bu anlamda, çocukluk ve ergenlik çağındaki gelişmelerin, özellikle siyasal düzene ilişkin genel değerlendirmelerin edinilmesi yönünden önemli olduğu ve ileriki yaşlarda gelişmeleri etkilediği savunulabilir (Alkan, 1989: s.s. 29-32).

Çocuk yaşlardan itibaren bireyin siyasete ilgisinin gelişimini inceleyen araştırmalarda, siyasete ilgiyi şekillendiren çeşitli etki grupları (aile, arkadaşlar vb.), bu grupların birbirlerine kıyasla etkileri ve siyasi davranışı etkileyen diğer değişkenler (oy verme modelleri, politik katılım, politik ilgi vb.) üzerinde durulmuştur. Bu çalışmaların çoğu aile ve özellikle bireyin siyasete bakış açısını şekillendiren, birincil etki grubu olan anne-baba ikilisi üzerinde yapılmıştır (Eriş , 2009: s. 9). Yapılan çalışmalarda, ailenin siyasal konularla ilgilenmesinin çocukta da benzer bir ilgi ve katılım isteği doğurduğu görülmüştür. Siyasal konularda ilgisiz kalan ailelerin çocukları da açık bir ilgisizlik göstermektedir. Siyasal yönden ilgili olan ailenin çocuklarında da benzer doğrultuda ilgi görülmektedir (Alkan, 1989: s. 68).

Araştırmalardan elde edilen bilgilere göre, belli yaş gruplarındaki seçmenlerin oy verme davranışları ile oy verme isteksizlikleri arasında bir takım farklar mevcuttur (Gümüş H. , 2009: s. 41). Genç seçmenlerin oy vermesinde özellikle yaş, önemli bir değişkendir. Ancak buna karşın partilerin çok azı genç seçmen, etkileyebilen sosyal, ekonomik ve çevresel aktörlere dikkat etmektedir (Eriş , 2009: s. 8). Hemen hemen tüm toplumlarda, özellikle 16-20 yaş arasındaki gençler her düzeyde politikaya fazla ilgi duymamaktadırlar. Gençler, diğer yaş gruplarına göre siyasal olaylara daha ideolojik açıdan yaklaşabilmektedirler. İdeolojisi sebebiyle parti tercihi en fazla 18-25 yaş grubundadır ve ikinci olarak da 26-35 yaş grubunda görülmektedir. Yani gençler, daha ideolojik bir yaklaşım sergilemektedirler (Gümüş H. , 2009: s. 41). Ancak siyasal katılıma bakıldığında, genç yaştakilerin daha düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Aynı zamanda gençler ve yaşlılar arasındaki değişime yönelik tutumlar farklı olup, gençler daha çok değişme ve gelişme yanlısı iken yaşlılar, daha ziyade muhafazakâr davranışlar sergilemektedirler (Erkul, 1999: s. 32). Genellikle araştırmacılar, insanların yaşları ilerledikçe ılımlı yaklaşımlarının azaldığını ve tutucu eğilimlerin çoğaldığını ileri sürülmüşlerdir. Öte yandan, bireylerin yaşları ilerledikçe siyasete karşı ilgilerinin de arttığı tespit edilmiştir

(Gümüş H. , 2009: s. 41). Ayrıca belirtilmesi gereken bir diğer konuda, devletin iç ve dış sorunlarının gündemde olduğu zamanlarda, gençler siyasal yaşama ilgi gösterip yüksek bir katılım ortaya koyarken; diğer dönemlerde siyasete olan ilgilerinin azalmakta olduğudur (Talaşlı, 1996: s. 31). Yaş haricinde diğer etkenlerin (mevcut tutumlar, davranış kalıpları, ortamsal farklılıklar, kültürel değerler, toplumsal yapı vb.) benzeşmesi durumunda yaş gruplarının ortaya koydukları tavırlarda da benzerlikler görülmesi muhtemeldir (Sitembölükbaşı, 2001: s. 83).

2.2.3.2 Eğitim ve Sosyal Toplumsallaşma Etkenleri

Seçmenlerin beğenmediği adayların milletvekili olmasına yönelik en büyük eleştiri, bilgi düzeyi yüksek seçmen kitlesinden geldiği varsayımı, yapılan araştırmaların incelenmesi doğrultusunda bir dereceye kadar savunulabilir. Bu da, eğitim düzeyi yüksek ve siyaseti iyi izleyen seçmen kitlesinin, siyasal sistemde, kendi tercihlerini rasyonel yansıtacak bir beklenti içinde olduğunu göstermektedir (Çeçen, 2009: s. 75). Ancak eğitimin kendi başına bir ideolojiye yönelttiği varsayımı yeterince delillendirilemediği gibi, ilk bakışta eğitimin etkisi gibi görülen ilişkiler arasında nedensel ilişki kurulamamakta ve ilişkide başka aktörlerin dolaylı etkisi olduğu ihtimalini düşündürmektedir (Sitembölükbaşı, 2001: s. 39).

Tek başına seçmen davranışı üzerinde belirleyici bir etkisi kabul edilmemekle birlikte²⁸, yine de eğitim değişkeninin en güçlü sosyal değişken olduğunu ileri sürmek yanlış olmaz. Eğitim, bireyin siyasal yaşamda etkin olmalarını kolaylaştırır ve siyasal davranışın ön koşullarını hazırlar. Eğitimin, seçmen davranışı üzerindeki etkilerinin en önemli kaynağı siyasal toplumsallaşmadır. Çünkü eğitim, siyasal değerlerin aktarılmasında başvurulan bir araç olduğundan ve toplumsallaşma da, bilgi ve değerlerin yeni nesillere aktarılmasını iade ettiği için eğitimin, siyasal toplumsallaştırıcı bir rolü olduğu iade edilebilir (Gümüş B. , 2006: s. 33).

Eğitimin önemli bir işlevi, seçmenin olaylara daha farklı yönleriyle ele alabilecek bir bilgi birikimine sahip olması dolayısıyla daha geniş açıdan

²⁸ Eğitim, siyasal davranışın oy verme ve diğer tüm biçimlerinde tek başına yönlendirici bir etkiye sahip değildir. İnsan sosyal bir varlık olduğu için, sahip olduğu tüm sosyo-ekonomik statü ve özellikleri insanın sosyal ve siyasal tüm davranışı üzerinde etkili olmaktadır. Ancak siyasal davranışlar, siyasal sosyalleşmeyle ilişkili olduğundan, eğitim ilk olarak bireyin siyasal sosyalleşmesinde önemli işlevlere sahip olabilmektedir (Gümüş B. , 2006: s. 36).

bakabilmesi olgusudur. Buna ek olarak, eğitim dolayısıyla seçimde bilgi arayışı artış göstermekte, eğitim ile edinilen bilgiler ile tecrübeler seçmenin bakış açılarını, tercihlerini, beklentilerini değişime uğratabilmekte ve seçmenin oy tercihleri bu sayede şekil alabilmektedir (Üzüm, 2012: s. 30). Zaten eğitimin, siyasal davranış ile ilişkisi bu doğrultuda kurulmaktadır. Özellikle Öz' ün de ifade ettiği gibi, bu ilişki, eğitilmiş bir insanın siyasal haberleşme kanallarından daha çok yararlanacağı, siyasal bilgilenme düzeyinin yükselerek siyasal sistemden beklentilerinin çeşitlenerek artacağı, siyasal sistemi etkileme yollarını daha iyi bileceği ve bu konularda kendisini eskiye nazaran daha yeterli göreceği ilişkisinden yola çıkılarak kurulmaktadır (Öz, 1992: s. 45).

Eğitimin seçmen davranışı üzerindeki etkilerini kısaca şöyle özetleyebiliriz (Gümüş B. , 2006: s. 36):

- Eğitim seviyesinin yükselmesi ile siyasal konulardaki bilgilerin artması, farklı görüşler kazanılması, siyasal olaylar düşünme ve sorgulamada, siyasal becerilerin artmasında, daha akılcı davranışlarda bulunabilmede, bireye meslek ve statü kazandırmada önemli bir etkiye sahip olduğu savunulabilir,
- Eğitim, bireye düşünce özgürlüğü sağlar,
- Eğitim görme imkanına sahip olup da iyi eğitim alan bireyler, siyasal davranışlarında daha etkindirler,
- Eğitim seviyesi arttıkça bireyin siyasal konulara olan ilgisi artmakta ve siyasal yaşamda daha etkin rol alma isteğinde de aynı doğrultuda artış gözlemlenmektedir,
- Eğitim bireye statü ve meslek sağlar ve bu sağladıkları ile de birey siyasal davranışın farklı boyutlarına, değişik yoğunluklarda yönelebilmektedir,

- Ayrıca eğitim, bireyin siyasal davranışı bir yurttaşlık olarak algılamasında, çevresini değiştirebilme becerisini kazandırmada²⁹, siyasal konularda daha soyut düşünebilmede ve bireyin grupla beraber davranabilme alışkanlığı kazandırmada çeşitli işlevlere sahiptir.

2.2.3.3 Kişisel ve Psikolojik Unsurlar

Hemen hemen her birey, yaşantısında çapraz baskılarla karşılaşır. Bu çapraz baskılar, düşüncelerini, aldığı kararlarını ve hatta siyasal davranışlarını da etkileyebilir. Bu duruma hemşerilik duygusu örnek olarak gösterilebilir. Kişiler siyasal tercihlerini kendilerine daha yakın gördükleri, var olan sorunlarını çözebileceğine inandıkları hemşerilerinden yana kullanacaklardır. Ancak beklentisinin tersi bir durum ortaya çıkarsa, muhtemelen kişiler günlük yaşamlarına giderek önem kaybeden “hemşerilik dayanışması” endişesini kararlarında göz önünde bulundurmayacaklardır (Gümüş B. , 2006: s. 27).

Bireyin kişilik yapısı ile siyasal tavır ve davranışları arasında çift yönlü bir ilişki vardır. Bir yandan bunlar bireyin kişilik yapısının taşıdığı özelliklere göre değişik biçimler alırlar. İnsanların siyasal fikirleri ve davranışları, onların psikolojik ihtiyaçlarının ifadesine ya da karşılanmasına yardımcı olacak niteliktedir (Gümüş H. , 2009: s. 46).

Seçmenin davranışları doğal olarak psikolojik etkenlerden etkilenmektedir. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar, seçmenin tutumları, değer ve inanışları, beklentileri, amaçları ve motivasyonları gibi sosyo-psikolojik etmenler seçmenin davranışlarını etkilemekte olduğunu göstermektedir. Seçmenin sosyo-psikolojik etmenleri üzerine yapılan araştırmalarda en çok rastlanan bileşenler sırasıyla, tutumlar, değerler, gruplar, vasıflar, hedefler, amaçlar ve motivasyonlar olarak ifade edilebilir (Akin, 2012: s. 27). Seçmen davranışını etkileyen temel kişisel ve psikolojik etkenler şöyle özetlenebilir (Çarpanalı, 2010: s. s.91-92):

²⁹ Eğitimin birey üzerinde olumlu etkilerinden birisidir. Bu etken sayesinde birey, kendisine güven duygusunu aşar ve bu güven duygusu sayesinde bireye çevresindeki toplumsal kurum ve yapıları akılcı bir şekilde kullanıp değiştirme yeteneği kazandırmaktadır (Avşar, 2002: s. 46).

- **İhtiyaçlar ve Güdüler:** Güdüler seçmeni harekete geçiren güçlerdir. Günü, kişinin tatmin etmeye çalıştığı uyarılmış bir ihtiyaçtır. Günüleme ve ya motivasyon ise, kişinin eyleminin yönünü, iç veya dış bir uyarıcının etkisiyle harekete geçirmesidir. Seçmenlerin oy verme güdüleri iyi tanındığı ölçüde yönlendirilebilir,
- **Kişilik:** insanın kendine özgü psikolojik ve biyolojik özelliklerinin tümüdür. Kişilik, seçmenin davranışını etkilese de, bu etkinin niteliği tam olarak açıklığa kavuşmuş değildir. Ancak kişilik ve dış etkenlerin karşılıklı etkileşim içerisinde seçmen davranışını etkilediği ifade edilebilir,
- **Algılama:** algılama süreci ile kişi, çevresinde oluşan uyarıcılara anlam verir. Algılama, ihtiyaç, güdü ve tutumları şartlandırmak yolu ile seçmenin oy verme davranışlarını etkileyebilir. Hedef seçmen grubunun algılarını istenilen yöne çekebilmek, oy potansiyelini arttırmayı sağlamada adaya ya da partiye yardımcı olabilir,
- **Tutum ve inançlar:** kişinin bir fikre, nesneye veya sembole ilişkin olumlu veya olumsuz duyguları veya eğilimleri tutumu belirler. Tutum, seçmenin algılamasını ve davranışını doğrudan etkiler. Seçmenlerin siyasi tutumları oy kullanacakları partiyi belirlemektedir (Üzüm, 2012: s. 24).

2.2.3.4 Ekonomik Unsurlar

Yapılan araştırmaların pek çoğu, ekonomik unsurların oy verme davranışı üzerinde belirli bir etki yarattığını kabul etmektedir. Ancak bu etkinin derecesi büyük ölçüde, ülkenin içinde bulunduğu olağan veya olağanüstü şartlar, insanların hükümetin icraatlarını algılama biçimi, iktidardaki ve muhalefetteki siyasetçilerin ülkenin gündemine getirdikleri konular, ekonominin önceki yıllara göre durumu tarafından belirlenmektedir (Sitembölükbaşı, 2001:s. 9). Seçmen davranışı üzerinde, ekonomik unsurların etkili olup olmadığı görüşü halen daha tartışma konusudur. Kimi görüşler bu unsurların, seçmen davranışlarını yönlendirmede ya da belirlemede en ufak bir etkisi olmadığını ileri sürerken, karşı tarafta yer alan görüşler ekonomik etkenlerin seçmen davranışlarını belirlemede en önemli etken olduğunu savunmaktadır. Bu anlamda, bu konu karmaşıklığından dolayı, çalışmanın bu

bölümünde bakış açısını daha da daraltarak sadece Türkiye’de genel değerlendirmelere yer verilecektir.

Abadan ve Yücekök, oy vermeye karşı en büyük ilgiyi üst ve alt gelir gruplarının gösterdiğini; orta gelir gruplarının ise oy vermeye daha az ilgi gösterdiklerini belirtmektedirler. Üst gelir grupları, siyasal olaylar hakkında yüksek bilgi ve ilgi düzeyi ile olaylardan haberdar olma yeteneklerinin yüksek olması sebebiyle; kendi çıkarları ile günlük olaylar arasında daha sağlıklı ilişki kurmakta ve bu gruplar oy vermeye karşı yüksek ilgi duymaktadırlar. Alt gelir grupları, seçimleri mevcut durumlarını iyileştirmede ve daha iyi bir gelir elde etmenin bir aracı olarak görmekte ve bu sebepten dolayı oy vermeye karşı yüksek ilgi göstermektedirler. Orta grup ise, istikrara zarar vereceğini düşündüklerinden dolayı seçimlere daha kuşkucu yaklaşmaktadırlar (Polat , 2009: s. 109). Ayrıca daha önce de belirtildiği gibi, çıkar peşinde koşan insanlar, ekonomik durumlarına göre tercihlerini belirlemektedir. Ekonomik durumunu daha iyiye götürecek siyasal partiyi iktidara taşımaya yönelik oyunu kullanarak, onu ödüllendirecek tersi durumda ise onu oyunu üzerinden çekerek cezalandıracaktır (Sitembölükbaşı, 2001: s. 8). Seçmenler, kamusal mal ve hizmetlerden elde edecekleri faydayı, siyasal partiler yeniden seçilebilmeyi garantilemek için oylarını bürokrasi, makam, prestij vb. imkanları koruyabilmek için bütçeyi, çıkar ve baskı grupları da devletten elde edecekleri transfer ya da rantları maksimize etmeye çalışırlar. Dolayısıyla açıkça görüldüğü gibi bu ilişkide karşılıklı fayda ve çıkar ilişkisi söz konusudur (Çeçen, 2009: s. 86).

Diğer bir sosyo-ekonomik unsur olan meslek de gelir gibi düşünülmelidir. Yüksek statülü meslekler, yüksek gelir grubu ile aynı doğrultuda; düşük statülü meslek sahipleri de, düşük gelir grubunda yer alan seçmenlerle paralel düşünülmelidir. Buna göre, bireyin toplumsal statüsü arttıkça, kamusal politikalara ilgi düzeyi de artar ve daha zor siyasal davranış türleri olarak görülen hükümet ve bürokrasiyle ilişkiler, yüksek statülü meslek sahiplerince daha çok kullanılır (Gümüş B. , 2006: s. 23). Ayrıca meslek konusu ile siyasal katılım arasındaki ilişkinin ayrıntılarına, bir önceki bölümde değinilmiştir. Burada bilinmesi gereken tek şeyin, ekonomik unsurların tek başına seçmen davranışlarını belirlemede etkili bir rol almadığıdır.

2.2.3.5 Partilere İlişkin Unsurlar

Katılımcı-çoğulcu siyasal sistemlerde, partilerin önemi ve rolü son derece açıktır. Batı toplumlarını konu alan bir araştırmaya göre, oy verme yaşına gelinmeden çok önce siyasal parti bağları gelişmeye başlamaktadır. Bir siyasi partiye duyulan ilk bağlılık, partinin ideolojisi ve niteliğinin anlaşılması sonucunda yapılan bir bilinçli seçimden olmaktan çok, simgelerine yönelen duygusal bir beğeni olmaktadır. Zamanla da siyasal partinin niteliğine ilişkin bilgiler gelişerek, bu duygusal çerçeveye bilişsel bir içerik kazandırmaktadır. Çocukların siyasal partilere karşı önce duygusal bir bağ geliştirmelerinin en önemli nedenlerinden birisi, ailenin çok önemli rol oynamasıdır. Siyasal parti imgesi, çocuklarda ileriki yaşlarda gelişmeye başlamaktadır. Siyasal partiler arası farklar daha belirginleşmekte ve siyasal partinin bir isim ve imgenin ötesinde, programları ve siyasal yönelimleri olan kuruluşlar olduğu ilerleyen yaşlarda anlaşılmaktadır. Önceleri siyasal partiler arasında çatışma duygusundan kaçma eğilimi görülmekte ama sonraları bu durum yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır ve çatışma, siyasal yaşam içerisinde doğal karşılanmaya başlamaktadır (Alkan, 1989: s. s. 47-51).

Siyasal partilerin seçmen davranışları üzerinde etkili misyonları, ideolojik misyon ve performans misyonu olmak üzere iki türdür. Siyasal partinin merkez sağ, merkez sol, liberal, muhafazakar, İslamcı, Atatürkçü, sosyal demokrat, ülkücü gibi ideolojik misyonları, seçmenlerin beklenti ve değerlerinin karşılanmasında denge durumlarının oluşup oluşmamasında etkilidir. Aynı zamanda, siyasal partinin yenilikçi-reformist, sosyal devletçi, ekonomide liberal, siyasette liberal, özel girişimden yana olup olmadığını gösteren performans misyonunun da seçmenler üzerinde önemli bir etkisi vardır (Topbaş , 2003: s. 82).

Siyasal partiler, bir program çerçevesinde, siyasal kararları etkilemek ve bu amaç için siyasal iktidara sahip olmak üzere örgütlenmiş kuruluşlardır. Bu yüzden iktidarı ele geçirmek isteyen siyasal partiler, seçmenlerin oy verme davranışlarını yönlendirebilecek parti lideri, yönetim kadrosu, parti programı, partinin geçmiş icraatları ve siyasal iletişim çalışmaları gibi parti imajının dayandığı unsurları etkin bir şekilde planlamak ve kullanmak durumundadırlar (Aydın E. , 2011: s. 47). Siyasal partinin programında yer alan olumlu göstergelerin (sosyal adalet sağlama,

sağlık, eğitime önem verme, sosyal güvenliğe önem verme, özelleştirmeye önem verme, dış politikada aktiflik, yolsuzlukları önleme gibi beklentilerin) ve ihtiyaçların giderilmesi yönünde oluşturulacak siyasal parti programlarının, seçmenlerin motive edilmesini kolaylaştırması yönünde olumlu etkisi vardır (Topbaş , 2003: s. 82).

Gelişmiş ülkelerde parti programlarının önemi, seçmenlerin bu programları önemseme derecelerinin yüksek olması dolayısıyla oldukça büyüktür. Siyasal partiler de, bu parti programlarını oluştururken ülkenin bazı sorunlarına öncelik tanınmalı, iktisadi kalkınmada bir model benimsemeli, toplumsal ve kültürel alanda gelişmeyi göz önünde bulundurmalıdır. Kaynakların kıt olması, buna karşın toplumdaki isteklerin artması, isteklerin ertelenmesine veya karşılanmasına yol açmaktadır. Bu durumda iktidar yıpranmakta, üzerindeki toplum desteği de azalmaktadır. Ülkenin mevcut yapısına uymayan, kadro ve ideolojilerini geliştiremeyen partiler hem kamuoyu ile aralarındaki mesafeyi açmakta hem de sistemdeki gelişmesi yönünde yolları tıkamaktadır (Eriş , 2009: s. 15).

Seçmenin parti tercihi yapması, onun hem seçmen olarak davranışlarını hem de siyasal yaşama katılımın ifade etmektedir. Nasıl ve hangi yönde tercih yaparsa yapsın, seçmen yaptığı bu tercihi ile genel anlamda siyasal sistemi benimseyici ya da karşı koyucu bir davranışta bulunarak, siyasal yaşama katılmakta ya da siyasetten uzaklaşmaktadır (Avşar, 2002: s. 33).

Seçmenlerin genel ve yerel seçimlerdeki parti tercihleri ile ikinci parti tercihleri ve kendi tercihlerine zıt olarak gördükleri siyasi partilerin tespiti partiler arasındaki seçmen tabanı kaymalarını açıklamada oldukça faydalıdır (Polat , 2009: s. 236). Seçmenler, oy verme kararlarında, partiye olan yakınlıkları, ideolojik duruşları, toplumun maddi refahını belirleyen ekonomik durumları dolayısıyla siyasal kampanya ve reklamlar gibi etkenlerden etkilenmektedirler. Çıkarını maksimize etme güdüsüyle hareket eden insanlar, ekonomik durumu iyiye gittiğinde mevcut siyasal partiyi bir daha iktidara taşıyarak onu mükafatlandıracaktır. Ters durumda ise, yani kendi çıkarına uymayan, ekonomik durumunu iyileştirmeyen partiyi ise beğenmeyecek ve o siyasal partiye oy vermeyerek onu cezalandıracaktır (Sitembölükbaşı, 2001: s.8). Parti üyeliğın de seçmene ekonomik anlamda olabileceği gibi, sosyal gereksinimlerinin tatminini sağladığı ölçüde karşılık

verebilceği düşüncesiyle, siyasal partilere üyelik söz konusu olabilir. Sonuç olarak, insanları oy vermeye iten en önemli kavram, rasyonel anlamda çıkarlarının bir sonraki seçim dönemi içinde maksimize edeceğini düşündüğü içindir (Dalgıç, 2006: s. 7).

2.2.3.6 Aday İmajının Etkisi

Aday imajı, seçimlerde aday olan siyasal aktörün seçmen zihninde bıraktığı izlenimler bütünü olarak ele alınabilir. Bu bakımdan siyasal partiler, seçmenlerin kafalarında tasarladıkları ideal aday imajını oluşturma çabasındadırlar (Devran, 2004: s. 206). Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda seçmenlere göre ideal aday tipinin güvenilirlik, çekicilik ve özdeşleşme olmak üzere üç temel değişkenden oluşmakta olduğu tespit edilmiştir (Aydın E. , 2011: s. 56).

Seçmenlerin, adayın imajına yönelik geçmişe ve geleceğe dönük olmak üzere iki tür değerlendirmede bulunduğu söylenebilir. Geleceğe dönük değerlendirme, adayın partisine, parti kimliğine ve kampanyada vaad ettiği icraatlara bakarak, bu adayın seçimi kazandığında ne gibi icraatlar yapabileceği ile ilgili öngöründe bulunmaktır. Geçmişe dönük değerlendirme ise; adayın geçmişteki eylemlerine ve icraatlarına bakarak neler yapabileceği hakkında öngöründe bulunduğu değerlendirmedir (Devran, 2004: s. 195).

Siyasal imaj, kısmen sembolik imaya, kısmen de o imaya cevap veren seçmenlerin sahip oldukları his ve tahminlere bağlı bir izlenim olarak belirmektedir (Aydın E. , 2011: s. 45). Parti tercihlerinde adayların oynadığı rol çok önemli olmasına rağmen, bunun durumdan duruma değiştiği gözlemlenmektedir. Seçmen, tek bir adayı olan partiyi tercih ettiğinde, belki de kişisel olarak o adaya güven duymuyor olabilir. Aynı şekilde seçmenler, belli bir adayın fikirlerini beğenmesine rağmen, adayın partisinin ülke yönetiminde güç kazanmasını istemediği için oy vermeyebilir. Tersisi durumda olabilir. Yani seçmen, oyunu beğenmediği partinin adayını bu sebepten dolayı da seçebilir (Aydın E. , 2011: s. 53). Bu bakımdan, siyasal kampanyalar. gitgide aday merkezli olmaya başlamıştır (Devran, 2004: s. 346).

Seçmenin, genel olarak adayında aradığı belli başlı özellikler vardır. Bunlardan ilki, siyasal deneyim ve devlet adamlığı, siyasal konuları kavrama, gerçeklik ve zeka açısından yeterli olma; ikincisi güvenilir bir aday olması; üçüncüsü dürüstlük ve içtenlik; dördüncüsü ise karizma olarak ifade edilebilen saygınlık, insanlarla iletişim yeteneği, esin verme yeteneğidir (Aydın E. , 2011: s. 55). Ayrıca partinin misyonu da, adayın bu misyon doğrultusunda taşıdığı ideolojik özellikler dolayısıyla seçmeni etkilemektedir. Örneğin sosyal demokrat bir partinin aday çevre, eğitim, sağlık ve işsizlik gibi konularda daha olumlu bir aday imajı oluşturabilirken; liberal partinin aday ekonomik özgürlüklerden ve değişimden yana bir aday imajı oluşturabilir (Devran, 2004: s. 207). Seçmen de, bu doğrultuda kendi ideolojisine daha yakın parti misyonunu taşıyan adaya yönelmektedir.

Siyasal kampanya çalışmalarında, seçmenlerin adaylar hakkındaki tutum ve düşüncelerini olumlu yönde etkileyebilmek amacıyla seçmen zihnindeki ideal aday tipi yaratılmaya çalışılmaktadır (Aydın E. , 2011: s. 56). Bu bağlamda seçim kampanyası yönetimi sırasında adayların mevcut konuları, ideolojisi, kişisel özellikleri ve seçmen tercihleri dikkate alınabilir (Devran, 2004: s. 206).

Rosenberg ve McCaffery, seçmen tercihi ve aday imajı ile ilgili çalışmalarında, adayın kişisel özellikleri, adayın mevcut konumu (konular ve sorunlar karşısında takındığı tavır), adayın çalışma kadrosu ve grup ilişkileri ve adayın bağlı bulunduğu parti ve ideolojisi olmak üzere dört değişkenin öneminden söz etmişlerdir (Aydın E. , 2011: s. 57).

Kısaca adayın güvenilir, samimi, dürüst, sadık, zeki, cana yakın, zarif kişilik sergilemesi, seçmenin o adaya yaklaşmasına; huysuz, kaba, güvenilmez ve samimiyetsiz kişilik özellikleri sergilemesi ise seçmenin, o adaydan kaçınma davranışı içerisine girmesine neden olacaktır. Ayrıca adayın fiziksel özellikleri, perormansı (bilgili, eğitilmiş, kültürlü, iş bitirici, ilerici, yenilikçi, çalışkanlığı), misyonu (otoriter, totaliter, dinci, laik, milliyetçi, komünist, sosyal demokrat) seçmenlerin oy davranışında etkili olan özelliklerdir (Topbaş , 2003: s. 81).

2.2.3.7 Siyasal Kampanyalar

Bongrad, kavramı, bir adayın seçmenlerine uygunluğunu sağlamak, adayı en yüksek sayıdaki seçmen kitlesinin ve bu kitledeki her bir seçmenin tanınmasını sağlamak, rakiplerle ve muhalefetle farkını yaratma ve minimum araçlarla, seçim kampanyasını kazanmak için gerekli olan oy sayısını elde etmek için kullanılan tekniklerin tümü olarak tanımlamaktadır (Aydın E., 2011: s. 63). İktidar ve muhalefet partilerinin propagandacıları, seçim kampanyalarının üslubu ve konusunu belirlemek suretiyle hangi konuların oy vermede hesaba katılacağını ve bu konuların partilerin tercihleri olarak nasıl şekilleneceğini büyük ölçüde belirlemiş olurlar. Kampanyalar, özellikle belirsiz oyları partiye kazandırmaya çalışırlar.

Siyasal kampanyalar, çok sayıdaki seçmenin görüşünü değiştiremediği veya onları seferber edemediği durumlarda bile seçmenlerin önceden mevcut olan eğilimlerini güçlendirecek ve siyasi gündemi yapılandırarak bilgiler sunarlar. Kampanyalar aynı zamanda ülkenin mevcut ekonomik şartları ve bu şartların seçimle ilişkisi konusunda seçmene gittikçe artan bir duyarlılık kazandırır (Sitembölükbaşı, 2001: s. 15). Seçim kampanyaları aracılığıyla arada kurulan ilişki, adayların taşıdığı amaçlar ile seçmenlerin davranışları arasında bir bağ oluşturmakta ve seçim kampanyaları seçmenlerin umutları, beklentileri ile adayların faaliyetleri arasında bir köprü görevi görmektedir (Uztuğ, 1999: s. 18). Siyasilerin ve siyasi partilerin, seçmenle kurmak istedikleri ilişki yönlü iletişimin bir bileşeni haline gelen siyasal kampanyalar, ikna edici özelliğe sahip niteliktedirler. Böylelikle, siyasi parti ya da aday, politikalarını, kendisini ve amaçlarını seçmene tanıtmaya imkânı elde etmekte ve bu şekilde pek çok seçmene ulaşabilmektedir (Üzüm, 2012: s. 13).

Siyasal kampanyaların hedefleri çok çeşitli olmakla beraber, genel olarak şu şekilde özetlenebilmektedir (Topbaş , 2003: s. 94-96):

- Siyasi partiye yandaş olan seçmeni rahatlatmak,
- Kararsız seçmenleri ikna etmek,
- Partiyi eleştiren seçmenlerin şüphelerini gidermek,
- Alt grupların etkilenmesini sağlamak,
- Kamuoyu (kanaat) önderlerinin etkilenmesini sağlamak,

- Siyasal rakiplere karşı avantajlı durum oluşturmak.

Siyasal kampanyalar hakkında getirilen tüm olumlu açıklamaların yanı sıra, kampanya süresince seçmene akan bilgiler, tek başına tutum ve davranış değişikliği yaratacak kadar etkili olmamaktadır. Seçim kampanyalarının, propaganda amacını açık seçik gösteren bir iletişim türü olduğu gerçeği tek başına yeterli değildir. Çünkü bu kampanyalarda iletilen mesajların, diğer kanallardan akan bilgilerle örtüşmemesi durumunda ikna gücünü yitirebilmektedir. Ayrıca, seçime ve siyasete ilgisi yüksek kişiler oyunu daha önceden belirlemekte ve kampanya süresince bu eğilimlerini değiştirmemektedirler (Balcı, 2001: s. 23).

2.2.4 Seçmen Davranışı ve Propaganda

Seçmenlerin seçim süreci içerisinde veya daha öncesinde verdikleri kararlar veya tercihler çok çeşitli değişkenlerin etkisi altında kaldığına ve bu değişkenlerin etkileme derecelerine yukarıda değinilmiştir. Bu değişkenler arasında siyasi partilerin de rolü büyüktür. Siyasi partiler, propaganda adı altında yaptıkları faaliyetler ve yürüttükleri çalışmalarla seçmenleri kendi partileri lehinde etkilemeye çalışmaktadırlar. Siyasi partilerin çeşitli araçları kullanarak yürüttükleri seçmeni etkileme faaliyetleri, siyasal propaganda kavramıyla ifade edilmektedir (Baltacı & Eke , 2012: s. 115). Propaganda terimi, ilk kez Roma kilisesi tarafından, Katolik inancını yaymak için kullanılmış ve bunun için propaganda ofisi oluşturulmuştur. O dönemde fikri ve inancı yaymak için kullanılan propogandanın günümüzdeki kullanım biçimi Fransız İhtilalı ile kilisenin etkisini yitirmemiş olsa da gündelik dile geçmiş ve zamanla kilise etkisi de kalkarak propaganda günümüzdeki ifadesine ulaşmıştır (Aydın E. , 2011: s. 66). Propagandanın, amaçları ve hedeflerini de kapsayacak en geniş tanımı şöyle ifade edilebilir (Topbaş , 2003):

“(.... Propaganda bir bireyin ya da grubun başka bireylerin veya grupların tutumlarını belirleyip, biçimlendirmek, kontrol altına almak veya değiştirmek için kitle iletişim araçlarının yararlanarak ve bu bireylerin ya da grupların belirli bir durum veya konudaki tepkilerinin kendi amaçlarına uygun tepkiler şeklinde olacağını umarak giriştikleri bilinçli faaliyetlerdir.(...)”

Katılım partilerinden, kitle partilerine geçişliğin en büyük etkisi nüfusun artması iken, artan nüfus patlamasından kendi payını almayı hedefleyen siyasal partiler, en güçlü silahları olan propagandayı etkili olarak kullanmak isteyeceklerdir (Dalgıç, 2006: s. 9). Siyasal kampanyalarda da kullanılan propaganda çalışmaları ile, seçmenlerin belli bir görüşü ya da adayı desteklemeleri sağlanmaya çalışılır. Tüm zamanlarda politikacılar, devlet adamları, diktatörler, kişilerin kendilerine ve yönetim düzenlerine bağlılığını arttırmaya çalışmışlardır. Bu amaçları gerçekleştirmek amacıyla da propaganda çalışmalarına sıklıkla başvurmuşlardır (Aydın E., 2011: s. 67). Buradan çıkarılacak sonuç, ne zaman olursa olsun, hangi siyasal sistem içerisinde yaşanılırsa yaşansın, siyasal açıdan propaganda çalışmaları ile belli seçmen kitlelerine seslenilmekte ve onları etkileyerek hedeflenen doğrultuda oy kullanmalarını sağlamaya çalışılmaktadır.

Genel olarak siyasi partiler tarafından kullanılan siyasal propaganda araçları beş ana başlık altında ele alınabilir (Baltacı & Eke , 2012: s. 116-117):

1. Seçim Kampanyaları: Özellikle seçmenlerin siyasal tercihlerini etkilemek amacıyla siyasi partiler tarafından kullanılan en önemli araçlardandır. Bu önemi yukarıda siyasal kampanyalar başlığı altında ayrıntılı şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

2. Kamuoyu Araştırmaları: Bu araştırmalar, alt bir gruba veya daha büyük bir grubu genelleştirmek için kullanılan örneklemden veya örneklemin elde ettiği nüfus kesiminden sistematik, bilimsel ve tarafsız bilgi toplama işlevi olarak tanımlanabilir. Günümüzde siyasal partiler, seçmenlere kendilerini daha güçlü gösterme amacıyla kısmen de olsa taraflı kamuoyu yoklamaları yaptırmaktadır.

3. Yüzyüze Oy Toplama Teknikleri: Bu teknikte, siyasal partilerin belirlediği adaylar kapı kapı dolaşarak, sokaklarda, marketlerde ve kahvehanelerde insanlarla sohbet ederek, telefon aracılığıyla seçmenlere kendilerini tanıtarak ya da seçmenleri evlerinde ziyaret ederek yaptıkları propaganda faaliyetleridir.

4. Kitle İletişim Araçları: Propaganda araçları arasında en etkili ve en önemli olduğu kabul edilir. Kitle iletişim araçları hem seçim döneminde, hem de seçim

dışındaki dönemlerde siyasi partiler tarafından yoğun bir şekilde kullanılır. Bu propaganda araçları, yazılı, görsel ve sözlü araçlar olarak sınıflandırılabilir.

5. Parti Toplantıları: Siyasi partiler, mitingler yani açık hava toplantıları ve kapalı alanlarda yapılan toplantılar aracılığıyla seçmenleri etkileme ve ikna etme çalışmalarında bulunmaktadır.

Modern propogandanın amacı, sadece bireylerin bir öğreti veya düşüncayı benimsemelerini sağlamak değil; onları aktif olarak bu sürece katılmaya yöneltmektir. Bu anlamda propaganda, bireye bir seçenek sunmaktan kaçınmakta ve bu seçeneği ortadan kaldırmayı, gerçek tepkiler ve inançlar yaratmayı amaçlamaktadır. Yani propaganda da bireyin aklına ve mantığına hitap edebilmek söz konusu değildir (Topbaş , 2003: s.s. 99-100).

2.2.5 Seçim Dönemlerinde Siyasilerin İzledikleri Seçmen Politikaları

Siyasal partilerin iktidar mücadelesinde çeşitli politikalar izlenmektedir. Ve siyasi partiler, bu politikalarını uygularken aldıkları oyların maksimizasyonunu sağlama güdüsüyle hareket ederler. İktidar partisi, iktidarda ise uyguladığı politikayı aldığı oy sayısının kaybettiği oy sayısına oranla fazla olduğu durumlarda uygulamaya devam ederler. Muhalefet partisi ise ya iktidar partisi ile aynı doğrultuda hareket edip, bu politikaları iktidardaki partiye göre daha iyi uygulayacağını iddia ederek, seçim sahnesinde yer alacak; ya da iktidar partisinin çoğunluğa hitap eden politikaları uyguladığını varsayarak, azınlığın arzuladığı politikaları bir çoğunluk oluşturacak şekilde gösterecektir (Bahçe, 2006: s. 73).

2.2.5.1 Ortalama Seçmenin Hedef Alınması

Ortalama seçmen, daha çok ekonomi çalışmalarında üzerinde durulan bir kavramdır. Kendisi dışında daha yüksek harcama düzeylerini tercih eden birey sayısının, daha düşük harcama düzeylerini tercih eden birey sayısına eşit olan kişidir. Politikacıların bu seçmen grubunu hedef almasının nedeni; oylarını maksimize etmek için ortalama seçmenin toplumun çoğunluğunu oluşturması ve gelir düzeyi ülke ortalamasına yakın olmasıdır (Özdemir, 2007: s. 21).

2.2.5.2 Dar Tabanlı-Geniş Tabanlı Davranış

Dar tabanlı davranış şekline göre, hükümetler, yalnızca kendi temsil ettikleri sosyal grupların ve kendi taraftarlarının çıkar ve tercihlerine göre hareket etmekte ve seçim dönemlerinde, bu grupların desteğini sağlayacak bir ekonomi politikası uygulamaktadır. Geniş tabanlı davranış şekli ile de, hükümetler, toplumsal bütün içerisinde, kendisine en fazla oyu sağlayacak ya da oy kaybını en aza indirecek bir politika izlemektedir (Bahçe, 2006: s. 76).

2.2.5.3 Logrolling (Oy Ticareti, Hizmet Kayırmacılığı)

Siyasal partilerin, parlamentoya sundukları yasa tasarılarının onaylanması amacıyla, diğer siyasi parti milletvekillerine gizlice nakdi ya da aynı menfaatler sunmalarına “Oy Satın Alma” denilmektedir. Bu şekilde, diğer partiye geçmesi sağlanan milletvekili, sahip olduğu oyları da o partiye taşıyacak olduğundan, o partinin oy sayısında oluşan artış dolayısıyla oy satın alma mekanizması gerçekleşmiş olacaktır.

Logrolling mekanizması, diğer adıyla oy ticareti, siyasal karar alma sürecini kolaylaştıran bir durum olmaktadır. Oy ticaretinin iki özel durumu bulunmaktadır. İlki, bir milletvekili yeniden seçilebilmek için kendi bölgesindeki seçmenlerine daha fazla hizmet sunmaya çalışacaktır ki bu da “hizmet kayırmacılığı” olarak adlandırılmaktadır (Bahçe, 2006: s. 75). Oy ticaretinin diğer biçimi ise, iktidar partisi gelecek seçimlerde, yeniden iktidarda kalabilmek için, bütçe tahsisatlarını oylarında artışı sağlayacak biçimde, seçim bölgelerine aktarması ve bu amaçla bütçe kaynaklarını yağmalamaya çalışması durumudur (Bahçe, 2006: s. 75). Bir de siyasal kayırmacılık vardır. Bu da siyasal partilerin, iktidara geldikten sonra, kendilerini destekleyen seçmen gruplarına ayrıcalıklı davranarak, bu kişilerin haksız menfaat sağlamalarına olanak sağlayan bir mekanizmadır. Patronaj ise, siyasal parti iktidara geldikten sonra, kamu kurum ve kuruluşlarında üst düzey konumlarına, politik yandaşlık ve ideoloji gibi etkenler temel alınarak yeni kişiler atamaları durumudur (Bahçe, 2006: s. 74).

Diğer seçmen politikaları ise; seçim öncesinde kendilerine yardımcı olan parti yanlı grupların, seçim sonrasında daha azla imkândan yararlandırılması ve hizmet

kayırmacılığına benzer bir yöntem olan **gönül yapma (Suvasyon)**, siyasilerin seçim öncesinde parti programlarında seçmeni etkilemek ve oy maksimizasyonu sağlamak amacıyla giriştikleri ama seçim sonrasında farklı bir tutum sergilemeleri durumunu ifade eden **politik dalavere**'dir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUĞLA İLİNDE SEÇİMLER

3.1 Araştırma Hakkında

3.1.1 Araştırmanın Problemi

Tezin uygulama bölümünde, Muğla ilinde seçmenlerin siyasal katılım düzeyi, seçmen davranışları ve siyasal yönelimleri araştırılmaktadır. Bu amaçla oluşturulan anket formu ile seçmenlere yöneltilen sorulardan alınan yanıtlarla Muğla'da siyasal katılımı ve seçmen davranışlarını etkileyen faktörler nelerdir? Siyasal tercihler hangi yöndedir? sorularına anket formlarında elde edilen verilerin çözümlenmesi ve değerlendirilmesi amacı ile cevap aranmıştır. Bu şekilde elde edilen bulgulara dayanarak da siyasal görüş bağlamında 2015 genel seçimlerine bakış ve bir ön değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla yola çıkılan bu araştırmanın alt problemleri şu başlıklar altında toplanabilir:

- Genel seçimler öncesinde Muğla ili seçmenlerinin siyasal alana yaklaşımları ve onları bu yaklaşıma yönelten nedenler nelerdir?
- 2015 Genel Seçimleri öncesinde Muğla ili seçmenlerinin siyasal partilere ve adaylara yaklaşımları nelerdir?
- 2015 Genel Seçimler öncesi seçmenlerin seçim olgusuna, oy verme davranışlarına, siyasal katılımlarına; daha genel anlamda seçmen davranışlarına etki eden faktörler nelerdir?

3.1.2 Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Türkiye'nin birçok ilinde siyasal konular ile ilgili alan çalışmaları yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Daha çok yerel düzeyde yapılan bu tarz çalışmalar, ulusal ve evrensel nitelikte ortaya atılan ve geliştirilen kuramların doğruluğunun değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu anlamda, Muğla ilinde seçmen davranışı ve siyasal katılım üzerinde etkili olan unsurlarını ortaya koymayı amaçlayan çalışmalar arasında sayılabilecek olan bu alan araştırmasının sonuç ve

bulgularının, konuyla ilgili olarak ulusal ve evrensel nitelikte ortaya atılan varsayımların sınanmasına bir ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Seçmen davranışı ve siyasal katılım ile ilgili öne sürülen kuramlara belli ölçüde katkı sağlayacağı düşünülen bu araştırmada, Muğla kenti menteşe ilçesi seçmenlerinin seçmen davranışları üzerinde etkili olan unsurların, siyasal katılım düzeylerinin ve siyasal yönelimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, kapalı uçlu ve açık uçlu sorulardan oluşan anket formundan yararlanılmıştır ve anket formunun birebir seçmenlerle görüşülerek doldurulması sağlanmıştır. Karma örnekleme yöntemine göre seçilen 541 kişinin cevaplarından oluşan veriler sosyal bilimlerde istatistiksel analizler yapmada faydalanılan SPSS programında değerlendirilmiştir.

Araştırmanın asıl amacı ise, ilk iki bölümde açıklanan etkenlerin, seçmen davranışı ve siyasal katılım üzerindeki rolünün bir bakıma yönünü saptamak ve seçmenlerin siyasal tercihlerinde etkili olan unsurlardan başlayıp, oy verme davranışında siyasi parti ve adaylarda aranılan özelliklere kadar seçmenlerin siyasal yönelimlerini, siyasal katılım düzeylerini, siyasal ilgilerini, siyasal bilgilerini tespit etmek ve 2015 yılı genel seçimlerinin ön değerlendirmesini oluşturmaktır.

3.1.3. Araştırmanın Hipotezleri

Yukarıda yer alan amaç çerçevesinde araştırma probleminin çözümü için aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

H_{01} = Seçmenlerin siyasal katılım ve seçmen davranışları, demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

H_{02} = Seçmenlerin oy verecekleri partiyi belirlemede siyasi partide aradıkları özellikler, siyasal görüşlerine göre farklılık göstermektedir.

H_{03} = Seçmenlerin oy verecekleri partiyi belirlemede adaylarda aradıkları özellikler, siyasal görüşlerine göre farklılık göstermektedir.

H_{04} = Seçmenlerin oy vermeye yakın hissettikleri partiyi belirlemede dış etkenlerin (aile, arkadaş, medya gibi) etkisi farklılık göstermektedir.

H₀₅ = Genel seçimlerde seçmen oy verirken hem siyasal partiyi hem de adayı önemseyerek tercihini belirlemektedir.

H₀₆ = Genel seçimlerde bir siyasi partiye olan güveni sarsan nedenler ile seçmen tercihi arasında ilişki mevcuttur.

H₀₇ = Seçmenlerin siyaset algıları siyasal görüşlerine göre farklılaşmaktadır.

H₀₈ = Seçmenlerin siyasetçi algıları siyasal görüşlerine göre farklılaşmaktadır.

H₀₉ = Seçmenlerin siyasi partiye olan üyelikleri demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.

H₁₀ = Seçmenlerin siyasal yönelimleri siyasal görüşlerine göre farklılaşmaktadır.

H₁₁ = Seçmenlerin ilk oy vermeyi düşündükleri partilerin yokluğu durumunda tercihleri farklılaşmaktadır.

3.1.4. Örneklem Özellikleri, Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırmada, Muğla ilindeki bireyler ele alınmaktadır. Araştırmanın evreni, Muğla ilinde yer alan merkez mahallelerden oluşmaktadır. Maddi olanakların ve zamanın yetersizliği bizim Muğla ili merkez mahalleleri ile sınırlı olmamıza sebep vermiştir.

Bu araştırmanın analiz birimi seçmendir. Araştırmanın nüfusunu, 2014 Şubat ayında Muğla'nın Menteşe ilçesindeki seçmen statüsüne sahip bireyler oluşturmaktadır. Belirtilen nüfusun tüm birimlerini listeleyen herhangi bir listeye ulaşamadığından veya böyle bir liste oluşturulamadığından dolayı bu araştırmada örneklem seçimi için 'basit rastgele örnekleme' yönteminden yararlanılamamıştır. Araştırmanın nüfusunu oluşturan bireylere araştırmaya katılımlarına mümkün olduğu ölçüde eşit şans verebilmek amacıyla, bu araştırmada karma örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Benimsenen yöntemdeki takip edilen prosedürü aşamalar halinde şu şekilde belirtebiliriz.

1. Muğla merkez ilçedeki 17 mahalle örneklem çerçevesi (samplingframe) olarak seçilmiştir.³⁰ Bu mahalleler şunlardır:

- Balıbey (01)
- Camikebir (02)
- Düğerek (03)
- Emirbeyazıt (04)
- Hacirüstem (05)
- Karamehmet (06)
- Karşiyaka (07)
- Kiramettin (08)
- Kötekli (09)
- Muslihittin (10)
- Müştakbey (11)
- Orhaniye (12)
- Orta (13)
- Ortaköy (14)
- Şeyh (15)
- Yaraş (16)
- Yeniköy (Cedit) (17)

2. Belirtilen bu 17 mahalledeki mesken sayılarının toplam mesken sayısı içerisindeki payı hesaplanmıştır. Araştırma için hedeflenen seçmen sayısı ilk başta 1000 olarak belirlenmiştir³¹. Ancak hedeflenen örnekleme ulaşmak, gerek saha araştırmasına katılan kişilerin azlığından, gerek maddi olanakların yetersizliğinden, gerekse de seçmenlerin siyasi konulu anketlere cevap vermekten kaçınan tavırları ve isteksizliklerinden dolayı 541 seçmene ulaşılabilmiş ve ankete katılmaları sağlanabilmiştir. Seçilmesi planlanan 1000 kişinin ve araştırmanın görgül zeminini

³⁰Bilgiler Muğla Belediyesi Bağımsız Birim Sayısı Raporundan alınmıştır.

³¹Olasılık temelli bir seçim yapılamamıştır. Normalde olasılık temelli bir seçim yapılabilseydi % 5 hata payı ile 383 kişiye ulaşmak yeterli olacaktı.

oluşturacak olan ulaşılan 541 kişinin mahallere göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

Mahalle	Mesken sayısı	Mesken sayısının toplam içerisindeki payı	Hedeflenen toplam örneklem sayısı	Mahallerdeki mesken dağılımının payına göre ulaşılabilecek hedeflenen örneklem sayısı	Ulaşılan örneklem sayısı
Balıbey	153	0,004513807	1000	4,513806939	7
Camikebir	416	0,012272835	1000	12,27283455	10
Düğerek	1781	0,052543073	1000	52,54307293	28
Emirbeyazıt	5473	0,16146448	1000	161,4644796	84
Hacırüstem	225	0,006637951	1000	6,637951381	7
Karamehmet	2880	0,084965778	1000	84,96577767	44
Karşıyaka	1393	0,041096295	1000	41,09629455	21
Kiramettin	698	0,0205924	1000	20,59240028	13
Kötekli	5969	0,176097475	1000	176,0974746	88
Muslihittin	5182	0,152879396	1000	152,8793958	77
Müştabbey	450	0,013275903	1000	13,27590276	9
Orhaniye	6084	0,179490205	1000	179,4902053	91
Orta	377	0,011122256	1000	11,12225631	11

Ortaköy	787	0,023218079	1000	23,21807883	13
Şeyh	587	0,017317678	1000	17,3176776	10
Yaraş	245	0,007227992	1000	7,227991503	10
Yeniköy	1196	0,035284399	1000	35,28439934	18
	33896	1		1000	541

Tablo 1: Mahallelerdeki Mesken Sayısının Desenine Göre Mahallelerde Ulaşılabilecek Örneklem Sayısı

Tablodan görüleceği üzere, en fazla mesken sayısının olduğu mahalle Orhaniye mahallesidir. Ulaşılabilecek hedeflenen örneklem içerisinde de en fazla sayıda örneklem (doksan bir) bu mahalleden seçilmiştir. Balıbey mahallesi ve Hacırustem Mahallesi, mahalleler içerisinde en az mesken sayısına sahip olan mahalle olup, en az örneklem (yedi) bu mahallelere aittir.

3. Hesaplanan örneklem sayılarına göre örnekleme ulaşabilmek için mahallelere ait sokaklarından rastlantısal sokak seçimi yapılmıştır. Bunun için öncelikle belirtilen mahallerdeki sokaklar listelenmiştir³². Daha sonra bu listede açık adres olmayanlar listeden çıkartılmıştır³³. Mahallere göre sokak sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Mahallelerden seçilecek sokak sayıları için yukarıda tabloda belirtilen ulaşılması hedeflenen örneklem sayılarının ağırlığı dikkate alınmıştır. **10'dan az örnekleme ulaşılacak mahalleler için iki sokak, 10-20 arası sokaklar için üç sokak, 20-50 arası olanlar için beş sokak, 50 ve üstünde olanlar için 10 sokak** rastgele seçilmiştir. Bu seçimde, Microsoft Excel programının veri çözümleme program parçasındaki örneklem modülünden yararlanılmıştır. Böylelikle listelenen sokaklar için mekanik seçim yaptırılmıştır. Seçilen sokaklardaki

³² Muğla Belediyesi merkez mahallelerinin sokak seçimleri için Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından hazırlanan "Muğla(48)" adlı rapordan yararlanılmıştır
http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/ArsaArazi2010/MUGLA.pdf.

mükerrer sokaklar için örneklem seçimi, mükerrer sayı kadar kalmayınca kadar devam ettirilmiştir.

Mahalle	Sokak sayısı	Seçilen sokaklar (Basit RasgeleYöntem ile)
Balıbey	11	6.-11.
Camikebir	29	13.- 15. - 24.
Düğerek	98	14.- 22.-26. 36.-38.- 66-73-81.-87.-91.
Emirbeyazıt	92	4-7-8-9-23-25-31-53- 86-92
Hacırustem	10	2-3
Karamehmet	47	1-5-7-8-16-24-29-31- 40-42
Karşıyaka	56	4-19-25-37-38
Kiramettin	21	3- 11- 12- 15- 16
Kötekli	112	2-17-23-28-45-54-63- 69-75-90
Muslihittin	105	6- 26- 32- 40- 61- 62- 84- 89- 99- 102
Müştabbey	26	5-8-18

Orhaniye	173	3-20-28-44-79-83-87- 97-99-123
Orta	14	1-2-10
Ortaköy	122	1-2-3-7-14
Şeyh	42	15-16-34
Yaraş	2	1-2
Yeniköy	135	1-9-11-29-41

Tablo 2. Mahallelerin Sokaklarından Basit Rastgele Yöntemle Seçilen Sokaklar

Tablo 2’de sunulan ulaşılabilecek örneklem sayıları için yukarıdaki tablodaki seçilen sokaklarda tarama (survey) yapılmıştır. Burada bireylerin araştırmaya katılmama durumları da dikkate alınmış ve belirtilen sokaklarda ikamet eden kişiler için herhangi bir seçim yapılmamıştır. Burada mümkün olduğu ölçüde o sokaktaki evlerden beşerli atlama yapılarak her beş hanedeki bireylere bu tarama araştırmasına katılmaları istenmiştir. Bir sokakta eğer beşer atlama ile hala ulaşılamaması gereken sayıya ulaşılmamış ise bir sonraki sokağa geçilmiştir. Mahallelerdeki tarama araştırması, örneklem sayısına ulaşıncaya sonlandırılmıştır.

Ankete dayalı çalışmalarda olduğu gibi, bu alan araştırması da anket verilerine dayalı olup; genel eğilimleri tespit etmeye yöneliktir. Bu yüzden toplam nüfus içinde çok küçük olan bazı gruplar için bu genelleme imkânsız olmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu gruplar için söylenebileceklerin genellenebilirliği ya da güvenilirliği temsil gücü büyük olan grupların yanında daha düşük olacaktır.

3.2 Yöntem (Araştırmanın Metodolojisi) Hakkında

3.2.1 Kavramsal Çerçeve

Siyasal katılma ve seçmen davranışları üzerinde etkili olan unsurları çözümlemeyi amaçlayan bu çalışmada, sosyal bilimlerde en çok başvurulan nicel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Nicel araştırma yöntemleri arasında yer alan saha

araştırması tekniği, sosyal bilimler alanında en yaygın olarak başvurulan niceliksel veri toplama tekniğidir. Konunun araştırılması geniş bir kitleyi kapsadığı için mülakat, görüşme gibi tekniklerden ziyade anket tekniğini tercih edilmiştir ve bu amaçla da anket formu hazırlanarak, seçmenlerle yüz yüze görüşülüp bu formların doldurulmasına çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına ulaştıracak materyallerin toplanmasında Ek 1' deki anket formu kullanılmıştır. Katılımcılara yöneltilen anket soruları, Türkçe ve yabancı kaynaklarda yer alan konumuzu ilgilendiren ve açıklama getirilen faktörlerden yola çıkılarak ve yine Türkiye ve yurtdışında yapılmış çalışmalardan yararlanılarak hazırlanmıştır.

3.2.2 Veriler ve Toplanması

Seçmenlerin oy verme kararlarında, siyasal katılımlarında ve siyasal tercihlerinde etkili olan faktörler arasında hangilerinin belirleyici etkiye sahip ve ön planda olduğunu tespit etmek amacıyla, Muğla'da bir alan araştırması yürütülmüştür. Araştırma kapsamına dâhil edilen seçmenlerin siyasal yönelimleri, siyasal katılma biçimleri, siyasal ilgileri ve bilgileri, parti tercihleri, bu tercihlerin nedenleri ve söz konusu tercihler belirlenirken seçmenler tarafından siyasal parti ve adaylarda aranılan özelliklerine yönelik görüşlerinin saptanmasına yardımcı olacak verilerin elde edilmesinde anket tekniğinden yararlanılmıştır. Anketlerin uygulanması aşamasında, katılımcıları etkileyebilecek tavırlardan kaçınılmıştır ve araştırmaya katılanların birbirinden etkilenmesini en aza indirebilmek için soruları yalnız cevaplamalarına özen gösterilmiştir. Katılımcılardan samimi cevaplar alabilmek için onlara, kimliklerini ortaya çıkaracak sorular yöneltilmemiştir.

Anket formunda öncelikle, araştırmaya katılan kişilerin sosyo-ekonomik statü değişkenleri olan cinsiyet, yaş, doğum yeri, eğitim durumu, meslek ve gelir düzeyini ölçmek amacıyla olgusal sorulara yer verilmiştir. Olgusal soruların dışında araştırmaya katılan kişilerin siyasal görüşleri, siyasal tercihlerini belirlemede etkili olan unsurları, oy verme davranışında bir partide ve adaylarda aradıkları özellikleri, siyaset ve siyasetçi hakkında düşüncelerini, siyasal ilgilerini, kendilerini oy vermeye yakın ve uzak hissettikleri partilerin neler olduğu hakkında bilgi veren sorulara yer verilmiştir. Soru formunda açık uçlu sorulara ve kapalı uçlu sorulara bir arada yer verilmiştir. Açık uçlu soruların sayıca fazla olması elde edilen verilerin

sınıflandırılmasını zorlaştıracığından sorular genellikle, kapalı uçlu olarak hazırlanmıştır. Soruların anket formunda sıralanması basitten karmaşığa doğru düzenlenmiştir.

3.2.3 Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Anket çalışması uygulandıktan sonra elde edilen veriler, SPSS 20,0, Excel ve Word programlarına aktarılmış ve bu üç program yardımıyla istatistikî analizler yapılmıştır. Çalışmada frekans tabloları ve çapraz tablolara yer verilmiştir. Hazırlanan bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiş ve ki-kare anlamlılık testi yapılmıştır. Çıkan sonuçlar doğrultusunda anlamlı bulunan karşılaştırmalar tablolar halinde sunulup yorumlanmıştır.

3.3 Muğla İli Hakkında

3.3.1 Muğla İli Demografik Dinamikleri

Muğla ilinin nüfusu, 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 866.665'dir. Cinsiyet'e göre sınıflandırıldığında Muğla nüfusunun 441.531'i erkek; 425.134'ü ise kadın nüfustan oluşmaktadır (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>). Muğla ilinde genç nüfusun ağırlığı dikkat çekicidir. 2013 yılı verilerine göre il nüfusunun %33'ü 25 yaşın altındadır. 25-65 yaş arası nüfus, toplam nüfusun %57'sini, 65 yaş üstü nüfus toplam nüfusun %10'unu oluşturmaktadır (TUİK, 2013: s. XIII). Yine adrese dayalı 2013 nüfus verilerine göre, ilin 67 kişi olan nüfus yoğunluğu, 100 olan ülke nüfus yoğunluğunun altında kalmaktadır (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>). Ayrıca Muğla ili demografik yapısında dikkat çekici başka bir nokta da yaşlı nüfusun her geçen yıl daha da arttığıdır. Aşağıda Tablo 4.de sadece Muğla ili Menteşe ilçesi 65 yaş üstü nüfusundaki değişimde de görüldüğü gibi, muğla nüfusunun gitgide yaşlandığı gerçeği Muğla ili genelinde de görülmektedir.

YAŞ ARALIĞI	TOPLAM NÜFUS	ERKEK	KADIN
15-19	8.130	4.041	4.089
20-24	9.807	4795	5.012
25-29	8.003	4.306	3.697
30-34	8.084	4171	3913
35-39	7.622	3.950	3.672
40-44	7.117	3.657	3.460
45-49	6.941	3.451	3490
50-54	6595	3418	3177
55-59	5829	2997	2832
60-64	4480	2250	2230
65+	10.879	4.682	6.197

Tablo 3.Muğla İli Mentеше ilçesi nüfusunun yaş ve cinsiyete göre sınıflandırılması³⁴

	Merkez Toplam Nüfus	Yaşlı Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Payı
2008	92328	9.647
2009	96820	9.797
2010	94.960	10.140
2011	97.207	10.317

³⁴ Tablo TÜİK Türkiye Genel Nüfus Sayımları ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıtları verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

2012	99.158	10.607
2013	99.911	10879

Tablo 4. Muğla ili yaşlı nüfusunun yıllara göre değişimi³⁵

Yine 2013 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemi verilerine göre, Muğla ilinde, 30.687 verdiği, 35.246 aldığı göç sayısı ile 4.559 kişilik net göç hareketliliği yaşanmıştır (www.tuik.gov.tr). Muğla'nın göç bakımından en fazla etkileşimde bulunduğu iller, İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyükşehirler ve Aydın, Denizli ve Antalya gibi komşu illerdir (Kiriş & Köklü, 2012: s. 34). Tuik Adrese Dayalı Nüfus Kayıt verilerine göre, Muğla ilinin en fazla göç hareketliliği halinde olduğu iller aşağıda tablo halinde gösterilmiştir. Tekelinin ifadesi, Kiriş ve Köklü'nün aktarımı ile Muğla ilinde göç edenler ağırlıklı olarak öğrenciler, mevsimlik işçiler, askerler, köyden kente göç edenler ve diğer kentlerden atama ile gelen memurlardan oluşmaktadır (Kiriş & Köklü, 2012: s. 34).

	Muğla'ya gelen göç sayısı	Muğla'dan giden göç sayısı
İstanbul	5.262	4468
İzmir	3.695	3714
Aydın	2798	2250
Ankara	2242	2012
Antalya	2082	2305
Denizli	1347	1601

Tablo 5. Muğla İli 2013 Yılına Ait Göç Hareketliliği³⁶

³⁵ Tablo TUİK Türkiye Genel Nüfus Sayımları ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıtları verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

³⁶ Tablo TUİK Türkiye Genel Nüfus Sayımları ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıtları verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

3.3.2 Muğla İli Sosyo-Politik Yapısı ve Ekonomik Özellikleri

Seçmen davranışının ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde, coğrafyanın seçmeni harekete geçirmede önemli bir etken olduğunu 2010 yılında Facchini ve François, Avrupa ülkelerindeki yerel ve AB düzeyindeki seçimler üzerinde yürütülen araştırma ile ortaya koymuşlardır (Kiriş & Köklü, 2012: s. 32). Bu anlamda alan araştırması ile ilgili ayrıntılara girmeden önce araştırmanın yapıldığı Muğla ilinin coğrafi konumundan kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

Türkiye'nin güneybatı ucunda yer alan Muğla ili, kuzeyinde Aydın, kuzeydoğusunda Denizli ve Burdur, doğusunda Antalya ile komşu olup; güneyinde Akdeniz, batısında Ege Denizi ile çevrilidir. Yaklaşık 1124 km ile Muğla ili ülkenin en uzun sahil şeridinde sahip olan ildir. İl merkezi rakımı 646 m. olan Muğla 12.974 km² yüzölçümüne sahiptir (TUİK, 2013: s. XI). Şehir Merkezi Karadağ, Kızıldağ, Masa Dağı, Hamursuz Dağı ile çevrelenmiş olup, Hisar Dağından ovaya doğru yayılır. Önceleri Kütahya Merkezli Anadolu Eyaletine bağlanan Muğla, sonra 1836 yılında Aydın Eyaletine bağlanmıştır. O zamanlar Muğla adı sadece kent ve kaza için kullanılıyor, yöreye de Menteşe Sancağı deniliyordu. Cumhuriyetin ilanından sonra İl olan Menteşe Sancağı "Muğla" adını almıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2011: s. 1).

Muğla'nın yaklaşık %20' si tarım arazisi olup geri kalan alanlar dağlık ve engebelidir. Muğla ili dağları ve ormanları, süngerciliğe ve balıkçılığa son derece elverişli koylar ile turistik görülmeye değer tarihsel eserlere sahiptir (TUİK, 2013: s. XII). Halkın başlıca geçim kaynağı turizm, tarımsal üretim, orman ürünleri, yer altı kaynakları işletmeciliği, geleneksel el sanatları ve balık üretimidir. İlde, Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında nüfus yoğunluğu oranla düşüktür. Ancak belirtmek gerekir ki son yıllarda turizmin gelişmesiyle yaz aylarında nüfusta büyük oranda artış görülmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2011: s. 2). Sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi sıralamasında on üçüncü sırada yer alan ilin 2001 yılı itibariyle GSYİH' sının sektörel dağılımı incelendiğinde, %65' lik pay ile hizmetler sektörünü, tarım (%18) ve sanayi (%17) sektörlerinin izlediği görülmektedir (Kiriş & Köklü, 2012: s. 33). Muğla ili sanayisi tarıma dayalıdır ve sanayi kuruluşlarının çoğunu Devlet Kuruluşları oluşturmaktadır. İlde imalat sanayinin gelişmemesinin en önemli

nedeni, ilin ulusal pazar ile ilişkisinin geç başlaması ve yavaş gelişmesine neden olan ulaşım güçlüğüdür (TUİK, 2013: s. XIII).

Muğla ili yer altı kaynakları bakımından oldukça zengindir. Yoğunluk sırasıyla; maden kömürü, feldspat, krom, grafit, kalsit, mermer başta olmak üzere, kuvars, zımpara, alüminyum, dolomit ve mika madeni üretimi yapılmaktadır.

Son olarak da Muğla 2013 verilerine göre okur-yazarlık bakımından araştırıldığında; 6 yaş üzeri nüfus için okuryazarlık oranının %97,8 olduğu görülmüştür (TUİK, 2013: s. XIII).

3.4.Araştırma Bulguları ve Değerlendirme

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, “Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler”, “Katılımcıların Sosyo-Ekonomik Özellikleri”, “Seçmenlerin Seçmen Davranışlarına Etki Eden Faktörler”, Seçmenlerin Siyasal Katılım Düzeyleri”, “Seçmenlerin Milletvekili Genel Seçiminde Siyasal Yönelimleri” başlıkları altında incelenmiş ve buna istinaden değerlendirmeler yapılmıştır. Muğla ilinde gerçekleştirilen bu araştırmanın bulguları, kimi zaman konuya ilişkin kaynak ve araştırmaların sonuçları ile örtüşürken; kimi zaman da bu kaynak ve araştırmalardan farklı sonuçlar ortaya koymuştur.

3.4.1. Araştırmanın Kapsamına Giren Katılımcıların Sosyo-Ekonomik ve Demografik Özellikleri

Bu bölüm kapsamına, katılımcıların cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, öğrenim durumu, doğum yeri, meslek konuları girmektedir. Araştırmaya katılan seçmenlere yönelik demografik bilgiler şu şekildedir.

Araştırma kapsamına giren katılımcılarda, kadın seçmen sayısı erkeklere oranla daha fazladır. Katılımcıların %54,2’si kadın, %45,8’i de erkektir. Ulaşılabilen katılımcıların çoğunluğunun ev hanımı ve emekli olduğu görülmektedir. Bu anlamda kadın katılımcı sayısının erkek katılımcı sayısına oranla küçük bir değerle de olsa fazla olmasının nedeni olarak, anket formunun haneler kapsamında yapılması ve hafta içi çalışan nüfusu hanelerinde bulmada yaşanan güçlükler gösterilebilir. Bu durum hanelerde daha çok ev hanımlarına ulaşılabilmesi dolayısıyla onlarla yapılan

görüşmeler, katılımcı sayısında kadınların genel ortalama içerisindeki payının erkeklere oranla daha yüksek çıkmasına neden olmuştur.

Yaş aralığı	Frekans	Yüzde
18-25	95	17.6
26-35	120	22.2
36-45	130	24.0
46-55	83	15.3
56-65	76	14.0
66 üstü	37	6.8
Toplam	541	100.0

Tablo 6. Katılımcıların yaşlarına göre dağılımı

Öncelikle katılımcılar Tablo 6.da görüldüğü gibi yaş yönünden altı gruba ayrılarak incelenmiştir. Buna göre, 18-25 yaş grubunda 95, 26-35 yaş grubunda 120, 36-45 yaş grubunda 130, 46-55 yaş grubunda 83, 56-65 yaş grubunda 76, 66 ve üstü yaş grubunda ise 37 katılımcının olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu (130 kişi), 36-45 yaş grubu arasında bulunmaktadır. 66 ve üstü grup ise, katılımcıların en az olduğu yaş grubunu oluşturmaktadır. Görüşülen seçmenlerin ortalama yaş grubu aralığı 36-45'tir. Katılımcıların yarısından fazlasının (%63,8), 18-45 yaş aralığında yer aldığı görülmektedir. Bu duruma 46-55 yaş grubu da eklendiğinde, ankete katılanların yüzdesinin %79,1'e yükseldiği göz önüne alındığında; genç ve orta yaş aralığında yer alan kişiler araştırma örnekleminde büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Örneklem bölgesinde ortaya çıkan bu durum, aslında Türkiye genelindeki nüfusun yaş aralıkları oranına paralellik göstermektedir

Yaş grubunun cinsiyete dağılımına bakıldığında (Tablo 7), kadınların en yoğun olduğu kesimin %24,6'lık oranla 36-45 yaş grubunda yer aldığı

görülmektedir. Yani araştırma kapsamında yer alan kadın katılımcıların çoğunluğu, 36-45 yaş grubuna dâhildir. Tüm örneklem genelinde, bu yaş grubunun temsil oranı %24' tür. Bu yaş grubunun, erkekler arasındaki temsil oranıysa %23,4' tür. Yine erkeklerin en yoğun olduğu kesimin de aynı yaş grubunda temsil edildiği görülmektedir. O zaman daha genel bir ifade ile, araştırma kapsamında yer alan katılımcıların çoğunluğu 36-45 yaş grubunda temsil edilmektedir.

Yaş Grupları	Cinsiyet		Toplam
	Kadın	Erkek	
18-25	48	47	95
26-35	66	54	120
36-45	72	58	130
46-55	49	34	83
56-65	37	39	76
65 ve üstü	21	16	37
Toplam	293 %54,2	248 %45,8	541

Tablo 7. Yaş grupların cinsiyete göre dağılımı

Araştırmaya katılanların istatistikî değerlerine eğitim açısından bakıldığında (Tablo 8), görüşülen katılımcıların 9' unun okuryazar olmadığı, 14' ünün okuryazar, 66'sının ilkökul, 49'unun ortaokul, 177'sinin lise, 208'inin üniversite, 18'inin yüksek lisans ya da doktora olduğunu gösteren yanıtlar alınmıştır. Yalnız burada belirtmek gerekir ki, üniversite ve yüksek lisans/doktora okumaya devam eden katılımcılar tarafından da öğrenim durumunun üniversite ve yüksek lisans/doktora olarak işaretlendiği analiz sonucunda yaş ile karşılaştırıldığında anlaşılmıştır. Diğerleri tarafından ise bitirilen öğrenim seviyesi işaretlenmiştir. Ortalama olarak lise ve

üniversite olarak işaretlenen öğrenim durumu, katılımcıların çoğunluğunun öğrenim durumunu oluşturmaktadır.

Öğrenim Durumu	Frekans	Yüzde
Okuryazar değil	9	1.7
Okuryazar	14	2.6
İlkokul	66	12.2
Ortaokul	49	9.1
Lise	177	32.7
Üniversite	208	38.4
Yüksek lisans veya doktora	18	3.3
Toplam	541	100.0

Tablo 8. Katılımcıların öğrenimlerine göre dağılımı

Katılımcıların mesleklerine bakıldığında ise, Tablo 9.da verilen durum ortaya çıkmaktadır. Tablo 9.a göre, katılımcıların 110' u ev hanımlarından, 92' si emeklilerden, 64'ü öğrencilerden, 52'si kamu çalışanlarından, 45'i özel sektör çalışanlarından, 41'i işçilerden, 36'sı serbest meslek çalışanlarından, 30'u esnaflardan oluşmaktadır. Katılımcıların çoğunluğunun ev hanımı (%20,3) ve emekli (%17) olduğu görülmektedir.

Meslek	Frekans	Yüzde
Kamu Çalışanı/ Memur	52	9.6
Eğitimci	22	4.1
Özel Sektör	45	8.3
Serbest Meslek	36	6.7
İşçi	41	7.6
İşletmeci /İşveren	15	2.8
Esnaf	30	5.5
Ev Hanımı	110	20.3
Emekli	92	17.0
Sağlıkçı	7	1.3
Öğrenci	64	11.8
Turizmci	2	0.4
Geçici İşler	5	0.9
İşsiz	20	3.7
Toplam	541	100.0

Tablo 9. Katılımcıların mesleklerine göre dağılımı

Doğum yeri	İl/İlçe/Köy			Toplam (Frekans)
	İl(Frekans/yüzde)	İlçe(Frekans/Yüzde)	Köy(Frekans/Yüzde)	
Muğla	174 (47,8%)	88(24,3%)	102 (28,0%)	364
Muğla Dışı	89 (50,3%)	64 (36,2%)	24 (13,6%)	177
Toplam	263 (48,6%)	152(28,1%)	126 (23,3%)	541

Tablo 10. Katılımcıların doğdukları yere göre dağılımı

Katılımcılara doğum yerlerini öğrenmek adına soru sorulduğunda, alınan yanıtlar yukarıda yer alan Tablo 10.da verilmiştir. Öncelikle, anket formunda ilgili soru “Doğum yerinizi yazınız” şeklinde açık uçlu sorulmuştur. Sonrasında da katılımcılardan, İl/İlçe/Köy seçeneklerinden birisinin işaretlenmesi istenmiştir. Veri girişinde ise alınan cevaplar, örneklem bölgesi Muğla olduğundan, Muğla ve Muğla dışı şeklinde ikiye ayrılmıştır. Kısaca katılımcıların çoğunluğu (364 kişi), Muğla ili içerisinde doğmuş olup; 174’ü (%47,8) il, 88’ i (%24,3) ilçe, 102’ si (%28) köy doğumludur. Daha sonra karşılaştırmalarda bu bilgiler alınan cevapların birbirleri ile ilişki kurulmasında tekrar kullanılacaktır.

	Frekans	Yüzde
500 TL’ den az	23	4.3
501-1000 TL	117	21.6
1001-2000 TL	191	35.3
2001 TL ve üzeri	111	20.5
Düzenli geliri yok	99	18.3
Toplam	541	100.0

Tablo 11. Katılımcıların gelirlerine göre dağılımı

Katılımcılar Tablo 11.de görüldüğü gibi, gelir düzeyi yönünden beş gruba ayrılarak incelendiğinde, çoğunluğu 191 kişi ile (genel ortalama içinde %35,3), 1001-2000 TL gelir grubuna dâhildir. Ortalama gelir grubu da, yine aynı şekilde 1001-2000 TL gelir grubudur. Aşağıda Tablo 12. de ise meslek ile gelir düzeyi bir arada verilmiştir. Tablo'da görüldüğü gibi katılımcıların çoğunluğunu oluşturan ev hanımı ve öğrencilerin gelir düzeyini “düzenli gelirim yok” şeklinde belirtmeleri olağandır. Gelir düzeyi en yüksek gelir grubu ise Kamu çalışanı ya da memur olarak genellenebilecek meslek grubu ile İşletmeci/İşveren meslek grubudur. Türkiye açısından duruma bakıldığında, 2012’de yapılan bir çalışmada gelir dağılımı analiz sonuçlarına göre, Türkiye genelinde aktif işgücünün %45,7’si alt gelir diliminde, %39,1’ i orta ve %15,3’ü de üst gelir diliminde yer almaktadır (Aydın K. , 2012: s.147). Nitekim örneklem bölgesinde gelir düzeyi temelli ortaya çıkan durumun, birebir aynısı olamasa bile Türkiye genelindeki duruma yakın sonuçlar verdiği görülmüştür.

Alan araştırmasının hafta içi mesai saatlerinde yapılan bölümünde çalışan kesimi evde bulmanın zorluğundan dolayı, ulaşılan katılımcıların çoğunluğunu ev hanımları, emekliler ve öğrenciler oluşturmaktadır. Bu durum da yukarıda belirtilen, Türkiye geneliyle örneklem bölgesi arasında küçük farklılıkların oluşmasına neden olmuştur. Bu araştırmanın analiz sonuçlarına göre, katılımcıların %25,9’ u alt gelir diliminde, % 35,3’ ü orta ve %20,5’ i üst gelir grubunda yer almaktadır. %18.3’ ü ise düzenli gelirin olmadığı ifade etmiştir. Düzenli gelirin olmadığı belirtenlerin ise ev hanımı, işsiz, geçici işlerle meşgul olanlar ve öğrencilerden oluştuğu analiz sonucunda ortaya çıkmıştır. Kısaca katılımcıların çoğunluğu orta gelir grubuna mensup mesleklerle uğraşmaktadırlar.

	Aylık Gelir					Toplam
	500TL' den az	501-1000 TL	1001-2000 TL	2000 TL ve üzeri	Düzenli geliri yok	
KamuÇalışanı/ Memur	-	1	16	35	-	52
Eğitimci	-	-	4	18	-	22
Özel Sektör	-	6	26	13	-	45
Serbest Meslek	2	4	20	10	-	36
İşçi	1	22	17	1	-	41
İşletmeci/ İşveren	-	-	5	10	-	15
Esnaf	1	5	17	7	-	30
Geçici işler	1	2	-	-	2	5
Turizmci	-	-	1	1	-	2
Ev Hanımı	4	30	18	1	57	110
Emekli	1	28	56	7	-	92
Öğrenci	11	16	6	1	30	64
İşsiz	2	3	3	2	10	20
Sağlıkçı	-	-	2	5	-	7
Toplam	23	177	191	111	99	541

Tablo 12. Gelirin mesleklere göre dağılımı

3.4.2. Katılımcıların Siyasal Katılım Düzeyleri

3.4.2.1. Siyasal İlgileri Doğrultusunda Katılma Düzeyleri

Katılımcıların demografik bilgilerini verdikten sonra katılımcıların siyasal ilgileri doğrultusunda katılım düzeyleri tespit edilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak katılımcılara “siyaset ile ne kadar ilgili” oldukları sorulmuştur. 541 kişilik örneklem grubumuzdan; 136 (%25,1 genel ortalama içinde) katılımcının “sadece oy kullanıyorum”; 9 katılımcının (%1,7 genel ortalama içinde) “sadece televizyonda

siyaset hakkında haberleri takip ediyorum”; 238 katılımcının(%44 genel ortalama içinde) “seçimlerde oy kullanıyorum ve televizyonda siyaset hakkında haberleri takip ediyorum”; 20 katılımcının (%3,7 genel ortalama içinde) “siyaset ile hiç ilgilenmiyorum”; 46 katılımcının (%8,5 genel ortalama içinde) “seçimlerde oy kullanıyorum, televizyonda siyaset hakkında haberleri takip ediyorum ve miting, gösteri yürüyüşü gibi toplu faaliyetlere katılıyorum”; 77 katılımcının (%14,2 genel ortalama içinde) “seçimlerde oy kullanıyorum, siyaset hakkında haberleri takip ediyorum ve bir siyasi partiye üyeyim”; 14 katılımcının (%2,5 genel ortalama içinde) siyasal yaşama katılma biçimlerinden “seçimlerde oy kullanmaktan” “bir siyasal partide aktif siyaset yapıyorum” a kadar çeşitli katılım yollarıyla siyasal yaşama katıldığını gösteren cevaplar alınmıştır. Bu sayısal veriler genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük kısmı sadece seçimden seçime oy kullanarak ve televizyonda siyaset hakkında haberleri takip ederek siyasal yaşama katılmaktadırlar.

3.4.2.2. Siyasal Bilgileri Doğrultusunda Katılma Düzeyleri

Araştırmanın bu bölümünde, alınan yanıtlar çerçevesinde, katılımcıların siyasete ilgilerinin nasıl başladığının yanında, katılımcıların siyasal görüşlerine göre siyaset kavramına ve siyasetçi kimliğine yüklenen anlamlar doğrultusunda yaklaşımlarının ne olduğu konuları irdelenmiştir. Bu sayede katılımcıların, siyasal bilgi kaynakları ve siyasal bilgileri hakkında fikir sahibi olunacağı düşünülmektedir.

	Siyasal tercihinizi belirlemede en çok etkili olan unsurlar nelerdir?	
	Frekans	Yüzde
Anne-baba	70	12,9
Arkadaş çevresi	28	5,2
Eş	51	9,4
Medya	77	14,2
Kendi görüşüm /düşüncelerim/ kanaatim	262	48,4
Anne baba, arkadaş çevresi ve medya	17	3,1
Anne baba ve eş	20	3,7
Anne baba, eş ve medya	7	1,3
Çocuklarım	3	0,6
Anne baba, eş ve arkadaş çevresi	2	0,4
Arkadaş çevresi ve medya	4	0,7
Toplam	541	100,00

Tablo 13. Katılımcıların siyasi tercihlerini belirlemelerinde etkili olan faktörler

Seçmenlerin siyasal tercihlerini belirlemede yakın ilişkiler içerisinde olduğu (aile, eş, arkadaş, gibi) çevrelerin önemli etkileri bulunmaktadır (Tablo13). Ancak araştırmaya katılanlar içerisinde 262 kişi (%48,4), siyasal tercihlerini belirlemede aile üyelerinden ya da yakın çevresinden etkilenmeden sadece kendi ilgilerinin, görüşlerinin doğrultusunda araştırıp bilgi sahibi olduklarını düşünüp, karar ve tercihlerini bu doğrultuda belirlediklerini belirtmişlerdir (Tablo 13). Medya unsuru, 77 kişi (14,2) ile ikinci etkileyici unsur olurken; anne ve baba unsuru, 70 kişi (%12,9) ile katılımcıların karar ve tercihlerinde üçüncü etkileyici unsur olmuştur.

	AKP	CHP	MHP	Diğer	Toplam
Anne-Baba	17	44	4	5	70
Arkadaş çevresi	14	9	4	1	28
Eş	26	11	9	5	51
Medya	23	32	17	5	77
Kendi görüşüm /düşüncelerim/kanaatim	62	131	38	31	262
Diğer	13	31	6	3	53
Toplam	155	258	78	50	541

Tablo 14. Siyasal tercihlerini belirlemedeki etkili olan faktörlerin katılımcıların oy vermeye yakın hissettikleri partilere göre dağılımı

Tablo 14.de de görüldüğü gibi, duruma partiler bağlamında bakıldığında (katılımcılar tarafından en fazla tercih edilen üç siyasal parti bağlamında), kendi iradesiyle siyasal tercihlerini belirlediğini ifade eden katılımcıların %50'si (yani 262 katılımcı içerisinde 131'i) kendisini merkez sol partiye yani CHP'ye, %23,7'si (yani 262 katılımcı içerisinde 62'si) merkez sağda yer alan AKP'ye, %14,5'i ise (yani 262 katılımcı içerisinde 38'i) sağ çizgide yer alan MHP'ye oy verme eğiliminde oldukları görülmektedir. Yine siyasal tercihi belirlerken en çok medya ve anne-baba unsurundan etkilendiğini söyleyen katılımcılar arasında çoğunluk, kendisini CHP'ye;

en çok eşinden etkilendiğini belirten katılımcılar ise kendilerini AKP'ye oy vermeye yakın hissetmektedirler.

Katılımcıların siyasal görüşlerini ve tercihlerini oluşturmada etkili olan unsurları inceledikten sonra, katılımcıların siyasal duruş olarak kendilerini tanımlama şekilleriyle, siyaset kavramına ve siyasetçi kimliğine yükledikleri anlam karşılaştırmalı veriler şeklinde tablolastırılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Öncelikle katılımcılara yöneltilen “siyaset nedir?” sorusuna alınan yanıtlar, siyasal görüş değişkeniyle karşılaştırmalı olarak Tablo 15.de verilmiştir.

Tablo 15 incelendiğinde, katılımcılar siyasi görüşlerini nasıl ifade ederlerse etsinler siyaseti genel olarak üç şekilde tanımlamaktadırlar. Katılımcılara göre, en yüksek oranda “siyaset politika demektir”. Politika tanımlamasını, “siyaset toplumun refahını sağlayacak kurumdur” tanımlaması takip etmektedir. Katılımcıların diğer bir çoğunluğu da, “siyaset yalancılıktır” şeklinde tanımlamayı seçmiştir. Ancak siyasal duruşunu dindar, liberal olarak tanımlayanlar ve herhangi bir siyasal duruşu benimsemediklerini belirtenler arasında ikinci yüksek orandaki tanımlamanın siyasetin yalancılık olduğu yönünde algılama dikkat çekmektedir. Yine katılımcıların herhangi bir siyasal duruşu benimsemediklerini belirtenler ile İslamcı ve muhafazakârlar, öncelikli olarak siyaseti “toplumun refahını sağlayacak kurum” olarak tanımlamaktadırlar. Siyasal duruşunu laik olarak belirtenler arasında, siyaseti “politika” olarak tanımlayanlar ile “toplumun refahını sağlayacak olan kurum” şeklinde tanımlayanların oranlarının birbirine eşit olduğu da tabloda dikkat çeken diğer bir durumdur. Katılımcıların azımsanamayacak oranda siyaseti yalancılık olarak görmeleri, siyasi kurumlara olan olumsuz imajı ve güvensizliği göstermektedir. Ayrıca araştırma sırasında katılımcılarla yüz yüze görüşmelerde dikkat çeken bir husus katılımcıların, “siyaset nedir?” sorusuna cevap verirken “olan” ile “olması gereken” ayrımı da yapmış olduklarıdır. Yani katılımcıların çoğunluğunun, Türkiye siyasetine karşı olumsuz düşüncelerde de olsa siyaset tanımlamasında, “olması gereken” bakış açısıyla olumlu cevap şıklarına yöneldikleri görülmüştür.

	Demokrat	Laik	Sosyal demokrat	İslamcı	Sosyalist	Milliyetçi	Kemalist	Muhafazakâr	Dindar	Liberal	Hiçbiri
Yalancılık	11,2	15,2	7,1	5,0	6,2	13,4	9,8	16,7	22,2	33,3	33,3
Yolsuzluk	2,5	3,0	4,8	5,0	12,5	1,2	2,7	-	-	-	4,2
Yönetme	7,5	6,1	4,8	-	6,2	13,4	5,4	11,1	-	-	-
Politika	26,2	18,2	47,6	5,0	18,8	24,4	25,9	11,1	16,7	50,0	12,5
Saçmalık	2,5	-	-	-	-	2,4	0,9	-	-	-	4,2
Hiçbir şey	-	-	-	-	-	1,2	-	-	-	-	-
Karışık Bir İş	8,8	3,0	-	10,0	-	2,4	2,7	5,6	-	-	8,3
Kavga Gürültü	2,5	6,1	-	10,0	6,2	1,2	1,8	-	-	-	4,2
Partiler	1,2	-	2,4	10,0	-	2,4	2,8	5,6	5,6	-	-
Her şeyin Çözüm Yolu	6,2	3,0	9,5	5,0	-	2,4	5,4	5,6	5,6	-	4,2
Bilmiyorum	5,0	12,1	2,4	35,0	-	3,7	3,6	5,6	5,6	-	4,2
Toplumun refahını sağlayacak kurum	17,5	18,2	14,3	15,0	12,5	19,5	22,3	27,8	5,6	16,7	20,8
Dürüstlük	1,2	3,0	2,4	-	6,2	6,1	7,1	-	22,2	-	4,2
Hizmet	6,2	3,0	-	-	12,5	3,7	1,8	-	11,1	-	-
Demokrasi	-	6,1	4,8	-	6,2	-	4,5	-	-	-	-
Halk Savunuculuğu	1,2	3,0	-	-	12,5	2,4	2,7	11,1	-	-	-
Diğer	-	-	-	-	-	-	0,9	-	5,6	-	-

Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
--------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Tablo 15. Katılımcıların siyasal görüşlerine göre siyaset algıları

	Demokrat	Laik	Sosyal demokrat	İslamcı	Sosyalist	Milliyetçi	Kemalist	Muhafazakâr	Dindar	Liberal	Hiçbiri
Yalancı	11,2	12,1	4,8	5,0	31,6	12,3	8,7	11,1	5,6	16,7	37,5
Dürüst kimse	10,0	15,2	21,4	15,0	15,8	27,2	13,0	16,7	27,8	16,7	-
Menfaatçi	5,0	12,1	4,8	5,0	-	3,7	3,5	-	16,7	-	4,2
Hırsız	2,5	-	7,1	-	-	-	0,9	-	-	16,7	-
Boş sözcü	5,0	3,0	-	5,0	-	2,5	3,5	-	-	-	4,2
Hiçbir şey	1,2	-	-	-	5,3	-	0,9	-	-	-	4,2
Halkı idare eden kişi	11,2	6,1	7,1	10,0	-	8,6	14,8	11,1	22,2	-	8,3
Halka hizmet etmesi gereken kişi	28,3	27,3	31,0	15,0	26,3	24,7	23,5	16,7	16,7	33,0	8,3
Meclistekiler/Siyasiler	10,0	-	16,7	15,0	5,3	8,6	16,5	27,8	-	-	20,8
Halk savunucuları	3,8	6,1	2,4	-	10,5	6,2	7,0	5,6	-	16,7	-
İsim verenler	2,5	-	-	-	-	-	-	5,6	5,6	-	-

Yanlış yönetenler	5,0	6,1	2,4	-	-	3,7	3,5	-	-	-	8,3
Bilmiyorum	3,8	12,1	2,4	30,0	5,3	2,5	4,3	5,6	5,6	-	4,2
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Tablo 16. Katılımcıların siyasal görüşlerine göre siyasetçi algıları

Siyasal görüşle, “size göre siyasetçi nedir?” sorusuna verilen cevapların çaprazlaması yukarıda Tablo 16.da verilmiştir. Siyasal görüşlerini nasıl belirtirlerse belirtsinler katılımcıların çoğunluğunun ideallerindeki siyasetçi, “halka hizmet etmesi gereken kişi”dir. Siyasetçiyi “yalancı” olarak tanımlayanların ise, siyasal görüşlerini demokrat, sosyalist olarak belirtenler ile hiçbir siyasal görüşü benimsemediklerini ifade edenler arasında diğerlerine oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Siyasetçiyi “dürüst kimse” olarak tanımlayanlar, kendini dindar olarak ifade eden katılımcılar arasında diğerlerine kıyasla daha yüksek orandadır. Dikkat çeken başka bir nokta da siyasetçinin yalancı ve halkı idare eden kişi olarak tanımlayanların, siyasal görüşler içerisindeki oranlarının birbirine yakın olduğudur. Gerek Tablo 15.de gerekse de Tablo 16.da, katılımcıların siyasal görüşlerini İslamcı olarak belirtenler arasında yüksek çoğunluk (%30-%40 arası), siyaset kavramının ve siyasetçi kimliğinin ne anlama geldiğini bilmedikleri yönünde fikirlerini beyan etmişlerdir.

3.4.3. Katılımcıların Oy Verme Davranışları

Katılımcıların siyasal katılım düzeyleri, oy kullanıp kullanmama açısından öncelikli olarak ele alınmıştır. Bu amaçla katılımcılara “bir önceki seçimlerde hangi partiye oy verdikleri” sorulmuştur ve cevaplara “oy kullanmadım” seçeneği konularak katılımcıların oy kullanma ve kullanmama yüzdeleri belirlenmeye çalışılmıştır (TABLO 17). Araştırma kapsamında, katılımcıların %90’ı son seçimlerde oy kullanmıştır. %10’unun ise oy kullanmadığı aşağıda yer alan Tablo 17.de görülmektedir. Oy kullanmayanların %55,6’sı erkek katılımcılardan, %44,4’ü kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Başka bir ifadeyle, 248 erkek katılımcının %12,1’i; 293 kadın katılımcının %8,2’si bir önceki seçimlerde oy kullanmamıştır. Oy kullanmayanların %59,3’ü ile yarısından fazlasını, öğrenim seviyesi üniversite

olanlar katılımcılar oluşturmaktadır. Ancak burada oy kullanmayanların meslek bakımından dağılımına da bakmak daha doğru sonuçlar elde etmemizi sağlayacaktır. Çünkü bir önceki seçimlerde oy kullanmayanların %46,3'ünü öğrenciler (seçim yaşının 18 olmasından dolayı bir önceki seçimlerde öğrencilerin %39,1'i oy kullanamamıştır) oluşturmaktadır. Bu noktada da, öğrenciler hariç tutulduğunda katılımcılar arasında oy kullanma oranının daha yüksek düzeyde olacağı düşünülmelidir. Nitekim bugün bir seçim olsa, bir önceki seçimlerde yaş barajına takılıp oy kullanamayan öğrenci kesiminin de oy kullanacağı muhtemeldir.

	Bir önceki seçimlerde hangi partiye oy verdiniz?	
	Frekans	Yüzde
AKP	170	31,4
CHP	233	43.1
MHP	65	12,0
BDP	6	1,1
HDP	3	0,6
DP	4	0,7
BBP	2	0,4
DYP	1	0,2
SP	1	0,2
TKP	1	0,2
BAĞIMSIZ	1	0,2
OY KULLANMADIM	54	10,0

TOPLAM	541	100,0
--------	-----	-------

Tablo 17. Bir önceki seçimlerde katılımcılar tarafından verilen oyların partilere göre dağılımı

12 Haziran 2011 genel seçimlerinden bu yana parti tercihinizde bir değişiklik oldu mu?	Frekans	Yüzde
Evet	50	9.2
Hayır	457	84.5
Kararsız	34	6.3
Toplam	541	100.0

Tablo 18. Katılımcıların parti tercihlerinde değişikliklerinin durumu

Tablo 18.de görüldüğü gibi, araştırmaya katılanların %84,5’ i 2011 seçimlerinden bu yana parti tercihlerinde bir değişiklik olmadığını söyleyerek bu soruya verilen yanıtların çoğunluğunu oluşturmaktadır. Katılımcıların % 9,2 ise, parti tercihlerinin değiştiğini ifade etmişlerdir. Parti tercihini belirlemede henüz kesin karar vermeyenler ise %6,3’ lük kısmı oluşturmaktadır. Muğla ilinde, son genel seçimlerde (12 Haziran 2011,) sandıktan çıkan oyların çoğunluğunu alan partinin CHP olduğu bilindiğine göre, araştırmaya katılan seçmenlerce parti tercihinde hala CHP’nin öncelikli olarak tercih edildiğini söyleyebiliriz. Nitekim “Bugün bir seçim olsa hangi partiye oy vermeyi düşünürsünüz?” sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, CHP’yi seçen katılımcılar çoğunluğu oluşturmaktadır. Çoğunluğun parti tercihinde, CHP’den sonra sırasıyla AKP ve MHP gelmektedir. Ayrıca parti tercihinde değişiklik yapan 50 kişinin, tercihlerinin çoğunlukla AKP’ den başka bir partiye kaydığı analiz sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Nitekim çapraz sonuçlar, son seçimlerden bu yana parti tercihinde değişiklik yapan 50 katılımcıdan 29’unun (%58), bir önceki seçimlerde oyunu AKP’ye vermiş olduğunu göstermiştir. “Katılımcıların Seçmen Davranışlarını Etkileyen Partilere İlişkin Unsurlar” başlığı

altında verilen, katılımcılara yöneltilen “bir siyasi partiye olan güveninizi en çok ne sarsar” sorusunun cevaplarını gösteren Tablo 28.de, “dürüst olmaması” özelliğinden sonra “yolsuzluğa müsaade etmesi” cevap şikkının daha çok verilmiş olması nedeniyle, bir anlamda son zamanlarda AKP’ye yönelik yolsuzluk iddialarının, araştırmaya katılan katılımcıların tercih değişikliğinde etkili olduğu söylenebilir. Nitekim katılımcılarla yüz yüze görüşmelerde de bu hususun belirtildiği gözlemlenmiştir.

3.4.4. Siyasal Parti Üyeliği

Araştırmaya katılan katılımcılara, siyasi faaliyetlere katılımı konusunda fikirlerinden emin olmak adına “herhangi bir siyasi partiye üye olup olmadıkları” sorulmuştur. Değişken olarak da cinsiyetleri, doğum yerleri, kentsel kökenleri, gelirleri ve siyasi görüşleri alınmıştır. Tablo 19.de görüldüğü üzere, örneklem genelinde üyelik oranı ortalama %16,6’dır. Bu yüzdelik dilim, 541 katılımcının 90’ına denk düşmektedir.

	Herhangi bir siyasi partiye üye misiniz?	
	Frekans	Yüzde
Evet	90	16,6
Hayır	451	83,4
Toplam	541	100,0

Tablo 19. Katılımcıların siyasi parti üyeliği

Daha sonra cinsiyet ile üyelik karşılaştırıldığında, Tablo 20.de verilen değerler karşımıza çıkmaktadır. Buna göre “üyeyim” diyen 90 katılımcının 62’si (%68,9) erkek katılımcı iken; 28’i (%31,1) kadın katılımcıdır. 293 kadından 28’i yani kadınların %9,6’sı; 248 erkekten 62’si, yani erkeklerin %25’i üye olduğunu belirtmiştir.

	Herhangi bir siyasi partiye, üye misiniz?		Toplam
	Üyeyim	Üye değilim	
Kadın	28	265	293
Erkek	62	186	248
Toplam	90	451	541

Tablo 20. Siyasi Parti üyeliğinin cinsiyete göre dağılımı

Siyasi parti üyelik oranları, aşağıda Tablo 21.de katılımcıların doğum yerleri ile karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Örneklem genelinde, üyelik oranı ortalama %16,6 idi. Yapılan araştırma göstermektedir ki, tüm katılımcılar arasında en fazla üye olan kesim Muğla doğumlu olanların oluşturduğu gruptur. Muğla ilinde doğan katılımcılar, 66 kişiyle üyelerin yüzdelik diliminin 73,3'ini oluşturmakta iken; Muğla ilinden başka bir ilde doğanlar 24 kişiyle üyelerin yüzdelik diliminin 26,7'sini oluşturmaktadır.

	Herhangi bir siyasi partiye üye misiniz?		Toplam
	Evet	Hayır	
Muğla	66	298	364
Muğla dışı	24	153	177
Toplam	90	451	541

Tablo 21. Siyasi Parti üyeliğinin katılımcıların doğum yerlerine göre dağılımı

Kentsel kökeni il olanların, toplam üye olan katılımcılar içerisindeki yüzdelik dilimi ise, kentsel kökeni ilçe ve köy olanlara oranla daha yüksektir (Tablo 22.de kentsel kökenlerinin frekans değerleri verilmiştir). Karşılaştırmalı analiz sonucunda tüm üyelerin %51,1'ini kentsel kökeni il olan katılımcılar oluştururken; %30'unu kentsel kökeni ilçe olan katılımcılar, %18,9'unu ise kentsel kökeni köy olan

katılımcılar oluşturmaktadır. Modern sanayi toplumlarında, geleneksel tarım toplumlarına kıyasla bireyin siyasal sisteme katılım olanakları ve bu konuya verilen önem artmaktadır. Siyasi partiye, topluluğa ve sendikalara üyelik de siyasal katılma biçimleri arasında yer aldığından, kentsel kökeni il olanların kentsel kökeni köy olan katılımcılara oranla siyasal partiye üyeliklerinin artması olağandır. Çünkü kentsel kökeni il olan seçmenler, genellikle ulusal ve uluslararası sorunlardan, toplumun üyeleri olan her bir seçmeni ilgilendiren konulardan, kentsel kökeni köy olan seçmenlere oranla daha fazla ilgili ve haberdardırlar. Bu yüzden bu kesimin, genellikle siyasal sistem içerisinde daha fazla söz sahibi olmak ve siyasal partilere üye olarak siyasal katılım olanaklarından daha fazla yararlanmak istemeleri beklenen sonuçtur. Bu anlamda Tablo 22.in bu görüşlere paralellik gösterdiği görülmektedir.

	Herhangi bir siyasi partiye üye misiniz?		Toplam
	Evet	Hayır	
İl	46	217	263
İlçe	27	125	152
Köy	17	109	126
Toplam	90	451	541

Tablo 22. Katılımcıların siyasi parti üyeliğinin kentsel kökene göre dağılımı

Aşağıda yer alan Tablo 23.de gelir değişkeni ile siyasi parti üyeliği arasında ilişki olup olmadığı açıklanmaya çalışılmıştır ve karşılaştırma anlamlı bulunmuştur. Tabloda da açıkça görülmektedir ki, kişinin geliri arttıkça siyasi parti üyeliği oranı da yükselmektedir. Tüm katılımcılar arasında, en fazla 2001 TL ve üzeri geliri olanlar siyasi partiye üyedirler. Bu gelir grubunun %27,9'u siyasi partiye üyeliğinin olduğunu ifade etmişlerdir. 1001-2000 TL geliri olanların %24,1'i; 501-1000 TL geliri olanların %3,4'ü; 500 TL' den az geliri olanların %4,3'ü; düzenli geliri olmayanların ise %8,1'i siyasi partiye üyedirler. Tüm üye olan katılımcılar arasında, %51,1 ile en yüksek yüzdelik dilime sahip gelir grubu ise, 1001-2000 TL olandır.

Buradaki yüzdeler dilimin yüksekliğinin kaynağı ise, araştırmaya katılanların daha çok bu gelir grubunda yer almasıdır. Oysa 2001 TL ve üzeri geliri olanların üyelik oranının daha yüksek olduğu aşağıda yer alan tablodan da çıkarılabilmektedir.

	Herhangi bir siyasi partiye üye misiniz?		Toplam
	Evet	Hayır	
500 TL'den az	1	22	23
501-1000 TL	4	113	117
1001-2000 TL	46	145	191
2001 ve üzeri	31	80	111
Düzenli geliri yok	8	91	99
Toplam	90	451	541

Tablo 23. Siyasi parti üyeliğinin gelir gruplarına göre dağılımı

Gelir değişkeni ile birlikte meslek statüsünün siyasi parti üyeliği arasında ilişki bulunduğu çapraz tablolar sonucunda ortaya çıkmıştır. Meslek statüsü yüksek olanların siyasi parti üyelikleri daha fazladır. Başka bir ifadeyle daha yüksek gelir getiren mesleklerin siyasi parti üyeliği oranı daha yüksektir. Meslek statüsü düşük olanların siyasi partilere üyeliği ise daha düşük oranlarda kalmıştır. Tüm katılımcılar arasında, bir siyasi partiye en fazla üye olan meslek grubu İşletmeci/İşveren grubudur. İşletmeci/İşveren kesiminin %73'ü bir siyasal partiye üyedir. Bu meslek grubundan katılımcı sayısı daha yüksek olsaydı yüzdeler dilimin daha düşük olma ihtimali vardır. Ama yine de, en yüksek üye olan meslek grubunun İşletmeci/İşveren kesiminden çıkacağı, analiz sonucunda ortaya çıkan durumun gösterdiği ölçüde muhtemeldir. Sadece yüzdeler dilimin daha düşük olacağı tahmin edilmektedir. Araştırmada 15 katılımcı bu meslek grubunda yer almaktadır. Bunların 11'i de üyelik sorusuna "evet üyeyim" yanıtını vermiştir. Bu yüzden yüzdeler dilim çok yüksek gibi görünse de, tüm "evet üyeyim" yanıtını verenler arasında İşletmeci/İşveren oranı serbest meslek oranı ile aynı olup, bu yüzdeler dilim

%12,2'dir. Araştırmada serbest meslek grubunda yer alan katılımcı sayısı ise 36'dır. Bunların %30,6'sı "evet üyeyim" yanıtını vermiştir. Bu yüzdelik dilim de 11 katılımcıya denk düşmektedir. Bu yüzden tüm üye olan katılımcılar arasında bu iki meslek grubunun(Serbest meslek ile İşletmeci/İşveren kesimi) oranı birbirine eşittir. Tüm üye olan katılımcılar arasında en yüksek orana sahip meslek grubu ise %16,7'lik oranla özel sektör olmuştur. Bu kesim içerisinde yer alan katılımcıların %33,3'ü "evet üyeyim" yanıtını vermiştir (45 üyenin 15' i bir siyasi partiye üyedir). Üye olan katılımcılar arasında diğer kesimlerin oranı ise sırasıyla şu şekildedir: esnaf %13,3, eğitimci (%11,1), işçi %10, emekli %7,8, öğrenci %5,6, ev hanımı %5,6, işsiz %2,2. Kamu çalışanı/Memur gibi eğitim seviyesi genellikle üniversite olan katılımcıların üyeliğine rastlanmamasını, siyasi faaliyetler içerisinde yer alma ve siyasi parti üyeliği konusunda yasal kısıtlamaların bulunmasına bağlayabiliriz.

	Herhangi bir siyasi partiye üye misiniz?		Toplam
	Evet	Hayır	
Okuryazar değil	-	9	9
Okuryazar	3	11	14
İlkokul	5	61	66
Ortaokul	9	40	49
Lise	31	146	177
Üniversite	37	171	208
Yüksek lisans/Doktora	5	13	18
Toplam	90	451	541

Tablo 24. Siyasi parti üyeliğinin öğrenim durumuna göre dağılımı

Son olarak yukarıdaki tabloda, eğitim seviyesi ile siyasi parti üyeliği arasında ilişki olup olmadığı açıklanmaya çalışılmıştır. Tablo 24.de frekans dağılımı

verilmiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde siyasi parti üyeliği ile eğitim seviyesi arasında doğrusal oranlı bir bağlantı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, eğitim seviyesi yükseldikçe siyasal parti üyeliğinin de artmaktadır. “Üyeyim” diyen 90 katılımcının %3,3’ü okuryazar, %5,6’ sı ilkokul, %10’u ortaokul, %34,4’ü lise, %41,1’, üniversite, %5,6’sı ise yüksek lisans olarak öğrenim seviyelerini belirtmişlerdir. Öğrenim seviyesi içerisinde yüzdeler dilimleri incelendiğinde ise durum daha açıklayıcı olacaktır. Buna göre öğrenim seviyesi ilkokul olan 66 katılımcının %7,6’sı; ortaokul olan 49 katılımcının %18,4’ü, lise olan 177 katılımcının %17,5’i, üniversite olan 208 katılımcının %17,8’i, yüksek lisans/doktora olan 18 katılımcının %27,8’i “üyeyim” cevabını vermiştir. Öğrenim seviyesi ortaokul olanlar arasında, lise ve üniversite olanlar arasında olduğundan daha fazla parti üyesi çıkması “öğrenim seviyesi arttıkça üyelik artar” savını çürütmez. Öğrenim seviyesi ile birlikte meslek, statü gibi başka değişkenlerinde etkisinin ortaokul mezunlarını üye olmaya yöneltmiş olabileceği düşünülmelidir. Sonuç olarak, öğrenim seviyesi ortaokul olanlar hariç tutulursa öğrenim seviyesinin arttıkça siyasal partiye üyeliğin de artmakta olduğunu söyleyebiliriz. Bu anlamda, öğrenim seviyeleri üniversite düzeyinde olanlar, siyasi faaliyetlere ve ülke meselelerine daha fazla ilgi duymaktadırlar.

3.4.5. Katılımcıların Seçmen Davranışlarını Etkileyen Unsurlar

Araştırmanın bu bölümünde “genel seçimlerde seçmen tercihini belirlerken hangi faktörlerden etkilenmekte, hangi faktörlerden etkilenmemekte olduğu” probleminin çözümü aranmaktadır.

3.4.5.1. Katılımcıların Seçmen Davranışlarını Etkileyen Demografik Değişkenler

Araştırmanın bu bölümünde, demografik değişkenler bakımından, seçmenlerin siyasal tercihini belirlerken etkilendiği faktörlerin birbirinden farklı olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Öncelikle cinsiyet değişkeninin seçmen davranışı üzerindeki etkisi hakkında fikir edinebilmek için söz konusu cinsiyet değişkeni, katılımcıların siyaset ile ilgi düzeyleri ile karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Ve katılımcıların siyasal ilgilerine

cinsiyet açısından bakıldığında karşılaştırmanın anlamlı olduğu görülmüştür. Genel olarak, erkek katılımcılar, siyasi faaliyetlere kadınlara oranla daha fazla katılmaktadırlar. Kadın katılımcılar, pasif katılma kanallarında daha fazla ön plandadırlar. Siyaset ile hiç ilgilenmiyorum diyen katılımcıların yarısından fazlasını (%60 genel ortalama içinde); sadece oy kullanıyorum diyen katılımcıların %67,6'sını; oy kullanmanın yanında televizyonda siyaset hakkında haberleri takip ediyorum diyen katılımcıların ise %55'ini kadın katılımcılar oluşturmaktadır. Bu verilerle, seçimlere düzenli olarak katılma oranı, kadınlarda erkeklerden daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak kadın-erkek arasında siyasete aktif olarak katılma kanallarından olan siyasi partiye üye olmak, siyasi partide aktif olarak görev yapmak, seçimler öncesinde belirli bir parti için gönüllü çalışmak ve bunun doğal bir sonucu olarak siyaset tartışmak ile farklı görüşlerden olan insanları ikna etmek için çaba sarf etmek gibi siyasal katılma biçimlerinin kadınlara oranla erkeklerde biraz daha yoğun olduğu çapraz sonuçlar ışığında ortaya çıkmaktadır. Yani cinsiyet değişkeni, aktif katılımın her aşamasında, kadınlar aleyhine bir etkiye sahiptir. Kadınlar erkeklere oranla siyasete daha az katılmaktadırlar. Ancak miting ve gösteri yürüyüşü gibi toplu faaliyetlere katılma, kadın katılımcılar tarafından erkek katılımcılara oranla biraz daha fazla ilgi görmektedir.

Daha önce katılımcıların siyasal bilgi kaynakları hakkında fikir edinebilmek için oluşturulan Tablo 13.e cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında seçmen davranışı üzerinde cinsiyetin etkisi daha belirgin hale gelmektedir (Tablo 25). Nitekim daha önceki bölümde ilgili başlığın literatür kısmında, yapılan araştırmaların kadınların toplumdaki yeri gereği erkeklere oranla siyasal davranışlarında eşlerine, anne ve babalarına bağımlı tavırlar sergilediği yönünde sonuçlarından söz edilmişti. Aynı sonuçlara söz konusu araştırmada da rastlanmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar, Tablo 25.de verilmiştir. Buna göre 293 kadın katılımcının 49'u (%16,7) eşlerinin; 44'ü (%15) anne ve babasının; 19'u (%6,5) eş ile anne babalarının birlikte etkisinin olduğunu belirtmişlerdir.

	Kadın (%)	Erkek (%)
Anne-Baba	15,0	10,0
Arkadaş çevresi	1,0	10,0
Eş	16,7	0,8
Medya	14,7	13,7
Kendi görüşüm /düşüncelerim/kanaatim	40,6	57,7
Anne-baba ve eş	6,5	0,4
Diğer	5,5	7,4
Toplam	100	100

Tablo 25. Seçmen Davranışında Cinsiyetin Etkisi

Siyaset kavramı ve siyasetçi kimliğinin tanımlamasına cinsiyet değişkeni ile karşılaştırmalı olarak bakıldığında, karşılaştırmanın anlamlı farklılıklar verdiği görülmüştür. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla siyasal alana daha az ilgili oldukları ve “bilmiyorum” ile “fikrim yok” gibi yanıtların daha çok kadın katılımcılardan geldiği tespit edilmiştir. Yani kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla siyasal yaşama katılımının daha az olduğu yönünde ortaya çıkan sonuçlar yansımalarını, genel olarak siyasal alana olan ilgisizliğinde ve bilgisizliğinde bulmakta olduğu çapraz sonuçlar ışığında ortaya çıkan başka bir durumdur. Bu durumda da, siyasal alanda ilgisinin ve bilgisinin az olduğu ya da hiç olmadığı durumlarda, durumu bu şekilde olan kadının eşinin ve anne babasının yaptığı tercihi çok fazla sorgulamadan kabul edeceği ve tercihlerini bu yönde belirleyeceği söylenebilir.

Katılımcıların seçmen davranışlarını etkileyen eğitim değişkeni ile siyasal ilgileri karşılaştırmalı olarak incelendiğinde karşılaştırmanın anlamlı olduğu görülmüştür. Öğrenim durumunu İlkokul mezunu olarak belirten katılımcıların çoğunluğunun (%54,5 ilkokul mezunlarının genel ortalaması içinde), “seçimden seçime oy kullanırım” ve “televizyonda siyaset hakkında haberleri seyredirim”

şeklinde cevap verdiklerine rastlanmıştır. 66 ilkokul mezunu olan katılımcının 21'inden ise (%31,8 ilkokul mezunlarının genel ortalaması içinde) sadece seçimden seçime oy kullanırım şeklinde cevap alınmıştır. Yine ilkokul mezunlarının yüzdeler diliminin 4,5'i seçimlerde oy kullanmak ve siyaset hakkında haberleri takip etmenin yanında, miting ve gösteri yürüyüşü gibi faaliyetlere katılmakta; yüzdeler diliminin 7,6'sının ise siyasi partiye üyeliği bulunmaktadır. Siyasi partinin faaliyetlerine aktif olarak katılanların daha çok öğrenim seviyelerinin üniversite olduğuna rastlanmıştır. Nitekim siyasette aktif görev yapan katılımcıların %80'i öğrenim seviyelerinin üniversite olarak belirtmişlerdir. Eğitim değişkeni ile katılımcıların siyaset ile ilgi düzeyleri karşılaştırıldığında, durum bize, öğrenim seviyesi daha yüksek olan katılımcıların siyasi konularda daha bilinçli hareket ederek siyasal katılma yollarının üst düzeylerine daha çok katıldıklarını gösterirken; öğrenim seviyesi daha düşük olan katılımcıların siyasi olaylarda ve konularda ön planda olmaktan biraz çekindiklerini ama yine de yasal hakkını, yani oyunu kullanarak ve siyaset hakkında haberleri takip ederek siyasal alandan tam olarak kopmadıklarını göstermektedir. Ancak karşılaştırmalı analizde siyaset ile hiç ilgilenmiyorum diyen katılımcıların yarısını yine öğrenim seviyeleri üniversite olarak belirtenlerden oluştuğuna rastlanmıştır. Bu duruma ise katılımcılar tarafından, genel olarak ülkenin içerisinde bulunduğu durum beni siyasetten uzaklaştırmıştır ve oy kullanabilecek bir parti göremiyorum şeklinde açıklama getirilmiştir.

Seçmen davranışını etkileyen diğer bir demografik unsur yaştır. Daha önce yapılan araştırmalarda, insanların yaşlarının ilerledikçe siyasete ilgilerinin arttığı yönünde sonuçlara rastlanılmıştır. Aynı durum söz konusu bu araştırma için de söylenebilir. Katılımcıların siyasal ilgileri ile yaşları karşılaştırıldığında, yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Ve yaş arttıkça siyasal ilginin de aynı doğrultuda artmakta olduğu görülmüştür. Yaş değişkeni ile siyasal ilgi arasında ilişki bize, orta yaş grubunda yer alan katılımcıların (yaş aralığı 36-45 ve 46-55 olan) siyasetle daha ilgili olduklarını ve siyasi faaliyetlere daha aktif olarak katıldıklarını göstermiştir. Katılımcıların yaşlandıkça siyasete ilgilerinin ve siyasi faaliyetlerde yer alma sıklıklarının azalmakta olduğu görülmüştür.

Seçmen davranışını etkileyen unsurlardan gelirin etkisine bakıldığında, daha önce ilgili konunun literatür kısmında siyasete ve siyasi faaliyetlere karşı en büyük ilgiyi üst ve alt gelir gruplarının gösterdiğini; orta gelir gruplarının ise oy vermeye daha az ilgi gösterdiklerini belirtilmiştir. Ancak gelir değişkeninin tek başına değil de diğer değişkenlerle birlikte seçmen davranışları üzerinde etkisinin olduğu da vurgulanmıştır. Bu sebepten dolayı, söz konusu alan araştırmasında, üst gelir gruplarının siyasete ve siyasi faaliyetlere daha fazla ilgi gösterdiği varsayımı ile paralel sonuçlar gözlemlenirken; aynı ilginin orta gelirli katılımcılarca da gösterildiği ortaya çıkmıştır. Bu yüzden siyasal ilgi ile gelir değişkeninin karşılaştırmalı analizi anlamlı farklılıklar vermediğinden ve farklı değişkenlerin birlikte değerlendirilmesi araştırmanın boyutlarını aştığından kapsam dışı tutulmuştur. Meslek değişkeni de gelir değişkeni gibi düşünüldüğünden, aynı karşılaştırma bu demografik unsur için de anlamlılığını yitirmiştir. Sadece karşılaştırmalı sonuçlar ışığında “seçimlerde sadece oy kullanıyorum” diyen katılımcılar içerisinde en yüksek oran ev hanımlarını göstermektedir. Ev hanımlarının seçimlerde oy verme davranışı içerisindeki yüzdelik dilimi %28,7’dir. Bu farklılıkta bile mesleğin tek başına değil; cinsiyet ile gelirin birlikte etkisinin olduğu dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak, araştırmaya katılan katılımcıların siyasal ilgilerinin ve demografik değişkenlerin seçmen davranışları üzerinde etkisinin gösterildiği çapraz sonuçlarda, demografik değişkenlerin seçmen davranışları üzerinde etkisinin açıklandığı diğer çalışmalarla ve açıklamalarla paralel sonuçlara rastlanıldığı söylenebilir.

3.4.5.2. Katılımcıların Oy Kullanırken Önemstedikleri Faktörler

	Oy kullanırken kararı etkileyen faktörler nelerdir?	
	Frekans	Yüzde
Adaylar	75	13,9
Siyasi Parti	158	29,2
Lider	25	5,2
Siyasi parti ve lider	22	4,1
Adaylar ve siyasi parti	28	5,2
Hepsi	230	42,5
Toplam	541	100,0

Tablo 26. Katılımcıların oy kullanmada önemstedikleri faktörler

Araştırmaya katılan örneklem grubu içerisinde büyük çoğunluk (230 kişi; genel ortalama içinde %42,5), tüm verilen faktörlerin aynı derecede önemsendiğini belirtmişlerdir (Tablo 26). Günümüz demokrasilerinde, siyasal partilerin seçim kampanyalarını daha çok parti lideri ve parti imajı etrafında şekillendirdiği görülmektedir (Doğan & Göker, 2010: s. 170). Nitekim bir faktörü diğerine göre daha fazla önemsendiğini belirten katılımcılar arasında, siyasi parti faktörü açısından bu görüşe paralel sonuçların ortaya çıktığı ve oy kullanırken en çok dikkat edilen faktörlerin başında (158 kişi; genel ortalama içinde %29,2) ‘siyasi parti’nin geldiği görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi, ‘Siyasi parti ve lider’ ile ‘aday ve siyasi parti’ ikili cevaplarını verenlerin oranı da göz önünde bulundurulduğunda, en önemsenen faktör olan siyasi partinin oranının daha da artmakta olduğu dikkat çekmektedir. 541 kişi içerisinde 75 katılımcı (genel ortalama içinde %13,9) tek başına ‘adaylar’ cevabını verirken; 25 katılımcı ‘lider’ cevabını vermiştir. Görüldüğü gibi katılımcılar arasında ‘lider’ faktörünün en az önemsenen faktör olması dolayısıyla, yukarıdaki görüşe lider faktörü açısından, katılımcılar tarafından zıt bir tutum sergilendiği görülmektedir.

3.4.5.3. Katılımcıların Seçmen Davranışlarını Etkileyen Partilere İlişkin Unsurlar

Katılımcıların siyasal davranışlarını etkileyen partilere ilişkin unsurlar hakkında fikir sahibi olabilmek için onlara “Bir seçmen olarak oyunuzu kullanırken bir siyasi partide aradığımız özellikler nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve çoktan seçmeli seçenekler içerisinde, önem sırasına göre beşe kadar sıralama yapmaları istenmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar karşılaştırıldığında, bir partide aranılan özellikler arasında partinin “Atatürkçü olması” özelliği en yüksek öneme sahiptir. 541 katılımcıdan 149’u (genel ortalama içinde %27,5’i), bu yönde cevap vermişlerdir. Siyasal partinin merkez sağ, merkez sol, liberal, muhafazakâr, İslamcı, Atatürkçü, sosyal demokrat gibi ideolojik misyonlarının, seçmenlerin beklenti ve değerlerinin karşılanmasında önemli etkisi vardır (Topbaş , 2003: s. 82). Muğla ilinin merkez sol çizgide yer aldığı daha önce ifade edilmişti. Bu çizgide yer alan ve Muğla ilinde en yüksek oyu alan partinin CHP olduğu düşünüldüğünde, en fazla siyasal duruş olarak kendisini Kemalist olarak tanımlayanlar arasında, bir partide aradıkları özelliklerin başında partinin “Atatürkçü olması” özelliğinin gelmesi olağandır. Araştırmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğu (genel ortalama içinde %21,6) kendisini Kemalist olarak tanımlamışlardır. Bu nedenle sonuçlarda siyasal duruşunu Kemalist olarak belirten katılımcıların cevapları belirleyici olmuştur.

Bir partinin en yüksek ikinci derecede öneme sahip özelliği “Türkiye’nin problemlerini çözebilecek programının olması; en yüksek üçüncü derecede öneme sahip özelliği “Dürüstlük”; en yüksek dördüncü derecede öneme sahip özelliği “Halkçı olması”; en yüksek beşinci derecede öneme sahip özelliği “geçmiş icraatları” olmuştur³⁷.

Seçmenlerin siyasal görüşleri ile oylarını kullanırken bir partide aradıkları en yüksek öneme sahip özellikleri çapraz analizinde yapılan karşılaştırmanın anlamlı olduğu görülmüştür ve sonuçlar Tablo 27.de verilmiştir. Gösterilen sonuçların, katılımcılar tarafından yapılması istenen sıralamada birinci sırada yer alan özellikleri

³⁷ Bu sıralama çapraz karşılaştırmalar ışığında beş farklı tablonun çıktıklarına göre yapılmıştır. Tablo 26 ise sadece katılımcılar tarafından sıralamada birinci derecede öneme sahip özellikleri yansıtmaktadır.

ifade ettiği, anlam kargaşasına yol açmaması için unutulmamalıdır. Çünkü her sıralama farklı sonuçlar vermiştir.

	Demokrat	Laik	Sosyal demokrat	İslamcı	Sosyalist	Milliyetçi	Kemalist	Muhafazakâr	Dindar	Liberal	Hiçbiri
Demokrat olması	32,1	6,1	19,0	35,0	5,3	7,3	8,5	33,3	11,1	33,3	-
Atatürkçü olması	18,5	33,0	14,3	-	10,5	18,3	53,8	-	-	-	12,5
Adayların iyi olması	14,8	3,0	9,5	10,0	5,3	13,4	18,8	5,6	-	33,3	16,7
Milliyetçi olması	2,5	-	-	-	-	26,8	-	-	-	-	-
Dindar olması	-	-	-	15,0	-	2,4	-	5,6	27,8	-	-
İslamcı olması	-	-	-	15,0	-	-	-	5,6	5,6	-	4,2
Halkçı olması	2,5	15,2	11,9	-	5,3	2,4	0,9	-	5,6	-	12,5
Türkiye'nin problemlerini çözebilecek programının olması	21,0	30,3	21,4	15,0	21,1	19,5	7,7	27,8	27,8	16,7	41,7
Dürüstlük	3,7	3,0	4,8	10,0	21,7	6,1	6,8	5,6	11,1	-	4,2
Laik olması	1,2	3,0	2,4	-	10,5	1,2	1,7	-	5,6	16,7	-
Geçmiş icraları	1,2	-	-	-	-	-	-	-	5,6	-	4,2
Sosyal Demokrat olması	-	3,0	16,7	-	-	1,2	0,9	-	-	-	-

Muhafazakâr olması	1,2	3,0	-	-	15,8	-	-	-	-	-	-
Diğer	1,2	-	-	-	5,3	1,2	0,9	-	-	-	4,2
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Tablo 27. Bir siyasi partide aranılan özelliklerin siyasal görüşlere göre dağılımı

Tablo 27 incelendiğinde, bir partide aranılan özellikler arasında, partinin “Atatürkçü olması” cevap şikkının, en yüksek oranda (% 53,8) siyasal duruşunu Kemalist olarak tanımlayan; sonra da laik olarak tanımlayan katılımcılar arasında tercih edildiğini görmekteyiz. “Türkiye’nin problemlerini çözebilecek programının olması” cevap şikkının ise laikler, muhafazakârlar, dindarlar ve hiçbir siyasal görüşü benimsemediğini söyleyen katılımcılar arasında diğerlerine oranla en yüksek düzeyde tercih edildiğini görmekteyiz. “Dürüstlük” daha çok kendisini sosyalist olarak ifade eden; “Adayların iyi olması” cevap şikkı ise kendisini “liberal” olarak ifade eden katılımcılar arasında tercih edilmektedir.

Son olarak, katılımcılara yöneltilen “bir siyasi partiye güveninizi en çok ne sarsar?” sorusunun cevaplarını da bu başlık altında incelemek gerekmektedir. Çünkü bu durum da seçmenin bir partiyi seçmeme ya da parti tercihinin değişmesinin nedenlerini göstermesi bakımından bu başlık altında anlamını bulmaktadır. İlgili soruda katılımcılardan yine çoktan seçmeli seçenekler içerisinde, önem sırasına göre beşe kadar sıralama yapmaları istenmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılardan gelen cevaplara göre, bir siyasi partiye güveni en çok sarsan ve sıralamada katılımcılar tarafından ilk sıraya konulan nedenlerin kaç kişi tarafından tercih edildiği (frekans) ve yüzdeler dilimleri Tablo 28.de verilmiştir. Bununla birlikte katılımcılar tarafından ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci sıraya konulan nedenlerin frekans ve yüzdeler dilimleri sırasıyla Tablo 29.de, Tablo 30.da, Tablo 31.da, Tablo 32.de, gösterilmiştir.

	Bir siyasi partiye olan güveninizi en çok ne sarsar?	
	Frekans	Yüzde
Dürüst olmaması	282	50,1
Başarısız siyasi politikalar	10	1,8
İktidardaki başarısızlığı	12	2,2
Çalışmaması	22	4,1
Boş vaatlerde bulunması	16	3,0
Beklentilerimin gerçekleşmemesi	11	2,0
Parti programlarını uygulamamaları	3	0,6
Yolsuzluğa müsaade etmesi	75	13,9
Güven vermemesi	8	1,5
Halkına sahip çıkmaması	60	11,1
Çıkarıcı olması	11	2,0
Fikirlerinden ödün vermesi	3	0,6
Yönetim adalet sistemi bozukluğu	10	1,8
Hepsi	13	2,4
Fikrim yok	5	0,9
Toplam	541	100

Tablo 28. Katılımcılar tarafından birinci sıraya konulan, siyasi partiye güveni sarsan nedenler

Yukarıda ki Tablo 28.e göre, katılımcıların yarısı (282 kişi; genel ortalamanın %50,1'i) tarafından öne çıkarılan, birinci sırada yer verilen, bir siyasi partiye olan güveni sarsan özelliğin “dürüst olmaması” cevap şıkkı olduğu görülmektedir. Yani katılımcı seçmen gruplarının büyük çoğunluğu, dürüstlüğe büyük önem atfetmektedirler. Yüzdeler diliminin 13,9’ u tarafından, birinci sırada yer verilen diğer yüksek öneme sahip bir özellik ise, siyasi partinin “yolsuzluğa müsaade etmesi” cevap şıkkıdır. Birinci sıralamaya yer verilen ve genel ortalama içerisinde yüzdeler diliminin 10,0’ u üzerinde kalan diğer güveni sarsan özellik ise bir siyasi partinin “halkına sahip çıkmaması”dır.

	Bir siyasi partiye olan güveninizi en çok ne sarsar?	
	Frekans	Yüzde
Dürüst olmaması	37	6,8
Başarısız siyasi politikalar	41	7,6
İktidardaki başarısızlığı	19	3,5
Çalışmaması	93	17,2
Boş vaatlerde bulunması	41	7,6
Beklentilerimin gerçekleşmemesi	11	2,0
Parti programlarını uygulamamaları	1	0,2
Yolsuzluğa müsaade etmesi	86	15,9
Güven vermemesi	50	9,2
Halkına sahip çıkmaması	96	17,7
Çıkarıcı olması	24	4,4

Fikirlerinden ödün vermesi	10	1,8
Yönetim adalet sistemi bozukluğu	13	2,4
Hepsi	7	1,3
Fikrim yok	12	2,2
Toplam	541	100

Tablo 29. Katılımcılar tarafından ikinci sıraya konulan, siyasi partiye güveni sarsan nedenler

Tablo 29.a göre katılımcılar tarafından yapılan sıralamada ikinci sırada yer bulan en yüksek öneme sahip özellik, bir siyasi partinin halkına sahip çıkmamasıdır. Bu cevap şıkkı, 541 katılımcı içerisinde 96' sının (genel ortalama içinde %17,7) ikinci sırada en yüksek oranda yer verilen cevap şıkkıdır. Ancak “yolsuzluğa müsaade etmesi” cevap şıkkına birinci sırada yer vermemiş olan katılımcıların büyük çoğunluğunun, ikinci sırayı bu cevap şıkkına ayırmış olduğuna dikkat edilmelidir. Bir siyasi partinin çalışmaması da güveni sarsan nedenler arasında, diğer en yüksek oranda bir siyasi partiden vazgeçiren özellik olarak kendisini göstermektedir.

	Bir siyasi partiye olan güveninizi en çok ne sarsar?	
	Frekans	Yüzde
Dürüst olmaması	28	5,2
Başarısız siyasi politikalar	18	3,3
İktidardaki başarısızlığı	32	5,9
Çalışmaması	52	9,6
Boş vaatlerde bulunması	52	9,6

Beklentilerimin gerçekleşmemesi	25	4,6
Parti programlarını uygulamamaları	9	1,7
Yolsuzluğa müsaade etmesi	48	8,9
Güven vermemesi	95	17,6
Halkına sahip çıkmaması	95	17,6
Çıkarıcı olması	43	7,9
Fikirlerinden ödün vermesi	6	1,1
Yönetim adalet sistemi bozukluğu	19	3,5
Hepsi	7	1,3
Fikrim yok	12	2,2
Toplam	541	100

Tablo 30. Katılımcılar tarafından üçüncü sıraya konulan, siyasi partiye güveni sarsan nedenler

Tablo 30.a göre ise, bir siyasi partinin güven vermemesi ve halkına sahip çıkmaması cevap şıkları, eşit katılımcı tarafından üçüncü sıralamada en yüksek oranda ifade edilen cevap şıkları olmuştur. Nitekim bu iki cevap şıklarına da 541 katılımcı içinde 95 er kişi tarafından (genel ortalamanın %17,6'sı) üçüncü sırada yer verilmiştir. Ancak burada da bir partinin halkına sahip çıkmaması özelliğine ikinci sırada yer vermemiş olan katılımcıların büyük çoğunluğunun üçüncü sırayı bu cevap şıklarına ayırmış olduklarını görülmektedir.

	Bir siyasi partiye olan güveninizi en çok ne sarsar?	
	Frekans	Yüzde
Dürüst olmaması	34	6,3
Başarısız siyasi politikalar	13	2,4
İktidardaki başarısızlığı	10	1,8
Çalışmaması	69	12,8
Boş vaatlerde bulunması	49	9,1
Beklentilerimin gerçekleşmemesi	31	5,7
Parti programlarını uygulamamaları	3	0,6
Yolsuzluğa müsaade etmesi	56	10,4
Güven vermemesi	81	15,0
Halkına sahip çıkmaması	65	12,0
Çıkarıcı olması	73	13,5
Fikirlerinden ödün vermesi	17	3,1
Yönetim adalet sistemi bozukluğu	21	3,9
Hepsi	7	1,3
Fikrim yok	12	2,2
Toplam	541	100

Tablo 31. Katılımcılar tarafından dördüncü sıraya konulan, siyasi partiye güveni sarsan nedenler

Tablo 31.de de görüldüğü gibi, katılımcılar tarafından dördüncü sıraya konulan, en yüksek önemde görülen cevap şıkkı bir siyasi partinin güven vermemesi olurken; çok az farkla onu takip eden diğer bir cevap şıkkı da bir siyasi partinin çalışmamasıdır.

	Bir siyasi partiye olan güveninizi en çok ne sarsar?	
	Frekans	Yüzde
Dürüst olmaması	36	6,7
Başarısız siyasi politikalar	15	2,8
İktidardaki başarısızlığı	20	3,7
Çalışmaması	53	9,8
Boş vaatlerde bulunması	62	11,5
Beklentilerimin gerçekleşmemesi	40	7,4
Parti programlarını uygulamamaları	6	1,1
Yolsuzluğa müsaade etmesi	59	10,9
Güven vermemesi	48	8,9
Halkına sahip çıkmaması	52	9,6
Çıkarıcı olması	63	11,6
Fikirlerinden ödün vermesi	25	4,6
Yönetim adalet sistemi bozukluğu	43	7,9
Hepsi	7	1,3
Fikrim yok	12	2,2

Toplam	541	100
--------	-----	-----

Tablo 32. Katılımcılar tarafından beşinci sıraya konulan, siyasi partiye güveni sarsan nedenler

Son olarak katılımcılar tarafından yapılan sıralamada beşinci sırada kendisine yer bulan, bir siyasi partiye güveni en çok sarsan nedenlerin arasında en çok işaretlenen cevap şıklarının, bir siyasi partinin çıkarıcı olması ile boş vaatlerde bulunması olduğu Tablo32.ye bakıldığında görülmektedir.

3.4.5.4.Katılımcıların Seçmen Davranışlarını Etkileyen Adaylara İlişkin Unsurlar

Katılımcıların siyasal davranışlarını etkileyen adaylara ilişkin unsurlar hakkında fikir sahibi olabilmek için ise onlara, “Bir seçmen olarak oyunuzu kullanırken adaylarda aradığınız özellikler nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve çoktan seçmeli seçenekler içerisinde, önem sırasına göre beş’e kadar sıralama yapmaları istenmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar karşılaştırıldığında, adaylarda aranılan özellikler arasında adayın “Dürüst olması” özelliği en yüksek öneme sahiptir. 541 katılımcıdan 279’u (%51 genel ortalama içinde) bu yönde cevap vermişlerdir.

Katılımcılar tarafından ifade edilen, adayların en yüksek ikinci derecede öneme sahip özelliği “Çalışkan olması”; en yüksek üçüncü derecede öneme sahip özelliği “İyi eğitilmiş olması”; en yüksek dördüncü derecede öneme sahip özelliği “Atatürkçü olması”; en yüksek beşinci derecede öneme sahip özelliği “çağdaş ve ilerici olması” olmuştur. Seçmenlerin siyasal görüşleri ile oylarını kullanırken adaylarda aradıkları en yüksek öneme sahip özellikleri çapraz analizinde yapılan karşılaştırmanın anlamlı olduğu görülmüştür ve sonuçlar Tablo 33.de verilmiştir³⁸.

³⁸ Özellikleri tercih arasında çok büyük farklar olduğundan anlam kargaşası yaratmaması için söz konusu tabloda birinci öneme sahip özellikler arasında en yüksek oranda tercih edilen ilk altı özelliğe yer verilmiştir.

	Demokrat	Laik	Sosyal demokrat	İslamcı	Sosyalist	Milliyetçi	Kemalist	Muhafazakar	Dindar	Liberal	Hiçbiri
Dürüst olması	59,3	42,4	61,9	65,0	42,1	43,9	52,1	44,4	50,0	66,7	54,2
Aydın olması	3,7	3,0	2,4	-	5,3	2,4	1,7	-	-	-	-
İyi eğitilmiş olması	8,6	-	2,4	10,0	10,5	8,5	7,7	-	-	16,7	-
Atatürkçü olması	11,1	21,2	14,3	-	5,3	12,2	31,6	-	-	-	20,8
İlerici olması	3,7	3,0	-	-	-	2,4	0,9	-	-	-	4,2
Çalışkan olması	4,9	12,1	2,4	5,0	-	7,3	5,1	22,2	5,6	16,7	8,3
Milliyetçi olması	1,2	-	4,8	5,0	-	17,1	-	-	-	-	-

Tablo 33. Bir adayda aranan özelliklerin siyasal görüşlere göre dağılımı

Tablo 33 incelendiğinde, katılımcı siyasal görüşünü nasıl ifade ederse etsin dikkati çeken en önemli özelliklerden biri, adayın dürüst olmasının en fazla önemsenen özellik olduğudur. Nitekim neredeyse tüm siyasal görüşlerde dürüstlük özelliği, o siyasal görüşte olan katılımcıların yarısından fazlası tarafından tercih edilmektedir. Yine de karşılaştırma yapılacak olursa, söz konusu “dürüst olması” şikkının, liberaller, sosyal demokratlar, İslamcılar ve demokratlar arasında diğerlerine oranla daha yüksek düzeyde tercih edildiğini söyleyebiliriz.

“İyi eğitilmiş olması” cevap şikkı daha çok kendisini sosyalist ve liberal olarak ifade eden; “Atatürkçü olması” cevap şikkı kendisini Kemalist ve laik olarak ifade eden; “çalışkan olması” cevap şikkı kendisini muhafazakâr olarak ifade eden katılımcılar arasında daha çok tercih edilmektedir.

3.4.6. Katılımcıların Milletvekili Genel Seçiminde Siyasal Yönelimleri

Katılımcıların siyasal duruş olarak kendilerini nasıl tanımladıkları incelendiğinde, Tablo 34.de görülen durum ortaya çıkmaktadır. Tablo dikkatlice incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunun marjinal olarak nitelendirilebilecek görüşlerden uzak olduğu görülmektedir. Nitekim Türkiye genelinde de durumun böyle olduğu daha geniş çaplı araştırmalar incelendiğinde görülebilir.

	Frekans	Yüzde
Demokrat	81	15.0
Laik	33	6.1
Sosyal Demokrat	42	7.8
İslamcı	20	3.7
Sosyalist	19	3.5
Milliyetçi	82	15.2
Kemalist	117	21.6
Muhafazakâr	18	3.3
Dindar	18	3.3
Liberal	6	1.1
Hiçbiri	24	4.4
Demokrat, sosyal demokrat, milliyetçi	16	3.0
Kemalist ve dindar	8	1.5
Milliyetçi ve Kemalist	57	10.5
Toplam	541	100.0

Tablo 34. Katılımcıların siyasal görüşlerine göre dağılımları

Yukarıda verilen tablo 34 incelendiğinde; kendilerini siyasal görüş olarak Kemalist, milliyetçi, demokrat, sosyal demokrat ve laik olarak tanımlayan katılımcıların öne çıktığı görülmektedir. Tabloda dikkat çeken başka bir husus da, İslamcı ve dindar siyasal görüşlerinin yüzdelerinin birbirine yakınlığıdır. Bu anlamda İslamcı ile dindar kesimi aynı manada değerlendirilmemesi gerekliliği doğmaktadır. Bu amaçla anket formunda dindarlık ve İslamcılık iki ayrı seçenekte sunulmuştur. Toplumun dindarlık kavramından, gündelik hayatında dini değerleri yaşamayı anladığını düşünmek mümkündür. İslamcılık kavramı, dindarlığa göre İslam' ı daha ileri düzeyde bir referans olarak algılamayı ifade eden bir kimliktir (Çaha, 2002: s. 24). Araştırmada da bu iki kavram, bu anlam kurguları içerisinde yorumlanmıştır. Ayrıca dindarlık ve İslamcılık kimliklerinin, diğer öne çıkan kimliklere oranla daha az benimsenmesinin nedeni olarak, katılımcıların siyaset içerisinde dini karıştırmak istememeleri gösterilebilir.

Muğla ili, lider politikacıların memleketi olmamasına karşın tıpkı Aydın ve Isparta gibi, çok partili hayata geçiş ile birlikte merkez sağ çizgisinin güçlü olduğu bir seçim bölgesi olmuştur. Ancak bununla birlikte, 1999 seçimlerinden başlayarak günümüze değin merkez sol çizgide yer alan partiler, Muğla ilinde birinci parti olmuşlardır. Sonuç olarak Muğla, parti sisteminde 2002 kırılmasıyla birlikte, merkez sağdan AKP tabanına kayan bir seçim bölgesi olmamış, bunun aksine, Türkiye seçim coğrafyasında CHP'nin güçlendiği ve kıyı şeridi olarak da adlandırılan bölgede merkezi konumda yer almıştır (Kiriş & Köklü, 2012: s. 31). Bu yüzden araştırmaya katılan ve kendisini Kemalist olarak tanımlayan katılımcıların çoğunlukta olmasını Muğla ilinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesi olan Kemalizm'i içerisinde taşıyan CHP çizgisinde yer almasına ve Atatürk'e önemli ölçüde saygı göstermelerine bağlayabiliriz. Nitekim anket formunda katılımcılara yöneltilen “oy vermeyi düşündüğünüz parti ve adaylarda aradığınız özellikler” sorusunun yanıtlarında, kendilerini siyasal duruş anlamında “Kemalist” olarak tanımlayan katılımcıların, parti ve adaylarda aranılan özelliklerde “Atatürkçü olması” seçeneğini önem sıralamalarına dâhil etmeleri de analiz sonucunda ortaya çıkan durumdur.

Analizde katılımcılar tarafından Kemalizm'in, Atatürkçülük ile eş değerde anlaşıldığı varsayılmıştır. Buna ek olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesi olan "Kemalizm" in anlamlandırılması hususunda uzunca bir süredir tartışmaların devam etmekte olduğunu belirtmek gerekir. Kemalizm'den sonra araştırmaya katılanların siyasal duruşları karşılaştırıldığında, en yaygın iki kimlik milliyetçilik ve demokratlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısaca yukarıdaki tablo 11 bize, katılımcıların öne çıkan ortak özelliklerinin (her biri en az %10' un üzerinde bir değerde olan) Kemalist, demokrat ve milliyetçi olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan katılımcılara siyasal yönelimleri konusundaki fikirlerinden emin olmak için "Kendinizi hangi partiye oy vermeye yakın hissediyorsunuz sorusu sorulmuştur. Değişken olarak da siyasal görüşleri baz alınmıştır.

Siyasal görüş olarak kendisini Milliyetçi olarak tanımlayan katılımcıların, kendilerine yakın hissettikleri partinin tek bir parti adını taşıması, aşağıda tabloda görüldüğü gibi hem sağ partilerde hem de sol partilerde yaygın olarak benimsenmesi; yani milliyetçi kimliğini seçen bir katılımcının CHP'yi, başka bir katılımcının AKP'yi, diğer bir katılımcının ise MHP'yi kendisine daha yakın görmesi Milliyetçiliğin belli bir parti yandaşlığından ziyade araştırmaya katılanların ve Milliyetçilik seçeneğini işaretleyenlerin ortak özelliklerinden biri olduğunu göstermektedir. Milliyetçilik en fazla, kendisini sağ (MHP) ve merkez sağ (AKP) partilere oy vermeye yakın hisseden katılımcılar tarafından benimsenmektedir. Bu kimliği benimseyen diğer partinin ise merkez sol parti olan CHP olduğu görülmektedir.

	AKP	CHP	MHP	BDP	HDP	DP	Diğer	Toplam
Kemalist	8	101	5	-	-	-	3	117
Milliyetçi	26	16	37	-	-	-	3	82
Demokrat	23	38	9	-	1	4	6	81

Sosyal Demokrat	18	19	-	1	1	-	3	42
Laik	9	21	2	-	-	-	1	33
Dindar	13	2	1	2	-	-	-	18
Muhafazakâr	17	-	-	-	-	-	1	18
İslamcı	18	-	1	-	-	-	1	20
Milliyetçi ve Kemalist	3	35	17	-	-	-	2	57

Tablo 35. Oy vermeye yakın hissettikleri partilerin katılımcıların siyasal görüşlerine göre dağılımı

Tablo 35.de ise, siyasal görüş ile oy vermeye yakın hissedilen partinin çapraz sonuçları görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu (%47,7), CHP çizgisinde yer aldığından ve CHP'nin de ideolojisinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesi olan Kemalizm' in yer almasından dolayıdır ki bu siyasal kimliğin en fazla ve oranla kendisini CHP' ye oy vermeye yakın hissedilenlerce benimsenmesi gayet doğaldır. Nitekim siyasal duruşunu Kemalist olarak ifade eden 117 katılımcının (%21,6 genel ortalama içinde) %86,3' ü (101katılımcı) CHP' ye oy vermeye yakın hissedilenlerce oluşurken; % 6,8' i (8 katılımcı) merkez sağda yer alan AKP' ye, %4,3'ü (5 katılımcı) ise MHP' ye oy vermeye yakın hissedilenlerce ifade edilmiştir.

Muhafazakârlık, dindarlık ve İslamcılık kimliklerinin aşağı yukarı aynı düzeyde sahiplenildiği tabloda açıkça görülmektedir. Burada dikkat çeken başka bir nokta bu üç kimliğin, çoğunlukla AKP' ye oy vermeye yakın hissedilen katılımcılar tarafından sahiplenilmiş olduğudur. Nitekim İslamcı kimliğini benimseyenlerin %90'ı, dindar kimliğini benimseyenlerin %72,2'si, muhafazakâr kimliğini benimseyenlerin %94,4'ü oy vermeye yakın hissedilen partinin AKP olduğunu söyleyenler tarafından çoğunluğu oluşturduğu çapraz sonuçlar ışığında ortaya çıkmaktadır.

Siyasal görüş içersinde % 6,1'lik yüzdeliğe sahip (33 katılımcı) laiklik ise, %63,3 (21 katılımcı) ile en fazla kendisini CHP' ye; %27,3 (9 katılımcı) ile AKP' ye, %6,1 (2 katılımcı) ile de MHP'ye oy vermeye yakın hisseden katılımcılar tarafından benimsenen kimlik olmuştur.

Araştırmada anket sorularının cevaplarında, “siyasal görüş olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna, birden fazla kimliği işaretleyenlere de rastlanmıştır. Bu yanıtlar da, ayrı bir siyasal kimlik gibi veri girişine bir arada dâhil edilmiştir. Bunların içerisinde kayda değer çoğunlukta (%10,5) olan milliyetçi ve Kemalist ikilisini aynı anda işaretleyenlerin istatistikî görüntüsü yukarıdaki tabloya aktarılmıştır. Kendisini hem milliyetçi hem Kemalist olarak tanımlayan katılımcıların %61,4' ü CHP'ye, %29,8' i MHP'ye, %5,3' ü AKP' ye oy vermeye yakın hissetmektedirler. Yani bu iki siyasal kimliği aynı anda benimseyenler, merkez sol parti başta olmak üzere, hem sağ hem de sol partileri kendilerine yakın hissetmektedirler. Kemalist ve milliyetçilik gibi sosyal demokrat, demokrat ve milliyetçilik ile Kemalist ve dindarlığı az da olsa birlikte işaretleyen katılımcılarında olduğu analiz sonucunda ortaya çıkmıştır.

Son olarak, sosyal demokrat kimliğini benimseyen %7,8'lik paya sahip 42 katılımcının %42,9' u kendini AKP' ye, %45,2' si CHP' ye ve 2,4' lük yüzdelerle BDP ve HDP' ye oy vermeye yakın hissetmektedirler.

Kendi partilerinin olmaması durumunda, katılımcıların kendi partilerine alternatif gördükleri partiler aşağıda Tablo 36.da verilmiştir. Tablo incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunun (%20,9) kendi partilerinin yokluğu durumunda, tercih edebilecekleri partinin MHP olduğu görülmektedir. Ancak “hiçbiri” cevap şikkını tercih eden katılımcıların asıl çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Buna göre, 198 katılımcı (genel ortalama içinde %36,6) “hiçbiri” cevap şikkını tercih etmiştir.

	Frekans	Yüzde
AKP	20	3,7
CHP	58	10,7
MHP	113	20,9
BDP	4	0,7
HDP	8	1,5
DP	21	3,9
BBP	22	4,1
DYP	6	1,1
DSP	35	6,5
SP	24	4,4
İP	26	4,8
TKP	4	0,7
EP	2	0,4
Hiçbiri	198	36,6
Toplam	541	100,0

Tablo 36. Kendi partilerinin yokluğu durumunda tercih edilen partilerin dağılımı

Katılımcılar tarafından bugün bir seçim olsa oy vermeyi düşündükleri parti ile kendi partilerinin olmaması durumunda tercih edecekleri partilerin karşılaştırmalı analizinde; alternatif parti olarak “hiçbiri” cevap şikkını seçenlerin yüzdelerik diliminin 24,6’sı oy vermeyi düşündükleri ilk partinin AKP, 50,5’i CHP, 12,6’sı ise

MHP olduğunu belirtmişlerdir. Kendi partilerinin yokluğu durumunda, merkez solun da merkez sağın da tercihi “hiçbiri” cevap şikkından sonra sağ parti MHP olurken³⁹; sağ parti MHP'nin tercihi ise yine “hiçbiri” cevap şikkından sonra sol parti CHP olduğu (%41 ile) karşılaştırmalı analizin sonuçları arasında görülmüştür. Yani CHP ve MHP'li katılımcılar, kendi partilerinin yokluğu durumunda birbirlerinin partilerini en yüksek oranda tercih etmişlerdir.

Araştırma kapsamında yer alan katılımcılara, en uzak oldukları partiler hakkında fikir sahibi olabilmek için hangi partiye asla oy vermeyecekleri de sorulmuştur. Alınan cevaplara göre, en uzak görülen partiler sırasıyla AKP (%20,7), BDP (%18,3) olmuştur. AKP'nin hem oy vermeyi düşünülen partiler arasında katılımcılar tarafından ikinci parti olarak seçilmesi, hem de en uzak görülen partiler arasında ilk sırada yer alması bize, ilk tercihi AKP dışında başka parti olanların çok büyük çoğunluğunun, kendilerine en uzak gördükleri partinin AKP olduğu yönünde tercihlerini kullandıklarını göstermektedir. Ayrıca katılımcıların kendilerini uzak gördükleri partiyi belirttikleri soruda birden çok partinin de seçildiği görülmüştür. Bunlar arasında en yüksek oranda tercih edilen partiler sırasıyla AKP, BDP, HDP üçlüsü ile BDP, HDP ikilisi olmuştur. Katılımcılardan alınan en yüksek cevaplar Tablo 37.de verilmiştir.

³⁹ Katılımcılardan ilk tercihi CHP olanların içerisinde ikinci parti olarak MHP'yi tercih edenlerin oranı %30,2 iken; ilk tercihi AKP olanların içerisinde ikinci parti olarak MHP'yi tercih edenlerin oranı %19,5'dir

	Frekans	Yüzde
AKP	112	20,7
CHP	19	3,5
MHP	11	2,0
BDP	99	18,3
HDP	9	1,7
BBP	6	1,1
BDP ve HDP	64	11,8
Hiçbiri	15	2,8
CHP, BDP ve HDP	20	3,7
CHP dışında hiçbirine oy vermem	25	4,6
AKP dışında hiçbirine oy vermem	24	4,4
AKP, BDP ve HDP	99	18,3
MHP ve CHP dışında hiçbirine oy vermem	11	2,0
MHP dışında hiçbirine oy vermem	12	2,2
Diğer	15	2,9
Toplam	541	100,0

Tablo 37. Katılımcıların oy vermeye uzak hissettikleri partilerin dağılımı

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Demokrasinin gelişimiyle, siyasal katılım olanakları, diğer anlamda bireyin siyasal yapı içerisindeki yeri aynı doğrultuda gelişme göstermiştir. Nitekim demokrasiyi benimsemiş devlet yapılanmaları, mümkün olduğu ölçüde devlet faaliyetlerine en geniş ölçüde katılımı sağlamaktadırlar. Siyasal karar alma sürecinde, mümkün olduğunca siyasal yapı içerisine halka yer veren iktidarlar, gücünü halkın desteği ile meşrulaştırırlar. Bu yüzden, antidemokratik devlet yapılanmalarında göstermelik biçimde işleyen siyasal katılım olgusu, demokrasinin işlediği yapı içerisinde gerçek anlamıyla mümkün olabilmektedir.

Demokratik bir yapı içerisinde yaşayan her birey için siyasal katılma aynı biçimde ve düzeyde gerçekleşmemektedir. Bir siyasal yapı içerisinde birden çok siyasal katılma biçimlerine aynı anda katılan bireyler olduğu gibi, tek bir siyasal katılma biçimi seçen ya da küçük bir kesimi oluştursa da siyasete tamamen ilgisiz ve kayıtsız olup siyasal katılma biçimlerinden hiçbirinde yer almayan bireylerde vardır. Bu anlamda, bireylerin siyasal ilgileri çeşitli nedenlerle birbirinden farklılaşabilir. Bu farklılıklarda kendisini seçmen davranışlarında göstermektedir Seçim olgusu ise, demokrasilerde halkın siyasal yaşama katılmasında başlıca rolü oynamaktadır. Seçmen statüsünde bulunan birey, tercihlerini seçimler yoluyla belirtmekte ve siyasal karar alma mekanizmasını bu yolla etkilemektedir. Seçimler sadece siyasal katılmanın en yaygın olarak kullanılan yollarından birisidir.

Çalışmada, ilk iki bölümde teorik çerçevede açıklanmaya çalışılan kavramsal çıkarsamalar alan araştırması ile ölçülerek sınanmıştır ve belirlenen varsayımlara yönelik sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Alan araştırmasında toplanan veriler SPSS 20,0 sürümlü istatistik programında bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Araştırma bulguları değerlendirilirken, değişkenler arasında ilişkilerin saptanmasında ve değişkenler arasındaki farklılıkların belirlenmesinde analiz türlerinden “Ki-kare” analiz testi başta olmak üzere bazı analiz testlerinden yararlanılmıştır.

Alan araştırması sonrasında temel hipotezlerle ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- 1. Seçmenlerin siyasal katılım ve seçmen davranışları demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.*

Çalışmada, demografik özelliklerin siyasal ilgileri doğrultusunda siyasal katılım ve seçmen davranışları üzerinde etkisinin olduğuna yönelik sonuca ulaşılmıştır. Yani söz konusu hipotez doğrulanmıştır. Demografik değişkenlerden cinsiyet etkeninin siyasal katılma ve seçmen davranışı üzerindeki etkisi incelendiğinde; araştırmaya katılanlar arasında genel olarak erkek katılımcıların siyasi faaliyetlere aktif olarak kadınlara oranla daha fazla katıldıkları; kadın katılımcıların ise pasif katılma kanallarında daha fazla ön planda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak miting ve gösteri yürüyüşü gibi toplu faaliyetlere katılma, kadın katılımcılar tarafından erkek katılımcılara oranla biraz daha fazla ilgi görmektedir.

Diğer bir demografik unsur olan eğitim değişkeninin de, yine katılımcıların siyasal ilgileri temelinde, siyasal katılma ve seçmen davranışları üzerinde etkisi olduğu görülmüştür. Katılımcıların eğitim seviyelerinin arttıkça siyasal katılma biçimlerinin daha üst düzeylerine katılımı artmakta; eğitim seviyesi daha düşük düzeyde kalan katılımcıların ise siyasal olaylarda ve konularda daha geri planda kaldıkları ortaya çıkmıştır. Ancak siyaset ile hiç ilgilenmeyenlerin de genellikle eğitim seviyesi üniversite düzeyinde olan katılımcılardan oluştuğuna da rastlanmıştır. Bunun nedeni olarak da katılımcılar tarafından mevcut siyasal sistemden beklentilerinin ve siyasal alana olan güvenlerinin azaldığı, bu yüzden de bilinçli olarak siyasetten uzaklaştıkları yönünde açıklamalar getirilmiştir.

Demografik unsurlardan “yaş” unsurunun siyasal katılma ve seçmen davranışı üzerindeki etkisine bakıldığında, yaş arttıkça siyasal ilginin ve bu doğrultuda siyasal katılmanın da artmakta olduğu görülmüştür. Orta yaş grubunda katılımın en yüksek düzeyde olduğuna rastlanmış ve nüfusun yaşlandıkça siyasal ilginin ve bu doğrultuda da siyasal faaliyette yer alma sıklıklarının azalma eğilimi içerisine girdiği görülmüştür.

Son olarak gelir değişkeninin etkisine bakıldığında ise, durumun diğer değişkenlerle birlikte değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çünkü gelir değişkeninin siyasal katılma ve seçmen davranışları üzerinde etkisinin var olduğunun kabul edilmesiyle birlikte bu etkinin tek başına değerlendirilmesinin çok fazla anlam ifade etmediği genel görüşü çalışmanın teori kısmında belirtilmiştir. Yine de araştırma bulgularına göre, üst gelir gruplarının siyasete ve siyasi faaliyetlere daha

fazla ilgi gösterdiği varsayımı bu konuda yapılan diğer çalışmalar ile paralellik gösterirken; aynı ilginin orta gelir grubunda yer alan katılımcılar tarafından da gösterildiğine rastlanmıştır.

2. *Seçmenlerin oy verecekleri partiyi belirlemede siyasi partide aradıkları özellikler, siyasal görüşlerine göre farklılık göstermektedir.*

Tablo 27’de de belirtildiği gibi, katılımcıların oy verecekleri partiyi belirlemede siyasi partide aradıkları özelliklerde, siyasal görüşleri bağlamında farklılıklar görülmektedir ve bu anlamda bu hipotezimiz de doğrulanmıştır. Katılımcıların verdikleri cevapları doğrultusunda, bir siyasi partide aranan özellikler arasında partinin Atatürkçü olması özelliği en fazla tercih edilen özellik olmuştur ve bu özellik, en fazla siyasal görüşünü Kemalist olarak tanımlayan katılımcılar tarafından tercih edilmiştir. Bir partinin en yüksek ikinci derecede öneme sahip özelliği Türkiye’nin problemlerini çözebilecek programının olmasıdır. Tablo 27’de de görüldüğü üzere bu özelliğin laikler, muhafazakârlar, dindarlar ve hiçbir siyasal görüşü benimsemediğini belirten katılımcılar arasında diğerlerine oranla en yüksek düzeyde tercih edildiğini görmekteyiz. Katılımcılar tarafından tercih edilen diğer yüksek öneme sahip özellikler arasında “dürüstlük”, siyasi partinin “halkçı olması” ve “geçmiş icraatları” yer almıştır.

3. *Seçmenlerin oy verecekleri partiyi belirlemede adaylarda aradıkları özellikler siyasal görüşlerine göre farklılık göstermektedir.*

Tablo 33’de de belirtildiği gibi, katılımcıların oy verecekleri partiyi belirlemede adaylarda aradıkları özelliklerde, siyasal görüşleri bağlamında birinci tercih edilen özellik dışında farklılıklar görülmektedir ve bu anlamda söz konusu hipotezimizin ilk tercih edilen özellik dışında doğrulandığı görülmüştür. Katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda, siyasal görüşleri ne olursa olsun bir adayda aradıkları özellikler arasında en fazla önemsenen özelliğin adayın dürüst olması olduğu görülmüştür. Adayın dürüst olması özelliği, her bir siyasal görüşü benimseyen katılımcıların neredeyse yarısından fazlası tarafından tercih edilmiştir. Yine de söz konusu adayın dürüstlük özelliğinin liberaller, sosyal demokratlar, İslamcılar ve demokratlar arasında yüzdeler diliminin daha yüksek olduğu tablo

33.de de görülmektedir. Katılımcıların cevapları doğrultusunda, adayın en yüksek ikinci derecede öneme sahip özelliği adayın çalışkan olmasıdır. Bu özelliğin en fazla siyasal görüşünü Kemalist ve demokrat olarak belirtenler arasında diğerlerine göre daha yüksek öneme sahip olduğu görülmüştür. Katılımcılar tarafından tercih edilen diğer yüksek öneme sahip özellikler arasında adayın iyi eğitilmiş olması (yüzdeler dilimi demokrat ve milliyetçiler arasında daha yüksek), Atatürkçü olması (yüzdeler dilimi milliyetçi ve Kemalistler arasında daha yüksek) özellikleri sayılabilir.

4. Seçmenlerin oy vermeye yakın hissettikleri partiyi belirlemede dış etkenlerin (aile, arkadaş, medya gibi) etkisi farklılık göstermektedir.

Öncelikle katılımcıların çoğunluğu, siyasal tercihlerini belirlemede kendi görüş ve düşünceleri bağlamında hareket ettiklerini belirtmekle birlikte bu tercihlerde yakın ilişkiler içerisinde olduğu çevrelerin önemli etkileri bulunduğu da görülmüştür. Bu etkenler, katılımcıların oy vermeye yakın hissettikleri partiler ile karşılaştırmalı olarak incelendiğinde de katılımcıların söz konusu etkenlerden etkilenme dereceleri farklılık göstermektedir. Kendi görüş ve düşünceleri doğrultusunda siyasal tercihlerini belirlediğini ifade eden katılımcıların yarısı kendisini merkez sol partiye oy vermeye yakın hissetmekte iken; eşinden etkilendiğini belirten katılımcılar ise kendilerini merkez sağda yer alan AKP'ye oy vermeye yakın hissetmektedirler. Kısaca bu hipotezin de doğrulandığı görülmüştür.

5. Genel seçimlerde seçmen oy kullanırken hem siyasal partiyi hem de adayı önemseyerek tercihini belirlemektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, tüm verilen faktörlerin (adaylar, lider, siyasal parti ve adaylar) aynı derecede önemsendiği doğrultusunda cevap vermişlerdir. Bir faktörü diğerine göre daha fazla önemsendiğini belirten katılımcılar arasında en fazla dikkate alınan faktörün siyasal parti olduğu; siyasal partiden sonra da adayların önemsendiği görülmüştür. Bunun yanında adaylar ve siyasal parti ikilisinin de genel ortalama içerisindeki payı düşünüldüğünde söz konusu hipotezin doğrulandığı söylenebilir.

6. Genel seçimlerde bir siyasal partiye olan güveni sarsan nedenler ile seçmen tercihi arasında ilişki mevcuttur.

Seçmenlerin daha önce oy vermeye yakın hissettikleri bir partinin taşıdığı bir özellikten dolayı bu tercihten vazgeçtiği ya da o partiyi hiç tercih etmediği söylenebilir. Katılımcıların tercih ettikleri bir partiden vazgeçme ya da bir siyasi partiyi tercih etmemeye yönelten nedenlerin çeşitli olduğu görülmüştür. Bu özellikler arasında sırasıyla siyasal partinin dürüst olmaması, yolsuzluğa müsaade etmesi, halkına sahip çıkmaması özellikleri katılımcılar tarafından birinci sıralamada yer verilen özellikler olmuştur. Bu özelliklerin seçmenin tercihini belirlemede ve bu tercihten vazgeçmede önemli etkiye sahip olduğu araştırmada; söz konusu hipotez doğrulanmıştır.

7. Seçmenlerin siyaset algıları siyasal görüşlerine göre farklılaşmaktadır.

Bu hipotezin test edilmesi aşamasında karşılaştırmada anlamlı farklılıklar görülmemiştir. Nitekim Tablo 15.de de görüldüğü gibi, katılımcıların siyasal görüşleri farklılaşsa da siyaseti genel olarak üç şekilde tanımlamışlardır. Bunlar sırasıyla; “Siyaset politika demektir”, “siyaset toplumun refahını sağlayacak kurumdur” ve “siyaset yalancılıktır” şeklinde gitmektedir. Ancak söz konusu hipotezin doğruluğu ikinci yüksek oranda yapılan tanımlamada kendisini göstermektedir. Siyasal görüşünü dindar ve liberal olarak ifade edenler siyaseti toplumun refahını sağlayan kurum olarak tanımlamak yerine siyasetin yalancılık olduğu yönünde görüşlerini beyan ederek bu tanımlamaya ikinci sırada yer vermişlerdir. Bu anlamda hipotez ilk sıralamada yer verilen tanımlamaların çoğunluğunun aynı doğrultuda olması sebebiyle çürütülürken; ikinci sıralamada algının farklılaştığı görülerek doğrulanmıştır. Eğer hipotez “katılımcıların siyaset algıları birbirinden farklılaşmaktadır” şeklinde daha genel bir ifade olsaydı, en başından itibaren söz konusu hipotezin doğrulanabileceği söylenebilirdi. Ayrıca araştırmaya katılanların siyaset algılarının, “olması gereken” ile “olan” şeklinde farklılaştığı yüz yüze görüşmede dikkat çeken bir unsur olmaktadır. Bu ikili ayrım düşen katılımcılar tarafından genelde, “olması gereken siyaset” algısı üzerinde düşünülerek ilgili sorunun cevaplandığı görülmüştür.

8. Seçmenlerin siyasetçi algıları siyasal görüşlerine göre farklılaşmaktadır.

Katılımcıların siyaset algılarına benzer şekilde siyasetçi algılarında da siyasal görüşleri ne olursa olsun ilk sırada yer verdikleri tanımlama genel olarak aynı doğrultuda olup; siyasetçi “halka hizmet etmesi gereken kişi” olarak algılanmaktadır. Ancak sosyalistlerin ve hiçbir siyasi görüşü benimsemediklerini ifade edenlerin, ilk olarak siyasetçiyi “yalancı” olarak algıladıkları görülmüştür. Ve buna paralel olarak 2., 3., 4., ve 5. sıralamada algıların siyasal görüşlere göre farklılaştığı görülerek söz konusu hipotez doğrulanmıştır.

9. Seçmenlerin siyasi partiye olan üyelikleri demografik özelliklerine göre farklılaşmaktadır.

Çalışmada, demografik özelliklerin siyasal parti üyeliği üzerinde etkisi olduğuna yönelik sonuca ulaşılmıştır. Yani söz konusu hipotez doğrulanmıştır. Öncelikle cinsiyet değişkeni yönünden farklılaşma olup olmadığı test edilmiştir. Katılımcılar arasında, siyasi partiye üye olanların yarısından fazlasının erkek katılımcılardan oluştuğu görülmüştür. Katılımcıların doğum yerleri ve kentsel kökenli ile siyasi parti üyeliği arasında ilişki incelendiğinde yine yarısından fazlasının Muğla ili doğumlu olanlardan oluştuğu ve Kentsel kökeni il olanların toplam üye olan katılımcılar içerisindeki yüzdelik diliminin, kentsel kökeni ilçe ve köy olanlara oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Gelir ve meslek statüsü değişkenleri ile siyasi parti üyeliği arasındaki ilişkinin de doğrusal olduğu görülmüştür. Yani bireyin geliri arttıkça ve meslek statüsü yükseldikçe siyasi parti üyeliği oranının da yükseldiği görülmektedir. Son olarak, katılımcıların siyasi parti üyeliği ile öğrenim durumu arasında ilişkinin de doğrusal olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile katılımcılar arasında eğitim seviyesi yükseldikçe siyasi parti üyeliği de aynı doğrultuda yükselmektedir.

10. Seçmenlerin siyasal yönelimleri siyasal görüşlerine göre farklılaşmaktadır.

Çalışmada, seçmenlerin siyasal yönelimlerinin siyasal görüşlerine göre farklılaştığı yönünde sonuca ulaşılmış olup söz konusu hipotez doğrulanmıştır. Siyasal görüşünü Kemalist olarak belirten katılımcıların siyasal yönelimleri, genel olarak merkez sol doğrultusunda iken; siyasal görüşünü Muhafazakâr, İslamcı ve

dindar olarak ifade edenlerin siyasal yönelimleri, merkez sağ doğrultusunda olmuştur.

11. Seçmenlerin ilk oy vermeyi düşündükleri partilerin yokluğu durumunda tercihleri farklılaşmaktadır.

Son olarak çalışmada, seçmenlerin ilk oy vermeyi düşündükleri partinin yokluğu durumunda tercihlerinin farklılaştığına yönelik hipotez test edilmiştir. Ancak söz konusu hipotez çürütülmüştür. Çünkü katılımcılar arasında merkez sağda yer alanların da, merkez solda yer alanların da çoğunluğu kendi partilerinin yokluğu durumunda “hiçbiri” cevap şikkından sonra sağ parti olan MHP’yi seçmişlerdir.

Sonuç olarak, siyasal katılım kavramının temelini oluşturan yurttaşların tekdüze davranış kalıplarından bahsetmek güçtür. Çünkü her yurttaşın mevcut siyasal sistemden beklentileri farklıdır. Bu farklılıkların yansımalarının davranışlarda görülmesi doğaldır. Yurttaşların bir bölümü, söz konusu ülkenin siyasal sistemini benimser ve aynı doğrultudan hareket ederek o siyasal sistem içerisinde bir rol alır. Onun davranışlarını söz konusu mevcut siyasal sistemin koşulları yönlendirir. Yurttaşların bir bölümü de, o siyasal sistemin yarattığı koşullardan hoşnut değildir. Bu kısım yurttaşlar, kendilerine göre sistemin aksak giden taraflarını düzeltmeye ya da değiştirmeye çalışırlar. Azınlıkta da olsa bir bölüm yurttaş ise, siyasal sistem içerisinde etkisizdirler. Ancak genelde yurttaşlar, demokratik bir yapı içerisinde siyasal sistemin işleyişine bir şekilde katılırlar.

EK 1: Anket Formu

Seçmen Davranışı Üzerine Bir İnceleme: Muğla'da Genel Seçimler Tarih:..../..../....

1. Mahalle:

2. Yaş:.....

3. Cinsiyet: Kadın Erkek

4. Öğrenim Durumu

Okuryazar Değil	Okuryazar	
İlkokul	Ortaokul	
Lise	Üniversite	
Yüksek Lisans	Doktora	

5. Aylık Gelir: 500 TL ve daha az 500-1000 TL 1000-2000TL 2000 TL ve üzeri

6. Siyasal Görüş Olarak Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?

Demokrat	Milliyetçi	
Laik	Kemalist	
Sosyal Demokrat	Muhafazakâr	
İslamcı	Dindar	
Sosyalist	Liberal	
Diğer(Belirtiniz):		

7. Doğum yeri: İl İlçe Köy
8. Muğla İlinde Kaç Yıldır yaşıyorsunuz? Belirtiniz
9. Su Anda Ne İş Yapıyorsunuz? Belirtiniz.....
10. Herhangi Bir Siyasi Partiyeye, Topluluğa ya da Sendikaya Üye misiniz?
 Evet Hayır
11. Kendinizi Aşağıdaki Partilerden Hangisine Oy Vermeye Daha Yakın Hissediyorsunuz?
- Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Demokrat Parti (DP)
- Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Halkların Demokratik Partisi (HDP)
- Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)
- Diğer (Belirtiniz) :.....
12. Mevcut Partilerin Hangisine Hiç Bir Şekilde Oy Vermeyi Düşünmezsiniz?
- Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Demokrat Parti (DP)
- Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Halkların Demokratik Partisi (HDP)
- Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)
- Diğer(Belirtiniz) :.....
13. Siyasal Tercihinizi Belirlemenizde En Çok Etkili Olan Unsurlar Nelerdir?
- Anne-Baba Eş Diğer (Belirtiniz):.....
- Arkadaş çevresi Medya

14. Bir Önceki Genel Seçimlerde Hangi Partiye Oy Verdiniz?

- Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Demokrat Parti (DP)
- Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Halkların Demokratik Partisi (HDP)
- Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)
- Diğer (Belirtiniz) :..... Oy Kullanamadım

15. Bir Seçmen Olarak, Oyunuzu Kullanırken Adaylarda Aradığınız En Önemli Özellikler Nelerdir? (Önem sırasına göre beş'e kadar sıralayınız.)

Dürüst Olması	Çalışkan Olması	
Aydın Olması	Halktan Biri Olması	
İyi Eğitilmiş Olması	Demokrat Olması	
Genç Olması	Çağdaş Olması	
Atatürkçü Olması	Uzlaşmacı-Uyumlu Olması	
İlerici Olması	Milliyetçi Olması	
Medeni Olması	Dindar Olması	
İslamcı Olması	Sosyal Demokrat Olması	
Muhafazakar Olması	Liberal Olması	
Sosyal Olması	Kentli Olması	

16. Size Göre Siyaset Nedir? (Önem sırasına göre beş'e kadar sıralayınız.

Yalancılık	Bilmiyorum	
Yolsuzluk	Toplumun Refahını Sağlayacak Kurum	
Yönetme	Dürüstlük	
Politika	Hizmet	
Saçmalık	Demokrasi	
Hiçbir Şey	Halk Savunuculuğu	
Karışık Bir iş	Cevap Yok	
Kavga-Gürültü	Milleti Zor Duruma Sokmak	
Partiler	İyi Bir Şey Değil	
Her Şeyin Çözüm Yolu	Diğer(Belirtiniz):.....	

17. Size Göre Siyasetçi Nedir (Kimdir) (Önem sırasına göre beş'e kadar sıralayınız.)

Yalancı	Halkı İdare Eden Kişi	
Dürüst Kimse	Halka Hizmet Etmesi Gereken	
Menfaatçi	Meclistekiler-Siyasiler	
Hırsız	Halk Savunucuları	
Boş Sözcü	İsim Verenler	
Hiçbir Şey	Yanlış Yönetenler	
Bilmiyorum	Diğer(Belirtiniz):	

18. Bir Seçmen Olarak Oyunuzu Kullanırken Bir Siyasi Partide Aradığınız Özellikler Nelerdir? (Önem sırasına göre beş'e kadar sıralayınız.)

Demokrat Olması	Türkiye'nin Problemlerini Çözecek Programının Olması	
Atatürkçü Olması	Modern Olması	
Adaylarının İyi Olması	Laik Olması	
Milliyetçi Olması	Geçmiş İcraatları	
Yeni Olması	Sosyal-Demokrat Olması	
Dindar Olması	Dürüstlük	
İslamcı Olması	Muhafazakâr Olması	
Liberal Olması	Sosyalist Olması	
Ailemin Onay Vermesi	Partinin Kazanabilir Olması	
Halkçı Olması	Diğer(Belirtiniz):.....	

19. Bir Seçmen Olarak Oy Kullanırken Kararınızı Etkileyen En Önemli Etkenler Nelerdir?

Adaylar Siyasi Parti Lider Hepsi Diğer(Belirtiniz):

.....

20. Bir Siyasi Partiye Güveninizi En çok Ne Sarsar? (Önem sırasına göre beş'e kadar sıralayınız.)

Dürüst Olmaması	Yolsuzluğa Müsaade Etmesi	
-----------------	---------------------------	--

Başarısız Siyasi Politikalar	Güven Vermemesi	
İktidardaki Başarısızlığı	Halkına Sahip Çıkmaması	
Çalışmaması	Çıkarıcı Olması	
Boş Vaatlerde Bulunması	Fikirlerinden Ödün Vermesi	
Beklentilerimin Gerçekleşmemesi	Yönetim Adalet Sistemi Bozukluğu	
Parti Programlarını Uygulamamaları	Fikrim yok	
Diğer(Belirtiniz):		

21. 12 Haziran 2011 Seçimlerinden Bu Yana Son İki Buçuk Senedir Parti Tercihinizde Bir Değişiklik Oldu mu?

Evet Hayır Kararsız

22. Siyasetle Ne Kadar İlgilisiniz?

Seçimlerde Oy Veriyorum	TV'de Siyaset Hakkında Haberleri Takip Ediyorum	
Siyasetle Hiç İlgilenmiyorum	Miting, Gösteri Yürüyüşü Gibi Toplu Faaliyetlere Katılıyorum	
Bir Siyasi Partiye Üyeyim	Seçimler Öncesinde Parti İçin Gönüllü Çalışıyorum	
Bir Siyasi Partide Aktif Siyaset Yapıyorum	Diğer(Belirtiniz):	

23. Önümüzdeki Genel Seçimlerde Oy Vermeyi Düşündüğünüz Partinin Hangi Özelliği/Özellikleri Ağır Basmaktadır? (Önem sırasına göre beş'e kadar sıralayınız.)

Dürüst Olduğuna İnanmışım	Diğerlerine göre iyi olduğu için	
---------------------------	----------------------------------	--

İçin		
Düşünceleri bana yakın olduğu için	Geçmişten beri oy verdiğim parti olduğu için	
Çalışıklarına inandığım için	Türkiye'nin sorunlarına çözüm olacağını düşündüğüm için	
Lideri için	Demokrat ve bilgili olduğu için	
Geçmişte yaptığı işler için	Halkın yanında olduğu için	
Fikrim yok	Diğer(belirtiniz):	

24. Bugün Bir Seçim Olsa Hangi Partiye Oy Vermeyi Düşünürsünüz?

- Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) İşçi Partisi (İP)
- Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Liberal Demokrat Parti (LDP)
- Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Millet Partisi (MP)
- Demokrat Parti (DP) Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)
- Demokratik Sol Parti (DSP) Milliyetçi ve Muhafazakâr Parti (MMP)
- Doğru Yol Partisi (DYP) Saadet Partisi (SP)
- Emek Partisi (EMEP) Türkiye Komünist Partisi (TKP)
- Halkların Demokratik Partisi (HDP)

25. Oy Vermeyi Düşündüğünüz Parti Dışındaki İlk Tercihiniz Hangi Parti Olurdu?

☐ Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)	☐ İşçi Partisi (İP)
☐ Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)	☐ Liberal Demokrat Parti (LDP)
☐ Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	☐ Millet Partisi (MP)
☐ Demokrat Parti (DP)	☐ Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)
☐ Demokratik Sol Parti (DSP)	☐ Milliyetçi ve Muhafazakâr Parti (MMP)
☐ Doğru Yol Partisi (DYP)	☐ Saadet Partisi (SP)
☐ Emek Partisi (EMEP)	☐ Türkiye Komünist Partisi (TKP)
☐ Halkların Demokratik Partisi (HDP)	

26. Yerel Seçimlerde Tercihinizi Etkileyen En Önemli Etken Hangisidir?

- Adayı beğenmediğim takdirde adayı iyi olan başka bir partiye oy verebilirim.
- Partim hangi adayı gösterirse göstereyim oyum değişmez.

27. Yerel Seçimlerde Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediye Başkanlıkları Seçimleri Hakkında Hangi Görüşe Destek Verirsiniz?

- Büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarında aynı partiye oy veririm.
- Büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarında farklı partilere oy verebilirim.

KAYNAKÇA

- Abadan, N. (1965). Ankara Şehir Nüfusunun Siyasi Eğilimlerinden Bazı Örnekler Nisan 1964. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi* , Cilt: 20, No:2, s.s. 495-516.
- Ağaoğulları, M. A. (1989). *Eski Yunan'da Siyaset Felsefesi*. Ankara: V Yayınları.
- Akay, E. (2006). *Siyasal Toplumsallaşma, Siyasal Kültür ve Siyasal Katılım Arasındaki İlişkinin Kavramsal Analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kütahya.
- Akbal, İ. (1998). *Siyasal Katılımın Bir Boyutu Olarak Siyasal Etkenlik Duygusu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya.
- Akfırat, O. N. (2010). *Türkiye ve Almanya'da Yaşayan Üniversiteli Türk Gençlerinin Siyasal ve Toplumsal Katılım Türlerini ve Düzeylerini Belirleyen Etkenlerin Saptanması ve Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim dalı, Ankara.
- Akgün, B. (2002). *Türkiye' de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Akın, N. (2012). *Yerel Seçimlerde Aday İmajının Seçmen Tercihlerine Etkisi: İzmir İli için Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İzmir.
- Akpınar, C. (2010). *Türk Anayasa Hukukunda Seçimlerin Denetlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Konya.
- Alkan, T., & Ergil, D. (1980). *Siyaset Psikolojisi: Siyasal Toplumsallaşma ve Yabancılaşma*. Ankara: Turhan Kitabevi.

- Alkan, T. (1981). *Kadın-Erkek Eşitsizliği Sorunu*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.
- Alkan, T. (1989). *Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Almond, G., & Verba, S. (1963). *The Civic Culture*. New Jersey: Princeton University.
- Altan, C. (1998). *1973 Sonrasında Türkiye' de Yapılan Genel Seçimlerin Değişik Seçim Sistemleriyle Değerlendirilmesi: "İktidar Senaryoculuğu"*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Malatya.
- Altındal, Y. (2007). *Kadının Siyasal Katılımı Bağlamında Partilerin Kadın Kollarının Sosyolojik Açıdan Değerlendirmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Aydın.
- Altıntaş, C. (2010). *Seçem Tipolojisi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Arslan, F. J. (2012). *Siyasal Ktılım Sürecinde Kadınlar: İsveç ve Türkiye Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Trabzon.
- Aslan, M., & Kaya , G. (1995). 1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları. *Celal Bayar Üniversitesi,İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* , Cilt:5, Sayı:1; s.s. 213-224.
- Atar, Y. (1990). *Türkiye' de Seçim Sistemlerinin Gelişimi ve Siyasi Hayat Üzerindeki Etkileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ateş, S. C. (2013). *Türkiye' de Oy verme Davranışı (CHP Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı , Ankara.

- Ateş, S. (2006). Demokratik Seçim Sistemleri. *Üniversite ve Toplum Dergisi*.
<http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=290>.
- Avşar, N. (2002). *Seçmen Davranışının Sosyo-Ekonomik Boyutları ve Mesleğin Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkileri (Isparta Örnek Olay Araştırması)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Ayata, A. G. (1993). Türkiye'de Kadının Siyasete Katılımı. H. Ş. Tekeli içinde, *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* (s. 193-294). İstanbul: İletişim Yayınları, 2.Baskı.
- Aydın, A. (2008). *1982 Anayasası Sonrası Siyasi Partiler ve Seçim Sistemi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara..
- Aydın, E. (2011). *Yerel Seçimlerde Seçmenlerin Oy Verme Kararlarında Etkili Olan Siyasal aktörlere İlişkin Bir Araştırma: Ankara Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkilere ve Tanıtım Anabilim Dalı, Ankara.
- Aydın, K. (2012). Türkiye' de Kişisel Gelir Dağılımının Sosyo-Ekonomik ve Demografik Belirleyicileri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. s.s. 147-166.
- Bahçe, A. B. (2006). Politik Konjonktür Dalgalanmaları Çerçevesinde Seçimlerin Ekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması (1980-2006). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(2), s.s. 39-56.
- Bakır, S., Küçüköğlü, S., & Pehlivan, S. (1982). *Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamaları*. Ankara: TBMM Basımevi.
- Balcı, Ş. (2001). *Seçmenleri Etkileme Sürecinde Siyasal Reklamcılık*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Entitüsü Halkla ilişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Konya.

- Baltacı, C., & Eke, E. (2012). Siyasal Propaganda Araçlarının Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkisine Yönelik Seçmen Algısı: Isparta Örnek Olayı. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi. Cilt: 4, S: 1*, s.s. 115-126.
- Baykal, D. (1970). *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi*. Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları.
- Bilir, F. (2001). *Türkiye'de Milletvekilliği ve Milletvekilliliğin Sona Ermesi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Boyraz, C. (2008). *Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: Tüses Yayınları
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pagem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk Ö. & Köklü N. (2011). *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*. Ankara: Pagem Akademi
- Cüceloğlu, D. (2012). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Katabevi
- Çadır, M. (2011). *Kadının Diyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM'DE Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği)*. Ankara : TC BAŞBAKANLIK Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi.
- Çağlayan, H. (1994). *"Kadın İşçilerin Sendikal ve Demokratik Katılımı", Türkiye Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları No: 1683.
- Çaha, Ö. (2002). *Seçmen Davranışı ve Siyasal Partiler*. İstanbul: Gendaş Yayınevi.
- Çakmak, D. (2011). *Öğretmen Adaylarının Siyasal Katılımı ve Siyasal Katılıma İlişkin Tutumları: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Burdur.

- Çal, H. (2006). *Bireylerde Ergenlik döneminde Siyasal Katılım ve Siyasal Etkinliğin Gelişimi-Isparta Örnek Olay Araştırması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Çam, E. (1977). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çarpanalı, O. (2010). *Yerel Medyanın Seçmenlerin Siyasi Tercihlerine Etkisinin Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Niğde.
- Çeçen, M. (2009). *Kimlikel ve Siyasal Dönüşüm Aktörü Olarak 2002 Genel Seçimlerinin Sosyo-Politika Analizleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kütahya.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2011). *Muğla İl Çevre Durum Raporu 2011*. Ankara: T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Cotteret, J. M., & Emeri, C. (1991). *Seçim Sistemleri "Çeviri: Ahmet Kotil"*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çukurçayır, M. A. (2012). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Dalgıç, U. C. (2006). *Türkiye'de Seçmen Davranışlarını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Kütahya.
- Daver, B. (1988). Seçim Sistemi ve Anayasa Yargısı. *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt: 5 , s.s. 131-147.
- Daver, B. (1997). *Siyaset Bilimine Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dawson, R. E., & Prewitt, K. (1969). *Political Socialization: An Analytic Study*. Boston: Little Brown

- Dede, İ. (2001). *Seçim Sistemi ve Yöneten Demokrasi: "Altın Oy Sistemleri"*.
Kocaeli: Kocaeli Sanayi Odası .
- Demir, Ö., & Acar, M. (2005). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara: Adres Yayınları.
- Devran, Y. (2004). *Siyasal Kampanya Yönetimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dinç , M. (2002). *BUGÜNÜN TÜRKİYE'SİNDE KADINLARIN SİYASAL KATILIMI VE KATILIMI ARTTIRMAYA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi
Anabilim Dalı, Isparta.
- Doğan, A., & Göker, G. (2010). Yerel Seçimlerde Seçmen Tercihi (29 Mart Yerel
Seçimleri Elazığ Seçmeni Örneği). *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi
Dergisi*; Ekim (2010), 5 (2) , 159-187;.
- Duverger, M. (2002). *Siyaset Sosyolojisi*. "çev. Şirin Tekeli". İstanbul: Varlık
Yayınları.
- Erdoğan , E. (2003). *Türk Gençliği ve Siyasal Katılım*.
http://www.urbanhobbit.net/pdf/typp_turkish.pdf .
- Erdoğan , M. (2013). *Seçim Sistemleri ve Siyasi Partiler Arasındaki İlişkiler*.
(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara.
- Eriş , E. (2009). *Seçmenlerin Etik Kimlikleri ve Etik İnançları ile Siyasal Tercihleri
Arasındaki İlişki: 22 Temmuz 2007 Genel Seçimleri Niğde Örneği*.
(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Niğde.
- Erkal, M. (1997). *Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınları.
- Erkul, A. (1999). *Baı Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Oy verme davranışına Etkilerinin
Tespiti: Sivas İl-İlçe Merkezleri Örneği* . Sivas: Doğan Matbaacılık.
- Eroğul, C. (1999). *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Ertan, B. (2009). *Seçimlerini Kimler Nasıl Kazanıyor? : Delta Planı* . İstanbul: Şıra Yayınları.
- Görür, O. T. (2010). *Van'da Seçmen Davranışı: 2000-2009*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Van.
- Gücük, D. (2006). *Kadınların Siyasal Katılımları ve Katılıma Etki Eden Faktörler:Ankara Mamak/Çankaya Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi, Ankara.
- Güldiken, N. (1996). *Toplumbilim Boyutuyla Siyasal Katılım: Siyasal Katılım, Siyasal Güven, Siyasal Tıkanıklık, Oy Verme Davranışı*. Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık.
- Güldü, Ö. & Ersoy-Kart M. (2009). Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 64 (3). s.s. 97-116.
- Gülmen, Y. (1979). *Türk Seçmen Davranışı: 1960-1970*. İstanbul: İ.Ü.İ.F Yayınları.
- Gümüş, B. (2006). *Eğitim Düzeyinin Seçmen Davranışındaki Rolü ve Antalya Örnek Olayı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Gümüş, H. (2009). *Türk Seçmen Davranışı ve AKP, CHP, MHP' nin Seçmen Tabanları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya.
- Güngör, V. (2011). *Siyasi Katılım*. Ankara: Bengü Yayınları.
- Gürbüz, Ö. (1997). Dünya'da ve Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri ve İdeal Seçim Sistemi İçin Öneriler . *Ankara Barosu Dergisi* , 14-29.

- Gürsel, S., & Bozdağ, E. (2002). *Karma Seçim Sistemleri ve Siyasal İstikrar*. İstanbul: Yayın No: TÜSİAD-T/2002-12/326, Lebib Yalkın Yayınları.
- Güvenir, M. (1882, Cilt: 37 Sayı: 1). Seçim Sistemleri ve Ülkemizdeki Uygulama. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* , 215-250.
- Heywood, A. (2006). *Politics*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Hülür, A. B. (2006). *Kitle İletişim Araçları, Demokratikleşme ve Siyasal Katılım*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Konya.
- Hurma, H. (2003). *Türkiye'de Kentleşme ve Göç Olgusunun Siyasal Katılıma Etkisi* . (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Muğla.
- Işık, H. M. (2012). Yeni Anayasa Tartışmaları Işığında Yüksek Seçim Kurulu. *Stratejik Düşünce Enstitüsü Analiz Dergisi*, s.s. 1-56.
- Kabacalı, A. (2007). *Türkiye' de Gençlik Hareketleri*. İstanbul: Gürer Yayıncılık.
- Kabasakal , S. (2007). *Türkiye'de Kadının Siyasal Karar Alma Süreçlerine Katılımı: Celal Bayar Üniveristesinde Örnek Bir Uygulama* . (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Manisa.
- Kahraman, A. B. (2002). *Siyasal Katılıma Etki Eden Sosyolojik Faktörler (Isparta Uygulaması)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta.
- Kahraman, M. (2000). *Siyasal Sembolleşme ve Siyasal Sembolizm*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma: Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi yayınları.

- Kalaycıoğlu, E. (1999). Türkiye'de Siyasal Kültür ve Demokrasi. E. Özbudun, E. Kalaycıoğlu, & L. Köker içinde, *Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür* (s. 45-66). Ankara: Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi Projesi Yayınları, No:4.
- Kandiyoti, D. (1979). *Türk Toplumunda Kadın*. Ankara: Türk Siyasal Bilimler Derneği Yayınları.
- Kapani, M. (1994). *Politika Bilimine Giriş*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Karamustafaoğlu, T. (1970). *Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 62, Sevinç Matbaası.
- Karaoğlu, M. (2009). *Siyasal Katılım ve Demokrasi Teorileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kıral, G. (2009). *Türkiye'de Yaşayan Kadınların Görelî Yoksunluk ve Adil Dünya İnancı İle Siyasal Katılım Düzeyleri Arasındaki İlişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Kiriş, H. M., & Köklü, T. E. (2012). Bir "Kıyı Şeridi" Seçim Bölgesi Olarak Muğla'da Siyasal Gelenekler ve Yeni Yönelimler. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi* , 31-40; Cilt:4; No: 2.
- Kışlalı, A. T. (1994). *Siyaset Bilimi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kışlalı, A. T. (2003). *Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kızıloluk, H. (1994). *Temsil Açısından 1960 Sonrası Türk Siyasal Yaşamının Sosyolojik Çözümlemesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Mimar Sinan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Küçükıylmaz, M. M. (2011). *Türkiye'de Siyasal Katılım: Tek Partiden Ak Parti'ye Siyasal İslam ve Demokrasi Tartışmaları*. İstanbul: Yarın Yayınlar.

- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. "Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü".Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Öktem, U. (2004). *Gazete ve Televizyonun Bireylerin Siyasal Katılımına Etkisi: Burdur Örnek Olay Araştırması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lİsans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Olgun , K.. *Türkiye' de Cumhuriyetin İlanından 1950' ye Genel Seçim Uygulamaları*. <http://atam.gov.tr/wp-content/uploads/01-kenan-olgun.pdf>
- Örs, B. (1997). *Siyasal Gelişme Modernleşme Kuramları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Masa Üstü Yayıncılık, No:26.
- Öz, E. (1992). *Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Ozankaya, Ö. (1971). Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1 .
- Özbudun, E. (1975). *Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*. Ankara: AÜHF.
- Özbudun, E. (1995). Seçim Sistemleri ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 44, Sayı:1-4 , s.s. 521-539.
- Özbudun, E. (2011). *Türkiye' de Parti ve Seçim Sistemi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özdemir, M. B. (2007). *Türkiye' de Seçim Ekonomisi ve Bütçesel Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Isparta.
- Özgül, B. (2002). *Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye'deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Özsoy, O. (2002). *Türkiye' de Seçmen Davranışları ve Etkin Propoganda*. İstanbul: AlfaYayınları.

- Öztekin, A. (2000). *Siyaset Bilimine Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Polat , F. (2009). *Dinin Türk Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkisi: Denizli İli Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Akdeniz Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Anatalya.
- Sarıkoca, E. (2010). *Türkiye' de Seçim Sistemler ve Demokrasi*. Ankara: Fenomen Yayıncılık.
- Savaşkan, Ö. (1993). *1908 Seçimleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Şenel, A. (1986). *Siyasi Düşünceler Tarihi*. Ankara: Teori Yayınları.
- Şentürk, H. (2008). *Seçmenin DNA' sı: Seçmen Tercihlerini Etkileyen aktörler*. İstanbul: Okutan Yayınları.
- Sezen, S. (2000). *Seçim ve Demokrasi*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Sitembölükbaşı, Ş. (1995). *Türkiye' de İslamın Yeniden İnkişaf (1950-1960)ı*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfi Yayınları.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2001). *Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki eden Sosyoekonomik Faktörler (Isparta Örnek Olay Araştırması 1995-1999)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Talaşlı, G. (1996). *Siyaset Çıkmazında Kadın*. Ankara: Ümit Yayınevi.
- Tatar, T. (1997). *Siyaset Sosyolojisi*. İstanbul: Turan Yayıncılık.
- Tekin, N. (2008). *Ev Kadınları ve Çalışan Kadınlar Arasında Siyasal Davranış Farklılıkları:Isparta Örnek Olay Araştırması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demiel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Tezcan, M. (1995). *Toplumsal Değişme*. Ankara: Feryat Matbaası.

- Topbaşı , H. (2003). *Seçmenlerin Motive Edilmesinde Siyasi Afişlerin Yeri: 1999 Genel ve Yerel Seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi' nin Kullandıkları Siyasal Afişler Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Ankara.
- Tosun T. & Erdoğan Tosun G. (2010). *Türkiye' de Siyasi Parti Üyeliği ve Katılım*. İstanbul: Sodev Yayınları
- TÜİK. (2013). *Seçilmiş Göstergelerle Muğla 2013*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Tuncer, E. (2014). *Çok Partili Dönemde Seçimler ve Seçim Sistemleri*. ANKARA: TESAV.
- Turan, A. E. (2004). *Türkiye' de Seçmen Davranışı: Önceki Kırılmalar ve 2002 Seçimi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Turan, İ. (1996). *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. İstanbul: Der Yayınları.
- Türk, H. (1997). *Seçim Hukukunun Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Tesav Yayınları.
- Türk, H. S. (2006). Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih. *Anayasa yargısı* 23 , 75-113.
- TUSİAD. (2001). *Seçim Sistemi ve Siyasal Partiler Araştırması*. Ankara: TUSİAD Yayınları No: T/2001-11/312, Cilt: 2.
- Uluç, V. (2007). *Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Toplumsal ve Siyasal Yapısı; Mardin Örneğinde Siyasal Katılım*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Uysal, B. (1984). *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi: İki Çimento Fabrikası Örneğinde Bir Deneme*. Ankara: TODAİE Yayın No: 209, Sevinç Matbaası.

- Uztuğ, F. (1999). *Siyasal Marka: Seçim Kampanyaları ve Aday İmajı*. Ankara: Mediacat Yayınları.
- Üzüm, T. (2012). *Seçmen Bağlılığını Etkileyen Unsurların İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Çankırı.
- Uzun, T. (2010). Siyasal Rejimler ve Yerel Katılım Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* , C. 14, Sayı:20, s.s. 295-330.
- Varlık, Ü., & Ören , B. (2001). *Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler*. İstanbul : Der Yayınları.
- Yatkın, A. (2001). Geri Kalmış ve Gelişmiş Ülkelerde Siyasal Katılma. *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Kontrolörleri Derneği* , Cilt.6, Sayı:12.
- Yozgat , F., & Zabun, S. (2009). Seçim Sistemleri ve Uygulamaları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 10 Sayı: 2* , 73-91.
- Yüce , M. *Seçim Sistemleri, Türkiye'deki Uygulamaları ve Ortaya Çıkan İktidar Yapıları*.
<http://www.siyasaliletisim.org/pdf/SECIMSISTEMLERIVEORTAYACIKANIKTIDARYAPILARIMUGEYUCE.pdf>.
- Yuva, G. (2005). *Kadınların Toplumsal ve Siyasal Katılımlarının Bir Göstergesi Olarak Antalya'da Kadın Dernekleri ve Üye Yapılarının Sosyo-Ekonomik Analizi* . (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Antalya.

İnternet Kaynakları

- <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>. (Erişim Tarihi: 11.10.2013).
- <http://www.enfal.de/sosyalbilimler/s/038.htm>. (Erişim Tarihi: 19.12.2013).

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Pürlen ÜÇER

Doğum Yeri: İzmir\ Konak

Doğum Yılı: 11.10.1987

Medeni Durum: Bekar

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise: 2001-2004: Konak Nevvar Salih İşgören Lisesi

Lisans: 2006-2011: Muğla Üniversitesi Kamu Yönetimi

Yabancı Dil: İngilizce